



**National Library
of Sweden**

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1938:30
HANDELSDEPARTEMENTET



BETÄNKANDE
JÄMTE LAGFÖRSLAG
ANGÅENDE
LÄRLINGSUTBILDNINGEN
INOM HANTVERKET OCH DEN
MINDRE INDUSTRIEN

AVGIVET DEN 10 JUNI 1938

AV

1936 års hantverkssakkunniga

S T O C K H O L M
1 9 3 8

Statens offentliga utredningar 1938

Kronologisk förteckning

1. Betänkande angående omorganisation av polisskolan i Stockholm m. m. Idun. (4), 107 s. S.
2. Förslag till revision av den svenska kyrkohandboken. Av E. Eidem. Uppsala, Almqvist & Wiksell. vij, 303 s. E.
3. Byggnadsindustrien i Sverige. 2. Arbetsgivares och löntagares inkomster. Idun. vij, 198 s. S.
4. Byggnadsindustrien i Sverige. 3. Arbetslöshetens omfattning och växlingar. Idun. vij, 202 s. S.
5. Betänkande med utredning och förslag rörande produktions- och avsättningsförhållandena inom trädgårdsnäringen. Marcus. 314 s. Jo.
6. Betänkande i näringsfrågan. Marcus. 173, 251* s. S.
7. Betänkande angående barnbeklädnadsbidrag m. m. Marcus. 133, 18* s. S.
8. 1936 års yrkesskolsakkunniga. Betänkande med förslag rörande omorganisation av vissa delar av tekniska skolan i Stockholm. Hægström. viij, 455 s. 2 bil. E.
9. Utlåtande rörande flottans fartygstyper m. m. Norstedt. 71 s. Fö.
10. Byggnadsindustrien i Sverige. 1. Allmän översikt, yttranden och förslag. Idun. xvi, 741 s. S.
11. Riktlinjer för en lagstiftning om ägareförbehåll och avbetalningsköp. Av F. Schmidt. Norstedt. 64 s. Ju.
12. Undersökning av taxeringsutfallet beträffande jordbruksfastighet å landsbygden enligt beredningsnämndernas förslag vid 1938 års allmänna fastighetstaxering. Hægström. 89 s. Fl.
13. Betänkande angående förvärvsarbetande kvinnors rättsliga ställning vid äktenskap och barnsbörd. Marcus. 52 s. S.
14. Betänkande och förslag angående skolöverstyrelsens organisation. Hægström. ix, 396 s. E.
15. Betänkande angående »landsbygdens avfolkning». Marcus. 208, 90* s. S.
16. Betänkande och förslag angående verksamheten vid kungl. dramatiska teatern, dess förvaltning och ledning. Hægström. 78 s. E.
17. Betänkande med förslag till lotteriförordning m. m. Marcus. 70 s. H.
18. Betänkande med förslag till lag om frivillig pensionering av i enskild tjänst anställda m. m. Beckman. 121 s. Ju.
19. Yttrande med sociala synpunkter på befolkningsfrågan. Marcus. 52, 10* s. S.
20. Betänkande angående barnkrubbor och sommarkolonier m. m. Marcus. 76, (2), 16* s. S.
21. Arbetslöshetsräkningen den 31 augusti 1937. Del 1. Beckman. 254 s. S.
22. Betänkande med förslag till reformerad hyreslagstiftning. Norstedt. 278 s. Ju.
23. Betänkande med förslag till lag om enskilda vägar m. m. Beckman. 229 s. K.
24. Betänkande med vissa demografiska utredningar. Marcus. 290 s. S.
25. Betänkande med förslag till lag om villkorlig frigivning m. m. Norstedt. 77 s. Ju.
26. Betänkande med utredning och förslag angående centrala verkstadsskolor m. m. Idun. (2), 320 s. E.
27. Betänkande med förslag till trafikförsäkringslag jämte därmed sammanhängande författningar. Norstedt. 139 s. Ju.
28. 1936 års järnvägskommitté. Betänkande rörande åtgärder för enhetliggörande av det svenska järnvägsnätet. Norstedt. 276 s. K.
29. Betänkande med utredning och förslag angående intagning av elever i första klassen av de allmänna läroverken och med dem jämförliga läroanstalter. Idun. 216 s. E.
30. Betänkande jämte lagförslag angående läringsutbildningen inom hantverket och den mindre industrien. Idun. 159 s. H.

Anm. Om särskild tryckort ej anges, är tryckorten Stockholm. Bokstäverna med fetstil utgöra begynnelsebokstäverna till det departement, under vilket utredningen avgivits, t. ex. E. = ecklesiastikdepartementet, Jo. = jordbruksdepartementet. Enligt kungörelsen den 3 febr. 1922 ang. statens offentliga utredningars yttre anordning (nr 98) utgivnas utredningarna i omslag med enhetlig färg för varje departement.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1938: 30
HANDELSDEPARTEMENTET



BETÄNKANDE
JÄMTE LAGFÖRSLAG

ANGÅENDE

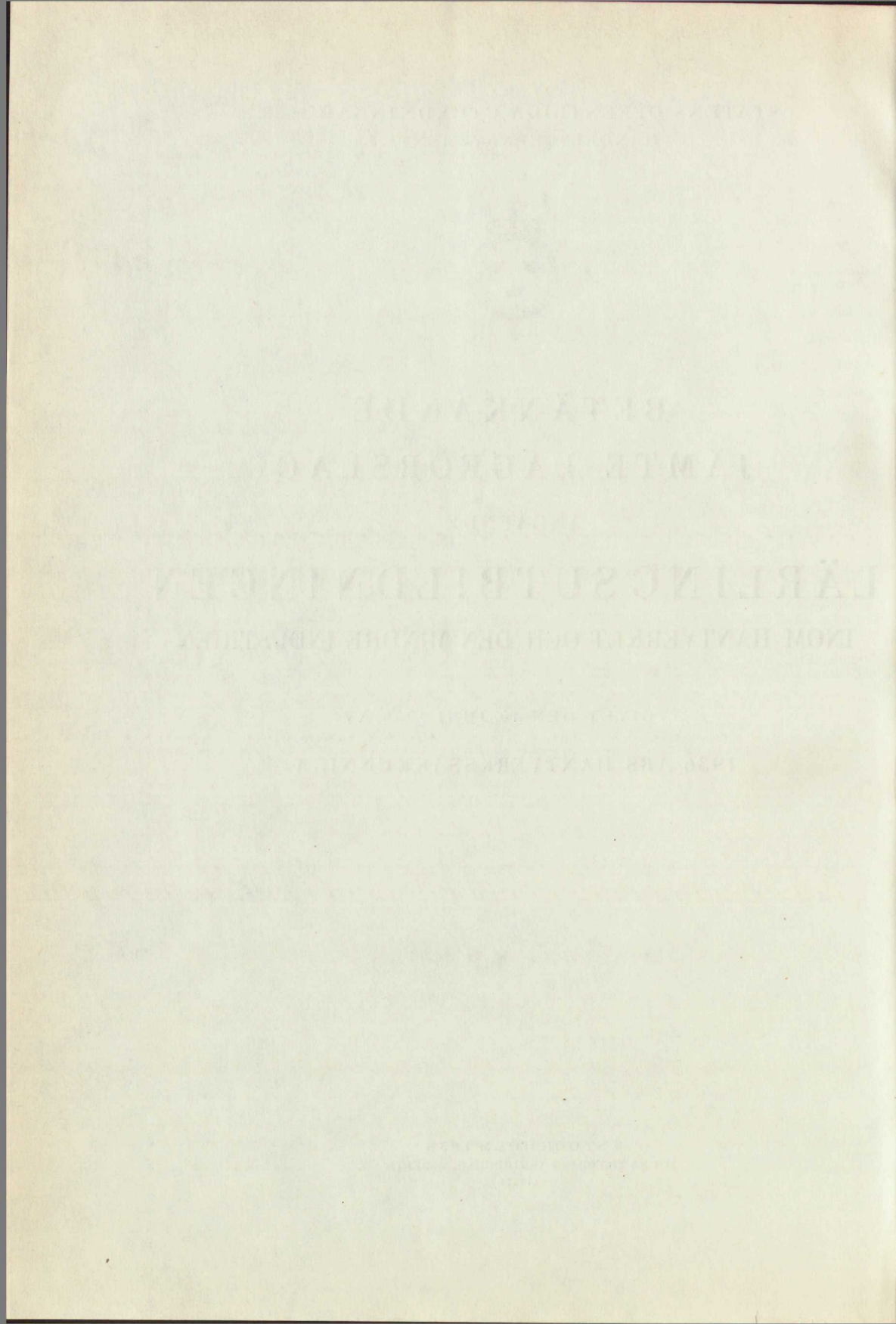
LÄRLINGSUTBILDNINGEN

INOM HANTVERKET OCH DEN MINDRE INDUSTRIEN

AVGIVET DEN 10 JUNI 1938 AV

1936 ÅRS HANTVERKSSAKKUNNIGA

STOCKHOLM 1938
IDUNS TRYCKERI AKTIEBOLAG, ESSELTE AB.
817173



INNEHÅLLSFÖRTECKNING.

	Sid.
<i>Skrivelse till Statsrådet och Chefen för Kungl. Handelsdepartementet</i>	5
<i>Förslag till lag om lärlingsutbildning</i>	7
Kap. I. Redogörelse för lärlingsfrågans tidigare behandling	12
Kap. II. Lärlingsfrågans återupptagande	21
Kap. III. Grundläggande synpunkter	25
Kap. IV. Den nuvarande yrkesutbildningen inom hantverk och industri	31
Kap. V. Kollektivavtalens lärlingsbestämmelser.....	45
Kap. VI. Statistiska uppgifter rörande hantverket samt lärlingsväsendet inom hantverk och industri	50
Kap. VII. Översikt av lärlingsväsendet i vissa utländska stater	55
Kap. VIII. Yttranden och uttalanden till de sakkunniga i lärlingsfrågan..	64
Kap. IX. De sakkunnigas yttrande och förslag	76
Särskilt yttrande av herr Lindmark	100

B i l a g o r.

Bil. 1. P. M. angående verkstadsskolorna	107
Bil. 2. P. M. angående det svenska hantverkets organisationsväsende....	119
Bil. 3. P. M. rörande kollektivavtalens bestämmelser om lärlingar m. m.	122
Bil. 4. Tablå över antalet utlärdade lärlingar åren 1931—1935 vid vissa hantverksföreningar	140
Bil. 5. Undersökning om i vilken utsträckning vissa från Stockholms stads verkstadsskolor avgångna elever tillförts respektive yrke eller yrkesområde	142
Bil. 6 a. Antalet statsunderstöd för lärlingsutbildning inom olika yrken ..	144
Bil. 6 b. Antalet statsunderstöd för lärlingsutbildning, fördelade på de skilda länen.....	146
Bil. 7. Sammandrag av yttranden från vissa hantverksföreningar angå- ende lärlingsväsendets utveckling och läge å olika orter	147
Bil. 8. Transumt av Västerbottens hantverksdistrikts styrelseberättelse 1938 rörande kostnaderna för gesällprovsbedömning.....	156
Bil. 9 a. Skrivelse från ordföranden i Skaraborgs hantverksdistrikts gransk- ningsnämnder rörande nämndernas arbete	157
Bil. 9 b. Protokoll rörande gesällprovsgranskning i Skövde.....	159

Till Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. Handelsdepartementet.

Genom beslut den 9 januari 1936 bemyndigade Kungl. Maj:t dåvarande chefen för handelsdepartementet att tillkalla högst fem personer att såsom sakkunniga inom departementet verkställa utredning i vissa frågor rörande hantverket ävensom uppdraga åt en av de sakkunniga att i egenskap av ordförande leda de sakkunnigas arbete. Med stöd härav tillkallade departementschefen samma dag dåvarande t. f. generaldirektören R. Sohlman, ledamoten av riksdagens andra kammare snickaren A. B. Andersson, dåvarande avdelningschefen i skolöverstyrelsen undervisningsrådet N. Fredriksson, organisationschefen i kooperativa förbundet A. Gjöres och ordföranden i Sveriges hantverksorganisation hovskomakaren C. A. Lindmark att såsom sakkunniga biträda med verkställande av nämnda utredning. Tillika uppdrog departementschefen åt Sohlman att i egenskap av ordförande leda de sakkunnigas arbete.

Såsom sekreterare hos de sakkunniga ha enligt departementschefens särskilda förordnanden tjänstgjort förste amanuensen hos kommerskollegium G. Jacobsson samt från och med den 15 september 1936 jämte Jacobsson förste amanuensen hos kommerskollegium M. Möller.

De sakkunniga ha vid sammanträde den 14 januari 1936 antagit benämningen *1936 års hantverkssakkunniga*.

Enligt i statsrådsprotokollet över handelsärenden för den 9 januari 1936 intagen motivering för de sakkunnigas tillkallande har det ålegat dem att verkställa utredning i följande tre huvudfrågor, nämligen *dels* angående ordnandet av hantverkets högre yrkesutbildning, *dels* beträffande lärlingsutbildningen inom hantverket, *dels* ock rörande uppställandet av legala kompetensvillkor för rätten att idka hantverk.

De sakkunniga ha i skrivelse till chefen för handelsdepartementet den 30 november 1936 framlagt förslag om inrättande av ett statens hantverksinstitut i Stockholm och därmed avslutat behandlingen av frågan om hantverkets högre yrkesutbildning. Förslaget har sedermera föranlett proposition till 1937 års riksdag (nr 141) angående inrättande av ett dylikt institut i huvudsaklig överensstämmelse med förslaget och har riksdagen enligt skrivelse nr 320 bifallit Kungl. Maj:ts i propositionen framställda yrkande om

anvisande av ett reservationsanslag å 1 000 000 kronor för uppförande av byggnad för institutet. Vid 1938 års riksdag ha efter förslag av Kungl. Maj:t ytterligare medel anvisats för ändamålet.

Sedan numera jämväl utredningen rörande den andra av omförmälda frågor, nämligen lärlingsutbildningen inom hantverket, blivit slutförd, få de sakkunniga härmed såsom resultat av sitt utredningsarbete i denna del överlämna betänkande med förslag till lag om lärlingsutbildning.

Utredning rörande den sista av nämnda frågor, uppställandet av legala kompetensvillkor för rätten att idka hantverk, ha de sakkunniga för avsikt att framlägga snarast möjligt, sedan vissa från myndigheter och enskilda organisationer begärda yttranden inkommit.

Särskilt yttrande av undertecknad Lindmark bifogas betänkandet.

Stockholm den 10 juni 1938.

Vördsamt

RAGNAR SOHLMAN.

ANDERS ANDERSSON.

NILS FREDRIKSSON.

AXEL GJÖRES.

AUG. LINDMARK.

/ *Mogens Möller.*

Förslag till lag om lärlingsutbildning.

1 §.

För främjande av praktisk yrkesutbildning inom hantverk och därmed jämförlig industri skola i den omfattning, som i denna lag närmare stadgas, de statliga och kommunala myndigheter, om vilka här nedan förmäles, vara verksamma.

2 §.

Tillsynsmyndighet för lärlingsutbildningen är skolöverstyrelsen, i vissa avseenden under samverkan med kommerskollegium och socialstyrelsen.

3 §.

Landsting ävensom stadsfullmäktige i stad, som icke deltagar i landsting, må utse särskild lärlingsnämnd för att inom landstingsområdet eller staden verka för det i 1 § omförmälda ändamål.

Därest behov därav föreligger, må i annan stad än nu sagts stadsfullmäktige eller, där sådana ej finnas, allmän rådstuga samt i kommun på landet kommunalfullmäktige eller, där sådana ej finnas, kommunalstämma tillsätta särskild ordsnämnd att under lärlingsnämndens överinseende utöva den närmare tillsynen över lärlingsutbildningen i kommunen. Två eller flera kommuner må med tillsynsmyndighetens medgivande förena sig om gemensam ordsnämnd.

4 §.

Lärlingsnämnd består av ordförande jämte suppleant för honom samt minst fyra ledamöter jämte lika antal suppleanter för dem. Ordföranden och suppleanten för honom skola utses av den i 2 § omförmälda tillsynsmyndigheten för en tid av fyra år. Övriga ledamöter jämte deras suppleanter utses för enahanda tid av landstinget eller stadsfullmäktige, varvid bör iakttagas:

- 1) att ett jämnt antal ledamöter utses;
- 2) att därtill utses personer med god kännedom om hantverkets och industriens produktions- och arbetsförhållanden; samt

3) att halva antalet av de sålunda utsedda ledamöterna jämte suppleanter kan anses företräda företagarnas och halva antalet arbetarnas intressen.

Förslag å ledamöter i lärlingsnämnden må avgivas av Sveriges hantverksorganisation och landsorganisationen i Sverige eller av sammanslutningar, som av dessa organisationer utses.

5 §.

Ortsnämnd består av ordförande jämte suppleant för honom samt minst fyra ledamöter jämte lika antal suppleanter för dem. Ordföranden jämte suppleanten för honom skola utses av länsstyrelsen efter förslag av lärlingsnämnden för en tid av fyra år. Övriga ledamöter jämte deras suppleanter utses för enahanda tid av kommunalmyndighet, som i 3 § andra stycket sägs, varvid föreskrifterna i 4 § första stycket 1)—3) i tillämpliga delar skola lända till efterrättelse.

Där ortsnämnd utses för två eller flera kommuner gemensamt, skall minst en ledamot i nämnden jämte suppleant utses av varje kommun. Länsstyrelsen skall efter lärlingsnämndens och vederbörande kommuners hörande bestämma det antal ledamöter jämte suppleanter, varje kommun har att utse.

6 §.

Ordförande samt ledamot i lärlings- eller ortsnämnd må endast den vara, som äger att å kommunalstämma eller allmän rådstuga deltaga i överläggningar och beslut. Vad sålunda stadgats skall gälla jämväl i fråga om suppleant för ordförande eller ledamot.

Ej må annan kunna avsäga sig uppdrag, som i första stycket sägs, än ämbets- eller tjänsteman, som av sin befattning är hindrad att fullgöra uppdraget, den, som under de fyra sistförflutna åren tjänstgjort såsom ordförande eller ledamot i lärlings- eller ortsnämnd, samt den, som eljest uppgiver förhinder, som godkännes såvitt angår: ordförande i lärlingsnämnd av tillsynsmyndigheten, ordförande i ortsnämnd av länsstyrelsen samt övriga ledamöter i nämnderna av vederbörande valkorporation.

7 §.

Lärlingsnämnd har till uppgift att verka för att möjlighet beredes ungdom att erhålla tillfredsställande praktisk yrkesutbildning. För sådant ändamål skall lärlingsnämnden tillhandagå med råd och upplysningar vid yrkesval ävensom förhjälpa ungdomen att vinna inträde i respektive yrken. Nämnden bör därvid samarbeta med arbetsförmedlingsanstalter och skolmyndigheter.

8 §.

Den, som önskar praktisk utbildning i visst yrke, har att till lärlingsnämnden ingiva ansökan härom. Sedan nämnden gjort sig underrättad om att

sökanden äger lämplighet och fallenhet för yrket, skall nämnden vidtaga åtgärder för beredande åt honom av utbildning såsom lärling hos lämplig läromästare. Ej må i nu angiven ordning utbildning beredas den, som icke fyllt fjorton år, ej heller den, som uppnått tjugooett år, såvida ej tillsynsmyndigheten i särskilt fall medgiver undantag.

9 §.

Lärlingsnämnd äger att med hantverksmästare eller annan jämförlig yrkesidkare, vilken åtnjuter anseende för yrkesskicklighet och i övrigt finnes lämplig för ifrågavarande uppgift, träffa avtal (läroavtal) om utbildning av viss lärling i enlighet med bestämmelserna i denna lag.

Läroavtal skall upprättas skriftligt och innehålla följande uppgifter:

- 1) lärlingens och dennes målsmans samt läromästarens namn och hemvist;
- 2) det yrke eller den yrkesgren, vari lärlingen skall utbildas;
- 3) läromästarens skyldigheter med avseende å lärlingens utbildning och hans rätt att därvid använda lärlingens arbetskraft;
- 4) lärotidens längd;
- 5) huruvida lön skall utgå till lärlingen och i så fall lönevillkoren samt huruvida lärlingen utan ersättning eller mot viss ersättning skall under lärotiden av läromästaren åtnjuta husrum och kost.

I läroavtalet skall föreskrivas, att tvister av ekonomisk art i anledning av avtalet skola avgöras av skiljemän enligt lag. I avtalet må stadgas viss prøvotid för lärlingen.

Vid bestämmande av lärlings lönevillkor bör nämnden samråda med förefintliga sammanslutningar av arbetsgivare och arbetare inom vederbörande yrke.

10 §.

Lärlingsnämnden äger efter samråd med förefintliga sammanslutningar inom vederbörande yrke utfärda närmare föreskrifter om lärlingsutbildningen, varvid de allmänna riktlinjer i ämnet, som antagits av vederbörande yrkessammanslutningar, böra vinna beaktande.

Nämnden skall jämväl utfärda föreskrifter rörande lärlingens skyldigheter och åligganden under lärotiden, ägande nämnden därvid ålägga lärlingen att under lärotiden genomgå lämplig lärokurs i yrket, som finnes anordnad vid i orten förefintliga anstalt för yrkesundervisning.

11 §.

Lärlingsnämnden skall vaka över att läromästaren bedriver utbildningen på sådant sätt, att lärlingen inom lärotiden kan bliva utlärd i yrket samt att läromästaren i övrigt fullgör honom åliggande skyldigheter med avseende å utbildningen.

Nämnden har jämväl att utöva tillsyn över att lärlingen vinnlägger sig om att med flit och omsorg tillgodogöra sig utbildningen och i övrigt ställer sig läromästarens anvisningar i arbetet till efterrättelse.

Nämnden bör tillse, att lärlingen vid lärotidens slut beredes tillfälle att avlägga läroprov för erhållande av utlärlingsbevis i enlighet med av vederbörande yrkessammanslutning för yrket antagna grunder.

12 §.

Lärlingsnämnden äger uppsäga läroavtalet att omedelbart upphöra, därest läromästaren uppenbart åsidosätter sina förpliktelser på grund av avtalet eller eljest visar sig olämplig att handhava utbildningen.

Avtalet må jämväl av nämnden uppsägas att upphöra å tid, som nämnden bestämmer:

om läromästarens rörelse i det yrke, utbildningen avser, så förändras, att förutsättningarna för lärlingens utbildning icke längre förefinnas;

om i läromästarens rörelse uppstått avbrott, som med säkerhet kan förväntas medföra avsevärt uppehåll i lärlingens utbildning;

om läromästarens rörelse flyttas till annan ort och detta skulle medföra väsentlig olägenhet för lärlingen.

Därest läromästaren avlider under lärotiden, hans rörelse överlåtes å annan eller rörelsen nedlägges, skall läroavtalet upphöra att gälla å tid, som nämnden bestämmer.

På framställning av läromästaren äger nämnden befria honom från utbildning av lärling, som visat sig olämplig för yrket eller ådagalagt försumlighet i arbetet eller vanart. Av skäl som nu sagts må läromästaren, där jämlikt 9 § i läroavtalet stadgats viss provotid för lärlingen, före provotidens utgång häva avtalet.

Därest på grund av lärlingens personliga förhållanden, sjukdom eller annan liknande orsak utbildningen icke lämpligen anses böra fortsätta, äger nämnden uppsäga avtalet med läromästaren att upphöra å tid, som nämnden bestämmer.

13 §.

Har utan lärlingens förvållande läroavtalet upphört att gälla, skall lärlingsnämnden på framställning av lärlingen eller dennes målsman vidtaga åtgärder för beredande åt lärlingen av utbildning hos annan läromästare.

Har utbildningen upphört genom lärlingens förvållande, må lärlingen icke placeras hos annan läromästare, där ej nämnden finner synnerliga skäl föreligga för att lärlingen det oaktat beredes fortsatt utbildning i yrket.

14 §.

I den mån medel därtill ställas till förfogande, äger lärlingsnämnd att till medellösa eller mindre bemedlade lärlingar utdela stipendier.

15 §.

Efter bemyndigande av tillsynsmyndigheten äger lärlingsnämnd hos sig anställa konsulent och övrig erforderlig personal.

Lärlingsnämnd och ortsnämnd äga beträffande lärling, vars utbildning övervakas av nämnden, att utse yrkeskunnigt ombud med uppgift att förlöpa följa utbildningen. Det åligger ombudet att hålla nämnden underlättad om de förhållanden, som kunna vara av vikt för nämndens bedömande av utbildningens bedrivande.

16 §.

Kostnaderna för lärlingsnämnds verksamhet bestridas, förutom av medel, som för ändamålet må varda anvisade av vederbörande landsting eller stadsfullmäktige, av statsmedel i därför stadgad ordning.

Beträffande ersättning till ordförande och ledamot i lärlingsnämnd ävensom avlöning till konsulent och övrig personal hos lärlingsnämnd bestämmer Konungen.

17 §.

Närmare bestämmelser rörande tillsynsmyndighetens befattning med lärlingsutbildningen enligt denna lag ävensom beträffande lärlingsnämndernas och ortsnämndernas verksamhet meddelar Konungen.

18 §.

Över ortsnämnds beslut må klagan föras hos vederbörande lärlingsnämnd inom 30 dagar från det att klaganden erhållit del av beslutet.

Över lärlingsnämnds beslut må klagan föras hos tillsynsmyndigheten inom enahanda tid.

Kap. I. Redogörelse för lärlingsfrågans tidigare behandling.

Frågan om genomförande av en statlig reglering av lärlingsutbildningen inom hantverksyrkena har sedan länge varit föremål för behandling och övertvägande av statsmakterna.

Sedan den under skråväsendets dagar på området gällande fasta rättsordningen upphävts genom 1864 års näringsfrihetsförordning, började småningom yrkesutbildningen att åsidosättas och försummas. Att hantverkskickligheten blev lidande härpå är höjt över allt tvivel. Utan gensägelse kan senare delen av 1800-talet betecknas som en nedgångsperiod för hantverket. Även om industriens genombrott varit den huvudsakliga orsaken härtill har dock frånvaron av fasta normer för yrkesrekryteringen och yrkeserfarenhetens förvärvande i icke ringa mån bidragit till hantverkets svaghetstillstånd. För hantverkets talesmän blev det även ganska snart klart, att en allmän reglering av lärlingsutbildningen utgjorde ett oeftergivligt villkor för hantverksyrkenas hävdande i konkurrensen med industrien. Emellertid dröjde det ända in på 1890-talet innan åtgärder i ämnet kommo att vidtagas.

Lärlingsfrågans uppkomst. Vid ett i Göteborg år 1891 hållet allmänt industriidkaremöte tillsattes en kommitté med uppdrag att utarbeta betänkande och förslag till en lärlingslag. Denna kommitté framlade vid närmast därpå följande allmänna industriidkaremöte i Norrköping år 1893 ett dylikt förslag, som med några förändringar godkändes av mötet. Två år senare eller år 1895 bragtes frågan om lärlingsväsendets ordnande under riksdagens behandling genom en i andra kammaren väckt motion, i vilken under hänvisning till ovannämnda förslag till lärlingslag hemställdes, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning och framläggande för en kommande riksdag av förslag i ämnet. I anledning av motionen avlät riksdagen skrivelse till Kungl. Maj:t, vari anhölls, att Kungl. Maj:t ville låta utreda frågan om åvägabringande av lagbestämmelser i syfte att — utan rubbning av den grundsats om fri näringsutövning, varpå förordningen om utvidgad näringsfrihet vilade — bereda tillfälle för hantverksbiträden, som sådant

önskade, att avlägga läroprov samt i sådant hänseende och jämväl i övrigt, därest utredningen därtill föranledde, föreslå förändringar i och tillägg till gällande lagstiftning.

Kommerskollegii utlåtande den 3 juli 1900. I anledning av riksdagens skrivelse uppdrog Kungl. Maj:t åt kommerskollegium att efter avvägabrindande av viss utredning avgiva utlåtande i ämnet. Sådant utlåtande avgavs av kollegium den 3 juli 1900. Däri förklarade kollegium sig lika med riksdagen anse det vara av högsta vikt att uppmuntra till avläggande av läroprov för att sporra den inom hantverkerierna arbetande ungdomen till allvarligt arbete och en nyttig tävlan men hölle kollegium före, att mera vittgående åtgärder vore av behovet påkallade i syfte att sätta hantverkerierna i stånd att ur yrkesskicklighetens synpunkt bättre än hittills följa med sin tid, i vilket avseende kollegium förordade vidtagande av åtgärder för ett lagligt reglerande av lärlingsväsendet i dess helhet. Den ifrågasatta lagstiftningen borde enligt kollegii mening inskränkas till att omfatta allenast vissa av kollegium uppräknade yrken, vilka ansågos vara av beskaffenhet, att arbetsskickligheten inom dem kunde genom avlagt prov bedömas. Särskilt ansåg kollegium, att fabriksindustrien icke borde beröras av lagstiftningen.

1907 års sakkunnigas förslag. Detta förslag hade till följd, att vissa personer, nämligen häradshövdingen Axel Roos, riksdagsmannen Herman Lindqvist och skräddarmästaren J. F. Nyström, den 6 juli 1907 tillkallades för att i egenskap av sakkunniga biträda inom finansdepartementet med åstadkommande av utredning av frågan, huruvida särskilda lagstiftningsåtgärder för lärlingsväsendets ordnande kunde finnas önskvärda och lämpligen borde vidtagas, samt att, därest sådan lagstiftning ansåges böra komma till stånd, avgiva förslag till bestämmelser i ämnet. Den 14 januari 1909 avgåvo dessa sakkunniga betänkande med förslag till lag angående vissa lärlingsavtal, utgivet av trycket under titeln »Förslag till lag om vissa lärlingsavtal, avgivet av särskilt utsedda kommitterade» (Stockholm 1909). I anslutning till vad kommerskollegium förordat avsågs med detta förslag reglering av lärlingsutbildningen allenast inom vissa uppräknade yrken, vilka utövades på sätt, som krävde en genom längre tids arbete i yrket förvärvat handaskicklighet. Från lagens tillämpningsområde skulle sålunda uteslutas all den verksamhet, som bedreves huvudsakligen med maskiner, d. v. s. huvudsakligen den s. k. storindustrien.

Kommerskollegii utlåtande den 30 december 1909. Över detta lagförslag avgav kommerskollegium den 30 december 1909 utlåtande, däri ämbetsverket bland annat meddelade, att från åtskilliga av de myndigheter och korporationer, vilka blivit i saken hörda, uttalats den uppfattningen, att den ifrågasatta lärlingslagstiftningen borde omfatta all industriell verksamhet,

där yrkesutbildning vore av nöden, och således utsträckas även till storindustrien. För egen del förklarade kollegium sig anse kravet på en förbättrad yrkesutbildning även inom storindustrien vara fullt befogat och att för dess åstadkommande erfordrades, liksom inom hantverksindustrien, fastare arbetsförhållanden än de rådande. Då emellertid frågan om under vilka former yrkesutbildningen inom storindustrien ändamålsenligast borde ordnas och i vilken omfattning lärlingsväsendet där kunde komma till användning enligt kollegii mening krävde en närmare utredning än som förelåg, förordade kollegium en utredning härutinnan genom sakkunniga.

1910 års sakkunnigas förslag. Med anledning av vad kommerskollegium sålunda anfört uppdrog Kungl. Maj:t den 22 april 1910 åt ovannämnde häradshövding A. Roos att avgiva förberedande förslag till de ändringar och tillägg i lagförslaget, som de framställda anmärkningarna ävensom den ifrågasatta utvidgningen av lagens omfattning kunde föranleda, varjämte chefen för finansdepartementet jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande uppdrog åt revisionssekreteraren A. Österlöf att deltaga i ifrågavarande arbete.

För fullgörande av nämnda uppdrag och för att utröna, i vad mån den ifrågasatta utvidgningen av lagens giltighetsområde kunde föranleda ändring i 1909 års förslag, satte sig de sålunda utsedda kommitterade i förbindelse med representanter för storindustrien. Vid de överläggningar, som därvid ägde rum, framgick, att i åtskilliga frågor av grundläggande betydelse från storindustriens sida gjordes gällande synpunkter, som stodo i strid med de principer, vilka kommit till uttryck i ovan berörda lagförslag, och att på grund därav väsentliga förändringar i detta ifrågasattes. Sedan anmälan om detta förhållande gjorts hos chefen för finansdepartementet, framhöll denne vid ärendets föredragning i statsrådet den 14 maj 1910, hurusom det varit hans avsikt att, sedan ett förberedande förslag avgivits, detsamma sedermera skulle för granskning underställas sakkunniga, men att det, på grund av vad sålunda anmälts, uppenbarligen vore av vikt, att omförmälda spörsmål komme under sakkunnigas behandling, innan lagförslagets detaljer utarbetades samt att följaktligen praktiska skäl talade för att redan på ärendets dåvarande stadium en närmare utredning i dessa avseenden komme till stånd. Efter erhållet bemyndigande tillkallade departementschefen den 23 maj och den 16 juli 1910 ytterligare åtta personer att jämte Roos och Österlöf såsom sakkunniga avgiva yttrande uti ifrågakomna ämnen ävensom de ytterligare spörsmål, som därmed omedelbart ägde samband. Dessa sakkunniga avgåvo den 2 september 1911 yttrande i ämnet, utgivet av trycket under titeln »Betänkande med förslag till lag om vissa lärlingsavtal. I. Allmänna grunder» (Stockholm 1911).

Med anledning av sistnämnda betänkande samt efter granskning av de mot 1909 års förslag framställda anmärkningarna avgåvo Roos och Österlöf därjämte den 29 juli 1913 ett av dem utarbetat förslag till lag om lärlings-

väsendet i vissa yrken. Detta förslag med därtill hörande motiv utgavs av trycket under titeln »Förslag till lag om lärlingsväsendet i vissa yrken, avgivet av därtill utsedda kommitterade» (Stockholm 1913). Lagförslaget innefattade, jämfört med 1909 års lagförslag, en utvidgning ej mindre i fråga om antalet yrken, som ansåges böra falla under lagen, än även i avseende å lagens territoriella räckvidd samt åldersgränsen för dem, som kunde anställas som lärlingar. I förstnämnda hänseende föreslogs, att lagen skulle äga tillämpning å sådana hantverks- och andra industriella yrken, i vilka en arbetare för att vinna den utbildning, att han kunde anses utlärdd, i regel måste genomgå en lärotid av minst två år.

Sedan Kungl. Maj:t genom remiss den 22 augusti 1913 anbefallt kommerskollegium och socialstyrelsen att avgiva gemensamt utlåtande över förslaget, konstaterade dessa ämbetsverk, efter hörande av samtliga länsstyrelser, handelskamrarna i riket, arbetsgivare- och arbetareorganisationer samt åtskilliga yrkessammanslutningar m. fl., att icke blott i de inkomna yttrandena utan även vid ämbetsverkens behandling av frågan så djupgående olikheter förefunnes i uppfattningen om vad lagen borde innehålla, att det icke syntes möjligt att komma till något genomförbart resultat. Ärendet fick på grund härav vila.

Frågans återupptagande i samband med 1918 års yrkesskolreform. År 1918 fattade statsmakterna beslut angående upprättande av praktiska ungdomsskolor, särskilt lärlings- och yrkesskolor för industri, hantverk, handel och husligt arbete. Härigenom fick frågan om lärlingsväsendets ordnande förnyad aktualitet. Nämnda skolor skulle nämligen endast meddela en kompletterande, huvudsakligen teoretisk undervisning, varemot utbildningen i det praktiska yrkesarbetet förutsattes skola ske hos arbetsgivare i yrket. Frågan om ordnande jämväl av denna del av yrkesutbildningen återupptogs i anslutning härtill av skolöverstyrelsen, som i en till Kungl. Maj:t ställd skrivelse den 14 september 1921 bland annat anförde, hurusom det för att den pedagogiska avsikten med lärlingsskolorna skulle kunna förverkligas, fordrades, att lärlingens deltagande i det praktiska arbetet utanför skolan ordnades så, att lärlingen därigenom kunde förvärva någon yrkesutbildning och att den praktiska utbildningen skedde planmässigt, så att en anslutning av lärlingsskolans undervisning till densamma verkligen kunde äga rum. Under rådande förhållanden vore dessa förutsättningar ytterst sällan för handen utan vore lärlingens praktiska arbete utanför skolan ofta av sådan art, att det icke vore ägnat att bibringa honom någon egentlig yrkesutbildning. Den efter lärlingsskolornas införande vunna erfarenheten visade redan tydligt nog, att alla bemödanden och uppoffringar till trots lärlingsskolan icke kunde komma att fylla sitt ändamål med mindre än åt den bereddes ett fast stöd i ordnade förhållanden med avseende å lärlingarnas praktiska utbildning. Skolöverstyrelsens skrivelse utmynnade i en hemställan, att Kungl.

Maj:t måtte vidtaga erforderliga åtgärder för att en lärlingslag i syfte att främja yrkesutbildningen snarast måtte komma till stånd.

Denna hemställan ledde till att Kungl. Maj:t den 26 september 1921 uppdrog åt kommerskollegium och skolöverstyrelsen att gemensamt verkställa utredning och till Kungl. Maj:t avgiva förslag i syfte att för främjande av yrkesutbildningen inom såväl industrien som hantverket och andra näringar, som kunde komma ifråga, en lärlingslag måtte komma till stånd.

Kommerskollegii och skolöverstyrelsens förslag till lag om lärlingsväsendet i vissa yrken den 2 oktober 1923. I anledning av det kommerskollegium och skolöverstyrelsen sålunda lämnade uppdraget avgåvo ämbetsverken efter verkställd utredning den 2 oktober 1923 förslag till lag om lärlingsväsendet i vissa yrken, föreliggande i tryck i statens offentliga utredningar 1924 nr 41. Jämlikt direktiven innefattade förslaget i jämförelse med de tidigare förslagen i ämnet en väsentlig utvidgning av den ifrågasatta lagstiftningens tillämpningsområde. Medan 1909 års förslag var inskränkt till att avse vissa uppräknade hantverksyrken och 1913 års förslag var begränsat till hantverk och industri, omfattade nu ifrågavarande förslag icke blott hantverk och industri utan även handel och husligt arbete. Däremot begränsades lagens tillämpningsområde till sådana yrken, i vilka arbetare för att vinna den utbildning, att han kunde anses utlärd, i regel måste genomgå en lärotid av minst två år. Tillämpningen föreslogs dock obligatorisk allenast för idkare av hantverk men i övrigt fakultativ. För idkare av industri eller detaljhandel skulle tillämpningen vara beroende av beslut av vederbörande kommunala myndigheter medan inom annan handelsverksamhet och inom husligt arbete lagens tillämpning förutsattes skola ankomma på frivillig överenskommelse i varje särskilt fall.

Förslaget vilade i övrigt på följande huvudprinciper.

I de fall, där lagen avsågs skola vara tillämplig, skulle arbetsgivare vid anställande av minderårig såsom arbetare vara pliktig att senast inom tre månader från anställningstidens början föranstalta om upprättande av skriftligt kontrakt rörande anställningen och om anmälan av det upprättade kontraktet till registrering. Kontraktet skulle innehålla uppgift om bland annat det yrke eller yrkesgren, vari lärlingen skulle utbildas, lärotidens längd och lönevillkoren. Lärotidens längd skulle i kontraktet bestämmas i enlighet med vad efter tillsynsmyndighetens beprövande i sådant avseende för yrket eller yrkesgrenen blivit eller kunde bli fastställt, dock till högst fyra år.

Beträffande arbetsgivares skyldigheter innehöll lagförslaget i första hand bestämmelse därom, att arbetsgivaren skulle söka bereda lärlingen sådan utbildning, som möjliggjorde avläggande av nöjaktigt läroprov. Vidare ålades arbetsgivare att sörja för att lärling genomginge lärokurs i yrket, därest sådan anordnades vid lärlingsskola i den ort, där arbetsgivarens rörelse dre-

ves, att vidkännas kostnaderna för undervisningen i dylik lärokurs och lärlingens förseende med erforderliga undervisningsmedel, i den mån dessa kostnader icke komme att bestridas av anslag från stat eller kommun eller andra läroanstalten till buds stående medel. Arbetsgivaren ålades jämväl vissa förpliktelser av social natur, viss vårdnadsplikt mot lärlingen vid sjukdom med skyldighet jämväl att under vissa förutsättningar till lärlingen utbetala lön under sjukdomstiden samt skyldighet att bestrida kostnaderna för lärlings medlemskap i registrerad sjukkasse. Arbetsgivaren skulle slutligen vidkännas kostnaderna för lärlings arbete för utförande av läroprov.

Lärlingen åter ålades att med flit och omsorg fullgöra sina åligganden och därvid åtlyda arbetsgivaren föreskrifter.

Utförliga bestämmelser föreslogos för avläggande av läroprov, vilket förutsattes skola vara obligatoriskt. Lärling skulle nämligen vara pliktig att i yrke, där så ske kunde, avlägga läroprov i enlighet med därom utfärdade föreskrifter.

Lärlingskontraktet skulle under vissa närmare angivna förutsättningar få av endera parten uppsägas — vilket angavs skola ske skriftligen — att upphöra antingen omedelbart eller efter 14 dagar. Bland fall, då kontraktet skulle få omedelbart upphöra, må nämnas rätt för mästaren till uppsägning, om lärlingen utan laga förfall vore borta från arbetet mer än sex arbetsdagar i följd. Uppsägning med upphörande efter 14 dagar skulle såväl å arbetsgivarens som lärlingens sida få ske, om arbetsgivarens rörelse så förändrades, att förutsättningarna för lärlingens utbildning ej längre förefunnes. Samma rätt till uppsägning föreläge, om i arbetsgivarens rörelse uppstode avbrott, som icke kunde vid avtalets ingående förutses och som medfört eller uppenbarligen komme att medföra mer än två månaders uppehåll i lärlingens arbete, dock att i sådant fall uppsägning ej skulle få ske efter det lärlingen åter inträtt i arbete. Förslaget innehöll även förbud för lärling att, innan lärlingskontraktet vederbörligen hävts, eller, därest lärlingen varit vållande till upplösning av lärlingsförhållandet, inom sex månader därefter anställas hos annan arbetsgivare i samma eller närbesläktat yrke. Arbetsgivare, som varit vållande till upplösning av lärlingsförhållande, skulle ej heller inom sex månader efter upplösningen äga rätt att ingå nytt lärlingskontrakt.

Högsta tillsynen å lagens efterlevnad förutsattes skola handhas av en tillsynsmyndighet, nämligen kommerskollegium, i vissa avseenden under samverkan med skolöverstyrelsen och socialstyrelsen. Den lokala tillsynen skulle handhas av kommunala lärlingsnämnder. Ordföranden i lärlingsnämnd och suppleant för honom skulle förordnas av tillsynsmyndigheten. Övriga ledamöter skulle utses av stadsfullmäktige eller motsvarande kommunala myndighet, varvid skulle iakttagas bland annat, att såväl arbetsgivare som arbetare bleve däri och till lika antal representerade.

För åsidosättande av de i lagen givna föreskrifterna föreslogos ansvars-

och ersättningsbestämmelser. Sålunda skulle arbetsgivare kunna dömas till böter från och med tio till och med femhundra kronor i åtskilliga i förslaget uppräknade fall, bland annat, om han vid anställning av lärling underlåte att inom föreskriven tid föranstalta om att lärlingskontrakt bleve upprättat och ingivet till registrering, om han åsidosatte sin utbildnings-skyldighet gentemot lärlingen eller om han, därest i kontraktet bestämts, att lärling skulle genomgå viss lärokurs i skola, uraktlåte bereda denne erforderlig ledighet för genomgående av kursen. I avseende å arbetsgivares skyldighet att ersätta lärling dennes skada föreslogs, att sådan skyldighet skulle föreligga, därest arbetsgivare utan laga skäl avskedade lärling innan lärotiden gått till ända, eller om lärlingskontraktet av vissa i lagen närmare angivna skäl förfölle eller hävdades eller om kontraktet uppsades på grund av förändring eller avbrott i arbetsgivarens rörelse och förändringen eller avbrottet berodde på arbetsgivaren. Beträffande lärling skulle i nu berörda hänseende gälla, att därest lärling utan laga skäl lämnade sin anställning eller arbetsgivaren hävde kontraktet på grund av försummelse eller brott från lärlingens sida, bleve lärlingen pliktig ersätta arbetsgivaren dennes skada.

Yttranden över 1923 års förslag. 1923 års förslag till lärlingslag remitterades den 14 juli 1924 till kommerskollegium, socialstyrelsen och skolöverstyrelsen, vilka ämbetsverk anbefalldes att bereda vissa angivna yrkesorganisationer och andra sammanslutningar ävensom samtliga lärlingsskolstyrelser i riket tillfälle att yttra sig över förslaget och därefter avgiva utlåtande i ärendet. Av de yttranden, som i följd härav inkommo till ämbetsverken, framgick, att yrkeslivets representanter inom såväl arbetsgivare- som arbetarekretsar i allmänhet ställde sig mycket kritiska gentemot förslaget. Då de därvid framförda synpunkterna synas belysande för de svårigheter, som mött och alltjämt möta vid åvägabringande av en statlig reglering av lärlingsväsendet, torde det vara på sin plats att här lämna en kort redogörelse jämväl för innehållet i vissa av nämnda yttranden.

Av de industrien representerande sammanslutningarna förklarade *Sveriges industriförbund* sig anse det lämpligast, att grunderna i förslaget så om-lades, att lagens tillämpning inom industrien gjordes tillsvidare beroende på frivillig överenskommelse mellan vederbörande parter. Först sedan lagen i sådan form prövats under några år och erfarenhet och stadga vunnits rörande dess tillämpning, kunde man eventuellt gå vidare och göra lärlingsutbildningen obligatorisk inom vissa industrier och yrkesgrenar, varvid man dock borde framgå successivt från yrkesgren till yrkesgren.

Svenska arbetsgivareföreningen förklarade sig bestämt avstyrka, att förslaget lades till grund för en lagstiftning i ämnet. Föreningen anslöte sig till uppfattningen, att det vore nödvändigt att låta det bli beroende på frivillig överenskommelse, huruvida anställning skulle ske med eller utan lär-

lingskontrakt. Föreningen anmärkte vidare på de enligt dess mening betungande ekonomiska förpliktelser, förslaget lade å arbetsgivaren.

I samma riktning uttalade sig även andra industriella sammanslutningar, däribland *Sveriges verkstadsförening*.

Sveriges hantverksorganisation och överbäggande flertalet övriga av de hörda hantverkssammanslutningarna underströko önskvärdheten av att en lämpligt avpassad lärlingslag komme till stånd, men förklarade sig anse det nödvändigt, att förslaget underkastades en omarbetning i syfte att åstadkomma för hantverksidkarna såsom läromästare erforderliga lindringar i bestämmelserna. I första hand framfördes mot förslaget den huvudanmärkningen, att detta ålade läromästarna alltför betungande förpliktelser. Härmed åsyftades framför allt de bestämmelser, vilka å mästarna lade förpliktelser, vilka eljest ansåges tillkomma föräldrar eller målsmän, nämligen läromästarens skyldigheter gentemot lärling vid dennes eventuella sjukdom, skyldigheten att bekosta lärlingens medlemskap i registrerad sjukkasse även som skyldigheten att bestrida kostnaden för lärlingens undervisning i lärlingsskola och för hans förseende med erforderliga undervisningsmedel. Såsom för mästarna alltför betungande anfördes vidare förslagets kontroll-, skadestands- och bötesbestämmelser, vilka ock förmenades vara alltför ensidigt riktade mot arbetsgivareparten. Slutligen uttalades farhågor för att tillkomsten av de kommunala lärlingsnämnderna skulle förringa betydelsen av hantverksföreningarnas traditionella befattning med lärlingsväsendet, vilket i sin tur skulle vara ägnat att minska hantverkarnas intresse för yrkesutbildningen. I samband därmed anmärktes på det föreslagna sättet för utseende av ledamöter i lärlingsnämnd.

Även från arbetarrörelsens sammanslutningar gjordes förslaget till föremål för en skarp kritik.

Landssekreteriatet, som i sitt yttrande åberopade ett flertal fackförbunds uttalanden i ämnet, framhöll sålunda till en början, att en väl avvägd lagstiftning rörande lärlingsväsendet vore ägnad att befrämja yrkesskickligheten. Åtskilliga fackförbund hade emellertid såsom sin mening framhållit, att lärlingsväsendet bäst ordnades genom bestämmelser i kollektivavtalen. Det syntes landssekreteriatet nödvändigt, att bestämmelserna i en lärlingslag anslöte sig så nära som möjligt till de förhållanden, som vore rådande för de utbildade yrkesarbetarna. Utan att så skedde, komme en lärlingslag att mötas med misstro och ovilja från arbetarnas sida, varigenom lagens syfte i hög grad förfelades. I detta avseende bruste det föreliggande förslaget på åtskilliga punkter. Landssekreteriatet vore för sin del av den uppfattningen, att lagens räckvidd borde begränsas att gälla enbart de yrken, som bedreves såsom hantverk, enär något ordnat lärlingsförhållande varken kunde eller behövde införas inom fabriksindustrierna. Såsom en brist i lagförslaget anfördes, att det ej innehölle någon bestämmelse, huru lärlingslön skulle bestämmas. Lärlingarnas löner reglerades i stor utsträckning

genom kollektivavtalen, som innehölle bestämmelser om viss minimilön. Det syntes nödvändigt att giva en lärlingslag sådant innehåll, att de i lärlingskontrakten intagna lönebestämmelserna icke utgjorde hinder för reglering av lärlingarnas avlöning i enlighet med de för de särskilda arbetsplatserna gällande kollektivavtalen. Fackorganisationerna bleve eljest nödsakade söka hindra, att lärlingar anställdes genom sådana kontrakt. Dessutom anmärkte landssekreteriatet, under återopande av flera förbundsstyrelser yttanden, att lagförslaget icke uttalade något om lärlings ställning vid arbetskonflikter. Enligt allmän, av svenska arbetsgivareföreningen och landsorganisationen godkänd rättsuppfattning hade en av vederbörande huvudorganisation godkänd arbetsinställelse icke någon inverkan å mellan arbetsgivare och enskild arbetare slutet arbetsavtal. Detta vilade under konflikten för att åter automatiskt träda i tillämpning vid konfliktens biläggande. Denna grundsats borde gälla även beträffande lärlingskontrakt. Landssekreteriatet avstyrkte slutligen bestämt förslaget.

Kommerskollegium, socialstyrelsen och skolöverstyrelsen avgåvo för egen del den 10 mars 1927 gemensamt utlåtande i ärendet. Däri framhöllö ämbetsverken bland annat, hurusom en förutsättning för att en lärlingslagstiftning med utsikt till framgång skulle kunna genomföras och upprätthållas vore, att lagstiftningen vilade på en allmän opinion, vilken kände och erkände behovet av densamma. Denna förutsättning vore för det dåvarande icke för handen. Sålunda syntes både arbetsgivarnas och arbetstagarnas fackorganisationer i det stora hela vara obenägna att förorda åtgärder till lagstiftningens genomförande. Ej heller syntes de unga själva och deras målsmän hava kommit till förståelse om vad lärlingsskapet innebure eller vore villiga att erkänna, att de uppoffringar, som lärlingsutbildningen beredde, rättvisligen borde till någon del drabba även dem, som åtnjöte utbildningen. Under sådana förhållanden kunde ämbetsverken ej förorda, att det föreliggande förslaget för det dåvarande lades till grund för en lagstiftning. Ej heller syntes det tillrådligt att söka genomföra lagförslaget allenast för vissa yrkesområden, närmast i så fall inom hantverket. Dylik verksamhet företedde nämligen ofta sådan likhet med grenar inom industrien, att någon egentlig gränsskillnad dem emellan svårigen kunde uppdragas, och det kunde möjligen anses orättvist att pålägga hantverket en utbildningsskyldighet, som ej skulle åvila motsvarande företag inom industrien.

Till följd av den ståndpunkt, man sålunda från skilda håll intagit till förslaget, fick lärlingsfrågan vila tills densamma nu åter upptagits i anslutning till det åt hantverkssakkunniga anförtrödda utredningsuppdraget.

Kap. II. Lärlingsfrågans återupptagande.

Ehuru frågan om genomförande av en statlig reglering av lärlingsutbildningen inom hantverksyrkena skjutits åt sidan efter avgivandet av ovan omförmälda gemensamma utlåtande av kommerskollegium, socialstyrelsen och skolöverstyrelsen den 10 mars 1927, har densamma dock icke helt övergivits. Såsom i det följande kommer att närmare påvisas, har visserligen genom hantverkets egna sammanslutningar — särskilt Sveriges hantverksorganisation — erkännansvärda försök gjorts att på överenskommelsens väg få till stånd klara och enhetliga direktiv på området. Trots att därigenom otvivelaktigt skapats vissa förutsättningar för en stabilisering av lärlingsutbildningen, torde emellertid dessa försök ha visat, att en ifrågasvarande yrkesgrenar helt omspannande reglering på området icke kan åvägbringas utan det allmännas medverkan. Krav på frågans återupptagande ha därför vid skilda tillfällen ånyo framkommit och slutligen lett till beslut av statsmakterna om ny utredning i denna fråga. Det torde icke sakna sin betydelse att här, i anslutning till den i föregående kapitel lämnade redogörelsen, bringa i erinran de närmare omständigheterna vid frågans återupptagande.

Lärlingsfrågan vid 1934 års riksdag. Lärlingsfrågan aktualiserades ånyo i samband med två vid riksdagen 1934 väckta, likalydande motioner (nr 137 i första kammaren och nr 307 i andra kammaren) om uppställande av legala kompetensvillkor för rätten att idka hantverk m. m. Första lagutskottet, till vilket motionerna hänskötos, kom vid behandlingen av densamma även in på frågan om lärlingsutbildningen. I sådant avseende anförde utskottet i utlåtande i ämnet, nr 44, att inom utskottet ifrågasatts, huruvida det icke kunde vara lämpligt att upptaga till närmare undersökning frågan om en förbättrad lärlingsutbildning. Efter att hava erinrat om att kommerskollegium m. fl. ämbetsverk i ovannämnda utlåtande 1927 förklarat sig på grund av det rådande opinionsläget bland arbetsgivare- och arbetareorganisationerna nödgas förorda, att från det allmännas sida en avvaktande hållning tills vidare intoges i avseende å lagstiftningen om läringsväsendet, uttalade utskottet vidare, att det måhända icke heller kunde påräknas, att ett mera omfattande statligt ingripande i lärningsfrågan skulle

ha någon större framgång, innan nämnda organisationer intoge en mera välvillig hållning. För opinionsbildningen i detta avseende hade uppenbarligen hantverksorganisationerna en viktig uppgift att fylla. Utskottet förutsatte att, därest någon väsentlig ändring inträdde i arbetsgivare- och arbetareorganisationernas berörda inställning till lärlingsfrågan, ämbetsverken icke skulle underlåta att upptaga denna fråga till förnyad behandling.

Utskottets utlåtande utmynnade i en hemställan, att motionerna icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Emot utskottets hemställan anfördes reservation av herr Linnér jämte två andra utskottsledamöter, vilka såvitt angår lärlingsfrågan anförde följande.

Hantverket syntes vid sidan av den industriella produktionen ha en särskild uppgift att fylla för att tillgodose konsumenternas behov av kvalitetsprodukter och deras önskan att få en mera personlig smak tillfredsställd. Ett betydelsefullt och ganska vidsträckt område syntes således även för framtiden tillkomma hantverket såsom ett naturligt arbetsfält. Den bestämda förutsättningen härför vore dock, att hantverket allt fortfarande i huvudsak utövades av personer med skolad yrkesskicklighet. I de krav på lagstiftning, som framkommit från hantverkets organisationer och som berörts i de föreliggande motionerna, syntes frågan därom vara grundläggande. Alla stödåtgärder för hantverket vare sig i form av lagstiftning eller på annat sätt syntes förutsätta en god utbildning av hantverkets lärlingar. Med den utveckling, som de yrkesbetonade fortsättningsskolorna numera vunnit, vore det icke uteslutet, att lärlingsutbildningen kunde anknyta till redan befintliga eller jämförelsevis lätt uppnådda anordningar. Frågan därom krävde emellertid en mera ingående undersökning. Att en sådan undersökning utan uppskov företoges, syntes påkallat jämväl ur den synpunkten, att därigenom till äventyrs kunde yppa sig en utväg att åtminstone för något antal unga personer bereda tillträde till yrken, där de efter vunnen utbildning kunde stanna kvar och få sin försörjning. Då ungdomsarbetslösheten blivit ett av samhällets allvarligaste problem, borde man icke försumma att se till, huruvida här en utväg kunde öppna sig att på ett mera bestående sätt än genom tillfälliga kurser, om ock för ett begränsat antal, skapa tillträde till arbetsmarknaden. Intresse för frågan borde kunna påräknas från vederbörande organisationer.

På grund av vad sålunda anförts hemställde reservanterna, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, att förnyad utredning måtte verkställas angående lärlingsutbildningen inom hantverket.

Den i reservationen gjorda hemställan bifölls av riksdagen, som i skrivelse till Kungl. Maj:t den 20 april 1934 (nr 191) anhöll om förnyad utredning i nyssnämnda hänseende.

I anledning härav anbefallde Kungl. Maj:t genom beslut den 24 maj samma år kommerskollegium att i samråd med socialstyrelsen verkställa den av riksdagen begärda utredningen.

Hantverksfrågan vid 1935 års riksdag. Vid riksdagen 1935 väcktes ånyo motioner om uppställande av legala kompetensvillkor för rätten att idka hantverk (nr 51 och 175 i första kammaren samt nr 134 och 220 i andra kammaren). Vid behandlingen av dessa motioner framhöll första lagutskottet (utlåtande nr 27) under erinran om den år 1934 beslutade utredningen angående lärlingsutbildningen, att denna utredning, vilken för det dåvarande ännu befunne sig på ett förberedande stadium, näppeligen kunde förväntas medföra en allsidig belysning av de spörsmål, som hantverkarna främst önskade få upptaga till omprövning. För att en mera slutgiltig utredning skulle omfattas med fullt förtroende av hantverkarna själva, syntes det också vara erforderligt, att de bleve i tillfälle att genom egna representanter taga aktiv del i utredningsarbetet. Då utskottet vidare funne det önskvärt, att den undersökning, vartill utredningen i lärlingsfrågan utgjorde en inledning, bleve uttömmande, ville utskottet icke längre motsätta sig att en dylik mera omfattande utredning skedde. Utskottet hemställde i följd härav, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa ny utredning angående frågan om införande av legala kompetensvillkor inom hantverket.

Denna utskottets hemställan bifölls av riksdagen och dess skrivelse till Kungl. Maj:t i ämnet (nr 127) avläts den 28 mars 1935.

Då samma års riksdag jämväl anhållit om utredning angående lämpliga ordnandet av hantverkets högre yrkesundervisning (skrivelse nr 216 den 14 maj 1935), fann Kungl. Maj:t, att samtliga tre berörda utredningsfrågor i betraktande av det nära samband, vari de stodo till varandra, borde upptagas till behandling i ett sammanhang. Kungl. Maj:t beslöt på grund härav den 9 januari 1936, att befria kommerskollegium från uppdraget att verkställa utredning om lärlingsutbildningen inom hantverket och bemyndigade chefen för handelsdepartementet att tillkalla högst fem personer att såsom sakkunniga inom departementet verkställa utredning i nämnda tre hantverksfrågor, vilket även skett genom det åt de sakkunniga anförtrödda uppdraget.

Lärlingsfrågan vid 1937 års riksdag. I detta sammanhang må omnämnas, att lärlingsfrågan åter varit föremål för behandling vid riksdagen 1937. I en inom andra kammaren väckt motion av herr Åqvist m. fl. (nr 289) hemställdes nämligen, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om en grundlig och allsidig utredning om möjligheterna att få tillstånd lärlingsbestämmelser för handeln och riktlinjer för lärlingsskolor för handeln även om angående utökad lärlingsutbildning för industrien, så att i varje fall under depressionstider ungdomsarbetskraften så bereddes, att under högkonjunktur icke brist på arbetskraft för denna uppstode.

Motionen behandlades av andra kammarens femte tillfälliga utskott, som efter att hava inhämtat yttranden över densamma från flera myndigheter

och sammanslutningar i utlåtande nr 5 bland annat erinrade om pågående utredning rörande lärlingsväsendet och för egen del anförde, att utskottet — med allt behjärtande av motionens motiv och vikten av att här förevarande spörsmål erhöles en god lösning — icke ansåge sig böra för det dåvarande föreslå några positiva åtgärder i frågan. Skulle en av rationaliseringskommittén förordad utredning eller exempelvis 1936 års hantverks-sakkunniga inom den närmare framtiden avgiva sådana förslag, vilka hade utsikt att medföra frågans lösning i hela dess vidd, vore givetvis en ny utredning ej behöfvig. Skulle däremot så ej bliva fallet, syntes en förnyad hemställan till riksdagen i enahanda syfte som i motion nr 289 men med en vidgad och hela näringslivet omfattande ram hava större utsikt att vinna beaktande. Med hänsyn härtill hemställde utskottet, att motionen ej måtte föranleda någon andra kammarens åtgärd.

Kammaren beslöt även i enlighet med utskottets hemställan.

Kap. III. Grundläggande synpunkter.

Såsom framgår av den föregående redogörelsen har de sakkunnigas uppdrag avsetts skola omfatta vissa frågor rörande *hantverket*. Någon meningskiljaktighet torde ej heller råda därom, att utredningen såvitt nu närmast angår lärlingsväsendet, i första hand bör inriktas på att undersöka möjligheterna för främjande av den praktiska utbildningen inom hantverket.

Emellertid har man redan under tidigare utredningar haft klart för sig, att någon bestämd gränsskillnad mellan hantverk och industri, särskilt den mindre industrien, icke låter sig uppdragas. Jämväl de sakkunniga ha kommit till den övertygelsen, att en sträng begränsning av området för deras utredning i vad avser lärlingsutbildningen med hänsyn till produktionsformen och arbetets karaktär icke är möjlig. Även om man kan peka på vissa yrken av utpräglat hantverksmässig natur, såsom exempelvis urmakare-, optiker- och frisöryrkena m. fl., förete dock stora grenar av hantverket så många olikheter i avseende på produktionssättet och så många övergångsformer till industri å ena sidan samt till hemslöjd och hemindustri å andra, att en bestämd avgränsning av dess område endast skulle bliva missvisande.

Hantverkets avgränsning gentemot industrien. Redan då det gäller att definiera begreppet hantverk stöter man på svårigheter. Tidigare räknades till hantverk sådana yrken, som bedrevs huvudsakligen genom manuellt arbete, i motsats till industri, för vilken maskinell drift ansågs vara det kännetecknande. En sådan uppdelning kunde även vara naturlig på en tid, då ångan utgjorde den förhärskande drivkraften för maskinerna. Ångans användning i produktionen fordrade nämligen en viss koncentration av driften till större företag för att bli ekonomiskt lönande. 1800-talets utveckling på detta område karakteriseras ju därför först och främst genom tillkomsten av en industriell fabriksdrift i allt mera ökad omfattning.

Sedan numera jämväl elektriciteten och oljan i ökad omfattning kommit till användning som drivkraft, ha emellertid de maskinella hjälpmedlen kunnat tagas i bruk till överkomlig kostnad även inom de minsta företagen. Till följd härav har den maskinella driften numera vunnit insteg även inom

yrken, som med hänsyn till sina produktionsvillkor i övrigt alltså måste betraktas som hantverk. Man har därför icke längre kunnat uppehålla den gamla skillnaden mellan hantverk och industri. Numera torde väl i allmänhet med hantverk förstås yrken, vars alster ha en mera individuell prägel; industrien åter karakteriseras i regel av masstillverkning eller tillverkning av vissa standardartiklar, vid vars utförande arbetet blir mera stereotyp. Särskilt mellan hantverk och den mindre industrien förekomma dock många övergångsstadier, där det är svårt för att ej säga omöjligt att avgöra, vart ett visst företag skall hänföras.

Som exempel härå må framhållas skrädderiyrket. Inom detta yrke anses beställningsskrädderiet som hantverk medan konfektionsskrädderiet betraktas som industri. Skillnaden i arbetsprocessen är i själva verket i regel ganska liten. I båda fallen användas numera maskiner som hjälpmedel, inom hantverket kanske ofta i lika stor utsträckning som inom industrien. Däremot sker inom konfektionsskrädderiet i regel en uppdelning av arbetet på flera händer. Varje arbetare har sin detalj att sköta och behöver för att kunna utföra denna tillfredsställande icke lära sig någon annan del av yrket. Produktionen karakteriseras sålunda av s. k. tempoarbete, för vars utförande i regel fordras begränsad eller i vart fall endast mycket speciell yrkeskunnighet. Inom beställningsskrädderiet åter bör arbetaren behärska alla detaljer av arbetet från måttagning och tillskärning till pressning. För honom erfordras således en allsidig utbildning i yrket. Emellertid lära också beställningsskrädderierna, särskilt småskräddarna i landsorten, ofta i viss omfattning syssla jämväl med konfektionsarbete, exempelvis för att fylla ut tiden vid intervaller i beställningarna. I sådana fall kan man givetvis icke omedelbart beteckna arbetet såsom industriellt. Någon skillnad i utförandet förekommer ju icke, fränsett att i det senare fallet måttagning och provning icke erfordras. Först om en viss specialisering i arbetet inträder eller produktionen blir mera ensidigt inriktad, kan man tala om industri. Å andra sidan förekommer numera inom konfektionsindustrien dels tillverkning av kostymer efter insända måttuppgifter dels en viss mer eller mindre omfattande justering av färdiga klädesplagg efter avprovning. Uppenbarligen löpa sålunda de båda produktionsformerna in i varandra på sådant sätt, att gränsen mellan dem blir flytande.

Andra exempel på produktionsförhållanden, som ligga på gränsen mellan industri och hantverk på sådant sätt, att det ställer sig ganska vanskligt att avgöra till vilket område de rätteligen böra hänföras, erbjuda en del s. k. småindustrier, ofta nog sysselsättande endast några få arbetare och varav vissa delar av vårt land, exempelvis Småland, kunna uppvisa ett betydande antal, vilka tillsammans representera ganska betydande produktionsvärden.

Även i ett annat avseende förefinnas beröringspunkter mellan industri och hantverk. Industrien använder nämligen i viss omfattning yrkesutbildade

hantverkare i sin tjänst och utbildar även, som längre fram kommer att visas, själv hantverkare för sitt eget behov. Sålunda bör — för att bibehålla det förut anförda exemplet — i skrädderiindustrien åtminstone arbetsledaren känna till alla stadierna i produktionen, d. v. s. vara utlärd skräddare. Ett annat exempel erbjuder den mekaniska verkstadsindustrien, inom vilken klensmeder, plåtslagare, modellsnickare och andra med mera allsidig hantverksmässig utbildning i stor utsträckning sysselsätts.

Industriens betydelse för rekryteringen inom hantverket. Å andra sidan må ej förbises, att hantverket samtidigt i vissa hänseenden står i motsatsförhållande till industrien, ett motsatsförhållande, som gör sig gällande även på yrkesutbildningens och yrkesrekryterings område. Visserligen behöver som nämnts industrien inom vissa grenar av sin produktion yrkesutbildat hantverksfolk, men en väsentlig del av industriarbetet utgöres dock av tempoarbeta, för vilket endast erfordras ringa eller ingen yrkesutbildning.

På rekryteringen inom hantverket inverkar konkurrensen från industrien därför ock i två olika, delvis motsatta riktningar. Å ena sidan försvåras rekryteringen därigenom, att ungdomen i stor utsträckning lockas till industrien på grund av de bättre möjligheterna att där efter en kort utbildningstid eller utan egentlig utbildning erhålla full lön. Det är ju under dessa omständigheter förklarligt, om ungdomens intresse för att kosta på sig en flerårig, mera allsidig yrkesutbildning härav påverkas, i det man fäster mera avseende vid de närmast till hands liggande försörjningsmöjligheterna än till de framtida utsikterna att ernå den mera tryggade ställning och de utsikter till bättre utkomst, som en sådan utbildning dock måste anses medföra. Å andra sidan gör sig industriens inflytande på hantverkets rekrytering samt tillgången på skickliga hantverkare gällande på så sätt, att industrien i viss mån är hänvisad att från hantverkets läger fylla sitt behov av mera allsidigt utbildade yrkesarbetare. Såsom nyss nämnts är den utbildning, som industrien kan meddela, i regel mycket speciellt och ensidigt inriktad. En mera allsidig utbildning erhålles däremot inom hantverket. Härigenom föranledes en viss del av de utlärdade hantverkarna att övergiva hantverket för industrien, vilket medför och — enligt vad från skilda håll omvitnats — redan medfört brist på yrkeskunniga hantverkare. Att i detta hänseende de bättre inkomstmöjligheter, som industrien i allmänhet anses kunna bereda sådana yrkesmän, i sista hand är utslagsgivande, torde ligga i öppen dag. Visserligen förekommer även i icke ringa utsträckning att yrkesarbetare — och måhända särskilt de mera företagsamma och energiska — lämna industrien för att etablera sig som egna hantverksmästare, men detta utbyte av yrkesfolk ses icke med särskild välvilja inom hantverksskretsar och torde ej heller alltid vara till båtnad för yrkesskickligheten inom hantverket. De, som fått sin utbildning inom industrien, sakna nämligen, såsom redan framhållits, ofta den allsidiga utbildning, som ett

förstklassigt hantverksarbete kräver, och i regel kunna de icke heller hava samma känsla för kvaliteten och det gedigna utförandet, som de, vilka från ungdomen blivit vanda att ägna omsorg om arbetets alla detaljer.

Att hantverket ansett sig ha blivit lidande på denna utveckling torde icke behöva närmare påvisas och framgår för övrigt även av de krav på statligt stöd åt hantverksutövarne, som under de senaste åren med ökad styrka blivit framställda. Hantverkets män känna sig i stor utsträckning hotade i sin existens av industrien icke blott genom den övermäktiga konkurrens, denna tack vare sina större resurser och ofta billigare varor utövar på marknaden, utan även genom de ogynnsamma verkningar densamma av ovan angivna skäl medfört för hantverkets rekrytering och uppehållandet av dess yrkesstandard. Inom hantverkets kretsar hoppas man därför på att statliga åtgärder till ökat stöd för lärlingsutbildningen skall kunna motverka detta förhållande.

Hantverkets avgränsning gentemot hemslöjd och hemindustri. Även hantverkets avgränsning gentemot hemslöjd och hemindustri synes i detta sammanhang böra i någon mån beröras.

Hemslöjd och hemindustri utmärkas först och främst av att inom dylik rörelse icke användes biträde av annan än make och hemmavarande barn. De omfatta således blott företag av förhållandevis liten omfattning. För dylik rörelse gälla särskilda undantagsförmåner i lagstiftningshänseende, såsom i fråga om de ur arbetarskyddssynpunkt föreskrivna restriktionerna beträffande arbetstid, öppnings- och stängningstider m. m.

Ehuru distinktionerna icke äro klara, torde man med hemslöjd närmast avse verksamhet, som bedrivs bredvid annat förvärvsarbete, exempelvis lantbruk, eller i vart fall som bisyssla, medan i så fall hemindustri skulle beteckna verksamhet, som för utövaren utgör det enda eller huvudsakliga förvärvsarbetet. Karakteristiskt för den hemindustriella driftsformen är därjämte, att arbetarna sysselsättas av en företagare, vilken tillhandahåller råmaterial och utbetalar ackordslöner för utfört arbete. Även på hemslöjdens område förekomma dock numera, särskilt genom hemslöjdsföreningarnas förmedlande verksamhet, liknande driftsformer.

Även inom rena hantverksyrken finnas givetvis företag av så ringa omfattning, att hantverksmästaren för sin rörelse icke behöver anlita biträde av utomstående personer. I så fall blir naturligtvis ovannämnda undantagsförmåner tillämpliga även på hans rörelse, ehuru denna i övrigt icke skiljer sig från andra rörelser i samma bransch, vilka använda utom familjen stående biträde.

Vad utbildningsfrågan angår torde emellertid problemet ställa sig väsentligt enklare och ligga annorlunda till för hemslöjd och hemindustri än för det mera yrkesmässigt bedrivna hantverket. Hemslöjd och hemindustri bedrivs nog ofta, om ej alltid, med mindre rent yrkesmässig betoning och,

om särskild utbildning förekommer, är denna i regel av mera tillfällig karaktär. I vart fall kan någon ordnad lärlingsutbildning i sådan rörelse icke i regel ifrågakomma, bortsett från den utbildning, som kan beredas i rörelsen använda, hemmavarande barn.

Omfattningen av de sakkunnigas utredning. Med det ovan anförda ha de sakkunniga velat påvisa de svårigheter, som möta, då det gäller att begränsa utredningen rörande lärlingsutbildningen med hänsyn till formen för vederbörande yrkes bedrivande. De sakkunniga ha emellertid ej heller ansett en dylik begränsning av sitt utredningsuppdrag nödvändig eller ens lämplig. Lärlingsväsendet inom hantverket synes nämligen icke böra behandlas som ett isolerat problem utan sättas bäst i sitt rätta sammanhang, därest utredningen främst inriktas på det spörsmål, som får anses utgöra det väsentliga i hantverkets lärlingsfråga, d. v. s. bibringande av praktisk yrkeskunnighet. De sakkunniga ha sålunda vid denna utredning ansett sig böra taga sikte på sådan för hantverk eller industri avsedd praktisk yrkesutbildning, som förutsätter viss längre tids praktik i yrket för att kunna skänka fullgod yrkeskunskap. I sistnämnda hänseende må erinras, att det i 1923 års utredning framlagda lagförslaget avsåg att omfatta sådana yrken, inom vilka i regel erfordrades en lärotid av minst två år. De sakkunniga ha visserligen icke för sin del velat göra en motsvarande begränsning. Förhållandena äro så olikartade inom skilda yrken, att en bestämd minimigräns för lärotidens längd icke synts lämplig. Även de sakkunniga vilja emellertid som sin mening uttala, att såvitt angår hantverk och därmed jämförlig industri, bör i allmänhet två års praktisk utbildning anses utgöra *minimitid* för förvärvande av en tillfredsställande erfarenhet och kunnighet i yrkesutövningen. I regel torde dock en längre lärotid erfordras för förvärvande av fullständig yrkesutbildning och avläggande av gesällprov.

De sakkunniga ha däremot, som nyss nämnts, ansett de av dem framförda förslagen böra begränsas till att avse hantverk och därmed närbesläktad industri. Den i ovannämnda motion vid riksdagen 1937 begärda utredningen om lärlingsbestämmelser för handeln ha de sakkunniga således ansett ligga utanför sitt uppdrag. Ehuru fog måhända icke saknas för utredning jämväl rörande denna fråga, torde dock utbildningen inom handelsyrket vara av så olikartad karaktär jämfört med utbildningen inom hantverk och industri, att en sammankoppling av en dylik utredning med det åt de sakkunniga anförtrodda utredningsuppdraget synts opåkallad. I vart fall ha de sakkunniga icke utan särskilt bemyndigande velat inlåta sig på utredning jämväl rörande möjligheterna att få till stånd lärlingsbestämmelser för handeln. I detta sammanhang må dock framhållas, att i den mån det i förevarande betänkande framlagda förslaget skulle komma att genomföras, torde det samma ock kunna vara av visst värde vid en eventuell reglering av lärlingsutbildningen inom handeln, liksom även inom vissa andra yrkesgrupper.

Frågan om kompetensföreskrifter för hantverket. I anslutning till det ovan anförda anse de sakkunniga sig böra i korthet beröra jämväl frågan om särskilda kompetensföreskrifter för rätt att idka hantverk. Såsom framgår av redogörelsen i kap. II förutsattes vid den av riksdagen år 1935 beslutade utredningen rörande kompetensfrågan, att densamma för att giva en allsidig belysning av hantverkets problem borde verkställas i samband med utredningen i lärlingsfrågan. De sakkunniga ha även behandlat de båda frågorna jämsides. Då de sakkunniga emellertid icke anse sig böra framlägga utredning i de båda ämnena samtidigt, beror det på särskilda omständigheter. Utredningen rörande kompetensfrågan har nämligen ännu icke kunnat slutföras, närmast beroende på att vissa yttranden, som de sakkunniga begärt från offentlig myndighet och enskilda sammanslutningar ännu icke inkommit. Därjämte ha de sakkunniga vid sina överläggningar rörande kompetensfrågan kommit till den övertygelsen, att i den mån kompetensföreskrifter för hantverksyrkena må finnas motiverade, behöva de icke anslutas till särskilda bestämmelser för lärlingsutbildningen. De sakkunniga ha med hänsyn härtill icke ansett, att framläggandet av betänkande i lärlingsfrågan bör uppskjutas i avvaktan på slutförandet av utredningen i kompetensfrågan.

Kap. IV. Den nuvarande yrkesutbildningen inom hantverk och industri.

Yrkesundervisningen.

I kap. I har framhållits, hurusom den teoretiska yrkesutbildningen för bl. a. hantverk och industri erhållit en fast organisation genom beslut av statsmakterna år 1918. Efter viss år 1921 genomförd revision av 1918 års bestämmelser i ämnet grundar sig den nu gällande organisationen av yrkesundervisningen på Kungl. Maj:ts förnyade stadga för den kommunala yrkesundervisningen den 4 november 1921 (Svensk författningssamling nr 706) med i stadgan senare vidtagna ändringar. Denna stadga kompletteras av den samma dag utfärdade kungörelsen med bestämmelser angående statsunderstödda enskilda anstalter för yrkesundervisning (nr 707) samt, såvitt angår statens bidrag till yrkesundervisningen, av kungörelsen samma dag angående statsunderstöd till kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning (nr 705). Med hänsyn till det nära samband, som förefinnes mellan yrkesundervisningen och den praktiska lärlingsutbildningen, torde det vara på sin plats att här till en början lämna en översikt över den nuvarande organisationen av nämnda undervisning.

Skolstyrelserna. Såsom redan framgår av rubriken till ovannämnda stadga 1921 äro de för yrkesundervisningen erforderliga läroanstalterna avsedda att i främsta rummet utgöra kommunala inrättningar. Det ankommer således på de särskilda kommunerna att besluta om anordnandet av sådan anstalt. Även landsting, landstingsområde, annan kommunal samfällighet eller förening av flera dylika kunna emellertid upprätta skolor för yrkesundervisning, i vilket fall enligt en genom kungörelse den 9 maj 1930 vidtagen ändring av § 105 i stadgan för sådan samfällighet skall gälla vad i stadgan föreskrives rörande kommun.

Enligt stadgan skall förvaltningen av ifrågavarande skolor handhas av särskilda skolstyrelser, bestående av skolans rektor — eller om flera dylika skolor finnas i kommunen, en av rektorerna — samt minst 4 högst 8 ledamöter, utsedda av stadsfullmäktige eller däremot svarande kommunala myn-

dighet. Bland styrelseledamöterna böra finnas såväl arbetsgivare som arbetare med god kännedom om ortens arbetsliv i allmänhet och om de särskilda yrkesgrenar, som undervisningen i skolan avser, varvid bör iakttagas, att minst det antal, som är närmast över hälften av styrelsens samtliga ledamöter, skall utgöras av representanter för nämnda yrken eller verksamhetsområden.

Olika skolformer. Enligt den genom 1918 års beslut antagna organisationsplanen var ifrågavarande yrkesundervisning ursprungligen uppdelad på två stadier, nämligen dels ett grundläggande stadium, *lärlingsskolan*, och dels ett stadium för den fortsatta och högre yrkesundervisningen, *den egentliga yrkesskolan*. Efter de genom 1921 års stadga beslutade ändringarna ansluter sig numera härtill en tredje skolform, *verkstadsskolan*, vilken närmast är att anse som en utveckling av lärlingsskolan. Påpekas må emellertid, att yrkesundervisningen icke ovillkorligen är bunden vid dessa skolformer. I stadgans 103 § sägs nämligen, att stadgan i den omfattning, skolöverstyrelsen äger föreskriva, i tillämpliga delar skall lända till efterrättelse i fråga om i stadgan ej nämnd kommunal anstalt för yrkesundervisning, som enligt gällande bestämmelser må åtnjuta statsunderstöd.

Vad angår den egentliga yrkesskolan torde densamma, såsom avsedd att bereda personer med god praktisk yrkeserfarenhet tillfälle att vidga och fördjupa den utbildning, vartill grunden lagts i lärlingsskolan (§ 43 i stadgan) — således för ett högre stadium — icke behöva här närmare behandlas. Beträffande åter lärlings- och verkstadsskolorna må följande anföras.

Lärlingsskolan. *Lärlingsskolan* har enligt 1921 års stadga (§ 1) till ändamål »att bereda den ungdom, som avslutat fortsättningsskolans kurs, tillfälle att samtidigt med att den förvärvar den praktiska yrkesfärdigheten genom arbete i hantverk, industri, handel eller husligt arbete inhämta de för ett framgångsrikt arbete inom vederbörande arbetsområde grundläggande teoretiska kunskaper och, i särskilda fall, praktiska färdigheter, som icke kunna förvärfvas genom deltagandet i arbetet utanför skolan». Undervisningen i lärlingsskolan är således avsedd att vara huvudsakligen av teoretisk art och utgöra en komplettering till den under arbete i vederbörande fack förvärvade praktiska yrkeskunskapen. Denna praktiska kunskap har däremot — såvitt nu närmast angår hantverk och industri — ansetts i regel bäst kunna förvärfvas å arbetsplatsen. Sålunda kan nämnas, att föredragande departementschefen i propositionen till 1918 års riksdag rörande yrkesundervisningen bland annat framhöll, att den allmänna meningen tycktes gå i den riktningen, att lärlingarnas praktiska utbildning i huvudsak borde förvärfvas genom arbete å verkstäder och fabriker under det att lärlingsskolan huvudsakligen borde ha att sörja för den teoretiska delen av utbildningen.

Ursprungligen ansåg man även, att lärlingsskolan borde vara obligatorisk för lärlingar i yrken, för vilka dylik skola funnes inrättad i kommunen. I § 17 i stadgan föreskrives nämligen, att kommun, som upprättat eller underhåller lärlingsskola, må bestämma, att i bland annat hantverk och industri anställda minderåriga, som uppfylla föreskrivna villkor för inträde i lärlingsskola, avsedd för ifrågavarande arbetsområden, i viss utsträckning skola vara pliktiga att deltaga i undervisningen i sådan läroanstalt, dock att skolplikten skall upphöra, då den skolpliktige fyllt 18 år. Veterligen har emellertid endast inom två kommuner sådan skolplikt varit föreskriven.

Det visade sig ganska snart efter yrkesskolreformens genomförande, att ungdomen i många fall hade svårt att å arbetsmarknaden förskaffa sig den erforderliga praktiska utbildningen. Anledningarna härtill torde hava varit flera. En bidragande orsak har onekligen varit den restriktiva politik i fråga om lärlingars anställande, som kommit till uttryck i kollektivavtalens lärlingsregulativ. De sakkunniga få tillfälle att nedan vid behandlingen av kollektivavtalens lärlingsbestämmelser närmare redogöra härför. I icke ringa mån torde emellertid därjämte frånvaron av fasta rättsnormer för lärlingsutbildningen hava bidragit till minskningen av möjligheterna att inom näringslivet förvärva nödig praktisk erfarenhet. Intresset hos de enskilda hantverksmästarna för yrkesrekryteringen har nämligen otvivelaktigt minskat till följd av att man icke ägt det stöd för en planmässig ordning av lärlingsutbildningen, som lämpliga lagbestämmelser på området skulle kunna skänka.

Verkstadsskolan. För att i någon mån råda bot på de svårigheter att förvärva praktisk yrkeserfarenhet, som sålunda förefunnos, har man från statsmakternas sida sökt att i stället bereda ungdomen möjlighet att genom undervisningsanstalterna vinna även sådan erfarenhet. Detta har givit upphov till utvecklingen av *verkstadsskolorna*.

Redan före 1918 års yrkesskolreform funnos skolor för praktisk utbildning i yrkesarbetet. Genom denna reform blev även i viss mån behovet av sådana skolor tillgodosett, såtillvida som desamma tillerkändes rätt till statsbidrag, dock endast om de drevos av enskilda personer eller företag. 1921 års ändringar i yrkesskolebestämmelserna inneburo den betydelsefulla nyheten, att ifrågavarande skolutyp, således verkstadsskolan, inordnades i yrkes-skolsystemet, varjämte medgivande lämnades till att statsbidrag finge utgå även till kommunala verkstadsskolor. Numera finnas kommunala verkstadsskolor upprättade å c:a 40 platser i riket.

Verkstadsskolan avser i regel endast att bereda ungdomen en förberedande undervisning i det praktiska yrkesarbetet för att därigenom underlätta erhållandet av anställning och vidare praktisk utbildning i yrket. I vissa fall inrättas dock verkstadsskolorna så, att de kunna lämna en fullständig praktisk och teoretisk utbildning i vederbörande yrke ända därhän, att eleverna

vid avgången skola kunna avlägga lärlingsprov och erhålla gesällbrev. Verkstadsskolan bör vara inrättad som en vanlig yrkesverkstad och arbetet så vitt möjligt bedrivs på samma sätt som i en sådan. Angeläget är nämligen att elevernas utbildning så mycket som möjligt överensstämmer med det praktiska yrkeslivet självt.

Decentraliserade verkstadsskolor. En närmare redogörelse för verkstadsskolorna, deras tillkomst, utveckling och uppgifter lämnas i bifogade promemoria (bil. 1). Särskilt må uppmärksamheten fästas på den form av verkstadsskolor, som benämnes *decentraliserade verkstadsskolor* (promemorian sid. 109—111). Såsom framgår av promemorian skiljer sig denna skoltyp från den vanliga verkstadsskolan därigenom, att undervisningen anförtratts åt en i produktionen arbetande yrkesman och förlagts till dennes verksamhet. Elevernas praktiska utbildning blir således en motsvarighet till vanlig lärlingsutbildning. Därifrån skiljer den sig dock i så måtto, att den praktiserande ungdomen icke är att anse som minderårig arbetskraft utan som skolelever. Dessa åtnjuta således ingen lön men kunna liksom andra yrkesskolelever vid medellöshet erhålla stipendier av statsmedel. Vidare äro de icke anställda hos läromästaren utan äro antagna som elever av vederbörande skolstyrelse, som placerar dem för utbildning hos mästaren. Skolstyrelsen övervakar även att utbildningen bedrivs på ett ändamålsenligt sätt och kan, därest utbildningen finnes vara otillfredsställande, avbryta denna och bereda lärjungen fortsatt utbildning på annat håll.

Sin betydelse ha dessa decentraliserade verkstadsskolor, vilka hittills förekommit endast i mycket ringa omfattning, dels däri, att de möjliggöra, att eleverna erhålla sin praktiska utbildning i närmaste kontakt med yrkeslivet, och dels däri, att kostnaderna för elevernas utbildning, särskilt i sådana fall, då relevantalet inom ifrågakommande yrkesgrupp är mycket ringa, kunna avsevärt nedbringas. För tillämpning i större skala äro de dock för närvarande knappast lämpliga, enär de i så fall skulle nödvändiggöra en mycket mera omfattande tillsyn och kontroll än vad den nuvarande organisationen har möjlighet att bereda.

Utbildning av arbetslös ungdom. I detta sammanhang få de sakkunniga även fästa uppmärksamheten på den yrkesutbildning, som under senare år lämnats för motverkande av arbetslöshet hos manlig ungdom i åldern 16—25 år. I ovannämnda promemoria har redogjorts för denna utbildning (se sid. 111—112). Därutöver må här framhållas följande.

Redan i kungl. kungörelsen den 7 juli 1922 (Svensk författningssamling nr 419) angående statsbidrag till arbetslöshetshjälp fanns intagen bestämmelse om skyldighet för den, som åtnjöt sådant understöd, att efter anvisning av understödsorganet samvetsgrant deltaga i lämplig kurs, som anordnades för att bereda arbetslösa utbildning. Statsbidrag till lärarlöner m. m.

beviljades även kommunerna för anordnande av sådana kurser. Någon nämnvärd omfattning fingo dessa kurser dock först under den stora arbetslöshetsperioden under början av 1930-talet. Den av understödsorganen anordnade kursverksamheten har emellertid efter hand som den erhållit fastare former alltmera ersatts med utbildning av arbetslös ungdom inom den ordinarie skolorganisationens ram. Sålunda kan nämnas, att statens arbetslöshetskommitté under år 1937 bedrev kursverksamhet endast i 8 kommuner mot i 34 kommuner 1936. Numera upptagas även under åttonde huvudtiteln i riksstaten särskilda anslag för understöd åt verkstadsskolor för viss arbetslös ungdom samt för stipendier åt elever vid sådana skolor. För att så mycket som möjligt effektivisera dessa särskilt för arbetslös ungdom avsedda verkstadsskolor hava dessa emellertid såsom framgår av ovan nämnda promemoria i regel anordnats för hela landstingsområden antingen under vederbörande landstings egen ledning eller också så, att de upprättats av en stad med stöd av landstinget. Därjämte må erinras därom, att särskilda sakkunniga (den s. k. verkstadsskoleutredningen) år 1937 tillkallats för att inom ecklesiastikdepartementet verkställa utredning rörande ifrågavarande skolor och därvid bland annat taga under överbäggande lämpligheten av att inordna verkstadsskolorna för arbetslös ungdom inom det nuvarande skolsystemet såsom en ny kategori av yrkesutbildningsanstalter med uppgift att tjänstgöra såsom centrala verkstadsskolor för större områden.

Enskilda anstalter för yrkesundervisning. Den föregående redogörelsen har huvudsakligen tagit fasta på organisationen vid de kommunala anstalterna för yrkesundervisning. Erinras må emellertid, att därutöver förekomma även åtskilliga enskilda dylika anstalter av mycket växlande värde och betydelse. I den mån sådana enskilda anstalter åtnjuta statsbidrag, är undervisningen vid desamma reglerad genom ovan nämnda kungörelse 1921 med bestämmelser angående statsunderstödda enskilda anstalter för yrkesundervisning. Sålunda skola desamma för att erhålla statsunderstöd stå under tillsyn av skolöverstyrelsen och, vad särskilt angår de statsunderstödda enskilda verkstadsskolorna, skola för desamma gälla motsvarande bestämmelser, som föreskrivits för kommunala dylika skolor.

De statsunderstödda enskilda läroanstalterna för yrkesundervisning äga otvivelaktigt betydelse såsom komplement till de kommunala skolorna. Därjämte kan förtjäna påpekas, att enskild yrkesundervisning även utan statsbidrag finnes anordnad i icke ringa omfattning. Såsom nedan närmare kommer att påvisas sörja de större industrierna ofta för att deras arbetare erhålla nödig yrkesutbildning, i vilken då även ofta ingår viss teoretisk undervisning. Nämnas kan även, att t. ex. kooperativa förbundet liksom även vissa enskilda institut anordnat korrespondenskurser inom skilda hantverksyrken för att möjliggöra för de i yrkena verksamma arbetarna att jämsides

med förvärvsarbetet förskaffa sig mera ingående teoretisk kunskap i vederbörande yrke.

Statsbidragen till yrkesundervisningen. Vad vidare angår statens direkta medverkan för stödjande av här ifrågavarande yrkesundervisning må först erinras, att de allmänna grunderna för denna undervisning fastställts av statsmakterna genom ovannämnda författningar. Vidare utövar staten genom skolöverstyrelsen tillsyn och kontroll över undervisningsanstalterna. Denna myndighet äger därvid bland annat att meddela närmare föreskrifter och anvisningar rörande undervisningen. Slutligen beviljas årligen å riksstaten under åttonde huvudtiteln bidrag med betydande belopp till ifrågavarande undervisning.

De allmänna bestämmelserna rörande dessa bidrag finnas meddelade i den tidigare omnämnda kungörelsen den 4 november 1921 angående statsunderstöd till kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning med i denna kungörelse senare och senast den 4 juni 1937 vidtagna ändringar. Enligt ifrågavarande bestämmelser må understöd, såvitt angår lärlings- och verkstadsskolorna, utgå dels till avlöning åt rektor och övriga lärare med kr. 2:35 för undervisningstimme, dock högst två tredjedelar av sammanlagda avlöningsbeloppet för den tid, understödet avser, och dels till undervisningsmateriel med belopp, motsvarande hälften eller i vissa undantagsfall intill två tredjedelar av kostnaderna för densamma. För decentraliserade verkstadsskolor gälla i viss mån andra beräkningsgrunder, enligt vilka understöd kan utbetalas med 20 öre för elev och undervisningstimme, varigenom det begränsas till högst 400 kronor årligen per elev. (Se härom närmare promemorian rörande verkstadsskolorna.)

Förutom statsbidrag till själva undervisningsverksamheten beviljas även årligen anslag med betydande belopp till stipendier åt elever vid ifrågavarande läroanstalter. Enligt för närvarande gällande bestämmelser (kungörelse den 6 maj 1932, nr 160) äro eleverna i avseende å stipendietilldelningen indelade i tre behovsgrader, varvid för elev i tredje behovsgraden stipendieunderstöd utgår med belopp mellan 35—25 kronor per månad, för elev i andra behovsgraden med 20 kronor per månad samt för elev i första behovsgraden med belopp mellan 15—5 kronor per månad. I statsverkspropositionen till 1938 års riksdag föreslås dock, att maximibeloppen i de tre behovsgraderna i stället fastställas till resp. 45, 25 och 15 kronor. För elev vid verkstadsskola för arbetslös ungdom är stipendiebeloppet fastställt till högst 60 kronor i månaden per elev.

Till belysning av omfattningen av statens här avsedda understödsverksamhet må tillika lämnas följande uppgifter rörande dels de belopp, som enligt budgetredovisningen för 1936/1937 åtgått för ifrågavarande ändamål, dels de i riksstaten för budgetåret 1937/1938 samt i statsverkspropositionen för 1938/1939 upptagna anslagen för samma ändamål.

	Budgetredovisningen för 1936/1937 Kr.	Riksstaten för 1937/1938 Kr.	Prop. för 1938/1939 Kr.
Understöd åt kommunala anstalter för yrkesundervisning, förslagsanslag	2 370 171	1 860 000	2 400 000
Understöd åt verkstadsskolor för viss arbetslös ungdom, förslagsanslag ¹	—	700 000	1 250 000
Understöd åt enskilda anstalter för yrkesundervisning, reservationsanslag	440 766	450 000	495 000
Stipendier åt obemedlade eller mindre bemedlade elever vid kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning, förslagsanslag	856 217	430 000	650 000
Stipendier åt elever vid verkstadsskolor för viss arbetslös ungdom, förslagsanslag ¹	—	270 000	700 000

¹ Särskilda anslag för dessa ändamål uppfördes å riksstaten först budgetåret 1937/1938.

Dessutom upptagas i rikstaten särskilda anslag till vissa yrkesundervisningsanstalter av ifrågavarande slag (tekniska skolan i Stockholm, bergsskolan i Filipstad, vävskolan i Borås samt John Lennings textilt tekniska institut i Norrköping) ävensom till utbildning av lärare vid yrkesundervisningen (lärarkurser).

Den praktiska lärlingsutbildningen.

I det föregående har redogjorts för den genom allmänna och enskilda läroanstalters försorg anordnade yrkesundervisningen inom hantverk och industri. Såsom framgår av redogörelsen har denna undervisning på senare år alltmera tenderat att omfatta även praktisk yrkesutbildning. Att emellertid den praktiska utbildningen alltjämt huvudsakligen förvärfvas direkt å arbetsmarknaden under anställning såsom lärling hos hantverksmästare eller i industriföretag, torde ligga i öppen dag. Man kan även utgå ifrån, att den i det produktiva näringslivet förvärvade yrkeserfarenheten också framdeles måste komma att utgöra det normala och regelrätta sättet för vinnande av utbildning inom de praktiska yrkena. Utan direkt kontakt med yrkeslivet självt kan nämligen en riktig förståelse för yrkets betingelser och krav knappast vinnas. Framläggande av förslag till reglering av denna praktiska lärlingsutbildning utgör även föremålet för de sakkunnigas nu förevarande uppdrag.

Såsom tidigare påvisats är lärlingsväsendet i vårt land icke reglerat genom statliga föreskrifter. Någon lärlingslag finnes icke, ej heller andra allmänna bestämmelser eller stadganden i ämnet. Detta innebär dock icke, att lärlingsutbildningen inom hantverk och industri helt skulle sakna stöd från det allmännas sida. I viss omfattning vidtagas genom statsmakternas för-

sorg åtgärder i syfte att främja sådan utbildning. I sådant avseende har man att beakta *dels* de under senare år utgående statsbidragen för dylik utbildning, *dels ock* de vid de offentliga arbetsförmedlingsanstalterna vidtagna anordningarna för att underlätta ungdomens yrkesval.

Statsbidragen till lärlingsutbildning. För befrämjande av praktisk lärlingsutbildning hos hantverksmästare har sedan 1917, med avbrott för vissa år, särskilt anslag blivit av statsmakterna anvisat å riksstaten. Anslaget storlek, som växlat under olika år, uppgår för innevarande budgetår till 40 000 kronor. Den genom de anvisade medlen möjliggjorda understödsverksamheten, vilken handhaves av kommerskollegium, omfattar i första hand utdelande av statsunderstöd till hantverksmästare för utbildande av lärlingar. Dessutom utdelas av anslaget åt lärlingar, som erhållit utlärlingsbevis, utlärlingspenningar samt i vissa fall statspremier, ävensom understöd till hantverksföreningar för utdelande av lärlingspremier.

Antalet understöd till hantverksmästare har växlat för olika budgetår. Sålunda har det utgjort: för vart och ett av åren 1918—1921 50, för år 1922 och för vart och ett av budgetåren 1926/1927—1929/1930 75, för vart och ett av budgetåren 1930/1931—1932/1933 100, för budgetåret 1933/1934 75 samt från och med budgetåret 1934/1935 100 för budgetår.

Även storleken av det för varje fullt utbildad lärling utgående sammanlagda understödsbeloppet har varierat för olika år. Understöden ha under åren 1918—1920 samt under budgetåren 1933/1934—1935/1936 varit fastställda till 300 kronor samt under budgetåren 1921/1922 och 1926/1927—1932/1933 ävensom från och med budgetåret 1936/1937 till 400 kronor för lärling.

För understödsverksamheten gälla av Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser av den 2 november 1917 med däri senare vidtagna ändringar. Enligt dessa bestämmelser skall hantverksmästare beviljat statsunderstöd å 400 kronor utanordnas i den ordning, att 125 kronor utbetalas efter första, 100 kronor efter andra och 75 kronor efter tredje läroårets slut, sedan för varje gång av ombud för Sveriges hantverksorganisation avgivits utlåtande, huruvida mästaren, för så vitt på honom ankommer, bedrivit lärlingens utbildande på ett för utbildningens fullbordande vid tredje årets slut ändamålsenligt sätt. Återstående beloppet, 100 kronor, skall utbetalas, sedan styrkt blivit, att lärling genom avlagt prov eller på annat sätt visat sig vara utlärd i yrket. Dessutom är lärling, för vars utbildande mästare erhållit statsunderstöd och vilken efter avlagt prov undfått Sveriges hantverksorganisations utlärlingsbevis, berättigad till en utlärlingspenning av 20 kronor, varjämte, om han i utlärlingsbeviset tillerkänts högsta vitsord för skicklighet i yrket, statspremium av högst 100 kronor må kunna tilldelas honom.

En förutsättning för beviljande av understöd utgör, att vederbörande hantverksmästare genom kontrakt med lärling och hans målsman skriftligen

förbundit sig att giva lärlingen sådan utbildning i yrket, att lärlingen efter utbildningstidens slut kan anses utlärd i detsamma.

Ur de av Kungl. Maj:t fastställda bestämmelserna må därutöver anföras följande.

Mästare, som erhållit statsunderstöd för utbildande av lärlingar, åligger

a) att bedriva ifrågavarande lärlingars utbildande på sådant sätt, att de, för så vitt på mästaren beror, kunna efter tre års lärotid genom prov visa sig vara kompetenta att erhålla Sveriges hantverksorganisations utlärlingsbevis,

b) att ställa sig till efterrättelse de anvisningar eller föreskrifter rörande lärlingsutbildningen, som av kommerskollegium eller eljest kunna komma att utfärdas,

c) att lämna av kommerskollegium utsänt ombud tillfälle att taga del av yrkesverksamheten, i vad densamma berör lärlingsutbildningen,

d) att lämna ombud för Sveriges hantverksorganisation tillfälle att taga del av yrkesverksamheten i den omfattning, som erfordras för ovannämnda utlåtandes avgivande,

e) att så ordna lärlingens yrkesarbete, att hinder ej därav må uppstå för lärlingen att bevista för hans teoretiska yrkesutbildning lämplig skola, därest sådan finnes å orten med understöd av allmänna medel anordnad,

f) att minst en månad före provs påbörjande till kommerskollegium insända uppgift om såväl tiden för provets påbörjande som provets beskaffenhet, samt

g) att senast en månad, efter det att beslut om utfärdande av utlärlingsbevis och, i förekommande fall, om tilldelande av särskild belöning blivit fattat, till kommerskollegium insända bestyrkt utdrag ur vederbörande hantverksförenings protokoll rörande ifrågavarande beslut.

De offentliga arbetsförmedlingsanstaltarnas befattning med ungdomens yrkesval. En annan sida av statens verksamhet, som jämväl i viss mån tar sikte på att förhjälpa ungdomen att erhålla utbildning i det praktiska livet, synes i detta sammanhang även böra bringas i erinran. De sakkunniga syfta härvid på de åtgärder, som sedan några år tillbaka vidtagits inom de offentliga arbetsförmedlingsanstalterna för att i samarbete med skolmyndigheterna stå de unga och deras målsmän till tjänst med råd och upplysningar i fråga om yrkesval samt med anvisande av arbetstillfällen.

Initiativet till en särskild ungdomsarbetsförmedling togs av kommerskollegium, socialstyrelsen och skolöverstyrelsen genom deras i kap. I omnämnda utlåtande den 10 mars 1927 angående 1923 års förslag till lärlingslag. Ämbetsverken riktade däri en kritik mot dåvarande organisation av den offentliga arbetsförmedlingen såsom icke tillräckligt allsidigt lagd för att kunna biträda ungdomen vid dess yrkesval och angåvo vissa riktlinjer för åtgärder från statens sida i syfte att åstadkomma en utveckling på om-

rådet. Särskilt förklarade ämbetsverken sig eniga om lämpligheten av att skolan och arbetsförmedlingen vidtog gemensamma åtgärder för att åt de unga förmedla arbetsanställningar, som icke blott kunde bereda dem omedelbar utkomst utan även erbjuda tillfälle till verklig utbildning inom yrken, av vilkas utövande de i framtiden kunde finna ett tryggt uppehålle. Sedan frågan i samband med proposition angående anslag till arbetsförmedlingen bragts under prövning av 1928 års riksdag, beslöt riksdagen, att anslaget till den offentliga arbetsförmedlingen i riket av socialstyrelsen finge användas även till understödjande av sådana anordningar vid arbetsförmedlingsanstalterna, som vidtagits för underlättande av yrkesval och anvisande av arbete åt ungdom. I anledning härav ha socialstyrelsen och skolöverstyrelsen utarbetat vissa anvisningar rörande de praktiska anordningar, som påkallades för förverkligande av önskemålet om en mera systematiskt organiserad ungdomsförmedling och yrkesrådgivning.

Enligt dessa anvisningar åligger det arbetsförmedlingen att taga hänsyn till de faktorer, som kunna vara av betydelse för den unges fortsatta utbildning och utkomst. För detta ändamål bör ett nära samarbete mellan arbetsförmedlingen och skolan, särskilt fortsättningsskolan, äga rum, varvid arbetsförmedlingen bland annat bör tillhandagå lärarkrafterna med upplysningar rörande arbetsmarknadens olika förhållanden. I detta sammanhang må även erinras om föreskriften i § 10 i fortsättningsskolstadgan av 1918 därom, att »i samband med arbetet i fortsättningsskolan bör åt lärjungarna givas behöflig ledning för val av yrke».

Socialstyrelsen har även utfärdat närmare föreskrifter beträffande speciella anordningar vid ungdomsförmedling. Däri framhålles bland annat, att det vid förmedling av arbete åt minderårig arbetskraft städse bör eftersträvas att anvisa sådant arbete, vilket bereder icke blott arbetsinkomst utan såvitt möjligt jämväl tillfälle till en yrkesutbildning, som kan vara till gagn för de ungas framtida utkomstmöjligheter. I sådant syfte betonas önskvärldheten av att en särskild samarbetskommitté med representanter för arbetsförmedlingens styrelse och skolmyndigheterna i orten ävensom representanter för näringslivet, exempelvis hantverket, tillsättes å en del orter. Kommitténs huvuduppgift skulle vara att planlägga det organisatoriska samarbetet mellan skolmyndigheterna och arbetsförmedlingen. Dylika samarbetskommittéer hava även, enligt vad som meddelats från socialstyrelsen, kommit till stånd i Södertälje, Hälsingborg, Göteborg och Västerås.

Enligt nämnda föreskrifter bör vidare å större orter vid arbetsförmedlingen upprättas särskild avdelning för minderårig arbetskraft (»ungdomsförmedling»), utrustad med egen personal och såvitt möjligt egna lokaler, på lämpligt sätt skilda från de övriga lokalerna. Å mindre orter bör ett skiljande från varandra av platsförmedling åt vuxna och åt yngre åstadkommas genom enklare medel, såsom genom att för ungdomen reservera särskild expeditionstid eller särskilda väntrum, vilka specialåtgärder efter

omständigheterna kunna begränsas till vissa tider av året, exempelvis tiderna för skolornas avslutning. I enlighet med dessa anvisningar har särskild ungdomsförmedling — varmed menas särskilda lokaler (eller expeditionstider) och tjänstemän — inrättats i Stockholm, Uppsala, Södertälje, Malmö, Hälsingborg, Halmstad, Göteborg, Örebro, Sundsvall och Östersund. På andra håll såsom i Falun och Umeå förstärkes arbetsförmedlingsanstaltens personal vid tiderna för skolavslutningarna genom biträde av en skolman. Särskilda tider för ungdomens betjänande finnas fastställda vid arbetsförmedlingen i, bland annat, Visby, Norrköping, Linköping, Karlskrona, Lund och Västerås.

Lärlingsutbildningen inom hantverket. Bristen på lagstadgade bestämmelser för lärlingsväsendet har, som naturligt är, inom hantverkets och industriens egna kretsar utlöst strävanden efter att i stället på frivillighetens väg söka få genomfört för de särskilda yrkena lämpade, enhetliga regler för utbildandet av lärlingar. Särskilt starkt ha dessa strävanden framträtt inom hantverkets sammanslutningar, där man så gott sig göra låtit sökt åvägabringa en fast ordning i ifrågavarande avseende. Sålunda ha sedan länge lokala hantverksföreningar vidtagit anstalter för beredande av möjligheter för lärlingar att avlägga gesällprov. För gesällprovets bedömande ha föreningarna utsett särskilda granskningsmän, varjämte föreningarna utfärdat gesällbrev samt utdelat belöningar i form av medaljer och premier. Föreningarna ha även anordnat gesällutnämningar under högtidliga former.

Först efter tillkomsten av Sveriges hantverksorganisation ha dock mera planmässiga åtgärder i ämnet kunnat vidtagas. I avseende å organisationens förhållande till hantverksföreningarna och hantverkets organisationsväsende i övrigt hänvisa de sakkunniga till bifogade promemoria i ämnet (bil. 2). Utan tvivel har det förtjänstfulla och målmedvetna arbete, hantverksorganisationen nedlagt till fromma för hantverksyrkena varit av stor betydelse även för främjande av lärlingsutbildningen hos hantverksmästarna. I sådant avseende har organisationen särskilt strävat efter att få till stånd större enhetlighet å området inom de olika föreningarna landet runt. Genom dess försorg ha gemensamma betygsgader införts, varjämte organisationen utlämnat diplom och medaljer. Under senare år ha vidare inom organisationen ett flertal åtgärder vidtagits för att föra frågan ytterligare framåt. Sålunda utgav organisationen 1928 »Direktiv för lärlingsutbildningen», vilka dock voro begränsade till ett fåtal yrken, nämligen bleck- och plåtslagaryrket, målaryrket, juvelerar- och guldsmedsyrket, smidesyrket, bagaryrket samt snickaryrket. För urmakaryrket och frisöryrket hade redan tidigare på initiativ av vederbörande yrkesförbund utfärdats liknande direktiv. Ifrågavarande direktiv avsågo att i allmänna drag giva anvisningar till ledning för utbildningens bedrivande ävensom att meddela för hela landet enhetliga bestämmelser för läroprovets avläggande.

De med utgivandet av direktiven påbörjade strävandena ha sedermera fortsatts. Vid hantverksorganisationens årsmöte i Härnösand år 1935 antogs på styrelsens förslag riktlinjer för lärlingsutbildningen. Dessa riktlinjer åsyfta i första hand att skapa garantier för att granskningen av gesällprov sker efter för hela landet enhetliga normer, för vilket ändamål särskilda granskningsnämnder för gesällprov skola tillsättas inom varje hantverksdistrikt, som till antalet utgöra 25, av vilka c:a hälften för närvarande begynt tillämpa systemet. Granskningsnämnderna skola ha till uppgift att på begäran av hantverksförening granska gesällprov och till föreningen avgiva yttrande rörande resultatet av granskningen, innehållande jämväl förslag till betygssättning. Gesällutnämningen skall såsom hittills ankomma på vederbörande hantverksförening. Granskningsnämnderna skola bestå av tre medlemmar med tre suppleanter. Av dessa tillsättas ordföranden jämte suppleant för honom av styrelsen för Sveriges hantverksorganisation. Hantverksdistriktet och vederbörande yrkesförbund tillsätta vardera en representant jämte suppleant för honom för vart och ett yrke, inom vilket bedömande av gesällprov kan ifrågakomma. Avsikten är att yrkesrepresentanter skola utses inom trettio två olika uppräknade yrken. En svårighet vid genomförandet av det sålunda antagna systemet har varit ordnandet av kostnadsfrågan. De sakkunniga återkomma härtill i annat sammanhang.

Utom granskningsnämnder, vilkas uppgift inskränker sig till själva bedömandet av gesällproven, skola för omhänderhavande av lärlingsväsendet i övrigt inom distriktet för varje distrikt tillsättas en distriktslärlingsnämnd, bestående av tre ledamöter.

De av Sveriges hantverksorganisation antagna riktlinjerna för lärlingsutbildningen innehålla utom bestämmelser angående gransknings- och lärlingsnämnder även regler för betygssättning och utmärkelser, för lärotider inom olika yrken samt utbildningsplaner och föreskrifter angående gesällprov. I sistnämnda hänseenden finnas hitintills blott regler för ett fåtal yrken, men pågår för närvarande utredning för att få till stånd sådana även för de yrken, vilka ännu sakna dylika.

För följande yrken har Sveriges hantverksorganisation på framställning av vederbörande yrkesförbund fastställt lärotider enligt nedanstående uppställning:

Bagare	4 år
Bilreparatör	7 »
Bleck- och plåtslagare	6 »
Bokbindare	4 »
Frisör	4 »
Konditor	5 »
Målare	lägst 4, högst 5 »
Sadelmakare	4 »
Skomakare: beställningsskomakare	4 »
reparationsskomakare	2 »

Skräddare	4 år	
Smed	4 »	
Tapetserare	4—5 »	
Urmakare	4 »	(föregånget av 1 års provotid).
Handvävare	4 »	
Hattmakare	3 »	
Möbelsnickare	5 »	
Juvelerare, guld- och silversmed	4—5 »	

Lärlingsutbildningen inom industrien. Även inom den egentliga industrien kan man konstatera vissa anstalter för åvägabringande av en ordnad och effektiv lärningsutbildning. I allmänhet torde dessa dock ha en mera oenhetlig och individuell prägel än inom de rena hantverksyrkena. Såsom i kap. III framhållits har ju industrien sina särskilda lärningsproblem. I den mån yrkesutbildat folk där erfordras, kräves hos detta ofta för vissa bestämda arbetsuppgifter anpassad specialutbildning. Detta har medfört, att de enskilda industriföretagen i stor utsträckning nödgats var för sig sörja för utbildningen av de för deras särskilda produktionsförhållanden erforderliga fackarbetarna. Några allmänna riktlinjer för åstadkommande av en systematisk lärningsutbildning förekommer, såvitt de sakkunniga ha sig bekant, egentligen blott inom den mekaniska verkstadsindustrien. Inom denna näringsgren har emellertid sedan lång tid tillbaka av Sveriges verkstadsförening nedlagts ett intresserat arbete för yrkesutbildningens främjande.

Enligt vad nämnda förening meddelat de sakkunniga, existerar inom den samma sedan 1924 en permanent kommitté med en ingenjör i egenskap av sekreterare till sitt förfogande, vilken kommitté bland annat har till uppgift att bistå vid införande av systematisk yrkesutbildning inom verkstäderna. Särskilda anvisningar för utbildningen ha utarbetats. Då de till föreningen anslutna verkstäderna äro av varierande karaktär och storleksordning, har dock en enhetlig norm för rationell yrkesutbildning icke varit möjlig att erhålla, utan man har försökt anpassa sig på bästa sätt efter förhållandena och önskemålen i varje särskilt fall. I stort sett ha därvid tre olika system blivit anvisade, benämnda Katrineholmssystemet, Karlskronasystemet och Aseasystemet.

Katrineholmssystemet, så benämnt enär det sedan 1924 kommit till användning vid svenska kullagerfabrikens verkstäder i Katrineholm, har utformats efter verkstadsskoleprincipen. Utbildningen har ställts under den kommunala yrkesskolstyrelsens tillsyn och ledning och åtnjuter statsunderstöd. Från en vanlig kommunal verkstadsskola skiljer denna utbildningsanstalt sig i själva verket endast därigenom, att den har sina lokaler inom kullagerfabrikens byggnader och använder sig av vissa av fabriken arbetsledare som lärare. Ansökning om inträde ställes till skolstyrelsen och skall vara undertecknat, förutom av sökanden, även av dennes målsman. Kon-

trakt användes däremot icke. Lärotiden är tre år, varav de sex första månaderna räknas som provotid. Skolan är uppdelad på tre avdelningar, representerande tre yrken, nämligen gjutaryrket, modellsnickaryrket samt järn- och metallarbetareyrket.

Karlskronasystemet har sedan 1921 tillämpats vid flottans varv i Karlskrona för utbildning av filare, maskinuppsättare, svarvare, verktygsarbetare, smeder, gjutare och modellsnickare. Detta system arbetar i likhet med det föregående hand i hand med på platsen varande yrkesskola men skiljer sig från Katrineholmssystemet bland annat därigenom, att någon särskild lärlingsavdelning icke förekommer utan lärlingarna utplanteras från början bland yrkesmännen och dessa jämte förmännen äro deras instruktörer. Utbildningstiden är 4 år. Till lärling antages yngling, som fyllt 16 men ej 17 år och genomgått fortsättningsskolans avdelning för mekaniskt arbete. Sedan lärlingen antagits, får han underteckna ett personligt kontrakt rörande anställningen, vilket gäller med 8 dagars ömsesidig uppsägning.

Aseasystemet slutligen tillämpas bland annat vid Allmänna svenska elektriska aktiebolagets verkstäder i Västerås för utbildning av tekniska arbetare. Lärlingarna sammanföras enligt detta system under första året till en särskild lärlingsavdelning, som står under inseende av en äldre arbetare, vilken uteslutande ägnar sig åt att hjälpa lärlingarna. När ungefär ett år gått ut placeras dessa på olika avdelningar och få tillfälle att direkt delta i produktionen. Lärotiden är 3 år. Kontrakt kommer icke till användning.

Kap. V. Kollektivavtalens lärlingsbestämmelser.

De sakkunniga ha vid sitt arbete självfallet ansett sig böra ägna uppmärksamhet åt det förhållande, att även inom hantverket arbetsmarknaden i betydande utsträckning är kollektivt reglerad och att till följd härav ett avgörande inflytande å villkoren å arbetsplatserna tillkommer arbetsgivarnas resp. arbetarnas fackliga organisationer. Anmärkas må dock att inom hantverket och den därmed jämförliga mindre industrien stora grupper av arbetsplatser, särskilt å landsbygden i vissa delar av landet, ännu alltjämt stå utanför kollektivavtalen, ehuru de förefintliga avtalen inom de olika yrkena dock indirekt i icke ringa mån torde få tjäna som norm även för arbetsvillkoren vid dessa arbetsplatser.

Angående den omfattning, i vilken kollektivavtalen innehålla särskilda bestämmelser för lärlingar, få de sakkunniga hänvisa till en inom socialstyrelsen på de sakkunnigas hemställen upprättad P. M. i ämnet, vilken med tillhörande tabeller i betänkandet intages såsom särskild bilaga (bil. 3).

Såsom framgår av angivna P. M., vilken avser förhållandena vid årsskiftet 1935/1936, innehålla endast en mindre del av kollektivavtalen särskilda lärlingsbestämmelser. Antalet kollektivavtal med dylika bestämmelser utgjorde vid nämnda tidpunkt 970, reglerande arbetsförhållandena för 58 000 arbetare. Det torde emellertid icke låta sig göra att enbart på basis av kollektivavtalens lärlingsbestämmelser draga några bestämda slutsatser om lärlingsväsendets förekomst inom olika yrken. Sålunda saknas bland annat uppgifter på antalet lärlingar hos de arbetsgivare, som beröras av angivna avtal. Lärlingsbegreppet varierar dessutom i olika avtal, i det man ofta icke gör någon skillnad på lärlingar i egentlig mening och yngre arbetskraft över huvud. För åtskilliga betydande näringsgrenar sakna kollektivavtalen varje som helst bestämmelse för lärlingar resp. för dessas utbildning. Bland de näringsgrenar, för vilka bestämmelser i ämnet finnas, märkas främst träförädlingsfabriker (snickeri- och möbelfabriker m. fl.), bokbinderier, litografiska och kemigrafiska anstalter, tryckerier, bagerier, slakterier och charkuterier, skinn- och pälsvarufabriker och beställningsskrädderier. Inom byggnadsverksamheten förekomma lärlingsbestämmelser i avtalen för bleck- och plåtslagaryrket, målaryrket samt förgyllar- och glasmästaryrket, medan

för flertalet yrkesgrupper inom denna verksamhet sådana helt saknas. Vidare finnas dylika bestämmelser i avtalen för sadelmakar- och tapetseraryrket och frisöryrket. Att märka är dock att kollektivavtalen för flertalet av de uppräknade yrkesområdena merendels reglera de fackliga förhållandena icke blott för de mera hantverksmässigt bedrivna företagen i branschen utan även för motsvarande företag av industriell typ, i den mån sådana äro för handen.

Den av socialstyrelsen verkställda undersökningen giver enligt de sakkunnigas mening vid handen, att flertalet av de viktigaste egentliga hantverksyrkena ha lärlingarnas arbetsvillkor gjorda till föremål för en mer eller mindre detaljerad reglering genom kollektivavtalen.

Bestämmelser i ämnet äro emellertid av ytterst skiftande innehåll i olika avtal. I somliga avtal har man stannat vid att reglera en och annan detalj, medan i andra upptagits bestämmelser, som syfta till en mera fullständig systematisk reglering av lärlingsförhållandet. Även inom samma yrke kunna avtalen för olika platser innehålla betydande skiljaktigheter i fråga om innehållet.

I allmänhet behandla bestämmelserna i första hand frågan om lärlings ålder vid antagandet — vanligtvis mellan 14—20 år — samt om lärotidens längd, vilken växlar inom olika yrken. Även inom samma yrke kunna avtalen för olika platser variera i fråga om den i avtalen fastställda lärotidens längd. Som exempel härå må omnämnas, att inom målaryrket flertalet avtal visserligen ha en lärotid av fyra eller fem år, men att för vissa orter en lärotid av endast tre år föreskrives. Vissa avtal innehålla föreskrift om viss provotid före antagandet såsom lärling.

En betydande grupp kollektivavtal innehålla s. k. lärlingsregulativ med huvudsakligt syfte att begränsa tillströmningen till yrket. Dylika finnas i avtal för bagerier och konditorier samt charkuterier, för beställningsskrädderier, sadelmakar- och tapetserarverkstäder, körsnärer, bleck- och plåtslagare, målare, skorstensfejare och frisörer samt i enstaka lokala avtal för reparationsskomakare.

Särskilda bestämmelser om lärlings sysselsättning under lärotiden, åsyftande att garantera honom allsidig utbildning i yrket, finnas endast för ett begränsat antal yrken, främst inom träförädlingsfacket, för bokbindaryrket, skinn- och pälsvarufabriker och målaryrket. Särskilt utförliga bestämmelser härom, innehållande fullständig utbildningsplan, finnas i avtalen för resp. frisöryrket och urmakaryrket.

Att uppmärksamma är i detta sammanhang, att till det under innevarande år ingångna nya riksavtalet för den mekaniska verkstadsindustrien fogats en särskild överenskommelse, innefattande detaljerade bestämmelser rörande lärlingsutbildningen inom nämnda industri. Jämväl de nya för 8 år gällande huvudavtalen för de grafiska facken vid de dagliga tidningarna och veckopressen ägna uppmärksamhet åt lärlingsutbildningen. Enligt avtalen

skall vardera parten tillsätta tre delegerade med uppgift att i samråd med representanter för den statliga yrkesskolundervisningen utreda och uppgöra förslag till utvidgad och förbättrad utbildning. Om antagligt förslag framkommer, skola parterna genom medelsanvisning i skäligen utsträckning genomföra detsamma.

I kollektivavtalen för målaryrket och för ett fåtal avtal inom några andra näringsgrenar stadgas vidare, att lärling skall deltaga i yrkesskola och att de avtalslutande organisationerna skola tillse, att lärlingen tillgodogör sig undervisningen.

Samtliga de kollektivavtal, som överhuvud innehålla lärlingsbestämmelser, reglera lärlings löneförhållanden. Bestämmelserna därom variera väsentligt i olika avtal. Medan lärlingslönen inom en del yrken utgår i form av timlön, har den inom andra karaktären av veckolön för att slutligen i andra åter angivas i procent av utlärar arbetares lön.

I ej så få avtal saknas föreskrifter om lönerna till första och andra årets lärling: bestämmandet av lönerna till dessa ha i sådant fall överlämnats till fri överenskommelse mellan den enskilde arbetsgivaren å ena och lärlingen och dennes målsman resp. i vissa fall vederbörande fackförening å andra sidan.

Av den vid socialstyrelsens P. M. fogade jämförande tablan rörande lärlingslönens storlek i procent av utlärar arbetares löner i olika fall framgår, att relationen starkt växlar för olika yrken; för första årets lärling från omkring 20 procent till mellan 60 och 70 procent, för andra resp. tredje årets lärling från mellan 20 och 30 procent upp till mellan 71 och 80 resp. över 80 procent, för fjärde årets lärling från mellan 31 och 40 procent till över 80 procent. För femte årets lärling slutligen, där sådan förekommer, växla lönerna i olika avtal från mellan 41 och 50 procent till över 80 procent.

För vissa fack förutsätta resp. medgiva kollektivavtalen upprättande av individuella lärlingskontrakt. Detta är fallet beträffande litografiska och kemigrafiska facket resp. frisör- och urmakaryrkena. För de sistnämnda båda yrkena är upprättandet av lärlingskontrakt obligatoriskt. Bestämmelser om lärlingskontrakt finnas ytterligare i det ovan omnämnda avtalet för verkstadsindustrien.

Av det ovan anförda framgår, att lärlingsbestämmelserna i kollektivavtalen för de egentliga hantverksyrkena i fråga om såväl räckvidd som innehåll äro ytterst varierande för de olika yrkena. Att så är fallet torde ha flera grunder, väsentligen sammanhängande med avtalsväsendets olikartade utveckling inom olika yrken, en utveckling som i sin tur i viss mån varit beroende av organisationsväsendets utveckling.

Det är endast helt naturligt, att lärlingsspörsmålet skulle tidigare bliva föremål för uppmärksamhet i kollektivavtalen inom de egentliga hantverksyrkena, inom vilka ju dithörande spörsmål sedan gamla tider varit föremål för reglering. Å arbetsgivarehåll hävdades emellertid, att dessa spörsmål

borde vara av natur att falla utanför kollektivavtalets ram och att alltså arbetsgivaren borde få direkt med lärlingen och dennes målsman träffa uppgörelse om lärlingsanställningen. För de organiserade arbetarna åter framstod det som en viktig angelägenhet att få till stånd vissa normerande bestämmelser i ämnet i kollektivavtalen, varvid en viktig synpunkt var att förhindra, att arbetsgivare begagnade sig av den billigare arbetskraft, som lärlingarna representerade, på ett sätt som i otillbörlig grad förminskade arbetstillfällena för den yrkesutbildade arbetskraften. På olika sätt sökte arbetarorganisationerna motverka en sådan möjlighet. Sålunda infördes i vissa avtal bestämmelse därom, att företrädesrätt till erhållande av anställning skulle tillkomma medlemmar av den avtalsslutande arbetarorganisationen. I andra avtal tillförbands arbetsgivaren att uteslutande använda sig av arbetare, anslutna till den avtalsslutande arbetarorganisationen. Sådan bestämmelse förekommer numera i bl. a. åtskilliga avtal inom bagaryrket. I åter andra avtal intogs bestämmelse, som förbjöd medlem av arbetsgivarorganisationen att sysselsätta annan än organiserad arbetare och förbjöd medlem av arbetarorganisationen att taga anställning hos oorganiserad arbetsgivare. Dylik bestämmelse, s. k. klausul om ömsesidigt organisationstvång, förekommer alltså i kollektivavtalen för frisöryrket och i vissa avtal inom målarfacket, sadelmakar- och tapetserarfacket samt skorstensfejarfacket. En ytterligare garanti mot missbruk av nu berörd art funno arbetarorganisationerna i de förut här ovan omnämnda bestämmelserna om lärlingsregulativ.

I förevarande sammanhang må nämnas, att de egentliga hantverksyrkenas arbetsgivare tidigt sammanslöto sig i arbetsgivarorganisationer, vilka slutligen i juli 1902 bildade centrala arbetsgivarförbundet, en vid sidan av den samtidigt för den egentliga industrien tillkomna svenska arbetsgivarföreningen verksam huvudorganisation. Arbetsgivarförbundet upplöstes 1918, varefter åtskilliga av de till detsamma anslutna yrkesförbunden i stället anslöto sig till arbetsgivarföreningen. Så var fallet med organisationerna inom byggnadsindustrien, målarfacket och bleck- och plåtslagarfacket. För förstnämnda industri står arbetsgivarnas organisation alltså kvar i arbetsgivarföreningen, men målarmästarnas och bleck- och plåtslageri-arbetsgivarnas organisationer lämnade snart (åren 1922 och 1923) denna förening, vilket även var fallet med en del övriga arbetsgiversammanslutningar inom hantverkets område, t. ex. skräddarmästarna.

Vid sidan av de uppräknade riksorganisationerna märkas dessutom å vissa orter särskilt inom byggnadsyrket självständiga lokala arbetsgiversammanslutningar av olika typer.

Även å arbetarsidan handhavas de fackliga intressena av sammanslutningar av olika typ. I vissa yrken utgöres jämväl å denna sida den avtalslutande parten av fackförbund av utpräglad yrkeskaraktär, såsom bleck- och plåtslagarförbundet, målarförbundet, frisörarbetarförbundet och urmakararbetarförbundet. I andra yrken åter tillvaratagas de fackliga in-

fressena av förbund av industriförbundstyp, såsom beklädnadsarbetareförbundet, livsmedelsarbetareförbundet och träindustriarbetareförbundet. Det torde vara naturligt om vid avtalsförhandlingar med de förra organisationerna de rena yrkessynpunkterna ofta spela en mera framträdande roll än inom de senare, vilket bland annat även kommer till uttryck i den skiftande behandling, som kollektivavtalen i de olika facken ägna lärlingsutbildningen. De kollektivavtal, för vilka å arbetaresidan förbund av den förra typen framstå såsom avtalsslutande parter, göra merendels utbildningen till föremål för mera detaljerad reglering än avtal med förbund av den senare typen.

Avtalens behandling av utbildningsfrågorna torde även i viss mån sammanhålla med de olika avtalens skiftande giltighetsområde. I vissa av de ovanberörda yrkesområdena innefattas den kollektiva regleringen av arbetsvillkoren i rikskollektivavtal, vilka reglera de fackliga förhållandena inom yrket enhetligt för hela landet. Dylika äro för handen för träförädlingsfabriker, bilverkstäder, bokbinderier, boktryckerier och litografiska anstalter, för beställningsskrädderier samt för frisör- resp. urmakaryrkena. I andra yrken äro kollektivavtalens giltighetsområde lokalt begränsat, varvid avtalen ha karaktären antingen av distriktsavtal eller rent lokala dylika. Slutligen förekommer en tredje typ, avtalen för enskilda arbetsplatser, vilka reglera arbetsförhållandena å icke mindre än nästan hälften av de av samtliga förefintliga avtal berörda arbetare.

Kap. VI. Statistiska uppgifter rörande hantverket samt lärlingsväsendet inom hantverk och industri.

Otvivelaktigt skulle det kunna vara av visst värde för belysningen av lärlingsproblemet, därest en allsidig statistisk utredning rörande lärlingsfrekvensen inom de särskilda yrkena, dess växlingar och förhållande till arbets-tillfällena i övrigt inom yrkena kunnat framläggas. De sakkunniga ha emellertid icke varit i tillfälle att åvägabringa en dylik utredning. Då något tillräckligt sovrat primärmaterial för verkställande av en sådan utredning, såvitt de sakkunniga ha sig bekant, icke förefinnes, skulle härför erfordras en mycket omfattande och sannolikt även dyrbar undersökning. Ovisst är även, huruvida det överhuvud taget vore möjligt att åvägabringa ett tillräckligt material för en uttömmande statistisk belysning av problemet. Då det dessutom i viss mån torde ligga utanför området för de sakkunnigas utredningsuppdrag, ha de sakkunniga icke ansett sig böra vidtaga anstalter för uppgörande av en dylik lärlingsstatistik. Ehuru en uttömmande utredning i berörda hänseende således icke föreligger, kunna dock framläggas vissa uppgifter, vilka i någon mån synas ägnade att ge en föreställning om omfattningen av lärlingsutbildningen inom hantverk och industri.

Tidigare hantverksstatistik. I sådant avseende må till en början erinras, att i samband med de av kommerskollegium utgivna industriberättelserna (förr benämnda berättelser om fabriker och bergverk) har sedan 1868 periodvis lämnats vissa statistiska uppgifter rörande hantverket, baserade på förteckningar, vilka upprättats av vederbörande ortsmyndigheter med ledning av mantals- och taxeringslängderna. Dessa uppgifter, som avsågo jämna femårsperioder eller förhållandena vid varje femårsperiods slut, innehöllo bland annat redovisningar rörande inom hantverket sysselsatta personer. Till belysning av resultatet av dessa redovisningar må lämnas följande sammanställning av desamma.

	1901—05	1906—10	1910	1915
Antal hantverkare	52 818	59 167	63 485	72 471
Antal inom hantverk anställda arbetare	47 478	52 894	53 793	49 840
Summa	100 296	112 061	117 278	122 311

Emellertid bör framhållas, att dessa uppgifter äro behäftade med uppenbara brister. Sålunda skilde man ej på hantverk och mindre industri. Till hantverk räknades nämligen alla företag, som i regel icke hade mera än 10 arbetare och vars årliga produktionsvärde understeg vissa belopp (olika för olika perioder och för skilda yrken). Till hantverk kom således att hänföras även mindre industriföretag medan å andra sidan större hantverksföretag icke medtogos i redovisningarna för hantverket. Därjämte redovisades såsom arbetare inom hantverk endast de hos hantverksmästarna mantalsskrivna arbetarna. Särskilt med hänsyn härtill har man skäl att antaga, att antalet arbetare och i följd härav även antalet inom hantverket sysselsatta personer varit avsevärt högre än vad de angivna siffrorna utvisa.

I syfte att få till stånd mera tillförlitliga uppgifter i ämnet utarbetades under åren närmast före världskriget inom kommerskollegium en plan för omläggning av hantverksstatistiken, enligt vilken redovisningen av de inom ifrågakommande yrken sysselsatta personerna skulle grundas, förutom på förteckningar från ortsmyndigheterna, på frågeformulär, avsedda att ifyllas av hantverkarna själva. Genom Kungl. Maj:ts beslut den 22 november 1912 — kompletterat genom kungörelse den 16 maj 1913 — föreskrevs också i överensstämmelse med kollegii förslag, att berättelsen om industri vart femte år från och med 1915 skulle redovisa alla hantverk och därmed jämförliga hanteringar. Dessa bestämmelser kommo emellertid aldrig att tillämpas. Huvudsakligen av kostnadsskäl har nämligen genom senare beslut av Kungl. Maj:t dispenserats från desamma. De i 1915 års industriberättelse lämnade statistiska uppgifterna för hantverk äro även i stort sett lika ofullständiga som tidigare uppgifter och sedan 1915 har någon periodisk hantverksstatistik icke upprättats.

Hantverksstatistik baserad på 1931 års företagsräkning. I anslutning till 1931 års företagsräkning har emellertid gjorts ett nytt försök till en statistisk beräkning av hantverkets (inklusive småindustriens) omfattning, intaget i »Kommersiella Meddelanden» för 1935 (sid. 603 o. f.). Enligt därvid uppgjorda beräkningar skulle antalet år 1931 inom hantverk och mindre industri sysselsatta personer ha uppgått till 352 535, fördelade på 99 430 företag. Denna uppskattning redovisar således vida högre siffror än tidigare statistik i ämnet. Emellertid torde desamma tåla vid en ganska avsevärd reduktion. Förutom hela den mindre industrien, som även medtagits i uppskattningen, redovisas nämligen under hantverk exempelvis anläggningsverksamhet (c:a 60 000 sysselsatta), husbyggnadsverksamhet (c:a 39 000), vissa textil- och konfektionsföretag (c:a 6 500), sågverk o. d. (c:a 6 000), jord- och stenarbeten (c:a 5 500), elektricitet-, gas- och vattenledningsverk (c:a 2 000) m. fl. yrkesgrenar, vilka sannolikt endast till mindre del torde vara att hänföra till hantverksrörelse. Frändragas nu dessa yrkesutövare från totalantalet inom hantverk och mindre industri sysselsatta personer

(c:a 352 000), torde man komma fram till ett mera sannolikt resultat, nämligen omkring 230 000 personer. Även denna siffra torde emellertid ligga i överkant. Med beaktande jämväl av ovan angivna siffra för 1915 (122 000), vilken som nämnts måste anses för låg, synes man emellertid vara berättigad att utgå ifrån, att mellan 150 000 och 200 000 personer ägna sig åt hantverksyrkena.

Uppgifter rörande antalet inom hantverksyrkena anställda lärlingar förekomma icke i oförmälda statistik. En uppskattning, som dock måste betecknas som synnerligen approximativ, kan emellertid göras med utgångspunkt från den sannolika årliga avgången från yrkena. Om man räknar med en arbetsperiod av i medeltal 30 år och 175 000 hantverkare, kommer man fram till ett antal av omkring 5 800, som skulle beteckna den genomsnittliga årliga avgången. En motsvarande tillströmning till hantverksyrkena skulle alltså vara nödvändig för bibehållande av hantverkarestammen vid oförändrat antal. Således skulle i stort sett det årliga rekryteringsbehovet uppgå till mellan 5—6 000 lärlingar.

Till jämförelse må nämnas, att i 1931 års företagsräkning redovisas inom hantverk och industri anställda minderåriga arbetare till ett sammanlagt antal av 34 299, därav 24 809 manliga och 9 490 kvinnliga. Härefter har medtagits endast sådana arbetare, som voro direkt verksamma i produktionen. Sålunda ha frånräknats — förutom egna företagare, företagsledare, teknisk personal, maskinister och eldare, inom vilka grupper minderåriga endast mera undantagsvis torde förefinnas — lagerarbetare, förvaltnings- och kommersiell personal m. fl. Vidare ha undantagits s. k. hemarbetare samt arbetare, anställda i industri och hantverk, som drivits i kombination med annan näring. Hela antalet inom industri och hantverk anställda uppgick till 542 712. De minderårigas procentuella andel härav utgjorde således 6.3 %.

Uppenbarligen äro icke samtliga ovan angivna minderåriga arbetare att anse som lärlingar. Tvärtom torde en mycket betydande del utgöras av minderåriga, som icke erhålla någon ordnad yrkesutbildning eller för vilka i vart fall förvärvsarbetet som sådant och icke utbildningen är det väsentliga. Särskilt inom industrien torde så vara förhållandet. Någon fördelning mellan lärlingar och andra minderåriga arbetare lämnas emellertid icke i företagsräkningen.

Uppgifter från Sveriges verkstadsförening. I detta sammanhang må jämväl omnämnas, att Sveriges verkstadsförening i skrivelse till de sakkunniga meddelat, att år 1935 till föreningen redovisats i genomsnitt 3 000 *lärlingar* från de till föreningen anslutna verkstäderna. Då sammanlagda antalet *yrkesarbetare* vid dessa verkstäder var omkring 20 000, utgjorde således antalet *lärlingar* 15 % av totalsumman yrkesarbetare. Till jämförelse uppgives, att antalet lärlingar under år 1925 utgjorde 1 700 på 17 000 yrkes-

arbetare eller således blott 10 %. Det framhålles dock, att en bestämd gräns icke finnes mellan å ena sidan yngre arbetare, som utan systematiska åtgärder från arbetsledningens sida utvidga sina erfarenheter under arbetets gång och slutligen uppnå yrkeskompetens, och å andra sidan verkliga lärlingar, som genomgå en fullt systematisk utbildning.

Uppgifter från Sveriges hantverksorganisation. Vad angår lärlingsfrekvensen inom de till Sveriges hantverksorganisation anknutna hantverksföretagen, ha de sakkunniga från organisationen mottagit en tablå, upptagande från ett 80-tal till organisationen anslutna lokala hantverksföreningar redovisade lärlingar under åren 1931—1935. Av tablå, vilken återgives i bilaga 4, framgår, att för ifrågavarande år av föreningarna redovisats tillhoppa resp. 246, 274, 234, 320 och 270 utlärdade lärlingar, därav resp. 201, 218, 179, 242 och 197 fått sin utbildning hos enskilda mästare och återstoden eller resp. 45, 56, 55, 78 och 73 å verkstadsskolor. Då lärotiden i allmänhet uppgår till 3 år eller mera, kan man sluta sig till att det antal redovisade lärlingar, som under perioden samtidigt varit under utbildning, icke understigit 750.

Även dessa uppgifter äro uppenbarligen för ofullständiga för att man av desamma skulle kunna draga några bestämda slutsatser rörande lärlingsfrekvensen. Att märka är att redovisning till hantverksorganisationen i ifrågavarande avseende endast ingått från c:a 80 av de till omkring 310 uppgående hantverksföreningar, som äro anslutna till organisationen. Uppgifterna omfatta givetvis icke heller sådana lärlingar, som erhållit sin utbildning hos utanför organisationen stående hantverksmästare och ej heller lärlingar, som inom industriföretag fått utbildning i hantverksyrke.

Uppgifter från Stockholms yrkesskolor. De sakkunniga äro vidare, på grund av tillmötesgående från Stockholms stads yrkesskoldirektör, i tillfälle att återgiva en inom Stockholms stads skolor för yrkesundervisning verkställd undersökning rörande anställningsförhållandena 1935 bland de under 5-årsperioden 1927—1931 från verkstadsskolorna avgångna eleverna. Sagda undersökning, som intagits som bilaga 5 till förevarande utredning, giver vid handen, att av de 1 302 elever, för vilka uppgifter erhållits, tillhoppa 993 eller 76 % våren 1935 hade anställning inom samma eller närliggande yrke, i vilket utbildning erhållits, medan 309 elever, d. v. s. 24 % lämnat yrket och 106 (8 %) voro arbetslösa. I övrigt hänvisa de sakkunniga till bilagan.

Uppgifter rörande den statliga understödsverksamheten för främjande av lärlingsutbildningen. Vad slutligen angår omfattningen av den av kommerskollegium omhänderhavda understödsverksamheten för främjande av praktisk lärlingsutbildning hos hantverksmästare ha de sakkunniga mottagit av kollegii tekniska konsulent uppgjorda förteckningar rörande dels

fördelningen på skilda yrken av till och med budgetåret 1934/1935 inkomna ansökningar och beviljade understöd, dels ock fördelningen länsvis av de under samma tid beviljade understöden. Förteckningarna ha intagits såsom bilagor 6 a och 6 b till denna utredning. Konsulenten har vid förteckningarnas överlämnande i särskild promemoria bland annat påpekat den avsevärda nedgång i antalet ansökningar, som ägt rum de år (1933—1936), då understödsbeloppet varit sänkt från 400 till 300 kronor, samt i anslutning därtill framhållit, hurusom de erfarenheter, som framkommit under de gångna åren, syntes giva vid handen, att för att göra understöden mera eftersökta av kvalificerade mästare och för att göra utbildningen mera effektiv vore en höjning av understödsbeloppet till åtminstone 500 kronor behöfelig. Vid en dylik höjning skulle större anspråk på de mästare, som erhöle understöd, kunna ställas, därvid även en mera allmän tillämpning av Sveriges hantverksorganisations direktiv för lärlingsutbildningen kunde ifrågakomma, vilket vore ett angeläget önskemål.

Kap. VII. Översikt av lärlingsväsendet i vissa utländska stater.

I tidigare betänkanden rörande lärlingsväsendet — särskilt i 1909 och 1923 års betänkanden — ha lämnats redogörelser för gällande bestämmelser på området i vissa utländska stater. Sålunda innehåller 1923 års betänkande en detaljerad redogörelse för då gällande lagbestämmelser på området i Danmark, Norge, Finland, Tyskland, Österrike, Schweiz, Belgien, Nederländerna, Frankrike, England och Amerikas Förenta Stater (Bil. II. till betänkandet). Med hänsyn till att uppgifter i ämnet sålunda redan föreligga beträffande de länder, som för vårt lands vidkommande i ifrågasvarande avseende torde erbjuda störst intresse, ha de sakkunniga icke ansett erforderligt att nu ånyo lämna en dylik detaljerad redogörelse för de särskilda länderna. Däremot synes en allmän översikt av lärlingsväsendet i Europa med särskilt beaktande av utvecklingen sedan 1923 här vara på sin plats.

Lärlingslagstiftningen efter 1923. Efter framställning från de sakkunniga har utrikesdepartementet från vederbörande svenska beskickningar införskaffat uppgifter rörande den nuvarande lärlingslagstiftningen i ovan angivna länder utom Belgien och Förenta Staterna ävensom i Italien, Polen och Tjeckoslovakien. Av de sålunda erhållna uppgifterna framgår, att sedan redogörelsen i 1923 års betänkande uppgjordes, har ny lärlingslagstiftning genomförts i *Danmark* (Lov om Lærlingeforholdet den 7 maj 1937), *Finland* (lag om läroavtal den 28 april 1923 med ändringar den 6 april 1934) samt *Schweiz* (lag angående den yrkesmässiga utbildningen den 26 juni 1930 med tilläggsförordning den 23 december 1932). Tämligen betydande förändringar i *Österrikes* lärlingsbestämmelser genomfördes bland annat 1934. Vad angår *Tyskland* torde, såvitt de sakkunniga kunnat finna, själva lärlingsförhållandet alltjämt vara reglerat huvudsakligen genom de 1897 och 1908 vidtagna ändringarna i tyska näringsförordningen. Däremot har genom lag den 29 november 1933 angående det preliminära uppbyggandet av det tyska hantverket samt tilläggsförordningar därtill den 15 juni 1934 och den 18 januari 1935 för de tyska hantverksyrkena genomförts en mycket

fastare organisation än tidigare, innebärande bland annat tvångsanslutning av näringsidkarne till yrkesförbund (»Innungen») och en strängare kontroll över lärlingsutbildningen än tidigare.

Vad beträffar de länder, för vilkas lärlingslagstiftning redogörelse icke tidigare lämnats, nämligen Italien, Polen och Tjeckoslovakien, saknas såvitt meddelats de sakkunniga lärlingsbestämmelser i *Italien*, varest dock dylik lagstiftning lär vara under utarbetande. I *Polen* har däremot lagbestämmelser i ämnet utfärdats den 7 juni 1927 med ändringar den 10 mars 1934. I *Tjeckoslovakien* åter gäller inom de gamla österrikiska områdena (Böhmen och Mähren-Schlesien) alltjämt den gamla österrikiska »Gewerbeordnung» med vissa modifikationer, medan för de forna ungerska områdena (Slovakien och Karpato-Ryssland) genom yrkeslag den 10 oktober 1924 genomförts lärlingsbestämmelser av i allt väsentligt samma ordalydelse som i nyssnämnda Gewerbeordnung.

Allmän översikt. Utmärkande för lärlingsväsendets utveckling i Europa synes vara, att den med näringsfrihetens genombrott under början och mitten av 1800-talet införda fria ordningen på området tämligen snart framkallade en reaktion inom hantverksskretsar och under trycket av denna genomdrevs så småningom ny lärlingslagstiftning i åtskilliga länder. Sålunda genomfördes i *Danmark* 1884 laglig reglering av gesällproven, vilka bestämmelser kompletterades med en fullständig lärlingslag 1889, ersatt av en ny lag i ämnet 1921, som i sin tur utbytt mot ovannämnda lag 1937. Även i *Norge* genomfördes den första regleringen av lärlingsväsendet på 1880-talet (1881, kompletterad 1882). Nu gällande lärlingsbestämmelser därstädes finnas intagna i lagen om hantverksnärning den 25 juli 1913. *Finlands* första lärlingslag (»Lag om läroavtal») utfärdades den 28 april 1923. Betydelsefulla ändringar i densamma ha genomförts 1934. För *Tysklands* och *Österrikes* lärlingslagstiftning har ovan redogjorts. *Nederländernas* lärlingslagstiftning (lag om yrkesundervisningen) daterar sig från 1919 och i *Schweiz* har som ovan nämnts en allmän förbundslag i ämnet utfärdats 1930 medan ett flertal av de särskilda kantonerna tidigare genomfört reglering på området.

Lärlingsväsendet i länder utan laglig reglering på området. Förutom i Sverige saknas inom de länder, för vilka uppgifter föreligga, allmän lärlingslagstiftning numera endast i Storbritannien, Frankrike och Italien. Även i dessa länder gälla dock vissa föreskrifter, som beröra lärlingsväsendet. I *Storbritannien* innehålla sålunda »Trade Boards acts» 1909 och 1918 bestämmelser, som ha avseende å lärlingar. Enligt dessa bestämmelser ha nämligen vissa av Board of Trade tillsatta myndigheter, i vilka bland annat arbetsgivare och arbetare äro representerade, erhållit befogenhet att fastställa minimilöner för lärlingar till lägre belopp än de normalt utgående

samt att fastställa villkor för säkerställandet av en effektiv utbildning av lärlingar, som åtnjuta den lägre avlöningen. Därjämte har i Storbritannien på frivillighetens väg av vissa yrkesförbund antagits lärlingsdirektiv för deras medlemmar. Sålunda ha inom flertalet av de i byggnadsfacket ingående yrkena genomförts tämligen vittgående bestämmelser på området, enligt vilka bland annat särskilda lärlingsnämnder skola öva tillsyn över rekryteringen och utbildningen på arbetsplatsen, pröva kvalifikationerna hos dem, som söka anställning som lärlingar, och förmedla anställning hos arbetsgivare. Även i *Frankrike* och *Italien* beröres i viss mån lärlingsutbildningen av författningar rörande arbetsförhållanden i allmänhet. I Frankrike är även organisationen av yrkesskolorna noggrant reglerad genom lag. Påpekas må också, att i de båda sistnämnda länderna under senaste åren framkommit förslag till lärlingslagar. Det franska förslaget har dock icke föranlett lagstiftning på området och i Italien torde, såvitt de sakkunniga inhämtat, något slutligt avgörande i frågan ännu icke hava träffats.

Gällande lärlingsbestämmelser i länder med laglig reglering på området.

Vad härefter angår nu gällande lärlingsbestämmelser i de länder, där laglig reglering på området finnes genomförd, må följande översikt lämnas.

Lärlingsbestämmelser av frivillig och obligatorisk natur. Lärlingsbestämmelserna äro i vissa länder endast av frivillig natur, så att parterna blott behöva underordna sig dem i den mån de så önska. Ingåendet av läroavtal enligt lagens bestämmelser avses i så fall skola medföra vissa förmåner, nämligen särskilt för lärlingen garanti för effektiv utbildning och för mästaren viss säkerhet för att lärlingen kvarstannar i tjänsten lärotiden ut. I Nederländerna förpliktas lärlingen sålunda att lämna viss lärpenning till mästaren (medellös äger möjlighet till befrielse, i vilket fall lärpenningen gäldas av statsmedel). Av mera tvångsbetonad art är lärlingsförhållandet i vissa länder, vilkas lagar innehålla föreskrift om att den, som tager anställning hos yrkesidkare inom vissa yrkesgrupper för att praktiskt lära ett yrke, skall anses som lärling och tjänsteavtalet således vara underkastat lärlingslagens föreskrifter. Sådan bestämmelse förekommer i österrikiska och tjeckoslovakiska lärlingslagarna och även i finska lärlingslagen har stipulerats en liknande bestämmelse, därvid dock ovillkorlig lärlingsställning begränsats till dem, som vid lärlingsavtalets ingående ej fyllt 21 år, samt till sådana yrken, i vilka i regel fordras minst 2 års utbildningstid. Schweiziska lärlingslagen innehåller en liknande bestämmelse. Även i Tyskland torde lärlingsförhållandet numera vara av tvångsartad natur såtillvida, att därstädes enligt förordning den 18 januari 1935 föreskrivits, att endast den, som införts i en hantverksrulla, har rätt att självständigt idka hant-

verk och såsom villkor för att kunna upptagas i rullan fordras bland annat bevis om viss kompetens (i regel genomgången mästareprov i yrket), vilket i sin tur i allmänhet torde förutsätta lagstadgad lärlingsutbildning. Vidare har uttryckligt lärlingstvång stadgats i Norge och Danmark. I norska lagen om hantverksnärings föreskrives sålunda, att om hantverksmästare i sin tjänst anställer någon under 18 år, vilken icke förut är utlärare i yrket, för utförande av hantverksarbete, skall denne anses som lärling. Den nya danska lärlingslagen går ännu längre. I denna stadgas nämligen, att en var näringsidkare, som anställer någon under 18 år till arbete i sin rörelse, är skyldig att — om vederbörande icke förut är utlärare i yrket — sörja för att skriftligt lärlingsavtal upprättas och företes för vederbörande polismyndighet. I annat fall förlorar avtalet sin giltighet. Undantag från denna föreskrift är dock medgivet i avseende å minderåriga hantlangare, bud m. fl., samt efter medgivande av handels- och socialministrarna för vissa yrkesgrupper och för personer, som med hänsyn till egen utbildning eller andliga eller kroppsliga svagheter icke anses böra underkastas lärlingslagens bestämmelser.

Giltighetsområde. Lärlingsregleringens giltighetsområde är i vissa länder begränsad antingen lokalt eller med hänsyn till yrkenas art. Sålunda gäller norska hantverksslagen endast för städer och köpingar (i de senare, därest regeringen icke annorlunda förordnar), men dess giltighet kan genom regeringsbeslut utsträckas även till landskommuner, vilket dock hittills lär ha skett endast i 4 kommuner. I Finland är lärlingslagen endast tillämplig å ort, inom vilken yrkeslärlingsnämnd finnes tillsatt. Vidare angives norska, finska, nederländska och schweiziska lagarna hava avseende å vissa bestämda näringsgrenar. Sålunda gäller norska lagen endast för hantverksnäringar samt finska för hantverks- och fabriksrörelse samt andra industriella företag och yrken medan de yrken, för vilka schweiziska lagen gäller, angivits i en särskild förteckning, omfattande hantverk, industri, handel, värdshusrörelse m. m., och nederländska lagen angives avse yrken, tillhörande hantverk, industri, sjöfart, hushållsarbete, lantbrukshushållning och kvinnliga handarbeten. I Österrike åter äger vederbörande minister befogenhet att meddela förbud mot anställande av lärlingar i vissa yrken.

Villkor för att kunna antagas till lärling. För att kunna antagas till lärling skall enligt danska och nederländska lagarna vederbörande ha avslutat grundläggande skolundervisning samt uppnått viss minimiålder, i Danmark 14, i Nederländerna 12 år. Minimialder förekommer för övrigt även i andra länder så tillvida, att arbetarlagstiftningarna i regel innehålla bestämmelse om viss ålder, under vilken minderårig icke får användas i förvärvsarbete. Vad angår maximiålder har i det föregående redan omnämnts, att i vissa lagar förutsattes, att lärlingen ännu icke skall hava uppnått viss ålder (18 resp. 21 år), när lärlingsavtalet ingås. Å andra sidan säges exempelvis i

finska lärlingslagen, att även den, som börjar sin utbildning efter nämnda ålder, kan få anställas som lärling, därest parterna äro överens härom.

Begränsningar i rätten att anställa lärling. I flertalet länder förekomma begränsningar i rätten att antaga lärlingar. Dessa begränsningar kunna hava avseende å yrkesidkarens moraliska kvalifikationer, hans lämplighet i allmänhet och möjlighet med hänsyn till rörelsens omfattning att utbilda lärlingar eller hans (resp. hans arbetsledares) yrkeskompetens. I sistnämnda hänseende gäller i de länder, som infört bestämmelser om avläggande av mästarprov, att läromästaren skall hava avlagt dylikt prov, resp. inneha viss annan däremot svarande utbildning (Tyskland, Polen, Österrike, Schweiz). I andra länder, där dylika bestämmelser saknas, har i stället mera allmänt föreskrivits, att läromästaren skall innehava erforderliga fackkunskaper (Tjeckoslovakien) eller vara utlärn i yrket (Danmark). Nederländska lagen föreskriver bland annat, att lärlingsavtal enligt lagen endast får ingås med mästare, vars rörelse drives å ort i närheten av plats, där teoretisk yrkesundervisning kan erhållas. I övrigt kan i flera länder yrkesidkare, som grovt försummat sin plikt mot lärlingen eller på annat sätt visat sig olämplig som läromästare, av vederbörande tillsynsmyndighet för viss tid eller för alltid fråntagas sin rätt att utbilda lärlingar.

Begränsning av antalet lärlingar. I flera lagstiftningar (Polens, Tysklands, Österrikes, Tjeckoslovariens och Schweiz) föreskrives vidare, att den övervakande myndigheten äger rätt att begränsa antalet lärlingar i varje företag antingen i förhållande till antalet övriga arbetare i företaget eller i allmänhet för att förhindra, att lärlingsantalet kommer att stå i uppenbart missförhållande till rörelsens omfång och art. Österrikes lärlingslag innehåller jämväl bestämmelse därom, att tillsynsmyndigheten kan förbjuda mästare, som sysselsätter lärlingar, att samtidigt hava andra minderåriga arbetare anställda i sitt företag.

Lärotidens längd. Bestämmelser om lärotidens längd finnas intagna i samtliga ifrågavarande lagar utom i den nederländska. I regel anges dock endast maximitiden, ibland även minimitiden för utbildningen. I övrigt bemyndigas vederbörande minister, hantverksskammare eller annan tillsynsmyndighet att inom den angivna ramen fastställa lärotiden för varje yrke. I Danmark liksom i Finland får sålunda lärotiden icke överstiga 4 år (i Danmark äger dock handelsministern utsträcka tiden ytterligare 1 år). Norska lagen föreskriver en lärotid av lägst 3 högst 5 år; tyska och polska i regel 3, högst 4, samt österrikiska och tjeckoslovakiska lagarna 2—4 år. I Schweiz åter finnes i själva lagen endast föreskrivet en minimitid av 1 år, men vederbörande departement har för en lång rad av yrken fastställt bestämd lärotid, i regel mellan 2 och 4 år.

Prövotid. Samtliga lagar innehålla jämväl föreskrift därom, att viss del av lärotiden skall anses som prövotid, inom vilken endera parten äger rätt att uppsäga avtalet utan angivande av skäl. Denna prövotid är i Tyskland, Österrike, Tjeckoslovakien och Schweiz bestämd till 4 veckor, därest ej annat avtalas, dock högst 3 månader (i Schweiz 2, om ej längre maximitid medgivits av vederbörande kanton). Polen har 14 dagar och en maximitid begränsning av 3 månader. Även i Nederländerna är avtal om längre prövotid än 3 månader ogiltigt. Norge och Finland ha en prövotid av 3 månader, medan i Danmark prövotiden bestämts till 6 månader. Omnämnas må i detta sammanhang, att schweiziska lagen har medgivit vederbörande departement befogenhet att föreskriva, att lärotiden i särskilda yrken skall inledas med en förlärokurs, »Vorlehkurs», under sakkunnig ledning, vilken i så fall i regel skall inräknas i lärotiden.

Skyldigheter. Läromästarens och lärlingens skyldigheter med hänsyn till lärlingsförhållandet äro i samtliga lagar noggrant angivna. Utöver skyldigheter, som omedelbart följa av läroförhållandets natur, såsom skyldighet för mästaren att vårda sig om lärlingens utbildning så att denne vid lärotidens slut bör kunna avlägga gesällprov, eller grunda sig på allmän rättsuppfattning, såsom skyldighet för mästaren att icke överanstränga lärlingen, icke misshandla honom eller tillåta arbetare i företaget att utöva misshandel ävensom skyldighet för lärlingen att visa flit, lydnad och anständigt uppförande, må särskilt framhållas följande. Flertalet lagar ålägga mästaren att sörja för att lärlingen bevistar undervisning i yrkesskola i orten, om sådan finnes. I vissa fall är mästaren även pliktig att anmäla lärlingen till sådan kurs, bland annat i Norge därjämte skyldig att betala kostnaderna för lärlingens deltagande i kursen. Lärlingen å sin sida ålägges att regelbundet delta i yrkesskolans undervisning. I avseende å mästarens skyldigheter må vidare nämnas, att han enligt danska lärlingslagen skall tillse, att lärlingen är medlem av erkänd sjukkasse samt betala kostnaderna därför. I vissa länder (Nederländerna och Schweiz) är mästaren skyldig att vid utbildningen följa visst lärläroprogram i den mån sådant finnes uppställt för yrket.

Lönebestämmelser o. dyl. Beträffande lönevillkor och andra förmåner må framhållas, att i österrikiska lagen infördes år 1922 ett tillägg, enligt vilket lärlingen senast då han fullgjort en tredjedel av lärotiden skall äga rätt till viss ersättning, som skall fastställas av vederbörande yrkesförbund eller bestämmas i kollektivavtal. Å andra sidan föreskriver, som ovan nämnts, nederländska lagen, att lärlingen skall betala viss lärpenning. I schweiziska lagen finnes föreskrift intagen därom, att ackordslön till lärlingar endast är tillåten, såvida sådan lön icke kan befaras inverka menligt på utbildningen. I övrigt innehålla lagarna inga bestämmelser om lönevill-

koren, utöver att dessa skola angivas i läroavtalen. I danska lagen finnes däremot föreskrivet ovillkorlig rätt till semester för lärlingar, nämligen 14 dagar, i regel förlagda till tiden 1 maj—15 september. Viss gradering av semestertiden med längre tid första läroåret och kortare de senare (dock i genomsnitt minst 12 arbetsdagar årligen) är emellertid medgiven.

Läroavtalets form. I samtliga ifrågavarande lagar föreskrives, att läroavtalet skall uppgöras skriftligt och underskrivas av mästaren och lärlingen eller, om denne är minderårig (omyndig), av hans målsman eller också av såväl målsmannen som den minderåriga lärlingen. Enligt schweiziska lagen erfordras dock icke skriftlig form för avtalet, därest mästaren har föräldramyndighet över lärlingen. Däremot skall i sådant fall vederbörande myndighet inom 6 veckor efter lärlingsförhållandets början skriftligen under rättas om avtalet. I Nederländerna skall jämväl tillsynsmyndigheten underskriva lärlingskontraktet. Enligt tyska och polska lagarna kan vederbörande yrkesförbund (»Innung») besluta, att läroavtalet skall ingås inför förbundets styrelse. I flera lagar har stadgats, att avskrift av kontraktet inom viss tid eller på begäran skall insändas till vederbörande tillsynsmyndighet, yrkesförbund eller hantverksskammare. I Finland äger yrkeslärlingsnämnden föra särskilt lärlingsregister över alla lärlingar. Liknande registreringsbestämmelse förekommer bland annat i österrikiska lagen.

Läroavtalets innehåll. Även beträffande lärlingskontraktets innehåll meddela lagarna i allmänhet vissa bestämmelser. I regel angives sålunda, att kontraktet skall innehålla bland annat de skyldigheter, som skola åligga parterna, lärotidens och prövetidens längd m. m. Särskilt må nämnas, att i danska och schweiziska lärlingslagarna föreskrives, att lärlingskontraktet icke får innehålla förbud för lärlingen att efter lärotidens slut taga anställning hos annan mästare.

I detta sammanhang må även nämnas, att enligt från svenska beskickningen i Bern erhållna uppgifter har i Schweiz utfärdats särskilda reglementen, innehållande detaljföreskrifter för lärlingsutbildningen och minimifordringar för lärlingarnas avslutningsprov (gesällprov) beträffande ett stort antal yrken. Bland sådana yrken må nämnas murar-, målar-, snickar-, bleck- och plåtslagar-, vagnmakar-, tapetserar-, sadelmakar-, körsnär-, skorstensfejar-, kakelugnsmakar-, installatörs-, sömmerske-, modist-, typograf-, bokbindar-, frisör- och perukmakar- samt optikeryrkena.

Läroavtalets upphörande. Samtliga lagar innehålla även bestämmelser om när ingånget lärlingsavtal upphör att gälla eller får uppsägas före lärotidens normala utlöpande. Bland skäl för läroavtalets upphörande i förtid må nämnas, att lärlingen uppenbarligen saknar anlag för yrket eller icke utan fara för sin hälsa kan kvarstå i tjänsten eller försummar att regel-

bundet besöka yrkesskola, vidare, att mästaren uppenbarligen åsidosätter sina plikter eller hans rörelse så förändras, att utbildningen icke kan fullföljas i vanlig ordning, eller rörelsen flyttas till annan ort, därvid dock bland annat i danska lagen ett minimiavstånd av 6 km finnes angivet. Såsom laga skäl till avtalets hävande i förtid angives vidare i flera lagar, att lärlingen enligt avgiven skriftlig förklaring ämnar övergå till väsentligt annat yrke eller på grund av förändring i föräldrarnas levnadsomständigheter måste biträda dem i hemmet eller i deras yrke. I sådana fall plägar därjämte föreskrivas, att lärlingen icke inom viss tid (exempelvis 6 eller 9 månader eller 1 år) får taga anställning hos annan mästare i samma yrke. Såsom andra skäl för avtalets hävande angives exempelvis i finska lagen, att föräldrarna till minderårig lärling, som bor hemma, flytta från orten, och i danska, att kvinnlig lärling gifter sig eller, om hon bor i mästarens hem, denne blir änkling eller makarnas samlevnad eljest upphör. I regel upphör läroavtalet även att gälla vid mästarens frånfälle. I norska lagen stadgas dock, att om änkan (resp. änklingen) fortsätter rörelsen, inträder hon i mästarens rättigheter och skyldigheter enligt avtalet. Nämnas må även, att i Polen, Österrike och Tjeckoslovakien är föreskrivet, att vederbörande yrkesförbund bör sörja för att lärling, vars läroavtal utan hans eget förvållande upphört, innan han blivit utlärld, såvitt möjligt i stället placeras hos annan mästare.

Gesällprov. I samtliga ifrågavarande länder med undantag av Nederländerna avslutas lärotiden normalt med avläggande av gesällprov. I Nederländerna åter är i stället föreskrivet, att lärlingen en gång årligen skall beredas tillfälle att undergå prövning rörande sin färdighet inför en provningskommission, vilken, då utbildningen avslutats till dess belåtenhet, utfärdar diplom för lärlingen.

För gesällprovets avläggande finnas i övriga länder närmare regler föreskrivna. I vissa länder (Danmark, Schweiz, Tyskland m. fl.) stadgas skyldighet för lärlingen att avlägga dylikt prov. I regel skall det avläggas inför en provningsnämnd, tillsatt på närmare angivet sätt. Ofta utses nämnden av offentlig myndighet såsom magistrat (Norge) eller hantverkskammare (Tyskland, Polen) eller ordföranden av tillsynsmyndigheten och övriga ledamöter av vederbörande yrkesförbund. Nämnden består i regel av 3 ledamöter, dock är exempelvis i Danmark antalet endast bestämt till jämnt antal utom ordföranden. Ofta föreskrives, att arbetare (resp. gesäller) skola vara representerade i nämnden. Beträffande själva provet föreskrives i vissa fall, att mästaren skall tillhandahålla material, verktyg och lokal för provstyckets förfärdigande, ibland även erforderligt biträde. I sådana fall blir provstycket mästarens egendom men gesällen plägar hava sig tillerkänd rätt att lösa det mot självkostnadspris. I vissa länder utgår avgift för provets avläggande, vilken tillfaller vederbörande yrkesförbund, som i så fall är

förpliktad att bestrida kostnaderna för provningen. Om provet godkännes, åligger det i regel prövningsnämnden att utfärda gesällbrev till den nyutnämnde gesällen. Underkännes provet kan enligt bestämmelserna i bland annat Tyskland och Polen nämnden föreskriva viss tid, efter vilken lärlingen får anmäla sig till nytt prov. Framhållas må även, att enligt en i Österrike år 1926 införd tilläggsbestämmelse är en yrkesidkare där skyldig att efter lärotidens slut anställa en hos honom utlärdd gesäll som arbetare i sin rörelse under minst tre månader.

Straffbestämmelser m. m. Särskilda straffpåföljder för såväl mästare som lärling för överträdelse av lärlingslagarnas bestämmelser finnas stipulerade i samtliga lagar. I regel utgöres straffet av böter, i vissa fall kan även fängelse för kortare tid förekomma. Ofta finnes därjämte föreskrifter därom, att part, som genom att åsidosätta sina plikter enligt läroavtalet förorsakar den andra parten skada eller förlust, skall vara skyldig att ersätta denna förlust. Dylik bestämmelse förekommer exempelvis i danska lärlingslagen. I Finland har yrkeslärlingsnämnden meddelats befogenhet att varna försumlig lärling eller mästare samt kan, om varningen icke hjälper, förlänga lärotiden för lärlingen i högst 3 månader resp. förklara mästare, som låtit brott mot läroavtalet komma sig till last, förlustig rätten att utbilda lärling under högst 3 år. Såsom ovan nämnts kan även i andra länder mästaren fråntagas denna rätt.

I avseende å särskilda tvångsmedel mot lärling, som icke fullgör sina skyldigheter, må vidare nämnas, att exempelvis i Tjeckoslovakien lärotiden kan förlängas högst ett halvt år bland annat, ifall lärlingen försummar sin yrkesskolplikt eller icke vid lärotidens slut avlägger gesällprov. I Tyskland kan vederbörande polismyndighet tillhålla lärling, som utan mästarens medgivande lämnar sin anställning, att kvarstanna i läran och även föreskriva vite eller fängelse i högst 5 dygn, om han icke hörsammar denna anmaning. Polismyndigheten äger även rätt att tvångsvis återföra sådan lärling till arbetet.

Kap. VIII. Yttranden och uttalanden till de sakkunniga i lärlingsfrågan.

De sakkunniga ha i sitt utredningsarbete funnit det angeläget att komma i kontakt med yrkesutövarna inom de näringsgrenar, som närmast äga intresse av en statlig reglering av lärlingsutbildningen — således särskilt näringsidkare och arbetare inom hantverksyrkena — samt att närmare informera sig rörande synpunkterna och önskemålen på området inom dessa kretsar. I detta syfte ha de sakkunniga hos Sveriges hantverksorganisation hemställt om införskaffande från de till organisationen anslutna hantverksföreningarna av uttalanden angående lärlingsväsendet i orten. Organisationen har även efter en enquête i ämnet hos föreningarna mottagit yttranden i frågan från ett 60-tal dylika föreningar. Ett sammandrag av dessa yttranden har överlämnats till de sakkunniga och finnes intaget i förevarande betänkande som bilaga 7. Vidare har organisationen till de sakkunniga inkommit med särskilda skrivelser rörande inom organisationen väckta frågor om dels kostnaderna för granskningsnämndernas verksamhet och dels de s. k. korttidskurserna inom hantverksyrkena, vilka frågor äga visst samband med lärlingsfrågan. Till de sakkunniga ha därjämte inkommit direkta skrivelser rörande lärlingsutbildningen från bilverkstädernas riksförbund, Sveriges skrädderiarbetsgivares centralförening, svenska frisörföreningen, Sveriges konditorförening, Stockholms damskrädderiidkareförening samt Sveriges smides- & mekaniska verkstadssidkares riksförbund. I anledning av skrivelsen från sistnämnda förbundet, vilken innehåller vissa anmärkningar mot av jordbrukareungdomens förbund anordnade korta kurser i hovbeslag, ha de sakkunniga inhämtat särskilda yttranden rörande dessa kurser från lantbruksstyrelsen, styrelsen för veterinärhögskolan samt jordbrukareungdomens förbund. Slutligen ha de sakkunniga vid skilda tillfällen hållit sammanträden med representanter, som efter framställning av de sakkunniga för ändamålet utsetts av dels Sveriges hantverksorganisation och dels landssekreteriatet vid landsorganisationen i Sverige.

De sakkunniga avse att i det följande giva en sammanfattning av de uttalanden, som sålunda framkommit rörande lärlingsproblemet och därmed sammanhängande spörsmål.

Yttranden från hantverksföreningarna. Vad först angår de av *hantverksföreningarna* avgivna yttrandena ha visserligen från åtskilliga håll uppgivits, att intresset för en ordnad lärlingsutbildning ökats under senare år såväl hos ungdomen själv, vilken börjat inse fördelen av att lära sig ett yrke, som hos de ungas målsmän och hantverksmästarna i allmänhet. Emellertid synas meningarna härom vara delade. Från andra föreningar framhålles nämligen, att lärlingsutbildningen de senaste decennierna visat tillbakagång. Sålunda anser Särna hantverksförening, att det är få, som vilja lära hantverk numera; i regel äro lärlingarna söner eller släktingar till yrkesutövarna. Liknande uppfattning kommer till uttryck på andra håll. Göteborgs hantverksförening framhåller, att inom vissa yrken finge man räkna med att arbetarstammens medelålder låge ganska högt, varför en nyrekrytering syntes behövas inom en nära framtid. Huruvida antalet lärlingar då komme att räcka vore ovisst. Från vissa håll (Klippans och Nynäshamns hantverksföreningar) göres gällande, att lärlingsutbildningens tillbakagång vore beroende av industrierna. Sålunda anför sistnämnda föreningen, att då telegrafverkets verkstad anställde ungdom med relativt goda löner, vore det ingen som hade lust att lära sig ett yrke, där lönen måste bli mycket mindre. Även hos hantverksmästarna säges intresset för yrkesrekryteringen hava minskat, enär det anses oekonomiskt att utbilda lärlingar. I anslutning därtill uttala flera föreningar önskvärdheten av att statens bidrag till lärlingsutbildningen höjes, enär de nu utgående bidragen anses för små för att kunna locka någon att antaga lärling, om ej verkligt behov därav föreligger.

I avseende å orsakerna till att lärlingsutbildningen gått tillbaka, framhålles i öfrigt från många håll, att fackförbundens avtalspolitik motverkar en tillfredsställande rekrytering. Sålunda säges, att organiserade lärlingar äro ovilliga att utföra prov för erhållande av utlärlingsbevis, enär i kollektivavtalen i regel stipuleras, att lönen skall utgå i förhållande till den tid vederbörande arbetat i yrket oavsett hans kunskaper. Exempelvis anför Uppsala hantverksförening, hurusom i och med att i kollektivavtalen medtagits anställningsförhållanden och löner för lärlingar, hade mästaren förlorat det grepp på lärlingen, han förut hade. För att kunna gå i land med att betala stipulerade löner måste han utnyttja lärlingen för sådana uppgifter, som lämnade valuta. Så bleve själva yrkesundervisningen åsidosatt och naturligtvis lärlingens kunskaper i yrket mindre. Från annat håll uppgives, att mästarna på grund av kollektivavtalens lönebestämmelser i stället för lärlingar anställa springpojkar, vilka då de bliva för dyra avskedas. Även påpekas, att tillströmningen till yrkena hämmas genom kollektivavtalens lärlingsregulativ.

Av vissa föreningar framhålles vidare såsom orsak till minskningen av lärlingsutbildningen, att rekryteringen varit ringa till följd av arbetsbrist. Ofta funnes således icke tillräckligt arbete för mästarna själva och å orten bosatta utlärdas gesäller. Den tilltagande industrialiseringen förklaras även inverka på lärlingsutbildningen på så sätt, att endast reparationer återstode

för allt flera hantverksyrken och enbart sådana arbeten gäve icke möjlighet till fullständig lärlingsutbildning.

Jämväl yrkesskolorna anses på enstaka håll försvåra möjligheterna för hantverksmästarna att erhålla lärlingar genom den konkurrens de bedriva på den öppna marknaden (Vänersborgs hantverksförening). Det framhålles även, att utbildningen blir mera allsidig hos en mästare än i yrkesskolorna. Särskilt värdefull förklarar Ingelstads och Järrestads härads hantverksförening utbildningen vara hos »småmästare», vilka själva deltaga i allt förekommande arbete. Å andra sidan vitsordas av många föreningar, att de praktiska ungdomsskolorna kompletterat lärlingsutbildningen på ett utmärkt sätt, varvid även verkstadsskolornas tillkomst säges hava ökat intresset för erhållande av fullständig lärlingsutbildning.

Det klagas även på sina håll över att personer med ofullständig utbildning i stor utsträckning etablera sig som egna företagare och förstöra hantverksyrkenas anseende genom att försämra kvaliteten å hantverksprodukterna. Bland annat anmärker Sala hantverksförening på att staten föregår med dåligt exempel genom de för arbetslösa anordnade hantverksskurserna och anser, att yrkeskunnigheten sänkes genom att exempelvis stenarbetare etablera sig som egna företagare så snart de genomgått en längre eller kortare kurs i de av staten bekostade yrkesskolorna.

Även positiva förslag till lärlingsväsendets förbättrande ha framställts. Sålunda uttalas på sina håll nödvändigheten av att lärlingsutbildningen regleras genom lagstiftning. Jämväl anses på sina håll (exempelvis Kramfors-Ådalens hantverksförening), att lärlingsavtal icke borde få upprättas i samband med kollektivavtal. Uppsala hantverksförening anser, att staten skulle kunna underlätta hantverksmästarnas strävan att kvalitativt rekrytera yrkena dels genom ekonomiskt bidrag, dels genom antagande av en lag, varigenom lärlingen fränkopplas fackföreningarnas inflytande, dels ock genom yrkesskolornas utveckling därhän, att dessa vid sidan av läromästaren toge hand om den teoretiska utbildningen men ej den praktiska, vilken borde förbehållas de mästare, som innehade kompetensbevis. Av några föreningar framhålles behovet av en effektivare kontroll över särskilt den statsunderstödda lärlingsutbildningen samt en höjning av statsbidraget. Slutligen må omnämnas, att Nora hantverksförening påpekat, att utvecklingen syntes gå i den riktningen, att landstinget komme att övertaga lärlingsutbildningen för vissa yrken.

Yttrande av Sveriges hantverksorganisation. Vid överlämnande av ovan nämnda sammandrag har *Sveriges hantverksorganisation* för egen del understrukit behovet av en lärlingslag, som bland annat reglerade avtalen mellan läromästarna och lärlingarna, varvid särskilt den synpunkten borde beaktas, att lärlingarna komme att ställas utanför kollektivavtalens bestämmelser. Lärlingarna borde således betraktas icke såsom arbetare i vanlig och hävd-

vunnen mening (förvärvsarbete) utan snarare såsom elever (utbildningsstadium) i analogi med vad som skedde vid det s. k. Varbergssystemets (d. v. s. de decentraliserade verkstadsskolorna) tillämpning. Vidare har organisationen framhållit det stora behovet av att ersättningen till läromästarna (hantverksmästarna) avsevärt höjdes.

Övriga yttranden. Av de direkt till de sakkunniga inkomna yttrandena må följande resumé lämnas.

Bilverkstädernas riksförbund framhåller bland annat följande. Behovet av stödande åtgärder för lärlingsutbildningen hade efter hand allt starkare framträtt inom de olika hantverksyrkena. Beträffande sättet för utbildningens bedrivande vore däremot önskemålen icke ensartade, närmast beroende på de olika yrkenas egenart. För bilreparatöryrkets vidkommande föreläge ett klart behov av en kombinerad utbildning å verkstad och lärlingsskola. Emellertid syntes en ganska stark centralisering av skolverksamheten vara att förorda. Det skulle nämligen icke vara ifrågavarande yrke till nytta, att enskilda kommuner med sina begränsade resurser anordnade kurser för bilreparatörer utan att äga vare sig den utrustning, utbildningen krävde, eller möjlighet till de årligen återkommande maskin- och verktygskompletteringar, en rationell utbildning fordrade. Likaså syntes det vid sådant förhållande bli en betydande svårighet att kunna tillhandahålla tillräckligt kompetenta lärare. Vida bättre vore enligt förbundets förmenande, att lärlingsskolorna för bilreparatörer begränsades till ett färre antal förstklassiga skolor och att de enskilda kommunerna i stället lämnade ekonomiskt bidrag till lärlingarnas resor och uppehåll under den tid, studierna vore förlagda till lärlingsskolan. För bilreparatörsyrkets vidkommande förordar förbundet en 2-årig skola med inträdesfordringar innebärande, att elev före inträdet i fackskolan förskaffat sig minst ett års praktik å mekanisk verkstad eller genomgått ett års utbildningskurs i verkstadsskola för mekaniker.

Sveriges skrädderiarbetsgivares centralförening framhåller, hurusom den största uppmärksamhet borde ägnas nyrekryteringen av arbetarstammen inom beställningsskrädderiet, enär medelåldern hos de i detta yrke sysselsatta arbetarna vore hög — 46 år — och därför avgången inom yrket kunde väntas bli mycket stor de närmaste åren. I övrigt riktar föreningen sig i sin skrivelse mot det nu utgående statsbidraget för lärlingsutbildningen, vilket betecknas som alldeles för lågt. Den i kollektivavtalen stipulerade höga avlöningen för lärlingar vore mycket betungande. Av föreningen verkställda ingående undersökningar för utrönande av skräddarmästarnas i Stockholm kostnader för utbildandet av lärling med 4-årig lärotid hade givit till resultat, att dessa kostnader icke understeg 1 000 kronor per år och elev. Till jämförelse nämnes, att motsvarande kostnader för utbildandet av skräddarlärling vid de kommunala verkstadsskolorna i Stockholm enligt officiella siffror utgjorde 1 384 kronor per år och lärling. Föreningen har tänkt sig, att

ökat understöd skulle kunna stimulera intresset för utbildningen, och uttalar i anslutning därtill ett önskemål om understöd å 500 kronor för första läroåret, 400 kronor för andra, 300 kronor för tredje och 200 kronor för sista eller således 1 400 kronor för fullständig utbildning i skrädderifacket av en lärning. Då totalkostnaderna för en läringsperiod beräknats till minst 4 000 kronor, skulle även med ett dylikt understöd mästarens egna kostnader bli avsevärda. Föreningen synes hava tänkt sig, att något bidrag skulle kunna erhållas från enskilda föreningar och företag, vilka kunde anses hava intresse av att tillgången på skrädderiarbetare icke äventyrades, och uttalar därjämte önskvärdheten av att understödet från statens sida måtte höjas från 400 till 1 000 kronor för hel läringsperiod samt framhåller till stöd här för, att läringsundervisningen i själva verket vore en fråga, vars lösning eller kostnader ej enbart kunde anses påvila den enskilde yrkesutövaren utan i lika hög grad kunde anses utgöra ett statsintresse liksom all övrig undervisningsverksamhet.

Sveriges hantverksorganisationens skrivelse rörande *kostnaderna för granskningsnämnder* för gesällproven har föranletts av beslut vid organisationens årsmöte 1937. Vid mötet hade Arvika hantverks- och industriförening väckt motion om att årsmötet måtte giva organisationens styrelse i uppdrag att meddela bland annat hantverkssakkunniga organisationens krav på att staten i största möjliga utsträckning finansierade distriktsvis inrättade granskningsnämnder samt att denna fråga löstes i samband med läringsfrågan. I motionen hade till stöd för kravet anförts bland annat följande. Staten iklädde sig stora kostnader för realiserandet av verkstadsskolor, vilka enligt den uppfattning, som vore dominerande inom hantverksskretsar, icke på långt när hade (för lärningarna) samma effektivitet i utbildningen, som det hittills brukliga förfaringssättet att lära yrket hos enskilda hantverksmästare. Därför synes mästarnas initiativ i sådant avseende böra av staten erkännas till sitt fulla värde och uppmuntras, vilket kunde ske genom att staten iklädde sig större delen av de kostnader, som en enhetlig gesällprovsbedömning distriktsvis kunde betinga. Staten avlönade censorer vid mogenhetsprövningar och det syntes därför konsekvent, om den gjorde detsamma även vid bedömning av gesällprov.

Organisationens styrelse har i yttrande till årsmötet över motionen erinrat om hantverkssakkunnigas uppdrag att utreda bland annat läringsfrågan samt hemställt, att årsmötet måtte besluta, att motionen i avvaktan på de sakkunnigas utredning och förslag i denna fråga icke måtte föranleda till någon åtgärd. Vid frågans behandling vid årsmötet, beslöt detta i enlighet med styrelsens förslag, därvid mötet dock uttalade lämpligheten av att motionen jämte styrelsens yttrande och mötets beslut delgäves de sakkunniga. Detta har även skett genom hantverksorganisationens skrivelse i ämnet.

En företeelse på yrkesutbildningens område, som inom hantverksskretsar väckt allvarlig oro, är den alltmer ökade omfattning de s. k. *korttidskurserna*

lagit inom vissa yrken. Förutom hantverksorganisationen och Sveriges smides- & mekaniska verkstadsidkares riksförbund ha svenska frisörföreningen, Sveriges konditorförening samt Stockholms damskrädderiidkareförening tillskrivit de sakkunniga i denna angelägenhet.

Med s. k. *korttidskurser* åsyftas yrkeskurser av i regel högst 6 månaders varaktighet, vilka i förvärvssyfte anordnas av i de flesta fall mindre företagare eller »institut», ofta med bristfällig egen utbildning. De locka nybörjare till sig under förespeglningar att kunna giva dem full utbildning i yrket under den tid, kursen varar, och ställa även ofta i utsikt anställning i yrket efter kursens genomgång. Sådana kurser torde i synnerhet förekomma inom frisöryrket — särskilt damfrisöryrket — konditor- och bagaryrket samt möbelsnickaryrket. De betecknas av frisörföreningen som rent bedrägeri mot den ungdom, som på detta sätt söker utväg till ett levebröd, när möjlighet icke finnes att under en kortare utbildningstid än 3 år utbilda kvalificerat yrkesfolk. Denna förening anför vidare, att erfarenheten även visade, att de på detta sätt utbildade icke hade utsikter att vinna anställning i yrket. Föreståndaren för frisörernas platsbyrå hade sålunda på förfrågan meddelat, att möjligheterna att anskaffa platser för personer med dylik utbildning vore så gott som obefintliga. Konsekvensen härav bleve, att sådana utbildade i stället startade egna företag, i vilka alla de former, som vunnit hävd inom facket, saboterades och skyldigheter, som vore lagligen föreskrivna, såsom öppnings- och stängningstider samt arbetstidens längd för anställda, frånträddes. Därjämte tillämpades snart sagt vilken prissättning som helst till och med under existensminimum. Vad särskilt anginge damfrisöryrket innebure även yrkesutövning av dylika klåpare en fara för den allmänhet, som anlidade dem, när inom detta yrke användes apparater samt oljor och kemikalier, vilka i okunniga och inkompetenta händer kunde medföra allvarliga skador å kunderna. Enligt föreningens uppfattning motiverade angivna omständigheter lagbestämmelser rörande lärlingsutbildningen samt legaliserad kompetens för yrkesutövningen.

Liknande synpunkter framföras i övriga inkomna skrivelser i ämnet. Den allmänna uppfattningen inom hantverksskretsar synes vara, att dessa korttidskurser förstöra förvärvsmöjligheterna för de lojala yrkesutövarna och undergräva yrkets anseende genom att frambringa inkompetenta yrkesutöware. Såsom medel för att få bukt med dylika avarter av yrkesutbildningen föreslås lagligen reglerad lärlingsutbildning och lagstadgad kompetens för rätt att utöva yrket.

De sakkunniga få i övrigt vid behandlingen av sin återstående utredningsfråga, nämligen frågan om legala kompetensvillkor för hantverksyrkena, tillfälle att återkomma till ifrågasvarande korttidskurser.

Uttalanden vid sammanträden med representanter för hantverksorganisationen och landsorganisationen. Såsom ovan nämnts ha de sakkunniga även genom direkta förhandlingar med representanter för Sveriges hantverks-

organisation och landsorganisationen i Sverige sökt informera sig rörande den nuvarande inställningen till lärlingsfrågan inom de kretsar, som närmast beröras av densamma. Till representanter vid förhandlingarna hade hantverksorganisationen utsett förste vice ordföranden i organisationens styrelse, urnakarmästaren Stefan Andersson, ombudsmannen i svenska frisörföreningen C. A. Brinck, ombudsmannen i målaremästarnas riksförening Karl Karlman, ombudsmannen i bilverkstädernas riksförbund Åke Reifors, direktören i Sveriges bageriidkareförening Alfred Henning samt ordföranden i Sveriges smides- & mekaniska verkstadsidkares riksförbund B. G. Grönberg. För landsorganisationen åter hade av landssekretariatet utsetts förtroendemannen i svenska typografförbundet Sigvard Cruse, ordföranden i svenska frisörarbetareförbundet C. G. Engström, ledamoten av svenska metallindustriarbetareförbundets styrelse Oskar Fredriksson, ordföranden i svenska träindustriarbetareförbundet Oscar Karlén, förtroendemannen i svenska beklädnadsarbetareförbundet Ivan Larsson samt ordföranden i svenska livsmedelsarbetareförbundet Hilding Molander.

Sammanträden höllos till en början den 4 mars 1937 med representanterna för landsorganisationen och påföljande dag med hantverksorganisationens representanter. Därvid hemställde de sakkunniga om uttalanden i följande tre hänseenden, nämligen *dels* beträffande frågan om lämpligheten att införa obligatorisk lärlingsutbildning inom hantverksyrkena och vissa därmed jämförliga grenar av industrien, *dels* rörande vilka åtgärder, som skulle kunna vidtagas för att göra lärlingsutbildningen mera eftersträfvansvärd än hittills såväl ur arbetsgivarens som ur lärlingens synpunkt, *dels* ock slutligen rörande det sätt, på vilket yrkesutbildningen lämpligen borde bedrivas. I sistnämnda avseende framhöllo de sakkunniga, att tvenne alternativa linjer eller eventuellt en kombination mellan dem kunde ifrågakomma, nämligen å ena sidan ett bibehållande av de nuvarande formerna för lärlingsutbildningen hos hantverksmästarna men med ökat statsbidrag och bättre offentlig tillsyn och å andra sidan en utvidgad tillämpning av systemet med decentraliserade verkstadsskolor.

Vad först angår frågan om införande av obligatorisk lärlingsutbildning uttalade landsorganisationens representanter sin tveksamhet rörande lämpligheten härav. Visserligen medgavs, att för vissa rent hantverksmässigt bedrivna yrken och yrkesgrenar skulle obligatoriska bestämmelser kunna innebära ett värdefullt stöd. Bland sådana yrken nämndes optiker- och urnakaryrkena samt frisöryrket. Men i allmänhet ansågos förhållandena inom olika yrken vara så olikartade, att några enhetliga bestämmelser i ämnet svårligen kunde genomföras. I den mån yrkena industrialiserades försvårades nämligen möjligheterna att hos yrkesutövarna erhålla allsidig utbildning. I stor utsträckning specialiserade sig verkstäderna på vissa artiklar och vid sådana verkstäder kunde någon fullständig utbildning icke meddelas. Dessutom utgjordes arbetet inom produktionen i alltmer ökad omfattning av tempoarbete,

varje arbetare specialiserade sig på en detalj av arbetet och någon omfattande yrkesutbildning erfordrades icke därför. Så vore förhållandena inom typografyrket, stora delar av den mekaniska verkstadsindustrien, möbelindustrien och konfektionsskrädderiet. Något behov av statlig reglering av lärlingsutbildningen inom dylika yrken föreläge icke utan spörsmålet syntes bäst kunna lösas genom överenskommelse mellan arbetsgivare- och arbetareorganisationerna. I anslutning härtill framhölls av ifrågavarande representeranter, att spörsmålet om genomförandet av obligatoriska bestämmelser för lärlingsutbildningen knappast vore det centrala i problemet. Syftet med utbildningen vore att bereda ungdomen goda framtida försörjningsmöjligheter. Men på det sätt, utbildningen nu ofta bedreves, främjades icke detta syfte. Mästarna ockrade i stor utsträckning på lärlingarna genom att utnyttja deras billiga arbetskraft utan att giva dem tillfredsställande utbildning. Lärotiden spilldes med hantlangningsarbete och lärlingen avskedades efter lärotidens slut utan yrkeskunskaper och utan möjlighet att erhålla anställning som utlärare yrkesarbetare.

Hantverksorganisationens representeranter åter betonade samstämmigt önskvärdheten av en statlig reglering av lärlingsutbildning genom obligatoriska bestämmelser i ämnet. Sålunda framhölls, att det både ur samhällets, näringslivets, ungdomens och arbetarnas synpunkt vore av vikt att erhålla klara linjer på området. Intresset hos hantverksmästarna för utbildning av lärlingar hade numera minskat, emedan rättsförhållandet mellan mästare och lärling vore för lösligt. En lärling kunde utan vidare lämna mästaren mitt under lärotiden och denne kunde därför riskera att bli av med lärlingen just då han började få nytta av honom. Under sådana omständigheter vore det ursäktligt, om en mästare icke ville åtaga sig besväret och kostnaderna för utbildandet av lärlingar. Särskilt med hänsyn till det inom vissa yrken såsom frisöryrket förekommande ofoget, att personer med bristfällig egen utbildning började rörelse och anställde lärlingar, vilka de icke hade förutsättningar att giva en ordentlig utbildning, vore obligatoriska bestämmelser påkallade. I avseende å omfattningen av en eventuell lagstiftning på området uttalades den uppfattningen, att obligatoriska bestämmelser till en början mycket väl kunde begränsas att avse endast de rena hantverksyrkena. Man finge på så sätt möjlighet att vinna erfarenhet för en vidare utveckling av lärlingsutbildningen. En avgränsning av hantverket gentemot industrien ansågs icke i regel behöva möta svårigheter. Till en början kunde exempelvis bestämmelsernas tillämpning begränsas till de yrken, som angävos i de av Sveriges hantverksorganisation uppgjorda riktlinjerna för lärlingsutbildningen.¹ På särskild fråga, huruvida i större omfattning svårigheter mötte för lärling, som slutfört sin utbildning, att erhålla anställning i yrket, uppgavs, att en kunnig hantverkare i regel icke hade svårt att få anställning. Därest dylika svårigheter förefunnes, berodde de i viss mån på fackförbun-

¹ Se ovan under kap. IV.

dens lönepolitik. Enligt kollektivavtalen skulle nämligen en nytvlärd gesäll hava samma lön som en gammal erfaren yrkesarbetare.

Vad vidare beträffar frågan om vilka åtgärder, som lämpligen kunde ifrågakomma för att göra lärlingsutbildningen mera eftersträfvansvärd, avstyrkte landsorganisationens representanter ökat statsbidrag till läromästarna för ändamålet. Åtminstone ansåges dylikt statsbidrag för typografyrkets vidkommande olämpligt och obehövt. Endast de större tryckerierna ägde nämligen förutsättningar att lämna god yrkesutbildning och de borde själva hava råd och intresse av att utbilda erforderligt antal typografer. Statsbidrag skulle endast locka mindre företag med för utbildningen otillräckliga resurser att antaga lärlingar i onödigt stor omfattning. I allmänhet skulle statsbidragen vara bortkastade och dessutom innebure de en orättvisa mot dem, som bleve utan. Bättre vore att använda anslagsbeloppen till en utvidgning av yrkesskolorna. Vad beträffade lägre lön till lärlingarna under utbildningstiden, förekomme redan i viss utsträckning bestämmelser härom i kollektivavtalen. Men detta nödvändiggjorde kontroll över att lärlingarna verkligen erhöile utbildning, eljest ledde det till att arbetsgivaren missbrukade denna möjlighet att skaffa sig billig arbetskraft. I övrigt lämnades av landsorganisationens representanter inga anvisningar rörande åtgärder i ämnet.

Representanterna för hantverksorganisationen ansågo däremot, att intresset för utbildande av lärlingar skulle ökas, därest genom en lärlingslagstiftning kunde skapas garantier för att lärlingen stannade hos mästaren till lärotidens slut. Vidare önskades särskild behörighet för rätten att utbilda lärlingar. Auktorisationen kunde nämligen antagas komma att eftersträvas av mästarerna. Intresset för lärlingsutbildningen kunde därjämte stimuleras genom ökning av statsbidraget. I synnerhet förslaget om auktorisation för rätten att utbilda lärlingar omfattades med varma sympatier av hantverkets företrädare.

Vidkommande slutligen frågan om det lämpligaste sättet för lärlingsutbildningens ordnande voro, såsom framgår av det förut anförda, representanterna för landsorganisationen eniga om att ökat statsbidrag icke skulle gagna yrkesutbildningen. Även gentemot det andra alternativet, en utveckling av de decentraliserade verkstadsskolorna, det s. k. Varbergssystemet, ställde man sig emellertid från fackförbundens sida mycket tveksam. Visserligen framhölls från ett håll (herr Karlén), att i princip intet vore att erinra mot detta system, men detsamma genomförande i större omfattning ansåges stöta på stora svårigheter. I övrigt framhölls av arbetarrepresentanterna beträffande nu ifrågavarande system, att genom detsamma skulle ansvaret för utbildningen komma att överflyttas från arbetsgivaren till staten, vilket vore olämpligt. Endast de detaljer, som icke kunde inhämtas hos arbetsgivaren ansåges staten genom sina yrkesskolor böra sörja för.

Representanterna för hantverksorganisationen syntes däremot mera välvilligt stämda mot Varbergssystemet men även från detta håll ifrågasattes,

huruvida detta system icke bleve allt för dyrbart och omständligt för att kunna komma ifråga annat än som komplement till vanlig lärlingsutbildning.

Sedan de sakkunniga utarbetat ett preliminärt utkast till lag om lärlingsutbildning i vissa yrken av i huvudsak samma innehåll som det med förvarande betänkande framlagda lagförslaget, ha de sakkunniga den 12 resp. den 13 november 1937 hållit nya sammanträden med omförmälda representanter i syfte att utröna deras mening beträffande utkastet. Därvid förekom huvudsakligen följande.

Hantverksorganisationens representanter framhöllo, att organisationen i samråd med hantverksförbunden skapat en viss ordning för lärlingsutbildningen med särskilda lärlingsnämnder och granskningsnämnder för övervakande av utbildningen och bedömning av gesällproven. Härigenom hade åstadkommits en viss stadga och förbättring i ifrågavarande utbildning. Emellertid vilade det hela på frivillighetens grund. Då nu hantverkarna önskade en lagstiftning på området, vore det i syfte att nå även de hantverkarskretsar, som icke följde hantverksorganisationens riktlinjer. För närvarande saboterade allt för många hantverksorganisationens regler för lärlingsutbildningen. Om en lagstiftning i ämnet skulle få något värde, syntes det därför nödvändigt, att dess bestämmelser bleve obligatoriska och att i vart fall skyldighet stipulerades för var och en, som åtog sig utbildning av lärlingar, att underordna sig den utbildningstid, som kunde anses erforderlig för varje särskilt yrke. Därest lagbestämmelserna erhöles frivillig karaktär, kunde man visserligen tänka sig, att en statlig organisation funnes bredvid hantverkarnas, men en sådan dubbelorganisation vore meningslös. I övrigt syntes det önskvärt, att en statlig reglering på området byggde på den grund, som skapats av hantverksorganisationen. I fråga om de särskilda bestämmelserna i utkastet anmärktes, att det syntes lämpligare, om ledamöterna i lärlingsnämnderna utsåges direkt av hantverksorganisationen och landsorganisationen, vilka borde kunna anses som tillräckligt auktoritativa organ för ändamålet, än av landstingen resp. stadsfullmäktige. Dessa senare vore politiska institutioner, som föga lämpade sig för uppgiften och ej heller kunde förväntas besitta nödig sakkunskap därför. Vidare syntes systemet med kontrakt direkt mellan mästare och lärling vara att föredraga framför avtal mellan mästare och lärlingsnämnd. Dessutom föreslogs, att kontroll över lärlingsutbildningen åvägabragtes på så sätt, att alla, som anställde ungdom för utbildning i visst hantverksyrke, skulle vara skyldiga att anmäla de anställda till en övervakande myndighet, exempelvis lärlingsnämnderna, som bland annat skulle hava att föra register över alla, som erhöles dylik utbildning.

Landsorganisationens representanter ansågo å sin sida, att man i stort sett kunde ansluta sig till lagutkastet. Bland annat underströks, att det i nu-

varande läge syntes omöjligt att göra en allsidig utbildning i hantverksyrkena obligatorisk och att det nog vore lämpligt att pröva sig fram med ett frivilligt system. Emellertid framställdes även vissa erinringar mot utkastet. Sålunda gjordes gällande, att lärlingsverksamheten borde begränsas till hantverket, inom vilket funnes möjlighet att meddela en allsidig utbildning. Inom industrien kunde tillfredsställande sådan utbildning i regel icke förvärras, enär arbetet där vore allt för specialiserat. Vidare påpekades, att det i utkastet avsedda systemet sannolikt skulle medföra, att man erhöles två olika slag av lärlingsutbildning, nämligen dels sådan, som skulle ske genom lärlingsnämndernas försorg och över vilken dessa skulle äga kontroll, och dels sådan, som nämnderna icke finge någon befattning med. Representanten för träindustriarbetarna räknade med att inom denna bransch skulle c:a $\frac{2}{3}$ av företagen icke komma att beröras av lagen. Det kunde ifrågasättas om så stora organisatoriska åtgärder, som avsåges, verkligen vore nödvändiga med hänsyn till den relativt begränsade omfattning, man kunde förvänta, att den under offentlig tillsyn ställda lärlingsutbildningen skulle erhålla. Därjämte yrkades, att vissa allmänna normer för lärlingsväsendet borde uppställas. Sålunda borde på något sätt fixeras antalet lärlingar, som samtidigt finge utbildas, liksom även lärlingarnas lön. I sistnämnda hänseende uttalades, att avsikten syntes vara, att de lärlingar, som utbildades genom nämndernas försorg, skulle erhålla lägre lön än lärlingar, som erhöles utbildning på annat sätt. Visserligen medgav man, att fackförbunden måhända skulle kunna gå med på en avvikelse från den i kollektivavtalen för lärlingsutbildning i allmänhet fastställda lönen, därest en allsidig utbildning kunde tillförsäkras lärlingen, men samtidigt betonades, att fackförbunden i de fall, då lärlingen placerades i yrke, där lönerna reglerats genom kollektivavtal, icke kunde frånhända sig rätten att ha inflytande å lönesättningen även då lärlingen erhöles utbildning enligt lärlingslagens bestämmelser. Härav följde även, att i dylika fall lärlingskontraktet måste godkännas av arbetsgivare- och arbetareorganisationerna. En annan fråga, som syntes böra beaktas i lärlingslagen, vore lärlingarnas ställning vid arbetskonflikter. I sådant avseende fordrades, att lärlingarna skulle betraktas som arbetare; deras utbildning skulle således uppskjutas så länge konflikten varade. I övrigt framställdes krav på att arbetsgivaren skulle bliva bunden i sina skyldigheter gentemot lärlingen så att laga åtgärder skulle kunna vidtagas mot honom, därest han åsidosatte dessa skyldigheter, samt att åldersgränsen för anställning som lärling skulle höjas från föreslagna 14 till 16 år, varjämte betänkligheter uttalades mot att lärlingsnämnderna skulle medgivas rätt att under lärotiden förflytta lärling från en mästare till en annan.

Sammanfattning av uttalandena. Av den lämnade redogörelsen torde framgå de svårigheter, som möta vid genomförande av en reglering på området, vilken skulle kunna mottagas med full tillfredsställelse av samtliga

intresserade parter. Åsikterna äro för olikartade för att en lösning, som ej skulle möta gensaga från ena eller andra hållet, skulle kunna vara möjlig. Medan hantverkarna-arbetsgivarna önska obligatoriska bestämmelser för lärlingsutbildningen, särskild auktorisation för rätt att utbilda lärlingar samt ökat statsbidrag för ändamålet, ställer man sig från arbetaresidan i allmänhet mycket kritisk mot dylika anordningar och anser, i vart fall då det gäller mera industriellt betonade yrken, att lärlingsutbildningen bäst regleras genom överenskommelse mellan parterna i kollektivavtalen. Emellertid förklaras från båda hållen, att skärpt kontroll över utbildningen är av nöden. Fackförbunden synas därjämte icke vara helt ovilliga att medgiva, att lönen till lärlingar, som kunna beredas allsidig utbildning inom ett yrke, skulle få sänkas under den för lärlingar i allmänhet fastställda lönenivån, om blott därvid garantier skulle kunna erhållas för en fullgod utbildning.

Påpekas må jämväl, att skiljaktigheten i uppfattningen icke blott framträder mellan hantverkarna å ena sidan och arbetarna å andra. Även inom de båda intressegrupperna var för sig gå meningarna i viss mån isär. Inom de utpräglat hantverksmässigt betonade yrkena synas sålunda mästarna ivrigare eftersträva statens stöd för lärlingsutbildningen än inom de mera industrialiserade yrkena och även på arbetaresidan divergera åsikterna. Exempelvis synes frisörarbetarnas uppfattning ganska mycket närma sig frisörmästarnas. På båda hållen önskar man sålunda statligt skydd mot korttidskurserna.

Av de gjorda uttalandena har emellertid även vunnits bekräftelse på att stora brister för närvarande råda i avseende å lärlingsväsendet. Både av hantverkarnas och av arbetarnas representanter medgives detta, ehuru meningarna äro delade rörande orsakerna till förefintliga missförhållanden på området. Medan hantverkarna peka på den ökade industrialiseringen, kollektivavtalens lärlingsbestämmelser samt frånvaron av statligt stöd för hantverkarnas strävanden att förbättra yrkesrekryteringen såsom orsaker till lärlingsväsendets försvagande förmena arbetarna, att hantverkarna själva huvudsakligen bära skulden till att lärlingsutbildningen blivit eftersatt, enär de försumma lärlingarnas utbildning och anställa lärlingar för att erhålla billig arbetskraft.

Kap. IX. De sakkunnigas yttrande och förslag.

Bristerna i den nuvarande ordningen för lärlingsutbildningen. I det föregående har framhållits, hurusom inom såväl hantverkare- som arbetarekretsar enighet råder därom, att den nuvarande ordningen för lärlingsutbildningen inom hantverket är behäftad med vissa brister och svagheter, som kunna medföra en försämring av yrkesutbildningen och rekryteringen inom hantverksyrkena. I avseende å arten av dessa brister och svagheter må sammanfattningsvis anföras följande.

Inom hantverkarskretsar klagas det bl. a. över att lärlingsutbildningen saknar stöd i lagstiftningen och att därför hantverksmästarna icke äga några garantier för att en lärling, som antages för utbildning, stannar lärotiden ut. Under sådana omständigheter ha mästarnas intresse av utbildningen minskat, enär det anses förenat med för mycket besvär och kostnader att börja upplära en lärling, som, så snart hans arbete börjar bliva av något värde, kan befaras komma att lämna sin anställning för en åtminstone omedelbart mera lönande befattning. Arbetarparten å sin sida anmärker på att mästarna försumma lärlingens utbildning och i stället söka utnyttja lärlingsförhållandet för beredande av tillgång till billig arbetskraft.

Båda anmärkningarna synas gå tillbaka till samma grund. Bristen på lagstadgad reglering liksom av varje form för tillsyn från det allmännas sida över den praktiska yrkesutbildningen anses hava försvagat lärlingsinstitutionen som sådan och därigenom även medfört ett visst osäkerhetstillstånd och oklarhet i avseende å den praktiska yrkesutbildningen inom hantverket. De sakkunniga ha även kommit till den bestämda uppfattningen, att frånvaron av statliga bestämmelser rörande lärlingsutbildningen utgör den väsentliga orsaken till missförhållandena på området. Att därjämte konkurrensen från industrien på arbetsmarknaden bidrager till rekryteringssvårigheterna inom hantverket har närmare utvecklats i kap. III. Vidare måste medgivas, att fackförbundens lönepolitik vad beträffar ungdomlig arbetskraft jämväl synes utgöra en bidragande orsak till nämnda svårigheter. Däremot saknas, såvitt de sakkunniga kunnat finna, fog för påståendet, att fackförbunden även skulle vara motståndare till lärlingsprincipen som sådan och effektiv lärlingsutbildning inom hantverket i allmänhet.

Hantverkets betydelse i näringslivet. Ehuru det icke torde vara behöfligt att närmare undersöka och påvisa hantverkets betydelse inom näringslivet och dess existensberättigande överhuvud taget som självständig produktionsform bredvid industrien, torde det dock icke kunna anses opåkallat, om i detta sammanhang denna fråga beröres med några ord i syfte att skänka en allsidig belysning åt hantverkets lärlingsproblem.

I sådant avseende må först framhållas, hurusom vissa yrken till sin natur äro sådana, att de alltjämt måste bedrivas under hantverksmässiga former. Hit äro att hänföra exempelvis optiker-, juvelerar- och frisöryrkena m. fl. Kännetecknande för sådana yrken torde vara, att de i allmänhet fordra långt driven yrkesskicklighet och i följd härav relativt lång praktisk lärotid för att kunna utövas på ett tillfredsställande sätt. Vidare finnes en omfattande grupp av yrken, som visserligen i stor utsträckning industrialiserats, men inom vilka dock hantverket har sin givna plats bredvid industrien. De sakkunniga syfta härvid på sådana yrken, där den personliga insatsen, smaken och uppfinningsförmågan kunna sätta sin särskilda prägel på arbetsprodukten. Av yrken, som här kunna komma i fråga, må nämnas tillverkning av skilda slag av möbler, textilier och husgeråd samt i övrigt yrken, som mer eller mindre ha beröring med konsthantverket. Även yrken, där ett individuellt utförande av andra skäl än hänsynen till smakriktningarna är av nöden, exempelvis beklädnadsyrkena, kunna emellertid hänföras hit. Hantverket har vidare även i ett annat avseende en viktig uppgift att fylla som komplement till den industriella produktionen, nämligen då det gäller underhålls- och reparationsarbeten, inredningar och mindre byggnadsföretag. Som exempel härpå må nämnas flertalet av de till byggnadsfacket, den mindre mekaniska verkstadsindustrien samt bil- och cykelreparatörsfacken hörande yrkena. Slutligen må påpekas, att industrien själv även givit upphov till nya hantverksyrken, såsom — förutom bil- och cykelreparatörsfacken, vilket redan nämnts — mekaniker i övrigt, svetsare och elektriska installatörer.

Sammanfattningsvis må här understrykas, att hantverket alltjämt utgör en synnerligen viktig faktor i näringslivet. De i kap. VI lämnade statistiska uppgifterna visa även trots sin ofullständighet, att hantverkets livskraft ingalunda har försvagats utan tvärtom synes hava avsevärt stegrats under de senaste decennierna. I den mån dessa uppgifter giva möjlighet till en uppskattning, synas numera omkring en halv miljon människor inklusive familjemedlemmar här i landet ha sin försörjning genom hantverk.

Betydelsen av en statlig reglering av lärlingsutbildningen. Otvivelaktigt måste det utgöra ett synnerligen betydelsefullt statsintresse att stödja ifrågasvarande näringsidkare i deras strävan att få till stånd ordnade förhållanden särskilt med avseende å yrkesutbildningen. Statsmakterna ha ju även genom sin medverkan vid yrkesundervisningens ordnande och genom de

betydande anslag, som årligen lämnas för detta ändamål, visat sin fulla uppskattning av yrkesutbildningens betydelse. Såsom ovan i kap. IV närmare påvisats utgör emellertid den praktiska lärlingsutbildningen hos hantverksmästare vid sidan om yrkesundervisningen alltjämt ett betydelsefullt och nödvändigt medel för hantverksyrkenas rekrytering. Det förefaller därför endast som en naturlig konsekvens av statens övriga åtgärder på yrkesutbildningens område att även lärlingsutbildningen erhåller erforderligt stöd från statens sida. Någon meningsskiljaktighet härom torde ej heller förefinnas. Det gäller blott att finna en lämplig och ändamålsenlig form för det allmännas medverkan vid lärlingsväsendets ordnande.

Lärlingsutbildningens betydelse som medel mot ungdomsarbetslöshet.

Det står således för de sakkunniga klart att någon form av statlig tillsyn över och reglering av lärlingsutbildningen i och för sig är önskvärd. Även ur en annan synpunkt kan emellertid ett statligt ingripande på området bli av ett visst värde, nämligen såsom ett medel i kampen mot ungdomsarbetslösheten.

De sakkunniga få i sådant avseende till en början erinra därom, att rikslagen i skrivelse den 14 juni 1935 (nr 371) i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till statens arbetslöshetskommission m. m. ifrågasatt, huruvida icke i samband med utredningen rörande lärlingsutbildningen inom hantverket kunde övervägas eventuella utvägar att utöver nu till buds stående möjligheter bereda arbetslös ungdom utbildning till hantverkare. I det uttalande till statsrådsprotokollet över handelsärenden för den 9 januari 1936, som innefattar direktiven för de sakkunnigas arbete, har dåvarande statsrådet och chefen för handelsdepartementet bland annat framhållit, att den sålunda väckta frågan jämväl syntes böra tagas under övervägande vid de sakkunnigas utredning. Med hänsyn särskilt härtill få de sakkunniga anföra följande.

I flera utredningar angående arbetslösheten har tidigare en god yrkesutbildning framhållits såsom ett värdefullt medel mot ungdomsarbetslöshet. Sålunda anförde den s. k. arbetslöshetsutredningen i sitt betänkande del II (Statens offentliga utredningar 1935: 6) bl. a. följande.

En viktig orsak till svårigheterna för yngre arbetskraft att erhålla anställning låge däri, att den i stor utsträckning icke ägde tillräcklig yrkeskolning för att vid gällande löner framstå såsom konkurrenskraftig. Ynglingar i 18—19-årsåldern, som utfört vissa okvalificerade arbeten, funne ofta de flesta yrkesbanor stängda, då de slutade sin tidigare tjänst. Verkingarna härav gjorde sig gällande även i de något högre åldersklasserna, vilka i och för sig borde vara fullt konkurrenskraftiga vid de fastställda lönerna: de som längre tid varit arbetslösa efter slutad skolgång och in i 20-års åldern förvärvade sällan i fortsättningen tillfredsställande yrkesförtrogenhet och yrkesvana. Vid produktionsutvidgningar efter en depression

anställdes i första hand sådana arbetare, som före depressionen förvärvat full yrkesförtrogenhet, ävensom sådan yngre arbetskraft, som kunde erhållas mot lägre lön och ges önskvärd grundläggande skolning. Härvid ställdes sådan arbetskraft, som icke hunnit förvärva full yrkesförtrogenhet före depressionen, utan anställning. De komme härvid att i fortsättningen lida av en övernormal arbetslöshetsrisk.

Även 1934 års sakkunniga rörande ungdomsarbetslösheten uttalade i sitt den 29 mars 1934 avgivna betänkande (Statens offentliga utredningar 1934: 11) liknande synpunkter. Bland annat framhöll dessa sakkunniga, att det otvivelaktigt förhölle sig så, att den yrkesutbildade vore utsatt för mindre arbetslöshetsrisk än den, som icke erhållit någon yrkesutbildning. Det syntes därför vara en samhällsangelägenhet av största vikt, att de unga erhöles en så god utbildning som möjligt för den verksamhet, åt vilken de i framtiden skulle ägna sig.

Slutligen må nämnas, att jämväl den s. k. rationaliseringsutredningen i skrivelse till chefen för socialdepartementet den 9 mars 1937 under erinran om ovan återgivna uttalanden anslutit sig till samma uppfattning. I denna skrivelse upplyses därjämte, att vid konferenser, som utredningen under hösten 1936 anordnat med representanter för arbetsgivarnas, arbetarnas och de anställdas organisationer, hade från såväl arbetsgivare- som arbetarehåll omvittnats, att arbetslöshetsriskerna för den yrkesutbildade arbetskraften vore mindre än för den icke yrkesutbildade. Företagarna undveke av flera anledningar att avskeda yrkesutbildad arbetskraft. Detta sammanhänge bland annat med den knapphet på yrkesutbildad arbetskraft, som särskilt under högkonjunkturer gjorde sig gällande inom vissa näringsområden. Sådana arbetare, som erhållit en mera allsidig utbildning, ägde vidare ofta ett bestämt företräde. För ett företag vore det nämligen alltid av värde att ha arbetare, vilka kunde användas för ett flertal olika arbetsuppgifter.

De sakkunniga kunna för sin del till fullo biträda den uppfattning, som sålunda från skilda håll kommit till uttryck. Genom en fastare organisation i fråga om den praktiska yrkesutbildningen inom hantverket än som för närvarande står till buds torde emellertid jämväl kunna vinnas ett värdefullt stöd för beredande av yrkesutbildning åt arbetslös ungdom. De sakkunniga ha också vid utarbetandet av sitt förevarande förslag haft sin uppmärksamhet fäst på att de organ, som avsetts skola tillsättas, skulle kunna bliva väl lämpade att jämväl tjäna sistberörda syfte. I övrigt ha de sakkunniga icke ansett sig kunna närmare ingå på frågan om möjligheterna att bereda arbetslös ungdom utbildning till hantverkare. En ingående utredning av denna fråga synes nämligen ligga så utanför ramen för de sakkunnigas arbete, att den icke lämpligen kan i samband därmed genomföras. Dessutom har såsom ovan omnämnts numera en särskild kommitté — den s. k. verkstadsskoleutredningen — tillkallats för att inom ecklesiastikdepartementet verkställa utredning i visst hänseende rörande den arbetslösa ungdomens utbildning.

De sakkunnigas förslag.

Vid de sakkunnigas överläggningar rörande de statliga åtgärder, som kunde tänkas genomförbara i syfte att främja lärlingsutbildningen, har det framstått såsom nödvändigt att på sådant sätt begränsa området för och räckvidden av erforderlig lagstiftning, att denna kunde hava någon utsikt att godtagas av de närmast berörda parterna. Med hänsyn härtill har, därest en dylik lagstiftning såsom från hantverkshåll påyrkats, skulle komma att innebära införande av lärlingstväng för samtliga minderåriga, som anställas inom vissa yrken, en synnerligen stark begränsning av dess tillämpningsområde funnits ofrånkomlig. Sålunda synas förutsättningar helt saknas för genomförande av lärlingstväng inom industrien bland annat med hänsyn till de starkt varierande krav på graden av yrkesskicklighet, som lämpligen kunna eller böra uppställas i fråga om arbetsuppgifter av olika slag. Men även för stora delar av hantverket synes genomförbarheten av dylikt lärlingstväng synnerligen tivelaktig. Såsom i kap. III närmare påvisats är nämligen gränsen mellan hantverket och särskilt den mindre industrien mycket flytande. Även en begränsning av ett eventuellt lärlingstväng till att omfatta enbart yrkesarbete av i övervägande grad hantverksmässig karaktär och med tillämpning av de principer, som från hantverkshåll föreslagits, måste därför i tillämpningen ställa sig utomordentligt vanskelig och giva anledning till ständiga meningsskiljaktigheter och tvister. De yrkesgrupper, som skulle inbegripas under lärlingstväng, bleve därjämte med hänsyn härtill i varje fall starkt beskurna.

Det har emellertid synts de sakkunniga föga lämpligt att giva en statlig reglering på området en sådan synnerligen begränsad räckvidd. Dels skulle regleringen i så fall endast komma att beröra en mycket ringa del av hela det område, inom vilket behov av förbättrade lärlingsförhållanden förefinnas, och dels ter det sig även synnerligen vanskligt att utvälja de förhållandevis fåtaliga yrken, för vilka skulle gälla en mot de inom näringslivet i övrigt rådande rättsgrundsatserna så avvikande princip, som lagstadgat lärlingstväng onekligen måste innebära. Mot införande av allmänt gällande lärlingstväng inom vissa hantverksyrken talar vidare den omständigheten, att det otvivelaktigt inom alla sådana yrken finnes hantverksmästare, som ej äro lämpliga och följaktligen ej böra uppmanas till, än mindre åläggas sådan utbildning.

Utgående från dessa synpunkter ha de sakkunniga sökt finna utvägar, varigenom inordnandet under en lärlingslag eller eventuellt ett under andra former genomfört, ordnat lärlingsavtal kan för såväl arbetsgivaren som lärlingen te sig så pass fördelaktigt, att den föreslagna ordningen kan omfattas på *frivillighetens* väg, utan att lärlingsavtalet göres obligatoriskt och såsom följd härav utan införande av vissa straffbestämmelser i händelse av överträdelse.

Om lärlingsavtalets genomförande icke göres obligatoriskt ens för vissa utpräglade hantverksyrken, bortfaller även nödvändigheten av att strängt avgränsa tillämpningsområdet för den tilltänkta lagstiftningen eller de andra åtgärder, som kunna tänkas ifrågakomma.

I syfte att göra handhavandet av lärlingsutbildningen tillräckligt eftersträfvansvärt för arbetsgivaren-mästaren ha de sakkunniga i första hand diskuterat genomförbarheten av ett system, som i viss mån skulle innebära en avsevärd utvidgning till antalet av de decentraliserade verkstadsskolorna och samtidigt på sätt och vis en medelväg mellan dessa och de nu tillämpade statsunderstöden till hantverksmästare för utbildande av lärlingar. För att i större mått, än hittills kunnat ske, säkra effektiviteten av utbildningen synes i så fall nödvändigt, att densamma ställas under noggrann tillsyn och överinseende genom lokala nämnder, i sin ordning sorterande under central myndighet.

Ett dylikt system förutsätter emellertid en avsevärd utökning såväl av antalet som beloppet av de understöd, som för närvarande utgå för att i någon mån kunna motsvara rekryteringsbehovet av lärlingar enbart inom hantverksyrkena. I likhet med vad fallet är vid verkstadsskolorna ställer det sig därför relativt dyrbart, räknat per utlärd lärling. Till belysande härav kan erinras därom, att vid de decentraliserade verkstadsskolorna, där mästaren-läraren har att undervisa en à högst två elever, det understöd, som får utgå av statsmedel, beräknats efter 20 öre per undervisningstimme eller vid beräkning av 2 000 arbetstimmar per år högst 400 kronor per elev och år.

Till jämförelse må vidare erinras, att de nu utgående statliga understöden till mästare inom hantverksyrkena för utbildning av lärlingar uppgå sammanlagt till 400 kronor för varje lärling, som efter avslutad 3-årig lärotid visat sig utlärd i vederbörande yrke. Vid upprepade tillfällen har gjorts gällande, att den nämnda, till mästaren utgående ersättningen vore alltför knappt tillmätt för att bereda honom tillräcklig ersättning för det besvär och de kostnader — i form av förstörd materiel o. s. v. — som utbildandet av en lärling medförde. Fördenskull har det också emellanåt visat sig, att trots det starkt begränsade antalet nya lärlingsunderstöd, som årligen kunnat utlämnas — för närvarande 100 — antalet fullt kompetenta och lämpliga mästare, som anmält sig som sökande till dylikt understöd för utbildning av lärling, tidvis knappast räckt till för utdelning av samtliga understöd.

Därest ökade krav och en mera genomförd kontroll genom lärlingsnämnder över lärlingsutbildningens effektivitet skulle införas, på sätt de sakkunniga i det följande förorda, måste man därför antagligen räkna med en avsevärd höjning av understödsbeloppen, därest ej mästaren-läraren på annat sätt kan beräknas ernå tillräcklig gottgörelse för sitt arbete och besvär. En höjning av bidragsbeloppet till åtminstone 500 kronor för varje utbildad lärling torde i så fall vara ofrånkomlig, om hantverksmästarna i större utsträckning skola tänkas bliva villiga att underkasta sig det allmän-

nas kontroll över utbildningen. Med stöd av den i kap. VI verkställda uppskattningen kan den önskvärda, årliga rekryteringen av utlärdade lärlingar inom enbart hantverket och den mindre industrien överslagsvis anslås till mellan 5 000 och 6 000. Därest lärlingsunderstöd med ovan angivet belopp skulle utgå till mästarna för hela detta antal årligen färdigutbildade lärlingar, skulle sålunda ett årligt anslag av 2·5 à 3 miljoner kronor bliva erforderligt. Men även om antalet beviljade lärlingsunderstöd skulle i avsevärd grad reduceras, exempelvis på grundval av viss behovsprövning i föreliggande fall, kommer man upp till mycket betydande anspråk på anslag av allmänna medel.

Utgår man emellertid från att bibringandet av en verkligt grundlig yrkesutbildning för lärlingen-eleven innebär en förmån, jämförlig med annan undervisning, t. ex. i allmänna läroverk och skolor av olika slag, synes det rimligt, att lärlingen och dennes målsman får bidra till kostnaden härför. Detta torde lämpligast kunna ske därigenom, att lärlingen får arbeta mot starkt reducerad avlöning eller flitpengar i jämförelse med de lönesatser, som eljest i allmänhet och tariffmässigt gälla för yngre arbetare. Förutsättningen för att en dylik anordning skall kunna godtagas även av arbetarorganisationerna torde emellertid vara, att lärlingen verkligen kan betraktas såsom *elev*, som skall genomgå och erhålla viss genom offentliga organ övervakad utbildning. Därest eleven är obemedlad, bör han kunna erhålla stipendier av statsmedel på sätt, som redan är medgivet beträffande elever i kommunala och enskilda skolor för yrkesundervisning, bland dem även de centraliserade verkstadsskolor.

Det bör i detta samband framhållas, att den sålunda föreslagna utvägen att i stället för utbetalning av understöd till *mästarna* för utbildningen av lärlingar tilldela de *lärlingar*, som efter prövning befunnes vara därav i behov, visst stipendium under de första läroåren i sak torde tjäna samma syfte, nämligen att möjliggöra lärlingens utbildning under den del av lärotiden, då värdet av hans produktiva arbete är ringa och i varje fall ej motsvarar ersättning för mästarens besvär med utbildningen och därutöver en avlöning, tillräcklig för lärlingens nödtorftiga bärgning.

Emellertid vilja de sakkunniga föreslå utbetalandet av utökade lärlingsunderstöd till mästarna såsom en alternativ utväg i andra hand för lärlingsfrågans lösning, därest det ovan angivna systemet med reducerade löner till lärlingarna icke skulle visa sig genomförbart eller icke innebära tillräcklig ersättning för mästarna att åtaga sig det besvär och de kostnader, som lärlingsutbildningen kan anses medföra för dem.

Vare sig man väljer den ena eller den andra formen för statliga understöd av lärlingsutbildningen, synes dock den av de sakkunniga i det följande föreslagna organisationen bliva erforderlig för förmedlande av lärlingarnas placering hos lämpliga mästare samt för övervakande av deras utbildning.

Man torde vidare nödgas utgå ifrån, att arbetarorganisationernas med-

verkan ej skulle kunna vinnas för den praktiska tillämpningen av en lärlingslag, som byggde på rent personliga avtal mellan läromästaren-arbetsgivaren å ena sidan och lärlingen, respektive dennes målsman å andra och som innehölle samt stöddes av lagbestämmelser, vilka arbetsgivaren kunde för sin del antaga. Genomförandet av en dylik lärlingslag har hittills icke visat sig möjligt och synes alltjämt så gott som uteslutet.

Enda möjligheten att nå det avsedda syftet, en i erforderlig omfattning ordnad, effektiv lärlingsutbildning, synes därför vara att såväl antagandet av lärlingar som ordnandet av utbildningen anförtros åt *neutrala organ*, vilka lämpligen synas böra benämnas *lärlingsnämnder*.

Dessa nämnder, vilka förutsättas komma att utses inom varje landstingsområde och i varje stad, som icke deltagar i landsting, skulle sammansättas efter i huvudsak motsvarande grunder som styrelserna för verkstadsskolorna och de offentliga arbetsförmedlingsanstalterna. De skulle alltså bestå av en opartisk ordförande, utsedd av ovannämnda centrala tillsynsmyndighet samt ett jämnt antal ledamöter — förslagsvis fyra jämte suppleanter för dem — så valda, att arbetsgivarnas och arbetarnas intressen bleve lika representerade. Dessa ledamöter skulle utses av landstinget eller i fråga om stad, som icke deltagar i landsting, av stadsfullmäktige. Vid val av ledamöter skulle iakttagas, att personer med god kännedom om produktions- och arbetsförhållandena inom de berörda näringarna i distriktet utses, samt att valet förrättas efter det vederbörande yrkessammanslutningar beretts tillfälle afgiva förslag på personer, lämpliga att representera å ena sidan mästarna-arbetsgivarnas och å andra lärlingarna-arbetarnas intressen. Förslagsberättigade i sådant avseende skulle vara för mästarnas vidkommande Sveriges hantverksorganisation och för arbetaresidan landsorganisationen eller av nämnda organisationer godkända organ.

Under lärlingsnämnderna skulle i de kommuner, där så befundes nödigt efter därom av vederbörande kommunala myndighet fattat beslut, kunna inrättas särskilda ortsnämnder för att inom kommunen utöva den omedelbara tillsynen över lärlingsutbildningen. Ordföranden i sådan ortsnämnd skulle utses av länsstyrelsen efter förslag av lärlingsnämnden i länet; övriga ledamöter av den kommunala myndigheten efter förslag, avgivna på enahanda sätt som i fråga om lärlingsnämnderna.

Till lärlings- eller ortsnämnderna skulle de, som önskade lärlingsutbildning, själva eller genom respektive målsmän, äga att hänvända sig, likaså hantverksmästare eller annan arbetsgivare, som önskade åtaga sig utbildning av lärlingar. På liknande sätt, som nu sker hos styrelserna för de decentraliserade verkstadsskolorna, skulle nämnden pröva inkomna ansökningar och söka placera dem, som antoges till lärlingar, hos hantverksmästare, idkare av småindustrier eller andra arbetsgivare, som befundes villiga och lämpliga att ombetros med den avsedda utbildningen.

Angående utbildningens art och omfattning, lärlingens eventuella avlö-

ningsförhållanden m. m. skulle upprättas avtal mellan nämnden och arbetsgivaren. Beträffande lärlingens skyldigheter och rättigheter borde utöver de allmänna bestämmelser, som innehölles i den föreslagna lagen om lärlingsutbildning, ytterligare föreskrifter meddelas i av tillsynsmyndigheten utfärdad stadga rörande nämnderna och deras verksamhet, varjämte erforderliga detaljbestämmelser kunde införas i en av lärlingsnämnden utfärdad handling eller lärlingsbok i samband med lärlingens antagning.

Det bör i detta samband städs fasthållas vid att *det är avsett, att lärlingen skall vara antagen av lärlingsnämnden och av denna placerad hos läromästaren samt allt fortfarande i fråga om utbildning, uppförande o. s. v. stå under nämndens uppsikt.* Detta torde nämligen såsom redan framhållits vara ett oavvisligt villkor för att lärlingen skall kunna komma att intaga den undantagsställning med avseende på sina avlöningsförhållanden, som måste anses såsom en grundförutsättning för att det föreslagna systemet skall bli acceptabelt och vinna anslutning från arbetsgivaresidan.

Genom det mått av handlingsfrihet och avgörande med hänsyn till skilda föreliggande omständigheter och även från fall till fall, som förutsättes kunna anförtros åt lärlingsnämnderna, skulle enligt de sakkunnigas mening vinnas den bästa anpassning till det förhandenvarande läget på skilda orter och inom skilda yrkesgrenar. Det skulle sålunda bli möjligt att, då så påkallades, efter samråd med mästaren-arbetsgivaren, överflytta lärlingen till partiell utbildning hos annan arbetsgivare, vare sig detta föranleddes av förhållanden hos den ursprunglige arbetsgivaren, såsom arbetsbrist e. d., eller det eljest skulle befinnas önskvärt för vinnande av en fullständigare utbildning. På så sätt torde det även bli möjligt att bereda en tillräckligt allsidig utbildning även med anlitan av arbetsgivare, som ha en mer eller mindre specialiserad tillverkning. Då det huvudsakliga syftmålet med utbildningen är att förhjälpa de unga till möjlighet att förvärva sitt uppehälle genom nyttigt arbete, bör det för övrigt ej vara nödvändigt att fasthålla vid att utbildningen alltid skall inriktas på att göras allsidig. Yrkeslivet, även inom hantverket och den mindre industrien, erbjuder ofta nog goda möjligheter till utkomst också för arbetare med begränsad utbildning av olika slag och med viss specialisering. Såväl lärlingstidens längd som utbildningens art och omfattning, liksom även frågan om lärlingens ålder bör därför kunna lämnas helt åt lärlingsnämndernas bedömande, med fästat avseende vid arbetsmarknadens läge och övriga föreliggande förhållanden.

Det kan anmärkas, att på här angivet sätt hantverkets organisationer komme att såsom sådana ställas utanför utbildningsfrågan. Så behöver dock ingalunda bli fallet. För det första förutsättes såsom en följd av förslagsrätten till ledamotskap av nämnderna, att hantverket blir vederbörligen representerat såväl i lärlingsnämnd som i de särskilda ortsnämnder, som komma att tillsättas. För det andra möter det givetvis ej något hinder utan framstår tvärtom som både önskvärt och lämpligt, att hantverksföreningarna

behålla rätten att bedöma utbildningen och utfärda gesällbrev åt lärlingar, som gjort sig förtjänta därav, alldeles som nu sker i fråga om elever, som utbildats i verkstadsskolor. Till frågan om täckandet av de kostnader, som bleve förenade med en utsträckt tillämpning av granskningen av utförda gesällprov genom utsedda yrkesmän m. m. få de sakkunniga anledning att i det följande återkomma.

För den ifrågavarande verksamheten bör givetvis såsom redan antytts finnas en central ledning. Det kan vara svårt att avgöra, huruvida denna bör förläggas till skolöverstyrelsens yrkesskolavdelning, som har inseedet över yrkesundervisningen med därtill hörande verkstadsskolor, eller till kommerskollegium, dit frågorna om understöd åt hantverket och lärlingsutbildningen hittills ha hört.

För närvarande pågår en utredning rörande skolöverstyrelsens organisation, vid vilken bland annat föreslagits, att yrkesskolavdelningen skulle avskiljas och eventuellt bilda en särskild styrelse. Om så skulle bliva fallet, synes uppenbart, att den centrala ledningen av här ifrågavarande verksamhet bör förläggas dit. Intill så eventuellt skett torde den centrala ledningen lämpligen böra uppdragas åt skolöverstyrelsen och utövas av nämnda styrelse i egenskap av tillsynsmyndighet, i viktigare frågor efter samråd med kommerskollegium och socialstyrelsen.

Lärlingsnämndernas organisation och omkostnaderna för deras verksamhet. Upprättandet av lärlingsnämnd för visst landstingsområde eller stad, som icke deltagar i landsting, liksom av ordsnämnd torde böra närmast ankomma på vederbörande landsting eller motsvarande kommunala myndigheter i närmaste överensstämmelse med vad som gäller i fråga om de offentliga arbetsförmedlingsanstalterna. I ett flertal fall torde det befinnas lämpligt att anordna ett visst mått av samverkan — exempelvis med avseende å lokaler, vissa arbetskrafter m. m. — mellan nämnderna och berörda anstalter. I den mån icke gällande bestämmelser lägga hinder i vägen kan det å andra sidan befinnas lämpligt att, där verkstadsskola finnes inrättad, utse ledamöterna i styrelsen för densamma jämväl till ledamöter i lärlingsnämnden. Anmärkas må i detta sammanhang, att de föreslagna bestämmelserna för lärlingsnämndernas sammansättning i huvudsak överensstämma jämväl med motsvarande regler för skolstyrelserna. I alla händelser bör ett nära samarbete komma till stånd mellan lärlingsnämnden och verkstadsskolans ledning.

Hos varje lärlingsnämnd inom landstingsområde eller dess motsvarighet i stad torde i regel böra fast anställas en person, förslagsvis benämnd konsulent för lärlingsväsendet, med erfarenhet om lärlingsutbildningen i allmänhet samt om produktionsförhållandena inom hantverk och industri för området i fråga. Nämnde konsulent, som tillika skulle tjänstgöra såsom föredragande och sekreterare hos lärlingsnämnden, skulle närmast handhava

nämndens löpande ärenden, träda i förbindelse med idkare av hantverk och industri, som vore villiga att hos sig under lärlingsnämndens överinseende mottaga och utbilda lärlingar, samt i första hand pröva inkommande ansökningar från ungdomar, som önskade genomgå lärlingsutbildning, resp. från dessas målsmän.

Förutom nämnda konsulent torde hos varje lärlingsnämnd erfordras anställande av skrivbiträde. Ur omkostnadssynpunkt tillkommer lokalhyra, skrivmateriel, porto samt vissa resekostnader inom distriktet jämte rese- och traktamentskostnader för nämndens sammanträden.

Uppgörandet av en närmare preciserad kostnadskalkyl för planens genomförande inom hela vårt land är givetvis förenad med synnerligen stora vanskligheter. En viss ledning härvidlag torde emellertid kunna hämtas från redogörelserna för arbetsförmedlingsanstalternas inkomster och utgifter 1935 och 1936, varvid dock är att märka, att dessa anstalter haft att taga befattning med en vida mera omfattande klientel än vad som kan ifrågakomma beträffande lärlingsnämnderna.

De offentliga arbetsförmedlingsanstalternas sammanlagda inkomster utgjorde:

	Statsbidrag	Anslag från	
		landsting	kommuner
1935	796 683: 11	529 663: 23	449 478: 07
1936	1 000 054: 89	444 515: 70	460 077: 15

Med hänsyn till det nära samarbete, vilket, såsom redan nämnts, förutsettes lämpligen skola komma till stånd mellan de redan existerande organen för den offentliga arbetsförmedlingen och lärlingsnämnderna, böra kostnaderna för dessa senare kunna starkt begränsas, i varje fall till en början och innan någon erfarenhet vunnits rörande omfattningen av nämndens och konsulenternas verksamhet. I åtskilliga fall torde konsulentbefattningen sålunda lämpligen kunna förenas med annan syssla såsom halvtidstjänst, liksom även lokal, skrivbiträde m. m. torde kunna delas med arbetsförmedlings- eller annan offentlig anstalt. Förhållandena torde emellertid härvidlag, liksom i fråga om omfattningen och omkostnaderna för arbetsförmedlingsanstalternas verksamhet, komma att ställa sig så varierande i olika län, att någon generell beräkning vare sig av denna kostnad länsvis eller av det erforderliga statsbidraget i de särskilda fallen svårigen låter sig på förhand uppställa. Under förutsättning att ersättningen till lärlingsnämndernas ledamöter liksom viss andel i övriga kostnader böra bestridas genom anslag från landstinget eller stadsfullmäktige, torde man emellertid kunna utgå från att vid fullt genomförd organisation statens bidrag till lärlings- och ortsnämnderna bör kunna begränsas till i genomsnitt 5—8 000 kronor per nämnd.

Till en början och intill dess viss erfarenhet i ovanberörda avseende vunnits torde för att möjliggöra upprättandet av nämnderna och igångsättande

av deras verksamhet ett förslagsanslag å kronor 100 000 böra äskas av statsmedel. Härtill kommer, att det redan nu under 8:de huvudtiteln i riksstaten uppförda förslagsanslaget för tilldelning av utbildningsstipendier till behövande elever vid yrkesskolor torde behöva i ökad mån tagas i anspråk.

Å andra sidan torde understöd till decentraliserade verkstadsskolor icke längre bliva behöfligt och kanske även behovet av understöd till övriga statsunderstödda verkstadsskolor kan komma att minskas. Därest det nu föreslagna systemet för främjande av lärlingsutbildningen skulle komma till stånd, torde vidare de nu utgående understöden till mästare för utbildning av lärlingar böra upphöra. Såsom framgår av den i kap. IV lämnade redogörelsen uppgår det för närvarande härför i riksstaten upptagna anslaget till 40 000 kronor.

Särskilda yrkanden och förslag.

I detta sammanhang torde lämpligen kunna behandlas vissa under utredningens gång hos de sakkunniga framställda yrkanden och förslag, vilka icke kunna anses besvarade med det redan anförda.

Statsbidrag till granskningsnämndernas kostnader. Vad först angår den vid Sveriges hantverksorganisations årsmöte 1937 väckta frågan om statsbidrag till bestridande av de med granskningen av utförda gesällprov förbundna kostnaderna (sid. 68) må följande anföras.

I avseende å de för detta ändamål utsedda granskningsnämnderna och deras verksamhet hänvisas till den i kap. IV (sid. 42) lämnade redogörelsen. Enligt vad de sakkunniga inhämtat har granskningen av gesällprov hittills merendels icke varit förbunden med några mera avsevärda kostnader. I allmänhet betingar nämligen granskningen inga andra kostnader än rese- och traktamentsersättning till sakkunnig bedömare av gesällarbetet i de fall, då denne utsetts från annan ort än den, där besiktning av arbetet måste äga rum. För nedbringande av kostnaderna plägar emellertid bedömaren så vitt möjligt utses inom den ort, där gesällarbetet utförts, eller ock från närmast belägna ort, där för ändamålet lämplig sakkunnig person finnes att tillgå. För närvarande utgår vanligen ersättningen med belopp, motsvarande kostnaderna för järnvägsresa i tredje klass från granskningsmannens vistelseort till granskningsplatsen och åter samt ett dagtraktamente å 5 kronor.

På sina håll torde dock i viss mån andra beräkningsgrunder tillämpas. Enligt vad som framgår av en från Sveriges hantverksorganisation mottagen transumt av styrelsens för Västerbottens hantverksdistrikt berättelse år 1938 (se bil. 8) beräknas sålunda därstädes bedömningen av varje gesällprov betinga en kostnad av 50 kronor, varav länets landsting bidrager med hälften. Till ytterligare belysning av de former och arbetsmetoder, som tillämpats

av granskningsnämnderna inom vissa distrikt bifogas jämväl i avskrift en redogörelse härom till Sveriges hantverksorganisation från ordföranden i Skaraborgs hantverksdistrikts granskningsnämnder (bil. 9 a och b).

Man synes emellertid kunna utgå ifrån att ifrågavarande kostnader äro relativt små. Med hänsyn till de begränsade medel, som hittills kunnat ställas till granskningsnämndernas förfogande, torde dock granskningsarbetet för hantverksdistriktens vidkommande ofta hava varit ganska betungande. I än högre grad skulle detta bliva händelsen, därest detta arbete skulle få ökad omfattning såsom resultat av den föreslagna organisationen.

De sakkunniga anse för sin del motiverat, att staten uppmuntrar avläggandet av gesällprov genom att bidraga till kostnaderna därför. Gesällproven torde i och för sig vara en icke oväsentlig faktor i strävandena att uppehålla yrkesskickligheten inom hantverket. I den mån lärling i överensstämmelse med sakkunnigas förslag erhållit sin utbildning genom lärlingsnämnds förmedling och under dess tillsyn torde därjämte granskningen av gesällprovet kunna anses innefatta en lämplig slutprövning för konstaterande, huruvida utbildningen bedrivits på ett tillfredsställande sätt.

Statsbidraget synes skäligen kunna begränsas till belopp, som motsvarar rese- och traktamentsersättning till granskningsman enligt ovan angivna grunder i sådana fall, då granskningsman måst tillkallas från annan ort än den, där bedömningen av gesällprovet äger rum. Till undvikande av missbruk synes såsom villkor för att statsbidrag i de särskilda fallen skola få utgå böra föreskrivas, att vederbörande lärlingsnämnd skall godkänna valet av granskningsman. Likaledes synes lärlingsnämnderna lämpligen böra anförtros granskningen av ersättningsräkning och tillstyrkande av ersättningsbelopp i den mån detta skall utgå av statsanslag. I avseende å storleken av för ändamålet erforderligt anslagsbelopp få de sakkunniga föreslå, att till en början ett årligt förslagsanslag å 5 000 kronor ställes till tillsynsmyndighetens förfogande för ändamålet. Vid anslagets beviljande torde böra meddelas föreskrifter rörande dess användande i huvudsaklig överensstämmelse med vad ovan föreslagits.

Åtgärder mot de s. k. korttidskurserna. Beträffande vidare frågan om åtgärder mot de s. k. korttidskurserna (jfr ovan kap. VIII sid. 69) dela de sakkunniga den från skilda håll uttalade uppfattningen, att kurser av ifrågavarande slag ofta lämna en mycket underhållig yrkesutbildning och i övrigt äro föga ägnade att bidraga till en kvalitativt god yrkesrekrytering. Ävenledes torde det vara riktigt, att de i många fall giva ungdomens utbildning en felaktig inriktning genom att ungdomen lockas att offra tid och pengar på dylika kurser under förespeglingar om framtida försörjningsmöjligheter, vilka icke senare kunna infrias.

Även om således korttidskurserna otvivelaktigt i viss omfattning torde få

anses mindre önskvärda förefaller det dock de sakkunniga vanskligt att genom lagstiftning söka hindra eller reglera dylik kursverksamhet. Skulle ett statligt ingripande mot dylika kurser komma till stånd, erfordrades bland annat en mycket ingående och omfattande tillsyn. Frågan om att lägga all yrkesmässigt bedriven skol- och kursverksamhet under statlig tillsyn har emellertid tidigare varit föremål för statsmyndigheternas prövning. På Kungl. Maj:ts uppdrag verkställde nämligen skolöverstyrelsen år 1933 en utredning rörande skolverksamhet av nyss angivet slag, som icke stod under uppsikt av statlig myndighet. Utredningen, som framlades i utlåtande till Kungl. Maj:t den 13 december 1933, utmynnade i ett uttalande av överstyrelsen, att skäl visserligen kunde anföras för vidtagande av åtgärder i reglerande och kontrollerande syfte beträffande den i utredningen avsedda enskilda skolverksamheten men att överstyrelsen dock, med hänsyn särskilt till de betydande kostnader en effektiv kontroll skulle föranleda, funne sig för det dåvarande böra avstyrka, att bestämmelser i angivet syfte utfärdades.

De sakkunniga föreställa sig för sin del att en väl ordnad lärlingsutbildning jämväl skulle kunna bidra att öka förståelsen för värdet av gedigna yrkeskunskaper och bliva en god vägledning för ungdomen vid planläggningen av dess utbildning. Därest lärlingsutbildningen i överensstämmelse med sakkunnigas förslag erhåller fastare former och ställes under ledning och tillsyn av offentliga organ, torde densamma jämväl kunna bliva ett verksamt stöd i strävandena att få bortrensade underhaltiga och olämpliga utbildningsformer. En lämplig upplysningsverksamhet från yrkesförbundens och hantverksammanslutningarnas sida torde därjämte kunna främja samma strävanden. Med hänsyn till de sålunda anförda synpunkterna anse de sakkunniga sig icke böra föreslå några särskilda åtgärder för närvarande från det allmännas sida för undanröjande av otillfredsställande yrkeskurser inom hantverksyrkena.

Auktorisation för rätt att utbilda lärlingar. Såsom i kap. VIII (sid. 72) närmare omförmälts har inom hantverkskretsar förslag framkommit om att särskild behörighet skulle föreskrivas såsom villkor för rätt att utbilda lärlingar. De sakkunniga finna visserligen detta förslag i och för sig innebära ett intressant uppslag men ha dock icke ansett sig böra upptaga förslaget till närmare övervägande. Behörighet av åsyftad innebörd synes nämligen icke hava någon uppgift att fylla, därest den av de sakkunniga föreslagna organisationen skulle komma att genomföras. Det torde knappast vara förenligt med principerna för de sakkunnigas förslag, om bredvid lärlingsnämnderna annan myndighet skulle avgöra vilka hantverksidkare, som skulle få anförtros rätten att utbilda lärlingar. I och för sig torde man även kunna betrakta en hantverkare, till vilken lärlingsnämnd hänvisat lärling för utbildning, såsom auktoriserad för ändamålet.

Lärlingens ställning vid arbetskonflikter. Vad slutligen angår det av landsorganisationens representanter vid ovannämnda sammanträden med de sakkunniga framställda yrkandet, att lärlingar i händelse av arbetskonflikter borde betraktas som arbetare (se sid. 74), ansluta de sakkunniga sig till fullo till den därvid uttalade uppfattningen. De sakkunniga föreställa sig att jämväl arbetsgivarna komma att intaga samma ställning till frågan. Emellertid torde det icke vara påkallat att i lärlingslagen intaga föreskrift av angiven innebörd eller eljest i författningsväg utfärda bestämmelse därom, utan torde lärlingens ställning vid arbetskonflikter lämpligen böra regleras vid läroavtalets ingående, därest densamma icke blivit klarlagd genom bestämmelse i kollektivavtal eller på grund av sedvänja.

Specialmotivering till lagförslaget.

De sakkunnigas förevarande förslag till lag om lärlingsutbildning har utarbetats med utgångspunkt från ovan angivna principer. I avseende å bestämmelserna under de särskilda paragraferna må ytterligare följande motivering lämnas.

1 §.

Lagen angives i denna paragraf skola gälla för yrkesutbildningen inom hantverk och därmed jämförlig industri. Såsom ovan i kap. III närmare framhållits, ha de sakkunniga ansett sitt uppdrag böra begränsas till dessa områden. I och för sig synes emellertid intet hindra, att lagens tillämpningsområde utsträcker sig även till andra yrkesgrupper.

Vad särskilt angår gränsen mellan sådan industri, för vilken lagen närmast skulle gälla, och annan industriell verksamhet har en sådan gräns icke angivits i förslaget. Då ju lagens tillämpning å de särskilda läroavtalen avsetts skola baseras på frivillighetens grund, synes en dylik gränsbestämning obehövlig och skulle för övrigt även vara olämplig med hänsyn därtill, att såsom tidigare påvisats, någon principiell skillnad mellan sådan industri, som kan anses jämförlig med hantverk, och annan industri icke förefinnes. Det bör kunna anförtros åt lärlingsnämnden att pröva i vad mån förutsättningar för den avsedda lärlingsutbildningen äro till finnandes i varje särskilt fall.

2—3 §§.

För de i dessa paragrafer avsedda organen för lärlingsutbildningens övervakande ha de sakkunniga ovan redogjort.

4 §.

För att lärlingsnämnderna skola äga förutsättningar att verksamt främja och reglera lärlingsutbildningen torde det vara av synnerlig betydelse att

desamma erhålla sådan sammansättning, att de kunna tillvinna sig förtroende hos arbetsmarknadens båda parter, företagarna och arbetarna. I sådant syfte ha de sakkunniga under denna paragraf föreslagit, att nämndernas ledamöter — fränsett ordföranden, vilken skulle nomineras av tillsynsmyndigheten — skola utses till hälften från vardera sidan samt att förslag å ledamöter må avgivas av Sveriges hantverksorganisation och landsorganisationen i Sverige eller av sammanslutningar, som dessa organisationer utse. I sistnämnda hänseende syfta de sakkunniga närmast på den möjligheten, att ifrågavarande organisationer kunna anse det lämpligare att kandidatnomineringen sker genom någon deras lokalavdelning eller underorganisation, som kan förutsättas besitta närmare personkännedom inom orten än själva hantvudorganisationen.

Måhända skulle kunna ifrågasättas, huruvida icke även andra yrkessammanslutningar än de nu nämnda borde tillerkännas visst inflytande vid lärlingsnämndernas tillsättande. Särskilt för den händelse industrien eller vissa grenar av denna skulle komma att anlita nämnderna för lärlingsutbildningen, vore det möjligen motiverat, att även dess organ på företagensidan, såsom Sveriges industriförbund eller Sveriges arbetsgivareförening, finge föreslå ledamöter i nämnderna. De sakkunniga ha emellertid icke funnit tillräcklig anledning föreligga att intaga anvisning härom i lagförslaget. Behovet av en genom åtgärder från det allmännas sida stödd effektiv lärlingsutbildning gör sig otvivelaktigt vida mer gällande i fråga om de rena hantverksyrkena än beträffande industrien i allmänhet, där anordningar i sådant syfte lättare kunna genomföras och i stor utsträckning redan kommit till stånd. En särställning för hantverksorganisationen vid lärlingsnämndernas utseende synes därjämte befogad redan med hänsyn till det förtjänstfulla arbete, som organisationen enligt vad ovan påpekats nedlagt för lärlingsväsendets främjande. Då i övrigt hantverkets och industriens synpunkter i avseende å lärlingsnämndernas tillsättande i regel torde sammanfalla, synes jämväl industriens intressen i förevarande avseende vara tillräckligt tillgodosedda genom den föreslagna ordningen. För arbetaresidans vidkommande lär någon annan sammanslutning bredvid landsorganisationens knappast kunna komma i fråga. Några närmare regler för kandidatnomineringen ha de sakkunniga icke ansett nödigt att föreslå. Det har nämligen ansetts lämpligast att överlåta åt organisationerna att själva bestämma härom.

I detta sammanhang må erinras om det från hantverksorganisationen uttalade önskemålet, att lärlingsnämnderna måtte få utses direkt av vederbörande organisationer. Även om de sakkunniga behjärta angelägenheten för yrkesutövarna att få direkt inflytande över nämndernas sammansättning, ha de sakkunniga dock icke ansett sig kunna tillmötesgå detta önskemål. Det torde nämligen vara av särskild betydelse, att nämnderna erhålla den auktoritativa ställning gentemot mästaren och lärlingen samt dennes målsman liksom även gentemot de skilda intressegrupperna å arbetsmarknaden,

som utseendet genom offentlig myndighet otvivelaktigt innebär. De sakkunniga ha därför ansett, att ledamöterna i nämnderna böra utses av vederbörande landsting resp. stadsfullmäktige.

5 §.

Ortsnämnderna synas lämpligen böra erhålla motsvarande sammansättning som lärlingsnämnderna. De sakkunniga ha emellertid icke ansett erforderligt, att i lagförslaget intaga uttrycklig föreskrift om rätt för vederbörande organisationer att avgiva förslag till ledamöter i dessa mera underordnade nämnder. Därmed åsyftas givetvis icke, att något hinder skulle föreligga för organisationerna att avgiva dylikt förslag eller för den utseende myndigheten att begära sådant förslag från organisationerna.

6 §.

De i denna paragraf föreslagna förutsättningar för valbarhet och rätt att avsäga sig ledamotskap i lärlings- eller ortsnämnd överensstämman i huvudsak med motsvarande föreskrifter för styrelserna för de offentliga arbetsförmedlingsanstalterna.

7 §.

I denna paragraf har lämnats en allmän karakteristik av lärlingsnämndernas arbetsuppgifter. Att närmare precisera dessa uppgifter eller nämndernas arbetsområde har icke ansetts erforderligt eller ens lämpligt. Förhållandena inom näringslivet äro av så mångskiftande art, att ett angivande i detalj av nämndernas uppgifter endast skulle leda till en begränsning av deras möjligheter att vara ungdomen behjälplig vid förvärvande av yrkesutbildning. Emellertid ha de sakkunniga ansett nämndernas samverkan med arbetsförmedlingsanstalterna och vederbörande skolmyndigheter särskilt å yrkesundervisningens område vara av sådan vikt, att en direkt anvisning härom intagits i denna paragraf.

8 §.

I avseende å den i paragrafen föreslagna ålderbegränsningen för att kunna antagas till lärling må erinras, att en representant för landsorganisationen vid de i kap. VIII omnämnda sammanträdena uttalat önskvärdheten av att minimiåldern bestämdes till 16 i stället för 14 år (se sid. 74). Även om de sakkunniga finna motiverat, att lärlingsutbildningen i somliga yrken icke bör få börja före 16-årsåldern, har det dock med hänsyn till de många olikartade förhållanden, å vilka lärlingsbestämmelserna avsetts skola kunna vinna tillämpning, ansetts riktigast, att lagen lämnar möjligheten öppen att låta utbildningen börja vid en något tidigare ålder. Nämnas må även, att enligt 10 § i gällande lag om arbetarskydd minimiåldern för minderårigs användande i bland annat hantverks-, fabriks- och annat industriellt arbete är fastställd till 14 år.

9 §.

Denna paragraf innehåller de allmänna bestämmelserna om ingående av läroavtal. Såsom ovan framhållits är den principiella utgångspunkten för de sakkunnigas förslag den, att läroavtalet skall ingås mellan lärlingsnämnden och läromästaren, medan lärlingen vid utbildningen skulle komma att intaga ungefär motsvarande ställning som en elev vid verkstadsskola. Med hänsyn till de organisatoriska förhållanden, som råda å arbetsmarknaden, hysa de sakkunniga den bestämda uppfattningen, att legala direktiv för lärlingsutbildningen endast under denna förutsättning hava utsikter att vinna nödig anslutning. Någon befogad anledning till farhågor för att läromästaren vid en sådan ordning skulle erhålla mindre säkerhet för att lärlingen fullgör sina skyldigheter enligt avtalet än om detta inginges med lärlingen resp. dennes målsman direkt anse de sakkunniga icke förefinnas. Lärlingens intresse av att vinna god yrkesutbildning torde i sig själv i regel vara ett tillräckligt återhållande moment för att han skulle äventyra möjligheterna att erhålla fullständig utbildning. I 12 § har intagits förslag om rätt för nämnden att avbryta utbildningen på grund av lärlings försumlighet i arbetet, varjämte i 13 §, andra stycket, föreslagits, att lärling, vars utbildning upphört på grund av hans eget förvållande, icke utan synnerliga skäl får placeras hos annan mästare. De sakkunniga anse, att läromästarens intresse av att erhålla garantier för att lärlingen fullgör sina åligganden enligt lagen härigenom skall vara tillbörligen tillgodosett.

Enligt näst sista stycket i paragrafen skall i läroavtalet intagas föreskrift, att tvister av ekonomisk art i anledning av avtalet skola avgöras av skiljemän enligt lag. Därjämte har stadgats, att i avtalet kan intagas stadgande om viss provotid. Om läromästarens rätt att häva avtalet före provotidens utgång lämnas föreskrift i 12 §.

Med sista stycket i denna paragraf avse de sakkunniga att lämna en anvisning därom, att lärlingsnämnderna böra låta sig angeläget vara att icke vid läroavtalens ingående försöka genomdriva lönevillkor, som skulle kunna väcka motstånd på arbetsmarknaden och skapa misstro mot lärlingssystemet hos arbetsgivarnas eller arbetarnas sammanslutningar.

I detta sammanhang önska de sakkunniga ytterligare understryka, att för genomförbarheten av hela det föreslagna systemet och för att detsamma skall kunna accepteras av mästarna måste förutsättas, att lärlingar, som placeras hos hantverksmästare genom lärlingsnämnds försorg och vilkas yrkesutbildning skall stå under nämndens överinseende, såsom ersättning för de förmåner i utbildningshänseende, som härigenom beredas dem, skola utföra sitt arbete till en början utan lön och i fortsättningen mot lägre ersättning — i form av lön eller flitpengar — än som tariffmässigt utgår till lärlingar, som utbildas utan lärlingsnämnds medverkan.

I de fall, då lärlingens och hans målsmans ekonomiska förhållanden på-

kalla, att lärlingen erhåller hjälp till sitt uppehälle under yrkesutbildningen utöver honom enligt avtalet tillkommande förmåner, skulle, såsom ovan antytts, i likhet med vad nu gäller beträffande vissa elever vid verkstadsskolorna, utbildningsstipendier av allmänna medel kunna tilldelas lärlingen (se härom 14 §).

10 §.

Den självständiga ställning, lärlingsnämnderna avsetts skola erhålla, synes motivera, att åt desamma medgives befogenhet att utfärda även mera allmänna direktiv för lärlingsutbildningen. För att deras verksamhet skall kunna vinna förtroende hos yrkesutövarna är det därvid av vikt att de beakta de riktlinjer för lärlingsutbildningen inom ifrågakommande yrken, som vederbörande yrkesorganisationer må hava uppgjort. Såsom omnämnts i kap. IV har Sveriges hantverksorganisation i stor utsträckning för de till densamma anslutna yrkesförbunden antagit sådana riktlinjer och arbetar på att upprätta dylika även inom yrken, där sådana ännu icke finnas. En lärlingsnämnd, som icke toge skäligen hänsyn till dessa riktlinjer, skulle uppenbarligen äga ringa utsikt att vinna förtroende hos yrkesutövarna och dess verksamhet skulle i följd härav ej bliva av åsyftat värde för lärlingarna. I den mån från arbetarnas yrkessammanslutningar liknande riktlinjer antagas, böra naturligtvis även dessa såvitt sig göra låter beaktas vid utfärdande av föreskrifter för lärlingsutbildningen liksom vid lärlingsnämndernas verksamhet i övrigt.

11—12 §§.

Dessa paragrafer, som innehålla bestämmelser rörande dels lärlingsnämndernas övervakande av utbildningen och dels de fall, då ett läroavtal ansetts böra få hävas i förtid, torde icke behöva närmare motiveras.

13 §.

Den i andra stycket av denna paragraf avsedda påföljd för försumlig lärling har behandlats ovan under 9 §. Ifrågavarande påföljd utgör den enda konsekvens av ett brott mot läroavtalet, som de sakkunniga ansett behöva stipuleras i lagen. Någon bestämmelse rörande straffpåföljd eller ersättningsskyldighet för underlåtenhet från läromästarens eller lärlingens sida att fullgöra deras åligganden enligt läroavtalet ha de sakkunniga sålunda icke ansett behöva intagas i lagen. Vad särskilt angår frågan om skyldighet för mästaren resp. lärlingen att utgiva ersättning för genom försummelse eller eljest vållad skada eller förlust för den andra kontrahenten, lärar även utan föreskrift därom i lagen möjlighet finnas att enligt vanliga skadeståndsregler få åt den skadelidande tillerkänd dylik ersättning.

14 §.

Beträffande de i denna paragraf avsedda stipendierna hänvisas till vad ovan anförts rörande möjligheten för medellös eller mindre bemedlad lär-

ling att av allmänna medel få hjälp till sitt uppehälle under utbildningstiden. Närmare bestämmelser rörande grunderna för stipendiernas utdelande böra givetvis meddelas av Kungl. Maj:t. I övrigt synes vederbörande lärlingsnämnd såsom den myndighet, vilken bör besitta bäst kännedom om lärlingens personliga förhållanden och behov av understöd, lämpligen böra anförtros att besluta om i vilka fall, stipendium skall utgå, och att utbetala stipendiebeloppet.

15 §.

Givetvis kan lärlingsnämnden såsom utgörande ett förtroenderåd icke väntas få tid att ägna sig åt det löpande arbetet inom dess verksamhetsområde. Nämnden bör därför beredas möjlighet att hos sig anställa erforderlig personal. Såsom ledare för arbetet ha de sakkunniga, såsom ovan nämnts, tänkt sig en konsulent. Av övrig personal torde i regel endast erfordras ett skrivbiträde. Med förslaget om att tillsynsmyndighetens medgivande skulle erfordras för personalens anställande har åsyftats att skapa säkerhet för att tillgängliga anslag icke överskridas ävensom i övrigt bereda möjlighet till kontroll från statsmakternas sida över att endast för vederbörande lärlingsnämnds verksamhet oundgängligen nödvändig personal anställles.

Ovan har framhållits, hurusom ett av syftemålen med sakkunnigas förslag är att möjliggöra en effektiv kontroll över lärlingsutbildningen. Endast under förutsättning att garantier för en dylik kontroll kunna erhållas, torde man kunna räkna med fackförbundens medverkan till en undantagsställning i löneavseende för lärlingar, som utbildas genom lärlingsnämnds försorg. Med hänsyn härtill synas såväl lärlings- som ortsnämnderna böra medgivas rätt att för det direkta övervakandet av utbildningen i varje särskilt fall anlita en person med nödig fackkunskap i vederbörande yrke. Bestämmelse härom har intagits i andra stycket av nu förevarande paragraf.

16 §.

Såsom i det föregående (sid. 86—87) framhållits anse de sakkunniga sig icke kunna uppgöra en bestämd kostnadskalkyl för den föreslagna organisationen. Såvitt angår kostnaderna för lärlingsnämndernas verksamhet ha de sakkunniga tänkt sig, att desamma i överensstämmelse med vad som gäller i avseende å de offentliga arbetsförmedlingsanstalterna skola fördelas mellan statsverket och vederbörande landsting resp. stadsfullmäktige. På statsverket synes närmast böra ankomma bestridande av avlöningen åt den vid lärlingsnämnderna fast anställda personalen samt resekostnader och dagtraktamenten för konsulenterna vid nödiga tjänsteresor, varemot vederbörande landsting resp. stad synes böra gälda övriga kostnader för lärlingsnämndernas verksamhet, nämligen huvudsakligen ersättning åt ordförande och ledamöter i nämnderna samt kostnaderna för lokaler och expenser. Vad särskilt angår nämnda ersättning, torde densamma lämpligen böra utgå i form av dagtraktamente för sammanträdesdagarna samt resekostnadsersätt-

ning till ledamöter, som ej bo å sammanträdesorten. De sakkunniga vilja för sin del föreslå, att de grunder, som i sådant avseende gälla för landstingsman — nämligen dagtraktamente med 9 kronor för den, som bor å sammanträdesorten, och 12 kronor för den, som bor utanför, samt reseersättning, motsvarande kostnaderna för resa i andra klass å järnväg m. m. — även bliva tillämpliga för lärlingsnämndernas ordförande och ledamöter. Närmare föreskrifter härom torde böra utfärdas av Kungl. Maj:t.

Vad åter angår kostnaderna för ortsnämndernas verksamhet torde det lämpligen böra ankomma på vederbörande kommun, som beslutar om inrättande av dylik nämnd, att själva bestrida utgifterna för desamma. Då ortsnämnderna endast skulle få ett lokalt mycket begränsat verksamhetsområde, torde ifrågavarande kostnader i regel bliva av relativt underordnad betydelse.

Beträffande slutligen frågan om ersättning till sådant ombud, som avses i 15 § andra stycket i lagförslaget, synes det jämväl böra tillkomma vederbörande nämnd, som utser dylikt ombud, att besluta, huruvida samt i så fall efter vilka grunder sådan ersättning må utgå. I allmänhet torde man kunna räkna med att en av lärlingsutbildningen intresserad yrkesman kan finnas villig att åtaga sig den fortlöpande tillsynen över utbildningen av viss lärling såsom ett förtroendeuppdrag. Så är fallet med de ombud, som för närvarande utses av Sveriges hantverksorganisation för att öva tillsyn över sådan lärlingsutbildning, för vilken statsunderstöd åtnjutes (jfr ovan sid. 38—39). Icke heller de personer, som jämlikt 24 § i gällande lag om arbetarskydd kunna utses av vederbörande hälsovårdsnämnder för att utöva den kommunala tillsynen över samma lags efterlevnad, torde, i vart fall i mindre kommuner, i regel för detta uppdrag erhålla särskild ersättning.

17—18 §§.

I avseende å dessa paragrafer i lagförslaget torde någon särskild motivering icke vara erforderlig.

Slutord och sammanfattning.

Såsom framgår av det förestående ha de sakkunniga vid framläggande av förslag i ämnet ansett sig böra förorda en lösning, som åsyftar ett frivilligt underordnande från vederbörande intressenters sida av lärlingsutbildningen under offentlig tillsyn och ledning. De sakkunniga äro fullt medvetna om att en dylik lösning icke motsvarar de förväntningar, man inom hantverkets kretsar i allmänhet ställt på en legal reglering på området. Under förhandenvarande förhållanden ha de sakkunniga emellertid ansett förutsättningar saknas för att få genomförd en lagstiftning, innebärande en obligatorisk reglering av lärlingsutbildningen inom vissa yrken. De misslyckanden, som enligt vad ovan påvisats kommit tidigare förslag till en sådan lösning till

del, inbjuda icke till ett nytt försök i samma riktning. Av de förhandlingar, som de sakkunniga fört med representanter för arbetarnas fackorganisationer, har det även framgått, att erforderlig resonans för en obligatorisk lösning icke förefinnes inom dessa kretsar. Ej heller synes läget å arbetsmarknaden erbjuda en lämplig utgångspunkt för genomförande av ett obligatoriskt system. Såvitt nu kan bedömas torde utvecklingen gå i den riktningen, att bestämmelser rörande lärlingar i allt större omfattning komma att inflyta i kollektivavtalen samt att den kollektiva regleringen av arbetsförhållandena kommer att genomföras inom allt vidare områden av näringslivet. Under sådana omständigheter synes genomförandet av lagbestämmelser, som i viss mån måste innebära ett avbräck i denna utveckling, varken vara lämpligt eller ens önskvärt.

Under intrycket av de svårigheter, som sålunda förefinnas för avvägbringandet av en reglering av lärlingsutbildningen, ha de sakkunniga ansett nödvändigt att söka slå in på i viss mån nya vägar, vilka skulle möjliggöra en smidigare anpassning efter rådande förhållanden än ett obligatoriskt system. De sakkunniga ha därför genom sitt förslag närmast sökt få till stånd en organisation för övervakande av lärlingsutbildningen, vilken skulle äga förutsättningar att vinna vederbörande parter förtroende.

Måhända kan mot förslaget göras gällande, att det bygger på ett oprövat system. Häremot få de sakkunniga påpeka, att den organisation, som föreslagits, avsetts skola kunna anslutas till andra under senare år tillkomna institutioner med delvis närbesläktade uppgifter, nämligen yrkesskolstyrelserna och de offentliga arbetsförmedlingsanstalternas ungdomsavdelningar, varjämte förslaget avser att anknyta den praktiska yrkesutbildningen till den utveckling på yrkesundervisningens område, som under senare år ägt rum.

Jämväl må framhållas, att det icke är de sakkunnigas mening, att den föreslagna organisationen skall genomföras över hela riket på en gång. Ett successivt utbyggande av systemet efter hand som en mera utbredd önskan inom hantverksskretsar efter en enligt lagens anvisningar ordnad lärlingsutbildning kommer att göra sig gällande, torde utgöra en lämplig och naturlig utveckling på området. På så sätt skulle även utan onödiga kostnader kunna vinnas erfarenhet, huruvida den nya organisationen motsvarar skäligen krav på ändamålsenlighet och effektivitet eller om till äventyrs ändringar däri kunna finnas av behovet påkallade. Det torde böra ankomma på de särskilda landstingen resp. stadsfullmäktige att taga initiativet till inrättande av de avsedda lärlingsnämnderna och därigenom till systemets genomförande inom vederbörande område.

En nödvändig förutsättning för förslagets realiserande är emellertid, att även arbetarnas fackorganisationer äro villiga att lämna sin medverkan genom att ställa sig tillmötesgående till hantverksmästarnas krav på lägre avlöning för sådana lärlingar, som erhålla sin utbildning under det offentliga

kontroll. Det är nämligen otänkbart, att hantverksmästarna i någon större utsträckning skulle komma att underordna sig den noggranna kontroll över utbildningen, som systemet åsyftar, därest de icke jämväl komme att beredas förmåner, som kunna motväga de olägenheter, den skärpta kontrollen otvivelaktigt måste innebära. Kan icke fackorganisationernas medverkan i sådant avseende erhållas, synes under förhandenvarande förhållanden enda möjligheten att bereda den praktiska lärlingsutbildningen stöd från det allmännas sida vara en avsevärd utökning av de för närvarande för ändamålet utgående statliga understöden på sätt ovan närmare angivits. En sådan utökning av de direkta lärlingsunderstöden till mästarna, med bibehållande i övrigt av den föreslagna organisationen, torde sålunda få betraktas såsom en alternativ lösning av frågan, därest det av de sakkunniga i första hand förordade systemet icke skulle visa sig i praktiken vinna erforderlig anslutning från de närmast intresserade parternas sida.

De sakkunniga vilja betona, att även om det i princip framlagda förslaget måhända icke ur alla synpunkter kan anses motsvara de förväntningar, man ställt på detsamma, synes dess realiserande dock kunna skapa förutsättningar för genomförande av en fastare och mera effektiv form för den praktiska lärlingsutbildningen än den nuvarande helt fria ordningen. Det är de sakkunnigas förhoppning, att förslagets realiserande på så sätt skall kunna erbjuda ett värdefullt stöd för strävandena att upprätthålla yrkesskickligheten inom hantverket.

Slutligen torde böra framhållas, att det av statsmakterna fattade beslutet om inrättandet av ett Statens hantverksinstitut, avsett att tjäna den fortsatta och högre yrkesutbildningen inom hantverket och den mindre industrien, jämväl kan förväntas indirekt bliva till gagn för själva lärlingsutbildningen, liksom även för rekryteringen av yngre arbetskraft för hithörande produktionsområden. Genom de kvantitativt liksom kvalitativt vidgade möjligheter, som härigenom komma att beredas hantverksidkarna till förkovring i yrkesskicklighet och inhämtande av de senaste framstegen på de yrkestekniska och driftsekonomiska områdena, bör antalet av de mästare, som besitta verkligt tillfredsställande kompetens att leda utbildningen av lärlingar, successivt ökas. Och de utsikter till fortsatt högre utbildning i de olika hantverksfacken, som samtidigt beredas ungdomar med framåtanda, böra kunna förväntas utgöra en ökad lockelse för sådana ungdomar att vid valet av levnadsbana ägna sig åt ett hantverksyrke.

Hemställan.

De sakkunniga få således, under åberopande av det anförda, föreslå, att åtgärder vidtagas för utfärdande av lag om lärlingsutbildning i huvudsaklig överensstämmelse med sakkunnigas förevarande förslag ävensom att i anslutning därtill av riksdagen äskas dels ett förslagsanslag

å 100 000 kronor för bestridande av de med lärlingsnämndernas verksamhet enligt ovan angivna grunder förbundna kostnaderna, *dels ock* ett förslagsanslag å 5 000 kronor för ersättande av vissa för hantverksföreningarna i samband med bedömning av gesällprov uppkommande kostnader.

Tillika torde sådana ändringar i gällande bestämmelser om utdelande av stipendier åt elever vid kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning böra vidtagas, att jämväl medellösa och mindre bemedlade lärlingar, vilkas utbildning sker under lärlingsnämnds inseende, kunna komma i åtnjutande av dylika stipendier, varjämte en med hänsyn härtill anpassad ökning av anslaget för ändamålet synes böra begäras av riksdagen.

Särskilt yttrande av herr Lindmark.

Såsom av förslaget framgår, bygger detta närmast på den tanken, att lärling, vars utbildning är underkastad offentlig kontroll på sätt förslaget avser, skall komma att intaga en viss särställning med avseende å sina avlöningsförhållanden, d. v. s. skall arbeta för ingen lön eller för lägre lön än vederbörande kollektivavtal i sådant hänseende föreskriver. Förslaget går ut därpå, att en offentlig nämnd skall omhändertaga lärling och med lämplig mästare träffa avtal om att denne skall åtaga sig lärlingens utbildning. Nämnden skall utöva tillsyn över att mästaren fullgör denna sin uppgift på sådant sätt att lärlingen erhåller en möjligast tillfredsställande yrkesutbildning. Något direkt anställningsförhållande mellan mästare och lärling skall sålunda icke förekomma.

Med allt erkännande av de å förslaget nedlagda strävandena att efter i stort sett nya oprövade linjer söka lösa det ytterst vanskliga problem, som frågan om åstadkommande av en lagstadgad ordning för det praktiska lärlingsväsendet visat sig vara, kan jag dock av flera skäl icke reservationslöst och utan genomförande av vissa väsentliga modifikationer i förslaget giva det samma min anslutning.

Såvitt jag kan bedöma är förslaget till sina yttersta konsekvenser av den innebörd, att det ansvar för lärlingsutbildningen och därmed även för yrkets framtid, som av ålder ålegat hantverksmästaren och som hittills uppburit denna utbildning, överflyttas till samhället. Hantverksmästaren berövas sin självständiga ställning som läromästare och göres i denna sin egenskap närmast till en funktionär inom samhällets yrkesskolväsende. En dylik utveckling måste enligt min mening vara olycklig. Som gammal hantverksmästare har jag svårt att medverka härtill. Sant är visserligen att traditionerna på detta område inom hantverket de senaste decennierna på många håll råkat i lägervall. Detta förhållande har dock icke berövat mig tron på värdet även för framtiden av dessa traditioner, vilka enligt min mening böra på allt sätt tillvaratagas för yrkesutbildningen. En nyordning av lärlingsväsendet bör därför bygga vidare på dessa traditioner och i första hand syfta till att giva ny livskraft åt desamma genom anknytning på lämpligt sätt till en modern tids tankar och strävanden. Jag skall i fortsättningen utförligare utveckla mina synpunkter härå.

Mitt ståndpunktstagande har emellertid framför allt dikterats av rent praktiska synpunkter. Den föreslagna ordningen kommer, enligt min mening, näppeligen att bli ägnad att åstadkomma den positiva insats för skapande av en förbättrad lärlingsutbildning, som alla anse vara av behovet så starkt påkallad, enär förslaget icke synes mig anpassat efter det praktiska livets förutsättningar och behov. I första hand måste jag ställa mig kritisk gent-

emot de onödigt invecklade avtalsformer, under vilka lärlings antagande och sättande i lära avses skola ingås, vilka förutsätta att lärlingsnämnden såsom neutral part skall träffa avtal dels med mästaren å ena sidan och dels med lärling å andra. Lönefrågans lösning, som i förslaget utgör en huvudpunkt, förefaller mig därtill ytterst svårbedömbär till sin innebörd och till sina konsekvenser.

Det kan enligt min mening befaras, att den förutsatta särställningen för lärlingar i fråga om lönevillkoren skulle leda till att de svårigheter för hantverkarna att överhuvud få för respektive yrken lämpliga lärlingar, varom tidigare så mycket klagades, skulle återkomma och med ökad styrka. Att med dylika lönevillkor platser såsom lärlingar skulle komma att för den ungdomliga arbetskraften te sig mindre lockande än mera lönande arbete å andra områden synes mig påtagligt.

Visserligen kan man åberopa att platserna i lärlings- och yrkesskolorna bliva väl upptagna utan att dessa elever få någon direkt lön. De erhålla ju dock s. k. flitpengar eller arbetspremier, varjämte kommunala och statliga understöd kunna erhållas, vilka möjligheter i stor utsträckning också utnyttjas. Sålunda lär exempelvis till elever i Stockholms stads lärlings- och yrkesskolor utgå flitpengar eller arbetspremier, efter 3 månaders provtid, under första läroåret med 2 kr. per vecka, under andra läroåret 4 kr. per vecka, under tredje läroåret 8 kr. per vecka och under fjärde läroåret 16 kr. per vecka. Utredning angående högre flitpengar eller arbetspengar under tredje och fjärde läroåret lär för övrigt pågå. Härtill kommer, att eleverna kunna erhålla statliga understöd via skolöverstyrelsen med 15, 25 och 45 kronor per månad, av vilka möjligheter c:a $\frac{1}{3}$ av elevantalet kommit i åtnjutande. Räkna vi också med möjligheterna för medellösa elever att erhålla arbetslöshetsunderstöd eller understöd av fattigvårdsmyndigheter, så blir det i själva verket icke så ringa belopp, man må sedan kalla det för löner eller ge det något annat namn, som utbetalas till eleverna i lärlings- och yrkesskolorna och därmed sammanhängande verkstadsskolor icke blott i Stockholm utan även förmodligen över hela landet, dock måhända i sistnämnda hänseende icke ordnat i fullt ut samma utsträckning som vad Stockholm beträffar. Givetvis böra dessa omständigheter hållas i minnet, då man behandlar den föreslagna ordningen för lärlingsutbildningen evad avser lönefrågor.

Vid bedömande av dessa frågor må även beaktas, att inom hantverket inkomsterna för utlärld yrkeskunnig arbetskraft i allmänhet icke äro större än för motsvarande arbetskraft inom andra näringsgrenar. Överhuvud synes mig frågan om lärlingarnas lönevillkor böra ses i ett annat och större sammanhang. Härvid kan bl. a. icke förbises den inverkan, som den sjunkande nativiteten kan komma att få för hantverkets rekrytering. Tydligt är, att den tendens till skärpt konkurrens om den ungdomliga arbetskraften, som redan gjort sig gällande, kan bli allt starkare de närmaste åren alltefter som de årskullar, som årligen tillföras arbetsmarknaden, bli fåtaligare. Vid en

dylik utveckling är det uppenbarligen av vikt, att hantverkarna icke genom en sämre lönenivå för lärlingar intaga ett alltför ogynnsamt läge i konkurrensen om den ungdomliga arbetskraften.

Det förefaller mig vidare som om det föreslagna systemet skulle låta sig mindre väl förena med kollektivavtalsväsendet. Den tanke, å vilken förslaget närmast vilar, synes mig stridande mot arbetarrörelsens strävanden att åstadkomma möjligast enhetliga reglering av lönevillkoren för samtliga jämnställda arbetare inom ett och samma fack. Otänkbart är icke, att systemet skulle kunna leda till ökade konflikter mellan arbetsgivare och arbetare med ty åtföljande svårigheter av olika slag.

För min del har jag av angivna skäl svårt att tro att förslaget å denna punkt skall komma att accepteras å fackföreningshåll. Även om under de förutsättningar, som i det följande antydes, ledningen av fackföreningsrörelsen skulle ge förslaget sin sanktion, torde den förutsatta differentierade lönesättningen för olika slag av ungdomlig arbetskraft inom samma fack i praktiken bli ytterst svår att friktionsfritt genomföra. Ovissheten i sistnämnda hänseende gör, att jag anser fara värt, att den förmån i form av minskade löner till lärlingarna, som förslaget avser att tillerkänna mästarna som kompensation för de skärpta åliggandena beträffande yrkesutbildningen, skulle helt utebli. Att vid sådant förhållande den föreslagna lagstiftningen i den form denna erhållit med den i densamma förutsatta samhälleliga uppsikten över utbildningen icke skulle bli ägnad att öka hantverkarnas intresse för yrkesutbildningen, håller jag för troligt.

För min del anser jag därför, att hantverkarnas medverkan och ökade intresse för lärlingsutbildningen icke i någon avsevärd utsträckning står att vinna på den av de sakkunnigas majoritet i första hand anvisade vägen, d. v. s. genom tillämpande för de av lärlingsnämnderna placerade och under nämndernas överinseende i utbildningshänseende stående lärlingarna av lägre avlöning än de eljest enligt gällande tariffavtal fastställda. Jag anser i stället, såsom i det följande skall närmare utvecklas, att denna nödvändiga medverkan bör sökas på den i betänkandet såsom alternativ utväg i andra hand anvisade linjen, d. v. s. genom ökade lärlingsbidrag till de mästare, som vilja åtaga sig utbildning av lärlingar under viss kontroll från det allmännas sida, i huvudsaklig överensstämmelse med grundtanken i de bestämmelser, som i betänkandet och lagförslaget framläggas, dock med vissa jämkningar, vartill jag i det följande skall återkomma.

Jag anser sålunda att en lagstiftning i ämnet lämpligen bör i största möjliga utsträckning bygga på den grund som finnes. Med utgångspunkt härifrån bör den syfta till att åstadkomma vissa legala former för reglerandet av förhållandet mellan mästare och lärling ävensom att skapa en viss tillsyn över att de unga, som utbildas inom hantverket, under läroåren erhålla en god utbildning i yrket och icke därunder av mästaren obehörigen utnyttjas. Den naturliga formen för reglerandet av förhållandet mellan mästare och lärling utgör enligt min mening lärlingskontraktet med dess karaktär av

personlig överenskommelse direkt mellan mästare och lärling, resp. dennes målsman. En lagstiftning i ämnet bör därför i likhet med vad fallet är i flertalet utländska länder gå ut på att giva bestämmelser för sådana kontrakt och dessas offentliga registrering. Lagstiftningens viktigaste uppgift måste emellertid vara — däri är jag fullt ense med de sakkunnigas majoritet — att åstadkomma en effektiv tillsyn och handledning av den yrkesutbildning, som bedrives genom de enskilda hantverksmästarna till tryggande av att denna utbildning verkligen bedrives på möjligast tillfredsställande sätt. Att denna tillsyn anförtros åt neutrala organ, vilka kunna förutsättas mötas med förtroende av samtliga intresserade parter, finner jag i likhet med majoriteten nödvändigt. En dylik ordning synes framför allt erforderlig för att undanröja den anledning till misstroende gentemot mästarnas handhavande av utbildningsfrågorna, som med större eller mindre fog kunna hysas inom arbetarkretsar. Det är mig icke obekant, att en på dylikt sätt anordnad övervakning av utbildningen kanske icke skall ses med odelad tillfredsställelse å alla håll bland hantverksmästarna. Jag är emellertid av den åsikten, att utan hantverkarnas medverkan till tillkomsten av en dylik objektiv övervakning av lärlingsutbildningen överhuvud taget ingenting lagstiftningsvägen kan åstadkommas å detta område till hantverkets fromma. Huru denna övervakning enligt min mening lämpligen bör organiseras, skall jag i det följande närmare beröra. Jag vill i detta sammanhang ytterligare tillägga, att jag med hänsyn till de förhållanden, som f. n. råda, icke ifrågasätter annat än att de legala bestämmelserna i ämnet i varje fall tills vidare icke skola vara tvingande och skola begränsas till hantverksyrkena. Lagen skulle sålunda enligt min mening närmast ha karaktären av en grund och en stomme för frivilliga överenskommelser i ämnet i form av kollektivavtal eller på annat sätt.

Min tanke är den, att genom de garantier, som avses att på denna väg skapas för att den uppväxande ungdomen inom hantverksyrkena erhåller bästa möjliga yrkesutbildning, arbetarrörelsens intresse skall kunna vinnas för en samverkan uti strävandena att förbättra yrkesutbildningen och att därigenom från detta håll ett utomordentligt värdefullt krafttillskott skulle kunna erhållas, vilket skulle verksamt befordra utvecklingen. Såsom förhållandena å arbetsmarknaden numera gestalta sig, kan nämligen enligt min mening en ändamålsenlig lärlingsutbildning ute på arbetsplatserna svårigen åstadkommas utan genom och med tillhjälp även av arbetarna och dessas organisationer. Lika litet som åtgärder å området med utsikt till framgång kunna genomföras utan medverkan av hantverksmästarna och deras sammanslutningar, kunna dylika åtgärder vidtagas utan att arbetarnas fackliga organisationer taga aktiv del däri. Jag vill i detta sammanhang erinra om att i de hantverksyrkena, där lärlingsutbildningen f. n. är bäst ordnad, bl. a. frisör- och urmakaryrkena, kollektivavtalen innehålla särskilda regler i ämnet. Ett annat uttryck för de synpunkter, som jag nu anført, utgör det nyligen träffade kollektivavtalet för verkstadsindustrien som ock utförligt behandlar utbild-

ningen. Icke minst med tanke på nu berörda kollektivavtal, vilka samtliga förutsätta individuella lärlingskontrakt, synes mig de farhågor, åt vilka de sakkunniga givit uttryck, att man å fackföreningshåll skulle motsätta sig en sådan ordning, som den av mig antydd, ogrundade.

I den mån genom den av mig uppskisserade ordningen, vilken självfallet förutsätter medverkan vid tillsynen även av arbetarparten, garantier erbjudes för en god utbildning och en i allo lojal användning av den ungdomliga arbetskraften, förefaller det mig icke otroligt att från arbetsgivarhåll framförda krav på nedsättning av sådana i kollektivavtal fastställda lärlingslöner, vilka kunna påvisas vara alltför höga och därigenom försvåra mästarernas möjligheter att antaga och utbilda lärlingar, skulle kunna vinna gehör på arbetsarsidan.

Det kan möjligen förefalla som om de av mig nu anförda allmänna synpunkterna angående den lämpligaste utformningen av lagstiftningen i ämnet icke skulle så mycket skilja sig från den uppfattning, som kommit till uttryck i det förslag, som framlägges av de sakkunnigas majoritet. Jag såväl som majoriteten anser, att lagbestämmelserna i ämnet böra ha frivillig karaktär och att desamma närmast böra avse att skapa en form för en viss offentlig övervakning av lärlingsutbildningen hos hantverksmästarna. I ett viktigt avseende divergera emellertid synpunkterna väsentligt, nämligen ifråga om de former, under vilka utbildningen avses skola regleras. Medan majoriteten finner nödvändigt, att avtal om utbildning av lärling träffas mellan tillsatta särskilda offentliga nämnder som neutrala organ som avtalslutande part gentemot vederbörande läromästare, anser jag denna väg olämplig och för hantverket omöjlig att acceptera. Enligt min mening skulle förslagets syfte i denna del lika väl och på ett enklare och bättre sätt kunna tillgodoses enligt de riktlinjer för lagstiftningen i ämnet, som av mig ovan uppdragits, vilka förutsätta ett registreringsförfarande i fråga om de av mig föreslagna individuella kontrakten. I fråga om den av mig såväl som av majoriteten förutsatta övervakningen över utbildningen synes emellertid i övrigt inga oöverbanneliga motsättningar föreligga.

Beträffande frågan om huru denna kontroll lämpligen bör administreras, kunna visserligen olika lösningar diskuteras. För egen del anser jag, att det ur åtskilliga synpunkter skulle vara klokt och lyckligt, om den erforderliga kontrollorganisationen till viss del kunde överlämnas åt de närmast intresserade parterna, hantverksmästarna och arbetarna, respektive vederbörande organisationer å ömse sidor, och givas ett visst mått av självstyre, självfallet under högsta tillsyn av ett statligt centralt organ. Jag ser för egen del inga hinder för att övervakningen skulle kunna anförtros åt den organisation av granskningsnämnder, som tillskapats av Sveriges hantverksorganisation och som står under dess ledning. Härvid förutsätter jag självfallet, att åt arbetarna och dessas fackliga organisationer beredes tillträde till dessa nämnder genom utsedda representanter. Tanken på en representation för arbetarparten i dessa granskningsnämnder förelåg för övrigt redan vid nämndernas in-

rättande, ehuru den av olika skäl hitintills icke kunnat realiseras. Att tillsynen över utbildningen på nu föreslaget sätt ombesörjes av de intresserade parterna synes mig även bäst stämma överens med min ovan gjorda allmänna principiella uppläggning av lagstiftningen i ämnet. Ett dylikt system, enligt vilket till enskilda representativa sammanslutningar skulle överlämnas att handhava vissa samhällseliga uppgifter, torde icke sakna motsvarighet å andra håll inom lagstiftningen. Enligt min åsikt skulle övervakningsnämnder av denna typ för statsverket ställa sig väsentligt billigare än den organisation, som i majoritetens förslag avses. Att anslag av statsmedel lämnas för ändamålet torde dock vara erforderligt.

För den händelse emellertid en dylik lösning av nämndernas organisation av ett eller annat skäl icke skulle visa sig möjlig att genomföra, skall jag emellertid för min del icke motsätta mig att organisationen anordnas i huvudsaklig överensstämmelse med de linjer, som i majoritetsförslaget uppdragits.

Den av de sakkunnigas majoritet såsom ett alternativ framförda tanken på att bereda den praktiska lärlingsutbildningen ett ökat ekonomiskt stöd från det allmännas sida genom en avsevärd utökning av de för närvarande för berörda ändamål utgående statliga understöden finner jag, såsom redan anförts, i högsta grad beaktansvärd. Om en verkningsfull insats skall kunna göras å de områden, där en sådan insats mest är av behovet påkallad, torde detta sannolikt bäst ske genom att de för utbildningens handhavande fullt kvalificerade hantverksmästarna erhålla tillräckliga understöd av statsmedel för bedrivande av lärlingsutbildning. Jag finner en utvidgad statlig understödsverksamhet å området särskilt motiverad med tanke på de betydande belopp, som av staten årligen anvisas för yrkesskolväsendet. En utvidgning av den praktiska lärlingsutbildningen skulle nämligen enligt min mening otvivelaktigt vara ägnad att minska de stegrade anslagskrav, som eljest med all sannolikhet komma att uppställas under de närmaste åren för tillgodo-seende av utgifter för yrkesskolor av olika slag. Utbildningen genom mästare skulle därtill i och för sig för statsmakterna ställa sig ojämförligt mycket billigare än skolutbildningen. Härtill kommer, att de skärpta anspråk på åtgärder för ordnandet av en tillfredsställande utbildning för lärlingarna, som lagstiftningen skulle komma att ställa på hantverksmästarna, säkerligen ofta i många fall kunna bli ekonomiskt betungande för de senare. Redan förekommer i icke ringa utsträckning att mästare, som anställer lärling, får vidkännas direkta kostnader för utbildningen av denne. Detta är bl. a. vanligt å större och medelstora verkstäder, å vilka hantverksmästaren huvudsakligen måste inrikta sitt personliga arbete å arbetsledningen och på kommersiella uppgifter och därför icke har möjlighet att själv handleda sina lärlingar, vilkas utbildning då i stället anförtros åt äldre, yrkeskunniga arbetare. Till dessa arbetare, vilka genom sin befattnings med lärlingarna merendels försumma sitt eget arbete och såsom en följd härav måste vidkännas minskade ackordsinkomster, måste hantverksmästaren därvid ofta såsom

komensation härför utgiva särskild ersättning. Understödsbeloppen för varje lärling torde enligt min mening böra sättas något högre än vad av de sakkunnigas majoritet i sådant hänseende föreslagits. I avsaknad av närmare utredning i ämnet är det vanskligt att avgöra vilket belopp, som härutinnan kan anses skäligt. Jag skulle dock vilja tro, att beloppet lämpligen icke bör understiga 800 à 900 kronor för varje lärling avseende hela utbildningsperioden (tre—fem år). Understödens antal torde emellertid enligt min åsikt kunna beräknas betydligt lägre än vad de sakkunnigas majoritet i sådant hänseende tänkt sig. Förhållandena äro nämligen å detta område ytterst skiftande i olika yrken. I vissa yrken torde hantverksmästaren redan på ett tidigt stadium kunna ha tämligen god nytta av lärling, varför anställandet av en dylik för hantverksmästaren icke innebär någon ekonomisk uppföring. Inom andra yrken ter sig däremot upplärandet av en lärling som en kännbar ekonomisk börda, vilken naturligt nog väsentligt minskar hantverksmästarnas intresse att antaga dylika, självfallet till skada för yrkets rekrytering med yrkeskunnigt folk. Detta torde i allmänhet framför allt vara fallet inom de i ekonomiskt hänseende svagare yrkena. Enligt min mening borde vid statsunderstödens fördelning prövas icke blott det individuella behovet i varje särskilt fall utan därjämte även, huruvida förhållandena inom yrket motivera, att statsunderstöd för utbildning av lärlingar komma inom detsamma sysselsatta hantverksmästare till del. I de yrken, där lärlingsutbildningen bedrivs under gynnsamma förhållanden, torde understöd alls icke eller endast undantagsvis böra utdelas. Vid en tillämpning av sådana principer för understödets utdelande torde hantverksmästare inom ett antal yrken icke böra ifrågakomma till erhållande av understöd, vilket skulle icke obetydligt nedbringa anslagsbehovet. Enligt av mig verkställd beräkning skulle understödets antal icke behöva sättas högre än till 800—1 000 årligen. Sammanlagda årliga kostnaden för understöden för ändamålet torde med angivna beräkningsgrunder icke behöva sättas högre än till högst 900 000 kronor.

Förslaget synes mig slutligen i vissa detaljfrågor mindre tillfredsställande. Det förefaller mig sålunda mindre välbetänkt att, såsom i 10 § i lagförslaget förutsattes, det skall överlämnas åt lärlingsnämnderna att meddela allmänna föreskrifter rörande utbildningen. En enhetligare ordning härutinnan synes mig önskvärd. För ernående härav bör det lämpligen anförtros åt tillsynsmyndigheten att efter hörande av Sveriges hantverksorganisation, som ju redan nedlagt ett grundläggande arbete på detta område, fastställa de allmänna föreskrifterna för lärlingsutbildningens bedrivande. — Vidare ha enligt min mening bestämmelserna om läroavtalets upphörande kommit att mindre väl tillgodose hantverksmästarnas berättigade intressen. Jag vill ifrågasätta, huruvida icke lämpligen i lagen bör intagas särskild bestämmelse, innefattande en formlig rätt för läromästaren att under vissa förutsättningar hos nämnden påkalla befrielse från sina åtaganden i fråga om utbildning av lärling.

Bilagor.

Bil. 1.

P. M. angående verkstadsskolorna.

Riksdagens år 1918 fattade beslut angående kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisningen byggde som bekant på följande förutsättningar:

1. Den praktiska utbildningen skulle ordnas genom en *lärlingslag*, som å ena sidan ålade arbetsgivarna att med vissa undantag bereda sina i yrkesarbete sysselsatta minderåriga viss utbildning och å andra sidan ålade den, som sålunda skulle erhålla utbildning — lärlingen — att stanna hos arbetsgivaren under viss bestämd tid mot viss avtalad lön.

2. Den sålunda tillförsäkrade praktiska utbildningen skulle kompletteras med viss teoretisk och specialteknisk utbildning, särskilt avpassad för de särskilda yrkenas behov, och skulle för den skull kunna upprättas olika slag av *lärlingsskolor*, vilka lärlingarna skulle kunna åläggas att besöka i viss begränsad omfattning.

Så som förhållandena utvecklats sig hade det emellertid blivit allt svårare och i många fall omöjligt att utbilda lärlingar på själva arbetsplatserna. Med anledning härav hade i några fall redan långt före 1918 upprättats skolor för praktisk utbildning i yrkesarbete, senare kallade *verkstadsskolor*. Så t. ex. hade hantverksföreningen i Stockholm år 1911 upprättat en skräddarskola och en snickarskola av ifrågavarande slag och vid samma tid hade upprättats en liknande skräddarskola i Göteborg. Även på andra platser förekommo skolor med undervisning i praktiskt yrkesarbete t. ex. Ljungstedtska skolan i Linköping grundad år 1824, Bachmanska skolan i Hedemora, som började sin verksamhet år 1888, och Västerviks snickarskola år 1900 eller däromkring. Nämnas må även att gruvbolaget i Kiruna alltifrån år 1910 upprätthållit vissa skolor för utbildning i olika slag av yrkesarbete i syfte att göra den där växande skaran av ungdom, som ej kunde beredas sysselsättning på orten, möjlighet att erhålla anställning på andra håll.

Riksdagsbeslutet år 1918 medgav, att även dylika skolor skulle kunna erhålla understöd av statsmedel, dock endast i fall de upprätthölles av enskilda. Man hade nämligen ansett, att ifrågavarande skolor ej hade något berättigande, med mindre än att de uppbures av starka enskilda intressen, och att det kunde vara risk för skadligt intrång i enskildas verksamhet, i fall kommuner finge statsunderstöd till skolor, som för utbildningens skull måste bedriva produktiv verksamhet, enär denna lätt kunde utökas till avsevärd omfattning. Det visade sig emellertid snart, att det enskilda intresset gärna påkallade kommunal medverkan för upprättandet av verkstadsskolor. Med anledning härav hemställde skolöverstyrelsen i sina riksdagspetita år 1920 om sådan ändring i bestämmelserna, att statsunderstöd kunde utgå även till verkstadsskolor, som upprättades av kommun. Denna hemställan bifölls av riksdagen år 1921, och nya bestämmelser angående verkstadsskolor utfärdades i november 1921. (Svensk författningssamling nr 706/1921 kap. III samt nr 705/1921.)

Enligt dessa bestämmelser har verkstadsskola »till ändamål att bereda den ungdom, som efter avslutad folkskolekurs eller däremot svarande utbildning vill ägna sig åt hantverk eller industriellt yrkesarbete, tillfälle att förvärva ett visst mått

av praktisk yrkesfärdighet för att därigenom bliva i stånd att lättare erhålla anställning och vidare utbildning i yrket.»

»Verkstadsskola må kunna för ett eller flera yrken anordnas såsom fristående anstalt eller i anslutning till andra läroanstalter för yrkesundervisning.»

»Inom kommun, där lärlingsskola icke finnes upprättad för det yrke, vari undervisning i verkstadsskola meddelas, skall, såvida icke skolöverstyrelsen finner särskilda skäl böra föranleda undantag, i verkstadsskolan meddelas teoretisk undervisning i de ämnen, som tillhöra lärlingsskolans kunskapsområde.

Finnes lärlingsskola av nyss nämnt slag upprättad inom kommun, skall på skolöverstyrelsens prövning bero, huruvida inom verkstadsskolan särskild teoretisk undervisning må anordnas.»

»I verkstadsskola må skolavgifter kunna upptagas, beräknade för kurs till belopp, som skola i skolans reglemente angivas.

Medellösa eller mindre bemedlade lärjungar böra efter prövning av skolans styrelse de förra helt, de senare delvis befrias från erläggande av avgifter.»

»I den mån lärjungarnas arbete i skolan kan erhålla produktivt värde, må lärjungarna kunna erhålla ersättning härför. Dennas storlek och sättet för dess utgående bestämmas i den ordning, som i skolans reglemente angives.»

»Inom varje kommun, som upprättat verkstadsskola, skall finnas ett för densamma gällande reglemente; och skall beträffande innehållet i sådant reglemente ävensom i fråga om sättet för dess uppgörande och fastställande i tillämpliga delar gälla vad i § 5 är i motsvarande avseende stadgat angående reglemente för lärlingsskola, varförutom i verkstadsskolas reglemente skola intagas bestämmelser angående skolavgifter ävensom angående till lärjungarna utgående ersättning för i skolan utfört arbete.»

»Verkstadsskolas dagliga undervisningstid bör i regel motsvara hela den arbetstid, som, enligt vad därom är särskilt stadgat, är för lärjunges användande till arbete av i skolan förekommande art medgiven.

Ej må verkstadsskolans undervisningstid förläggas så, att lärjunge därav hindras att fullgöra honom åliggande fortsättningsskolplikt eller att delta i lärlingsskolas undervisning, såvida icke mot denna svarande undervisning meddelas i verkstadsskolan.»

»Allt efter olika orters behov och arbetsförhållanden inom det yrke, verkstadsskola avser, må denna kunna anordnas med längre eller kortare läroår, flera eller färre årskurser, större eller mindre antal timmar i veckan, dock under iakttagande av att, såvida icke skolöverstyrelsen på grund av särskilda förhållanden finner skäl medgiva undantag, lärokursen icke må för en och samma lärjunge givas större utsträckning, än som svarar mot 2 400 timmar.»

I enlighet härmed har verkstadsskolan i regel begränsats att avse endast en förberedande och grundläggande utbildning i det praktiska yrkesarbetet. Det har emellertid allt oftare visat sig önskligt, att utbildningen kunde drivas längre, i vissa fall ända dithän, att eleverna kunde avlägga gesällprov, och då starka skäl härför påvisats, har skolöverstyrelsen medgivit en för ändamålet erforderlig utsträckning av verkstadsskolans lärotid ända till tre, i några fall fyra år.

Upprättandet av verkstadsskolor kräver ofta dryga kostnader för lokaler och utrustning med erforderliga verktyg och maskiner, och det kan även möta svårigheter att skaffa lämpliga arbetsobjekt för eleverna, respektive finna avsättning för de av eleverna tillverkade produkterna.

Med hänsyn till sistberörda svårighet har man i åtskilliga fall sökt kombinera verkstadsskolan med ett eller flera företag, exempelvis så, att företaget förser skolan med lämpligt arbete, tillhandahåller erforderligt materiel och övertager

produkterna mot någon betalning, som kan befinnas skälig. Denna anordning har synts fördelaktig ej blott därför att den besparar skolans ledning en hel del besvär, utan framför allt därigenom, att skolans produkter komma till användning, utan att skolan behöver utbjuda dem i konkurrens med enskilda företagare.

I andra fall har man gått ännu längre, exempelvis så att en kommun, som önskat upprätta verkstadsskolor, träffat avtal därom med ett enskilt företag, som kunnat ställa ej blott lokaler, verktyg och maskiner till förfogande utan även lämplig lärare. Genom denna anordning undvikes en hel del kostnader och risker både för kommunen och för statsverket. Då företaget därjämte förser skolan med arbete, respektive övertager skolans produkter, kommer skolan att i viss mån fungera som en företagets egen avdelning, men skillnaden är dock den, att skolan står under den kommunalt valda skolstyrelsens ledning och kontroll, att eleverna antagas av skolans styrelse och sålunda ej äro att betrakta som företagets arbetare, varför de ej heller skola avlönas av företaget utan erhålla sina arbetspremier eller flitpenningar genom skolan. Här liksom vid kommunala skolor för yrkesundervisning i övrigt skall naturligtvis finnas en i det av skolöverstyrelsen fastställda reglementet angiven undervisningsplan, en av skolöverstyrelsen förordnad föreståndare eller rektor och en likaledes av skolöverstyrelsen förordnad inspektor, varjämte skolans lärare måste vara av skolöverstyrelsen förklarade behöriga att meddela den undervisning som avses.

Vid en så anordnad verkstadsskola ligger det nära till hands att plantera ut eleverna i företagets produktiva avdelningar bland annat för att därigenom möjliggöra en mera fullständig utbildning. Anledningen härtill ökas, om, såsom ofta är önskvärt, eleverna skola fördelas å olika yrken och antalet elever i vart och ett av dem är för litet för att motivera upprättandet av särskilda avdelningar med egna lokaler m. m. En dylik decentralisation av eleverna förutsätter givetvis, att det för varje yrke och arbetsplats finnes någon lärare, som har föreskriven behörighet och har sig ålagt att meddela eleven den avsedda undervisningen.

I några fall har decentralisationen drivits ännu ett steg längre, i det att eleverna i stället för att fördelas å skilda avdelningar inom ett företag utplanterats hos skilda hantverkare. Denna anordning kan förefalla allt för avvikande från den vanliga för att kallas skola, men skillnaden är dock i realiteten endast skenbar. Eleverna skola även här antagas av den kommunala yrkesskolstyrelsen, som alltså har att svara för deras lämpliga placering, vaka över deras undervisning och behandling i övrigt, utbetala förekommande flitpenningar o. s. v. Även här skall undervisningen meddelas enligt någon för varje särskilt yrke inom skolan av skolöverstyrelsen fastställd plan, och varje särskild lärare skall vara av skolöverstyrelsen förklarad behörig.

Den sålunda decentraliserade verkstadsskolan har otvivelaktigt många praktiska fördelar såväl i pedagogiskt som i ekonomiskt avseende. Det måste dock förutsättas, att skolans ledning iakttager nödig omsorg vid elevernas utplacering och icke försummar att utöva den tillsyn över utbildningen, som kan vara behöfvig.

Enligt nu gällande författning, Kungl. Maj:ts kungörelse nr 295/1933 (ändrad genom kungörelse nr 416/1937), kan understöd för kommunal verkstadsskola utgå efter samma grunder som för lärlingsskola, nämligen:

»till avlöning åt rektor och övriga lärare med belopp, som ej må överstiga två tredjedelar av sammanlagda beloppet av den till dem för den tid, understödet avser, utgående avlöning, och som, beräknat efter antalet undervisningstimmar, må utgå» — — — »med högst 2 kronor 35 öre för undervisningstimme»;

samt »till undervisningsmateriel med belopp motsvarande hälften eller i vissa undantagsfall intill två tredjedelar av kostnaderna för densamma; dock att stats-

understöd till sådan materiel icke må utgå för inköp av förbrukningsmateriel för yrkesmässig produktion av till försäljning avsedda alster».

Tillämpningen av dessa bestämmelser har krävt en del modifikationer särskilt i fråga om understödet till avlöning åt rektor och övriga lärare i de olika varianterna av verkstadsskolan. Skolöverstyrelsen har därvid utgått ifrån, att en lärare skall kunna anses tillräckligt sysselsatt med undervisning av exempelvis 10—15 elever, så att statsunderstödet för honom i sådant fall skall kunna utgå med två tredjedelar av hela hans avlöning, dock enligt tidigare bestämmelser högst 2 kronor 67 öre, numera högst 2 kronor 35 öre, för undervisningstimme. Men om så antalet elever omfattar flera olika yrken med skilda lärare eller antalet elever i visst fall är endast hälften eller tredjedelen av nämnda antal och verkstadsskolan sålunda endast är *partiell*, så uppstår frågan om understöd ändå skall kunna utgå och med vilket belopp. I sådana fall har överstyrelsen ansett, att läraren kunde betraktas vara till hälften eller tredjedelen sysselsatt med undervisning, medan han i övrigt kunde ägna sig åt annat, exempelvis produktivt arbete i skolan, eller andra göromål om han såsom hantverkare har egen rörelse eller är förman inom ett företag och skolan är inrymd i detta. På grund härav har överstyrelsen beräknat statsbidraget i dylika fall, alltså för *partiell verkstadsskola*, med viss mindre del av det belopp, som skulle kunnat utgå, ifall läraren haft full sysselsättning med undervisningen.

Det är klart, att beräkningen under dessa förhållanden måste bli i viss mån beroende på yrkenas olika art och övriga omständigheter, som kunna inverka, varför några mera definitiva regler icke blivit fastställda. Då genom en år 1932 inkommen framställning från styrelsen för Varbergs stads skolor för yrkesundervisning fråga uppstod, huruvida understöd skulle kunna beviljas för *decentraliserad verkstadsskola*, fann skolöverstyrelsen sig föranlåten att underställa frågan Kungl. Maj:ts prövning och anförde därvid i underdånig skrivelse den 3 september 1932 bland annat följande:

»I verkstadsskola av nu angiven art blir undervisningen icke koncentrerad till vissa undervisningstimmar utan meddelas vid behov under längre eller kortare stunder fördelade på hela arbetstiden, kanske 2 000 timmar för år. Lärarens yrkesutövarens tid blir alltså endast delvis upptagen av undervisningsarbete, och den huvudsakliga tiden torde av honom komma att ägnas åt hans yrkesrörelse. Denna tidsfördelning gestaltar sig olika i olika yrken och på olika stadier av elevens utbildning, varjämte den givetvis också är beroende av det antal elever, läraren har att undervisa och handleda. Hur stor del av lärarens tid, som sålunda må betraktas som undervisningstid, kan endast uppskattningsvis bedömas. Endast erfarenheten kan härvid giva närmare ledning i detta avseende. Vid bedömandet av föreliggande fall skulle skolöverstyrelsen vilja utgå ifrån att en lärare i en vanlig verkstadsskola lämpligen kan undervisa 10—15 elever och att, då här varje lärare skulle tilldelas i regel endast *en*, undantagsvis två elever, understödet skulle beräknas i proportion härtill, alltså i stället för 2 kronor 67 öre förslagsvis 20 öre för undervisningstimme under första utbildningsåret. Överstyrelsen anser sig i detta sammanhang böra till jämförelse anteckna, att ett på detta sätt beräknat understöd skulle motsvara högst 400 kronor för elev och år, medan det till vanliga verkstadsskolor utgående understödet i allmänhet stiger till något högre belopp. Skolöverstyrelsen är benägen att bevilja understöd till den ifrågavarande verkstadsskolan enligt ovannämnda beräkningsgrund försöksvis för budgetåret 1932/1933 men är oviss, huruvida nu gällande författning lämnar skolöverstyrelsen möjlighet därtill. För den skull får skolöverstyrelsen i underdånighet hemställa, att Eders Kungl. Maj:t måtte förklara hinder icke möta för

skolöverstyrelsen att i huvudsaklig överensstämmelse med det ovan anförda bevilja understöd till verkstadsskolor, vilka anordnats på det sätt, som planerats av styrelsen för Varbergs stads skolor för yrkesundervisning, för vilka denna styrelse sökt understöd för arbetsåret 1932/1933.»

Efter att hava inhämtat statskontorets utlåtande i ärendet har Kungl. Maj:t i ämbetsskrivelse till skolöverstyrelsen den 21 oktober 1932 förklarat »hinder icke möta för skolöverstyrelsen att enligt ovan angivna grunder bevilja understöd åt kommunala verkstadsskolor, anordnade på sätt ovan angivits beträffande Varbergs verkstadsskolor».

Under senare tid har upprättandet av verkstadsskolor blivit särskilt aktuellt i och genom den rådande arbetslösheten bland ungdom. Genom arbetslöshetskommissionens försorg hade försöksvis anordnats en hel del längre eller kortare kurser i olika delar av landet med undervisning i praktiskt yrkesarbete. Dessa kurser hade dock i allmänhet varit allt för korta och tillfälliga för att leda till någon verklig yrkesutbildning. Efter ingående överläggningar mellan medlemmar av regeringen och representanter för arbetslöshetskommissionen och för skolöverstyrelsens yrkesskolavdelning utfärdades en av statssekreteraren i socialdepartementet den 17 oktober 1935 undertecknad P. M. av följande lydelse:

»Regeringen anser önskvärt, att skolöverstyrelsen så skyndsamt som möjligt å ort och ställe verkställer undersökning och upptager förhandlingar med vederbörande landstings förvaltningsutskott rörande anordnande genom landstingens försorg inom Blekinge, Göteborgs och Bohus samt Västernorrlands län av statsunderstödda verkstadsskolor för utbildning av arbetslös manlig ungdom i åldern 16—25 år. Avsikten är, att företräde vid uttagandet av elever till dessa skolor skulle stadgas inom förstnämnda båda län för ynglingar ur den i stenhuggeri och inom sistnämnda län ur den inom sågverks- och massaindustrien sysselsatta befolkningen.

Verkstadsskolorna äro avsedda att bibringa möjligast mångsidiga yrkesutbildning. Beträffande de olika typer, som härvid böra ifrågakomma, förutsättes, att förhandlingarna lämna underlag för bedömandet. Preliminärt har räknats med att organisationen skulle omfatta i Blekinge 150, i Bohuslän 300 och i Västernorrland 300 ynglingar ur nämnda åldersklasser. Förslagsvis har man tänkt sig att i Blekinge anordna skolor å en ort (Karlskrona), i vart och ett av de båda övriga länen å två orter (Strömstad respektive Uddevalla samt Lysekil, Ådalsdistriktet och Sundsvallsdistriktet). I syfte att vinna tid torde det få anses önskvärt, att skolöverstyrelsen biträder landstingen med utarbetandet av förslag till reglementen, undervisningsplaner o. d.

Beträffande finansieringen har övervägts en anordning, enligt vilken landstinget erhåller anslag av statsmedel till lärarlöner, utrustning och material, medan lokaler skulle tillhandahållas av respektive skolors huvudmän. Genom stipendier och flitpenningar skulle kostnaderna för elevernas kosthåll bestridas (eventuellt gemensam utspisning). Det bör särskilt övervägas, huruvida icke genom landstingens åtgöranden inkvartering av eleverna skulle kunna ske.

Uttagandet av elever torde böra försiggå under samarbete med vederbörande arbetslöshetskommittéer.

Förberedelserna förutsätts bedrivna med sådan skyndsamhet, att skolorna åtminstone delvis kunna träda i verksamhet före detta års utgång.

I den mån med hänsyn till nu ifrågavarande uppdrag förstärkning av överstyrelsens reseanslag erfordras eller tjänstledighet för yrkesskolavdelningens chef finnes behövlig, är ecklesiastikdepartementet berett att vidtaga nödiga åtgärder.»

På grund av regeringens sålunda gjorda utfästelser i fråga om statsbidrag hava

verkstadsskolor under 1936 blivit upprättade för Göteborgs och Bohus län i Mölndal, Uddevalla och Lysekil, för Blekinge län i Karlskrona samt för Västernorrlands län i Sundsvall och å Sandö. Skolorna i Mölndal, Uddevalla och Lysekil samt i Karlskrona ha upprättats av respektive städer med stöd av vederbörande landsting, medan skolorna i Sundsvall och å Sandö upprättats av landstinget självt. Dessa skolor omfatta ett mycket stort antal yrken och antalet elever i dem uppgår till sammanlagt över 800. Senare ha liknande skolor upprättats av Värmlands läns landsting i Arvika och Älvåsen, av Gävleborgs läns landsting i Tönshammar samt av Uppsala och Stockholms läns landsting i Gimo. Enligt av skolöverstyrelsen utarbetade förebilder till undervisningsplaner skall undervisningen i regel omfatta 2 år med 48 veckors arbetstid och sammanlagt 48 timmar i veckan, därav 37 timmar praktiskt yrkesarbete, resten teoretisk undervisning och gymnastik.

Dessa skolor ha visserligen tillkommit med hänsyn till den under de senare åren svåra arbetslösheten bland ungdom i de nämnda länen, men avsikten är ingalunda att de skola upphöra i och med att de nu intagna arbetslösa blivit utbildade. Tvärtom torde de ifrågavarande skolorna med sin relativt fullständiga och dyrbara utrustning komma att fortfara och bli va vad man kallat centralskolor för större områden. Huruvida de även i fortsättningen skola gynnas med särskilda förmåner i fråga om statsbidrag kan väl vara ovisst, men det återstår alltid möjligheten för dem att betinga sig avgifter för elever från andra kommuner respektive landsting än dem som upprätthålla skolorna, i syfte att kostnaderna därigenom må kunna balanseras.

Förutom de statsbidrag, som enligt vad här förut angivits kunna utgå till arvode åt rektor och övriga lärare samt till undervisningsmateriel, kunna understöd av statsmedel utgå till eleverna i form av stipendier. Enligt nu gällande författning, Kungl. Maj:ts kungörelse nr 158/1930 och nr 160/1932 kan skolöverstyrelsen bevilja medel till dylika stipendier med upp till 35 kronor i månaden för medelös elev och 15—20 kronor för mindre bemedlad. Vid beräkningen av ifrågavarande stipendier tages givetvis hänsyn till den förut berörda möjligheten för elev att erhålla arbetspremier eller dylikt i den mån behovet av stipendier därigenom förminskas. Å andra sidan har det i fråga om den arbetslösa ungdom, för vilken verkstadsskolor särskilt upprättats, befunnits nödvändigt att öka stipendiebeloppen. På grund av riksdagens medgivande har regeringen för ifrågavarande skolor anvisat medel till stipendier åt obemedlade elever med ända till 60 kronor för månad. Vad därutöver kan behövas för uppehållet förutsättes skola täckas genom bidrag från elevernas hemkommuner eller genom arbetspremier eller flitpenningar i en eller annan form.

Såsom av det anförda torde hava framgått ha verkstadsskolorna under de senare åren erhållit en allt mer omfattande betydelse. Närmare upplysning angående befintliga verkstadsskolor, däri förekommande yrken, lärotider och antalet elever meddelas i en inom skolöverstyrelsen upprättad förteckning. Tabell 1.

I betraktande av att utbildningen i praktiskt yrkesarbete tidigare kunnat ske utan kostnader för det allmänna kan med skäl anmärkas, att utbildningen i verkstadsskolor drager allt för stora kostnader för att vinna allmän utbredning. Till belysning av frågan hava uppgifter inhämtats angående kostnaderna för utbildningen i verkstadsskolorna i Stockholms stad m. fl. orter. En sammanställning härav lämnas i tabell 2. Att kostnaden för utbildningen i jämförliga teoretiska och praktiska skolor ej heller är ringa framgår av sammanställningen i tabell 3.

Tabell 1. Uppgifter angående förekommande verkstadsskolor, anordnade under arbetsåret 1935—1936.

N a m n	Yrke för vilket verkstadsskolan är anordnad	Antal årskurser		Elev- antal i varje verk- stads- skola	Elev- antal i samtliga verk- stads- skolor	Anmärkningar
		enligt undervisningsplanen	under v.-t. 1936			
I. Kommunala skolor.						
Borås.....	skräddare	3	2	7		} Decentraliserade verkstadsskolor.
	målare	3	3	9	16	
Djursholm.....	snickeri	2	1	8	8	
Domnarvet (Borlänge)	järnindustri	2	4	34		
	snickeri	1	2	14		
	mekaniker	4	2	2		
	möbelsnickare	2	1	1	51	
Eskilstuna.....	mekaniker	2	2	17	17	
Finspong.....	metallarbetare	4	4	40	40	
Gävle.....	mekaniker	1	1	19		
	elektromek.	1	1	19		
	snickare	1	1	17		
	motormek.	1	1	18	73	
Göteborg.....	mekaniker	1	1	30		
	möbelsnickare	1	1	25		
	murare	1	1	14		
	bleck- och plåtslagare	2	2	12		
	elektriker	1	1	12		
	sömmerskor	2	2	22	115	
Hallands läns landst. Mäs- hult.....	möbelsnickare	3	2	7	7	
Hälsingborg....	sömmerskor	2	2	12		
	möbelsnickare	2	2	12		
	mekaniker och smeder	2	2	27	51	
Jönköpings läns landst. Höreda skyddshem...	möbel-, red- skaps- och byggnads- snickeri	2	1	7	7	
Jönköping.....	modellsnickare	1	1	1		
	möbelsnickare	1	1	1		
	stenhuggare	1	1	1		
	smeder	1	1	1		
	målare	1	1	1		
	tapetsörer	1	1	1		
	förgyllare	1	1	1		
	träbildhuggare	1	1	1	8	
Karlskrona.....	automobil- mekaniker	2	1	15		
	bleck- och plåtslagare	2	1	15		
	elektriker	2	1	15		
	metallarbetare	4	2	30		
	murare	2	1	15		

Tabell 1 (forts.).

N a m n	Yrke för vilket verkstadsskolan är anordnad	Antal årskurser		Elev- antal i varje verk- stads- skola	Elev- antal i samtliga verk- stads- skolor	Anmärkningar	
		enligt un- dervis- nings- planen	under v.-t. 1936				
Katrineholm....	målare	2	1	15	135	} Delvis decentra- liserade verk- stadsskolor.	
	träarbetare	4	2	30			
	modellsnickare	3	3	4			
	modellfilare	3	1	1			
	gjutare	3	2	5			
	metallarbetare	3	3	10			
	tapetserare	3	1	1			
Kiruna.....	guldsmeder	3	1	1	22		
	snickeri	4	4	36	122		
	metallarbete	4	4	71			
skrädderi	4	4	15				
Ljungaskogs skolhem.....	smeder och mekaniker	1	1	5	5		
Luleå.....	mek. arbete	2	2	14	28		
	snickeri	2	2	14			
Lysekil.....	träarbetare	2	1	10	31		
	metallarbetare	2	1	15			
	gjutare	2	1	6			
Malmö.....	klännings- sömmerskor	2	2	11	33		
	frisörer	4	4	22			
Mariestad.....	möbel- och byggnads- snickare	2	2	11	11		
Mölndal.....	automobil- mekaniker	2	1	15	280		
	elektriker	2	2	29			
	handskmakare	2	1	13			
	handsksöm- merskor	1	2	34			
	instrument- makare	2	1	13			
	körnsnärer	2	1	8			
	mekaniker	2	2	31			
	motorskötare	1	1	12			
	murare	1	1	11			
	målare	2	1	17			
	pålssömmers- kor	2	1	8			
	skräddare	2	1	7			
	smeder	2	1	12			
	inrednings- snickare	2	1	16			
	möbel- och mo- dellsnickare	2	1	26			
	tapetserare	2	1	15			
	yrkesväver- skor	2	1	13			
	Norra Råda....	mekaniker	2	2		20	
		möbelsnickare	2	4		14	34

Tabell 1 (forts.).

N a m n	Yrke för vilket verkstadsskolan är anordnad	Antal årskurser		Elev- antal i varje verk- stads- skola	Elev- antal i samtliga verk- stads- skolor	Anmärkningar
		enligt un- dervis- nings- planen	under v.-t. 1936			
Stockholm.....	mekaniker	1	1	120	562	
	instrument-					
	makare	2	2	24		
	möbelsnickare	2	2	28		
	smeder	2	2	14		
	elektriker	1	1	24		
	bleck- och					
	plåtslagare	1	1	12		
	murare	2	2	32		
	urmakare	3	3	12		
	inrednings-					
	snickare	2	2	14		
	tapetserare	2	2	12		
	kopparslagare	2	2	12		
	skomakare	4	4	12		
	klänningssöm-					
	merskor	3	3	72		
	modister	2	2	23		
	körnsnärer	4	3	7		
	pälssömmer-					
	skor	3	3	9		
	målare	3	3	44		
	slakt. och					
	chark.	2	2	20		
	bokbindare	2	2	11		
	skräddare	4	4	33		
	automobil-					
	mekaniker	1	1	12		
	mekaniker (Skrubba)	2	2	15		
Säffle.....	målare	4	1	2	10	Decentraliserade verkstadsskolor.
	träbildhuggare	4	1	1		
	tapetserare	4	1	1		
	smeder	4	1	1		
	automobil-					
	mekaniker	4	1	1		
Söderköping....	mekaniker inom järn- o. metall- branschen	4	1	4	4	Decentraliserade verkstadsskolor.
	målare	4	1	1		
	automobil-					
	mekaniker	4	1	1		
	möbelsnickare	4	1	1		
Tranås.....	mekaniker	4	1	1	7	Decentraliserade verkstadsskolor.
	snickare	4	2	3		
	smeder	4	1	1		
	buntmakare	4	1	1		
	tapetserare	4	1	1		
Uddevalla.....	bildhuggare	4	1	1		
	byggnads-					
	snickare	2	1	15		
	elektriker	2	1	16		

Tabell 1 (forts.).

N a m n	Yrke för vilket verkstadsskolan är anordnad	Antal årskurser		Elev- antal i varje verk- stads- skola	Elev- antal i samtliga verk- stads- skolor	Anmärkningar
		enligt undervisningsplanen	under v.-t. 1936			
	inrednings- snickare	2	1	13		
	konstslöjdare	2	1	9		
	maskin- snickare ¹	—	—	—		¹ Gem. underv.f. grupp ur snick.- o. konstslöjddavd.
	minuthandels- biträden	2	1	14		
	motorskötare och bilmekani- ker	2	1	14		
	murare	2	1	10		
	målare	2	1	12		
	möbelsnickare	2	1	14		
	skräddare	2	1	10		
	tapetserare	2	1	10		
	vägbyggare	2	1	15		
	bleck- och plåtslagare	2	—			
	mekaniker, 2 avd.	2	—			² Gem. underv.f. grupp ur mek.-, mot.-sköt.-, vär- me o. sanit.- samt bleck- o. plåtsl. avd.
	svetsare ²	—	— ²	41		³ Ej defin. börjat.
	värme- och sa- nitetsin- stallatörer	2	—		193 ⁴	⁴ Fullt utbyggda räknas skolorna sammanl. erhålla 215 elever.
Uppsala.....	snickare	2	2	7		
	mekaniker	1	1	12	19	
Varberg.....	automobil- reparatörer	4	1	1		
	förgyllare	4	1	1		
	guldsmeder	4	2	2		
	målare	4	1	1		
	möbelsnickare	4	1	1		
	plåtslagare	4	1	1	7	
Visby.....	möbelsnickeri	4	3	13		
	(särskilda kur- ser i snickeri för jordbruka- re o. slöjdare)	1	1	14	27	
Värmlands läns landst. sk. f. y. Älvåsens verkst.- skola.	möbelsnickeri	2	2	10—12	12	
Västernorrlands läns landst. sk. f. y.		—	—	—		
Västervik	möbelsnickare	4	4	19	19	
Västerås	snickeri	1	1	7		
	elektromekani- ker	1	1	15	22	
Örebro.....	mekaniker	1	1	15		
	snickare	1	1	12		
	elektriker	1	1	15		

Decentraliserade
verkstadsskolor.

Tabell 1 (forts.).

N a m n	Yrke för vilket verkstadsskolan är anordnad	Antal årskurser		Elev- antal i varje verk- stads- skola	Elev- antal i samtliga verk- stads- skolor	Anmärkningar
		enligt un- dervis- nings- planen	under v.-t. 1936			
Östergötlands läns landst. sk. f. y. Folåsa verkst.-sk., Vikingstad ..	målare	3	1	11	74	
	frisörer	4	1	21		
	möbelsnickeri	3	2	6	6	
II. Enskilda skolor.						
Bergslagens prakt. ung- domsskolor...	järn- och trä- industriella yrken (Domnarvet)	3	3	70		
	skogs-, cellu- losa-, pap- pers- o. såg- verksindu- strierna (Skutskär)	2	3	53	123	
Göteborgs skräd- deriskola.....	skrädderi	4	4	16	16	
Norrköpings frisörskola...	frisöryrket	2	2	4	8	
Stockholms ensk. hantverksskola	snickeri	4	4	10	26	
	skrädderi	4	4	16		
Stockholms frisörskola....	herrfrisör- yrket	3 ½	4	55	89	
	damfrisöryrket	3	3	34		

Tabell 2. Tablå över statens bidrag till verkstadsskolorna i Borås, Göteborg, Hälsoingborg och Örebro arbetsåret 1930—1931.

	Borås		Göteborg				Hälsingborg			Örebro		
	Skräddare I, II, III	Målare I, II, III	Mekaniker	Möbelsnickare	Murare	Sömmerskor I, II	Hem-sömmerskor I, II	Möbelsnickare I, II	Mekaniker	Mekaniker	Snickare	Frisörer
Antal undervisningstimmar med statsunderstöd	2 238	2 237	2 006	2 006	1 061	3 482	1 647	1 806	966	1 847	1 852	243
Statsbidrag	4 400:—	4 000:—	3 400:—	3 400:—	2 211:—	7 212:—	2 952:—	2 952:—	2 700:—	4 931:49	4 944:84	648:81
Statsbidrag för undervisningstimme	1:97	1:79	1:69	1:69	2:08	2:07	1:79	1:63	2:80	2:67	2:67	2:67
Antal lärjungar per avdelning	7	7	15	13	14	21	11	12	6	15	12	12
Statsbidrag för elev i medeltal	628:57	571:43	226:67	261:54	157:93	343:43	268:36	246:—	450:—	328:77	412:07	54:07
Statsbidrag för elev och undervisningstimme i medeltal	0:28	0:26	0:11	0:13	0:15	0:10	0:16	0:14	0:47	0:18	0:22	0:22

Tabell 3. Statens årliga kostnad för elev vid verkstadsskola i Stockholm m. fl. läroanstalter.

Verkstads-skola i Stockholm	Lantman-skola	Lant-hus-hålls-skola	Lantbruksskola		Högre folkskola		Kommunal mellanskola		Realskola		Gymnasium		Högre flickskola	
			Norr-land	Södra och mel-lersta Sverige	Allerum	Stock-holm	Nybro	Malmö	Köping	Vasa realskola i Stock-holm	Ny-köping	Högre latinläro-verket i Göteborg	Hudiks-vall	Lin-köping
798:37 283:17	455:72 256:55		620:69	766:67	331:69	222:10	470:13	224:14	656:41	358:51	962:06	542:03	281:65	174:23

P. M. angående det svenska hantverkets organisationsväsende.

Det svenska hantverket är organiserat efter två linjer, nämligen dels lokalt i hantverksföreningar och dels efter yrken i yrkessammanslutningar.

De äldsta hantverksföreningarna härröra sig från tiden omedelbart efter skråväsendets upphävande. Flertalet torde ha bildats under de senaste årtiondena. Sammanlagda antalet hantverksföreningar uppgår för närvarande till 310 med tillhoppa närmare 21 000 medlemmar. Föreningarna äro sammanslutna i Sveriges hantverksorganisation, bildad år 1905 med uppgift att verka för hantverkets och den mindre industriens utveckling. De lokala hantverksföreningarna utgöra organisationens bas. Hantverksföreningarna ha, med några undantag, huvudsakligen länsvis sammanslutit sig i hantverksdistrikt. Anslutningen till distrikten är dock icke obligatorisk. Antalet hantverksdistrikt uppgår för närvarande till 25. Från och med år 1933 äga distrikten motions-, representations- och rösträtt vid Sveriges hantverksorganisations årsmöten.

Yrkesförbundssammanslutningarna, av vilka vissa härleda sitt ursprung från skråtiden men de flesta tillkommit under senare tid, ha under det senaste årtiondet fått allt större anslutning. År 1933 skapades för att åstadkomma ett organiserat samarbete mellan Sveriges hantverksorganisation och yrkesförbunden inom Sveriges hantverksorganisation yrkesförbundens representantskap. Enligt hantverksorganisationens stadgar utgör detta representantskap, som består av ombud, valda av yrkesförbunden, en rådgivande institution, som i samarbete med styrelsen för Sveriges hantverksorganisation har att pröva och avgiva yttranden och förslag till nämnda styrelse i ärenden, som beröra hantverksskårens intressen. I representantskapet är Sveriges hantverksorganisations ordförande självskriven att leda förhandlingarna. Anslutna till representantskapet äro 23 yrkesförbund — representerande tillhoppa över 12 000 yrkesmän — nämligen följande:

- Bilverkstädernas riksförbund,
- Målarvärdarnas riksförening i Sverige,
- Svenska fotografernas förbund,
- Svenska frisörföreningen,
- Svenska optiker-föreningen,
- Specialoptikernas riksförbund,
- Sveriges allmänna snickarvärdareförening,
- Sveriges bageriäldkareförening,
- Sveriges bleck- och plåtslagarvärdareförbund,
- Sveriges konditorförening,
- Sveriges sadelmakare- och tapetserarvärdare riksförbund,
- Sveriges skrädderiäldsgivares centralförening,
- Sveriges urmakareförbund,
- Sveriges tapetserarvärdare centralförening,
- Sveriges smides- och mekaniska verkstadsäldkares riksförbund,
- Sveriges skomakeriäldkares och skohandlars riksförbund, yrkessektionen,
- Föreningen Sveriges skönfärgerier och kemiska tvättanstalter,
- Svenska elektriska installatörförbundet,
- Sveriges skorstenfejardvärdare riksförbund,

Sveriges juvelerare- och guldsmedsförbund,
 Blomsterdekoratörernas riksförbund,
 Sveriges bokbinderi-idkare-förening,
 Sveriges glasmästeri- och förgylleriidkares riksförbund.

Beträffande de uppräknade yrkesförbunden må anmärkas, att optikeryrket är fördelat å tvenne förbund, båda anslutna till representantskapet, samt att samma är förhållandet med tapetserareyrket. Utanför representantskapet stå ytterligare bland annat följande yrkesförbund:

Svenska boktryckareföreningen,
 Svenska kakelugnsmakarmästareförbundet,
 Cementvarufabrikanternas riksförbund,
 Sveriges charkuteri- och slakteriidkares riksförbund,
 Sveriges hattmakareförening,
 Sveriges körsnärsmästareförening,
 Sveriges rörledningsfirmors förbund,
 Sveriges stenhuggeriidkareförening.

Yrkesförbunden synas i anseende till det ändamål, stadgarna föreskriva för verksamheten kunna indelas i två huvudgrupper, nämligen de, som uteslutande ha till uppgift att tillvarataga rena yrkesintressen, och de, som utöver nämnda uppgift ha till ändamål att företräda sina medlemmar gentemot arbetarna och dessas fackliga organisationer. Gränserna mellan de båda grupperna äro dock flytande och organisationsväsendet å området företer en rik provkarta på å skiftande sätt organiserade sammanslutningar.

Förbund, vilka uteslutande ha till uppgift att tillvarataga sina medlemmars yrkesintressen, äro till en början bilreparatörernas, bokbindarnas, boktryckarnas och körsnärernas. För dessa yrken finnas särskilda sammanslutningar för arbetsgivareintressenas tillvaratagande. Till de rena yrkesförbunden höra vidare fotografernas, juvelerarnas, elektriska installatörernas, smedernas, skorstensfejarnas, snickarnas och specialoptikernas sammanslutningar, ävensom sadelmakarnas och tapetserarmästarnas riksförbund. Till denna grupp torde ock kunna hänföras föreningen Sveriges skönfärgerier och kemiska tvättanstalter.

Inom den senare gruppen, yrkesförbund, företrädande arbetsgivareintressen, finnas flera olika föreningstyper. Till denna grupp höra i första hand förbunden för skraddarna, målarna och bagarna, vilka för medlemskap fordra, att vederbörande driver rörelse med tillhjälp av anställda och sålunda är arbetsgivare. Karaktär av arbetsgivareorganisationer ha vidare förbunden för urmakarna och frisörerna, vilka båda framstå såsom avtalsslutande parter vid rikskollektivavtal med motsvarande fackföreningar. Arbetsgivarebetonade äro slutligen även bleck- och plåtslagarnas samt skomakarnas sammanslutningar, Sveriges konditorförening och tapetserarnas centralförbund. De sistnämnda organisationerna ha icke egna rikskollektivavtal. Som avtalsslutande part framträda i stället i regel de lokala föreningarna, som dock i allmänhet vid avtalsförhandlingar åtnjuta bistånd av det yrkesförbund, till vilket de äro anslutna. De nu uppräknade förbunden äro icke anslutna till svenska arbetsgivareföreningen utan intaga en fullt fristående ställning i förhållande till nämnda organisation.

Förbundens stadgar äro även i andra avseenden än det nu berörda av skiftande innehåll. Endast ett fåtal förbund uppställa i stadgarna närmare utformade krav på medlemmarnas kompetens. Största fordringar i nämnda hänseende torde uppställas av specialoptikernas förbund, vilket underkastar inträdessökande i förbundet

en formlig examen. Skorstensfejarnas förbund, som ju genom lagstiftning å området intager en särställning, fordrar för medlemskap, att vederbörande innehar kommunal anställning som självständig skorstensfejaremästare. Relativt stränga bestämmelser med avseende å inträdesprövningen ha vidare urmakarnas yrkesförbund, som stadgar, att kompetensen skall vid inträde styrkas genom gesällbrev eller genom arbetsbetyg, som visar, att vederbörande minst fem år arbetat inom yrket, varjämte i tvistiga fall för inträde kan fordras, att den inträdessökande med arbetsprov styrker sin kompetens. Körsnärernas förbund stadgar, att medlemskap kan vinnas av »körsnärsmästare, som äger erforderliga yrkeskunskaper», bilreparatörernas förbund fordrar, att vederbörande åtnjuter gott tekniskt och kommersiellt anseende i allmänhet, vilket prövas från fall till fall. Sistnämnda förbund uppgiver, att innehavet av förbundets yrkesskylt utgör en garanti för vederbörandes kompetens. Liknande uppgift lämnas av skomakarnas förbund, vars stadgar för medlemskap fordrar »av fackman styrkt yrkeskunskap». Vissa förbund sakna i stadgarna särskilda kompetensfordringar på medlemmarna, men torde i praktiken upprätthålla vissa restriktioner. Av konditorernas och skönfärgeriernas sammanlutningar uppgivas sålunda, att innehav av yrkesskylt, utlämnad av respektive förbund, utgör garanti för vederbörande medlems yrkeskompetens.

I fråga om yrkesutbildningen ha flertalet yrkesförbund fastställt lärotider för yrket. Obligatoriska lärlingskontrakt föreskrivas av urmakare och frisörer. Vissa förbund hålla egna skolor, boktryckarna skolan för bokhantverk i Stockholm, frisörerna ha fyra egna skolor vartill komma tre kommunala frisörskolor. Skorstensfejarna ha egen skola. Urmakarna anordna i regel årligen sommarkurser för lärlingar. Urmakarna och frisörerna ha egna yrkeskonsulenter. Åtskilliga förbund uppgiva sig ordna föreläsningsserier i yrkesfrågor för sina medlemmar.

P. M. rörande kollektivavtalens bestämmelser om lärlingar m. m.

I bifogade tabell äro sammanställda vissa uppgifter om lärlingsbestämmelser i gällande kollektivavtal. Framhållas må, att man av denna sammanställning icke kan draga några slutsatser om lärlingsväsendets förekomst inom olika näringsgrenar. Uppgift saknas nämligen på antalet lärlingar hos arbetsgivare, som beröras av ifrågavarande kollektivavtal. Att märka är också, att man i kollektivavtalen för en del näringsgrenar, inom vilka lärlingsutbildning äger rum, icke upptagit några som helst bestämmelser om lärlingar. Då lärlingsbegreppet är i hög grad svävande, möter det vidare svårigheter att bedöma, huruvida vissa bestämmelser avse lärlingar i egentlig mening eller yngre arbetskraft över huvud. Man finner t. ex., att inom en och samma näringsgren somliga kollektivavtal upptaga löner för »lärlingar», medan andra, som uppenbarligen omfatta samma slags arbetskraft, bestämma löner för yngre arbetare (15, 16 år o. s. v.). Vid utarbetandet av här ifrågavarande sammanställning äro medräknade sådana avtal, av vilka man tyckt sig kunna finna, att kollektivavtalens parter åsyftat en reglering av arbetsvillkoren för lärlingar i egentlig mening.

I tabellen äro endast redovisade kollektivavtalen inom de näringsgrenar, där bestämmelser av ovannämnda slag återfinnas. Antalsuppgifterna, vilka hänföra sig till årsskiftet 1935/36, betecknas som preliminära, då inventeringen av avtalsbeståndet vid denna tidpunkt ännu ej helt avslutats.

Man finner av tabellen, att lärlingsbestämmelser i nämnvärd utsträckning förekomma endast inom ett fåtal näringsgrenar. Bland dessa märkas främst träförädlingsfabriker (snickeri- och möbelfabriker m. m.), bokbinderier, litografiska och kemigrafiska anstalter, tryckerier, bagerier, slakterier och charkuterier, skinn- och pälsvarufabriker samt, inom beklädnadsindustrien, beställningsskrädderier. Inom byggnadsverksamheten påträffar man lärlingsföreskrifter i avtalen för bleck- och plåtslagarfacket, målarfacket samt förgylleri- och glasmästerifacket, medan för flertalet arbetargrupper sådana helt saknas. Vidare må nämnas avtalen för sadelmakar- och tapetserarverkstäder, frisersalonger, skorstensfejare och handels-trädgårdar. Tillsammans är det 970 avtal, omfattande c:a 58 000 arbetare, som innehålla lärlingsbestämmelser.

I somliga avtal har man stannat vid att reglera en eller annan detalj av lärlingsväsendet, i andra ha upptagits bestämmelser, som syfta till en mera fullständig, systematisk reglering av lärlingsförhållandet.

Lärotidens längd växlar enligt kollektivavtalen inom olika näringsgrenar och yrken. Den vanligaste lärotiden synes vara tre år, men även 4 och 5 års lärotid förekommer i stor utsträckning, i några fall t. o. m. 6 års.

Begränsning av lärlingarnas antal, s. k. lärlingsregulativ, är vanlig enligt avtalen vid bagerier, charkuterier, beställningsskrädderier samt inom sadelmakar- och tapetserarfacken, bleck- och plåtslagarfacket, måleriyrket, frisöryrket och skorstensfejeriet.

Lärlings ålder vid antagandet anges i allmänhet i avtalen. Den varierar från 14 till 20 år.

Särskilda bestämmelser om lärlings sysselsättning under lärotiden, åsyftande att garantera honom allsidig utbildning i yrket, återfinner man främst inom träförädlingsindustrien, bokbinderiyrket, skinn- och pälsvarufabriker, målarfacket

samt frisörfacket. I målarfackets avtal samt i ett fåtal avtal inom några andra näringsgrenar stadgas vidare, att lärling skall deltaga i yrkesskola och att de avtalsslutande organisationerna ha att tillse, att lärlingen tillgodogör sig undervisningen.

Avtalsbestämmelserna om lärlings lön äro av mycket växlande beskaffenhet. Inom en del näringsgrenar utgår timlön till lärlingen, inom andra veckolön. I några fall, bl. a. inom träförädlingsindustrien, har man angivit lärlingens lön i procent av utlärar arbetares lön.

En närmare undersökning av de manliga lärlingslönerna har gjorts beträffande vissa näringsgrenar, där lärlingsbestämmelser äro mera allmänt förekommande, nämligen: träförädlingsindustrien, bokbinderier, litografiska och kemigrafiska anstalter, tryckerier, skinn- och pälsvarufabriker, sadelmakar- och tapetserarfacket, bleck- och plåtslagar- samt målarfacken, trädgårdsyrket och frisörfacket. I den mån det varit möjligt, ha lärlingslönernas storlek, procentuellt sett i förhållande till utlärar arbetares löner, uträknats. En sammanfattning av denna undersökning återfinnes i nedanstående tablå (se sid. 124).

Vad angår 1:a och 2:a årets lärlingar, äro lönerna ej sällan utelämnade i avtalen. Man har i stället överlåtit åt arbetsgivaren att bestämma lönen genom överenskommelse med den enskilde lärlingen eller dennes målsman eller, såsom i några fall, med fackföreningen. Sammanlagt 420 avtal, berörande omkring 15 700 arbetare, innehålla bestämmelser av nyssnämnd beskaffenhet ifråga om 1:a årets lärling. Motsvarande tal för 2:a årets lärling äro resp. 132 och 7 500. Dessa avtal återfinnas inom träförädlingsindustrien, sadelmakar- och tapetserarfacken samt bleck- och plåtslagarfacket.

Av tablåen framgår att lärlingslönernas höjd i förhållande till utlärar arbetares löner starkt växlar, för 1:a årets lärling från omkring 20 % till mellan 60 och 70 %, för 2:a resp. 3:e årets lärling från mellan 20 och 30 % upp till mellan 71 och 80 resp. över 80 %, för 4:e årets lärling från mellan 31 och 40 % till över 80 % och för 5:e årets lärling från mellan 41 och 50 % till över 80 %.

Inom träförädlingsindustrien gäller enligt flertalet avtal, att lönen för 1:a och 2:a årets lärling, som skall utbildas till fabriksnickare, möbelsnickare, modellsnickare m. fl. yrken, bestämmes genom överenskommelse mellan arbetsgivaren och lärlingens målsman eller, då sådan saknas, lärlingen själv; under 3:e läroåret är lönen 60 % och under 4:e året 80 % av utlärar arbetares minimilön. Lönen för lärling, som skall utbildas till maskinträarbetare, bonare, fanérare m. fl. yrken, bestämmes för 1:a året genom överenskommelse och är för 2:a och 3:e åren fixerad till resp. 55 och 80 %. (I sammanställningen här nedan har man redovisat de bestämmelser, som avse förstnämnda kategori av lärlingar.)

För bokbinderiyrket har uträknats proportionen mellan manlig lärlings lön och minimilönen för utlärar arbetare under 1:a året som sådan. (Lönen stiger för utlärar arbetare och når sitt maximum från och med 4:e året.) Det visar sig, att lärlingslönen 1:a året uppgår till 41—42 %, 2:a året till 52—53 %, 3:e året till omkring 70 % och 4:e året till omkring 85 % av utlärar arbetares lön. Räknar man med den högsta för utlärar arbetare fastställda lönen (4:e årets), blir procent-satserna resp. omkring 32, 40, 55 och 66 %. De kvinnliga lärlingarna i bokbinderiyrket erhålla relativt högre lön än de manliga: 1:a året 63 %, 2:a året 78 % och 3:e året 88 % av utlärar kvinnlig arbetares minimilön under 1:a året, resp. 54, 68 och 75 % av utlärar kvinnlig arbetares minimilön 4:e året.

De litografiska lärlingarnas löner hålla sig vid omkring 35 % 1:a året, 44 % 2:a året, 59 % 3:e året och 72 % 4:e året av den utlärar minimilön. Beträffande civiltryckerierna ha lärlingslönerna uträknats i relation till utlärar handsätters minimi-

Lärings lön i % av utlörd arbetares lön.

	—20		21—30		31—40		41—50		51—60		61—70		71—80		81—	
	avtal	arb.	avtal	arb.	avtal	arb.	avtal	arb.	avtal	arb.	avtal	arb.	avtal	arb.	avtal	arb.
1:a årets lärling.....	60	4 983	124	14 156	36	2 796	45	8 074	11	1 644	1	10	—	—	—	—
2:a »	—	—	104	8 467	269	14 808	79	3 694	69	7 225	42	5 506	2	160	—	—
3:e »	—	—	11	446	88	8 078	130	9 396	294	15 425	48	6 803	91	6 626	5	213
4:e »	—	—	—	—	10	455	70	7 312	73	3 589	104	10 484	274	12 781	18	4 564
5:e »	—	—	—	—	—	—	5	322	25	1 988	36	1 098	88	3 326	49	5 116

lön. Procentsatserna äro för 1:a årets lärling 26, för 2:a årets 40, för 3:e årets 53 och för 4:e årets 66.

Vid tapetfabrikerna utgöra lärlingslönerna omkring 52, 63 och 80 % resp. 1:a, 2:a och 3:e åren.

Inom bagerinäringen äro förhållandena i mycket hög grad varierande på olika platser. För 1:a årets lärling fastställes lönen enligt ett avsevärt antal avtal genom överenskommelse i varje särskilt fall. I flertalet avtal äro dock lönerna angivna och synas i regel uppgå till mellan 40 och 50 % av utlärar arbetares lön. Procentsatserna för 2:a årets lärling växla mellan 30 och 80 %, i de flesta avtal ligga de mellan 50 och 60 %. Under 3:e året synes i flertalet fall lärlingslönen utgöra 70 å 80 % av utlärar arbetares lön.

Vid beställningsskrädderierna betalas lärling 1:a året med omkring 20 %, 2:a året med omkring 35 %, 3:e året med omkring 45 % och 4:e året med omkring 65 % av utlärar arbetares lön. Vid skinn- och pälsvarufabriker äro motsvarande procentsatser cirka 41, 54, 71 och 84.

Inom sadelmakar- och tapetserarfacket regleras lönerna för 1:a och 2:a årets lärlingar enligt flertalet avtal genom överenskommelse mellan arbetsgivaren och lärlingen. Enligt en del avtal äro lönerna fastställda till belopp, utgörande resp. omkring 20 å 25 och 30 å 40 % av utlärar arbetares lön. För 3:e resp. 4:e årets lärlingar växla procentsatserna i allmänhet mellan 45 och 55 resp. 50 och 70.

Enligt avtalen för bleck- och plåtslagarfacket bestämmes lönen för 1:a årets lärling av arbetsgivaren, i några fall även för 2:a årets. I övrigt äro angivna löner, som för 2:a årets lärlingar uppgå till mellan 30 och 40 %, för 3:e årets till mellan 40 och 60 %, för 4:e årets i allmänhet till mellan 55 och 70 %, i några fall till under 50 % resp. över 80 %.

För målarfacket gäller, liksom för bleck- och plåtslagarna, att procentsatserna starkt växla från ort till ort. Man finner sådana för 1:a årets lärling från under 20 (rätt många) till omkring 30, för 2:a årets lärling från 20 till 35 (de flesta omkring 30 %), för 3:e årets från 40 till 60 och 4:e årets från 40 till 65 % (flertalet omkring 50 %).

Inom trädgårdsnäringen (handelsträdgårdar) är lönen för 1:a årets lärling icke avtalsmässigt reglerad. För 2:a årets lärling utgör lönen vanligen 40 till 50 %, för 3:e årets 50 till 60, för 4:e årets 60 till 70 % av utlärar arbetares lön.

Riksavtalet för herrfrisöryrket stadgar, att lärlings avlöningsförmåner utgå enligt följande grunder: 1:a läroåret 15 %, 2:a läroåret 20 %, 3:e läroåret 35 % och 4:e läroåret 50 %, allt beräknat å högsta inom ortsgrupp under utbildningstiden gällande avtalsenliga minimilön för herrfrisörbiträde. Inom damfrisöryrket finnes motsvarande bestämmelse med procentsatserna 15, 25 och 40 under resp. 1:a, 2:a och 3:e läroåret.

I det följande återgivas in extenso lärlingsbestämmelserna i några avtal, i vilka en mera fullständig behandling av lärlingsfrågan förekommer.

Riksavtalet för träförädlingsindustrin.

Lärlingsbestämmelser.

Mom. 1. Lärling till någon av de i § 1 mom. 3 a) angivna yrkesgrupper¹ betalas under första och andra läroåren enligt överenskommelse mellan arbetsgivaren och lärlingens målsman eller, då sådan saknas, lärlingen själv;

¹ Fabrikssnickare, modellsnickare, möbelsnickare m. fl.

under tredje läroåret 60 proc.

» fjärde » 80 » samt

lärling till någon av de i § 1 mom. 3 b) och c) angivna yrkesgrupper¹ betalas:

under första läroåret enligt överenskommelse mellan arbetsgivaren och lärlingens målsman eller, då sådan saknas, lärlingen själv;

under andra läroåret 55 proc.

» tredje » 80 »

av utlärar arbetares minimilön.

Mom. 2. Det är arbetsgivarens skyldighet tillse, att lärling erhåller största möjliga kunskap och färdighet i yrket.

Som lärling får icke anställas den, vilken icke fyllt 15 år.

Riksavtalet för bokbinderiyrket.

§ 5.

a) Vad i detta avtal är bestämt gäller i tillämpliga delar även för lärlingar och minderåriga arbetare.

b) Lärling skall direkt antagas och avlönas av arbetsgivaren eller dennes representant.

c) De i §§ 3 och 4 fastställda minimilönerna gälla även för arbetare, manliga och kvinnliga, vilka utan att hava varit lärlingar arbetat i facket så lång tid, som för dylika arbetare utgör stadgad lärotid.

Till arbetare, manliga och kvinnliga, som anställas efter fyllda 20 resp. 19 år och vilka tidigare icke arbetat i facket, utgår lön i enlighet med § 3 b eller § 4 mom. b, d eller e.

d) Till minderåriga arbetare, manliga och kvinnliga, som fyllt 16 år men icke 20 resp. 19 år och icke antagits som lärlingar, utgår samma avlöning som till lärlingar.

§ 21.

Lärlings utbildning.

a) För att kunna antagas till lärling fordras:
att kunna förete intyg om fullgod folkskolebildning,
att vid läkarundersökning erhålla friskbetyg samt
att hava fyllt 16 år.

b) Lärotiden fastställs till 4 år för manliga och 3 år för kvinnliga lärlingar.

c) Lärling skall ställas under ledning av i yrket erfaren fackman, och bör arbetsgivaren även i övrigt tillse, att lärlingen erhåller den utbildning, att han eller hon efter ovan angivna lärotids slut äger de kunskaper, som berättiga till den för utlärar, resp. manlig eller kvinnlig arbetare bestämda minimilönen.

d) I regel må lärling ej användas till annat än yrkesarbete inom verkstaden.

Riksavtalet för litografiska och kemigrafiska anstalter.

§ 20.

Lärlings antagande och utbildning.

a) Yngling, som skall utbildas till litograf, kartograf, litofotograf, tryckare, övertryckare, retuschör eller kemigraf, kallas lärling.

¹ Maskinträarbetare, bonare, fanérare m. fl.

b) För att kunna antagas till lärling fordras att kunna förete intyg om minst fullgod folkskolebildning, att vid läkarebesiktning erhålla friskbetyg, att ha uppnått i lag stadgad ålder samt dessutom

för utbildning till litograf och kartograf att tillfälle givits arbetsgivaren att under minst tre månader, vilka sedermera inräknas i utbildningstiden, utan ersättning pröva vederbörandes anlag för teckning,

för utbildning till tryckarelärling att minst ett år före anställandet såsom lärling hava tjänstgjort som biträde i press.

c) Vid lärlings antagande må mellan arbetsgivaren och lärlingens målsman upprättas kontrakt, innehållande bestämmelser om arbetsvillkor och löneförmåner. Bestämmelserna i detta kontrakt må dock icke strida mot avtalets bestämmelser.

d) Lärotiden skall vara effektiv och är för litograf- och kartograflärlingar fem år och för övriga fyra år.

Före fyllda 20 år må ingen betraktas såsom utlärd.

e) Därest till lärling antages den, som fyllt 19 år och varit anställd i yrket under minst tre år, blir lärotiden för denna endast tvåårig. För dylik lärling fastställs efter överenskommelse särskild lön.

f) Antages biträde till lärling, må nedsättning i hans avlöning ej ske.

g) Vid lärlingstidens utgång äger arbetare erhålla ett bevis över fullgjord läro gång.

§ 21.

Lärlings arbetsförhållanden.

Med den begränsning, lag stadgar, gälla för lärling samma bestämmelser rörande ordinarie arbetstid m. m., som äro i avtalet fastställda för yrkesarbetare.

Riksavtalet för civiltryckerierna.

§ 64.

Lärlings antagning; lärotid.

a) För att kunna antagas till lärling fordras att kunna förete intyg om fullgod folkskolebildning, att vid läkarbesiktning erhålla friskbetyg samt dessutom att ha uppnått i lag stadgad ålder.

b) Lärotiden skall vara effektiv och är högst för sätтар- och stilgjutarlärlingar fyra år, för snällpresstryckar-, digelpresstryckar- och iläggarlärlingar två år eller lägst hälften därav.

c) Lärotiden för maskinsätтар-, sätтар-, snällpresstryckar- och stilgjutarlärlingar kan icke utan arbetsgivarens medgivande anses fullgjord före fyllda 20 år och för digelpresstryckar- och iläggarlärlingar icke före fyllda 18 år.

d) Om till snällpresstryckarlärling antages förutvarande digelpresstryckare, digelpresstryckarlärling eller iläggare eller till digelpresstryckarlärling förutvarande iläggare, kan lärotiden enligt överenskommelse förkortas.

§ 65.

Lärlings arbets- och övertid.

Med den begränsning lag stadgar gälla för lärling samma bestämmelser rörande ordinarie arbetstid, fritid m. m., som äro i avtalet införda för yrkesarbetare.

Bagerinäringen.

1. Lärlings antagande.

Vid antagande som lärling skall, om arbetsgivaren så fordrar, företes läkarintyg, att den arbetssökande ej lider av sjukdom, som gör honom eller henne olämplig för yrket. Läkarbetyget skall, där det avgivits på arbetsgivarens begäran, betalas av denne, därest anställning erhålles.

2. Lärotid. Lärotiden är:

I mjukbrödsbageri: tre år för manlig arbetare och ett år för kvinnlig.

I spisbrödsbageri: två månader.

I bagerikonditori: tre år för manlig och två år för kvinnlig.

Inträffar avbrott i lärotiden, skall densamma förlängas med så lång tid, som avbrottet varat. Lärling får icke, såvida ej påtaglig olämplighet föreligger, uppsägas eller avskedas i och för anställande av ny lärling. S. k. springpojkar få icke användas i direkt bageri- och konditoriarbete.

3. Lärlingsregulativ.

Lärlingar få icke anställas till högre antal än en på var tionde av vid bageri och en på var femte av vid konditori fast anställda yrkesarbetare; dock att, där antalet fast anställda bageri- eller konditoriarbetare uppgår till två, en lärling får anställas.

Tapetserarfacket i Stockholm.

Lärlingsbestämmelser.

§ 1.

För lärling gäller samma ordinarie arbetstid som för utlärda arbetare, dock är lärling skyldig att efter arbetstidens slut verkställa städning å verkstaden. Lärling får ej användas att hämta förtäring annat än till frukost- och annan måltidsrast.

§ 2.

Lärling betalas första och andra året efter överenskommelse mellan arbetsgivaren och vederbörande lärnings målsman eller, om sådan saknas, lärlingen själv, tredje året kr. 27: 90 per vecka, fjärde året 75 öre per timme och femte året 94 öre per timme.

Lärflicka betalas första och andra året efter överenskommelse mellan arbetsgivaren och vederbörande lärflickas målsman eller, om sådan saknas, lärflickan själv, tredje året kr. 28: 80 per vecka.

I avseende å övertidsarbete och semester gälla samma bestämmelser som för fullgoda arbetare.

För veckoavlönad lärling och lärflicka får avdrag ej göras för helgdagar och i detta avtal stipulerade fridagar. Vid avkortad arbetstid utgår avlöningen i proportion till den arbetade tiden.

§ 3.

Det arbetsprov, som lärling utför för erhållande av kompetensbevis, skall för bedömande inlämnas till Stockholms Stads Hantverksförening, som efter uttalande av yrkeskunniga besiktningsmän från i detta avtal inbegripna föreningar äger att däröver meddela sådant bevis.

§ 4.

Lärling vare skyldig biträda med allt arbete, som inom yrket förekommer och varom han i arbetet anmodas, dock med hänsyn till hans krafter och så att läran-det av yrket ej åsidosättes. Lärling får ej arbeta på ackord.

Frånvaro på grund av fullgörandet av värnplikt må ej föranleda avskedande.

§ 5.

Lärmästare vare skyldig att underlätta lärlings besök i teknisk söndags- och aftonskola samt yrkesskola, därest sådan finnes.

§ 6.

Där arbetsgivaren ej är yrkeslär, skall han, för att äga rätt anställa lärling hava yrkeslär verkstadsföreståndare.

§ 7.

Lärlingars antal må ej överstiga $\frac{1}{3}$ av antalet fullärda arbetare. Dock må arbetsgivare, oavsett arbetarantalet, sysselsätta en lärling.

§ 8.

Organisationerna äro skyldiga att tillse, att de upprättade bestämmelserna för lärlingar noga efterlevas av såväl arbetsgivare som lärlingar.

Bleck- och plåtslagarfacket i Stockholm.

Lärlingars löner etc.

a) Maximiåldern för nylärlingars antagande är 19 år, och får denna åldersgräns ej överskridas.

b) Å verkstad får ej finnas mer än en lärling på två anställda utlärda arbetare. Vid fastställandet av antalet lärlingar för varje verkstad medräknas ej sådan lärling, som omnämnes i mom. f), under den tid han utför ackordsarbete. Det sista gäller dock ej för verkstad, där huvudsakligast s. k. utlärlingar tillfälligtvis sys-selsätts.

c) Lönen till första årets lärling bestämmes av arbetsgivaren.

2:a årets lärling betalas med kr. 0: 88 pr timme

3:e » » » » 1: 03 » »

4:e » » » » 1: 20 » »

5:e » » » » 1: 40 » »

d) Ny lärling, som genomgått ett-årig kurs i yrkesskola, skall räknas såsom andra årets lärling.

e) Vid konstaterad särskild duglighet och villighet kan högre lön utgå till 4:de och 5:te årens lärling.

f) 6:e årets lärling betalas enligt överenskommelse. Åt sådan lärling kunna an-förtros egna arbeten, och skola dessa vara av sådan art, att lärlingen gives möjlig-het att förkovra sig i yrket. Om vid något tillfälle större arbeten anförtros åt lärling skall sådant arbete utföras enligt gällande ackordsprislista. Förskottsbetal-ningen utgår därvid enligt den för lärlingen gällande ordinarie timlönen.

g) För skrapning och strykning av takfasadlister och fönsterbleck samt för övriga arbeten, som utföras i stopplina, betalas en förhöjning av 16 % å gällande timlön.

h) För snöskottning, nedtagning och urisning av stuprör samt uppsättning av desamma vintertid betalas en förhöjning av 25 % å gällande timlön.

i) För inläggning av tegel på gamla tak samt för nedslagning av puts höjes gällande timpenning med 50 %. För vakter i samband med ovanstående arbeten utgår förhöjningen med 16 %.

Målarfacket i Stockholm.

Lärlingsavtal.

§ 1.

a) Vid antagande av lärling inom yrket skall hänsyn tagas till yrkets säsong-karaktär och sålunda icke intagning av lärlingar ske månaderna nov., dec., jan. och febr. Skiljenämnden äger dock, efter prövning i särskilda fall medgiva undantag från denna bestämmelse.

Personer eller firmor, vilka icke yrkesmässigt bedriva målerirörelse hava icke rätt att anställa och utbilda lärlingar.

b) Ingen får antagas för att lära yrket som är över 20 år eller som ej fyllt 15 år. Undantag härifrån kan endast ske genom skiljenämndsbeslut.

c) Yrkesutöware, som icke sysselsätter någon utlärdd arbetare, äger ej rätt att anställa någon lärling.

Arbetsgivare äger rätt att hålla en lärling därest han sysselsätter minst 4 utlärdda arbetare i medeltal per år eller därest avlöning utbetalats för minst 8 000 arbetstimmar till utlärdda arbetare under loppet av ett år.

Arbetsgivare, som sysselsätter minst 20 utlärdda arbetare i medeltal per år eller har utbetalt avlöning för minst 40 000 arbetstimmar till utlärdda arbetare under loppet av ett år, äger rätt att ha två lärlingar.

Arbetsgivare, som sysselsätter minst 50 utlärdda arbetare i medeltal per år eller har utbetalt avlöning för minst 100 000 arbetstimmar till utlärdda arbetare under loppet av ett år, äger rätt att ha tre lärlingar.

Arbetsgivare, som har mindre än 4 utlärdda arbetare per år, eller icke har det antal lärlingar som avtalet medgiver, kan under månaderna maj—oktober erhålla lärling från Stockholms stads Lärlings- och Yrkesskola. Anmälan härom skall dock ske till arbetarnas organisation i fall sådan lärling erhålles. Därest arbetsgivare ej uppfyller avtalets bestämmelser angående lärlings utbildning, upphör rätt till erhållande av lärling enligt denna bestämmelse.

d) För lärling, som skall inträda i yrket skall tillämpas 2 månaders försökstid, varefter såväl lärling som arbetsgivare äga avgöra, huruvida lärotiden skall fortsätta eller ej.

För lärling, som förut arbetat i yrket, gäller en provotid av 1 månad.

e) Yrkesutöware skall, sedan lärling efter försökstidens slut antages i lära, behålla honom i kondition till lärotidens slut, och betala honom veckolön året om.

f) Lärotidens längd skall vara 4 år.

§ 2.

Sedan lärling genomgått avtalsenlig lärotid, skall utlärlingsbetyg lämnas. honom.

Lärling äger rätt och skyldighet att vid lärotidens slut utföra gesällprov på arbetsgivarens bekostnad och utan avdrag på veckolönen.

I den händelse det utförda gesällprovet skall stanna i lärlingens ägo, bör detta utföras under vintermånaderna och anslås för dess utförande högst tre veckors lärlingsavlöning.

§ 3.

a) Lärlings avlöning utgår per vecka med följande belopp:

1:sta året	kronor 25:—
2:dra »	» 29:—
3:dje »	» 35:—
4:de »	» 48:—

b) Till lärling skall utgå ställningsprocent, reseersättning och dagtraktamente i likhet med vad som gäller för utlärda arbetare.

Vid arbete på övertid utgår för lärling övertidsersättning, beräknad efter samma proc. som gäller för utlärdd arbetare och med veckolönens fördelning per 45 timmar.

Övertidsarbete får förekomma under högst 2 timmar per månad samt endast å söckendagar.

c) Arbetstiden för lärlingar är densamma som för utlärda arbetare, dock så, att den ordinarie arbetstiden för sommaren tillämpas även om vintern.

d) Bestämmelserna i avtalet om olycksfallsersättning och hälsoskydd skola gälla för lärling lika som för övriga arbetare.

Uppgår ej den dagsersättning, vartill lärling enligt lag är berättigad, till kronor 4:—, är arbetsgivaren skyldig att utfylla densamma till nämnda belopp per dag.

Vid av läkare styrkt sjukdomsfall, som under anställningstiden inträffar, äger lärling att uppbära avtalsenlig veckolön för sammanlagt 14 dagar under ett kalenderår.

e) Lärling äger rätt att utan avdrag på lönen erhålla ledighet påsk-, pingst-, mid-sommar-, jul- och nyårsafton samt 1:a maj, dock med avdrag å lönen.

§ 4.

Lärling får deltaga i ackordsarbete under det sista läroåret.

Om lärling under sista läroåret efter överenskommelse mellan arbetsgivare och ackordsarbetare skall deltaga i ackordsarbete, har sådan lärling rätt till utbekommande av eventuellt uppkommet överskott, fördelat på hälften av det timantal han deltagit i ackordet. Lärlingens lön utgår därvid i enlighet med avtalets bestämmelser, och är densamma garanterad.

§ 5.

a) Lärling skall tillhållas deltaga i undervisningen i Tekniska skolans söndags- och aftonkurser och äger han rättighet härtill utan avdrag å veckolönen.

Önskar lärling ledighet om dagen i och för studier i målning vid Tekniska skolan skall sådan lämnas, och äger arbetsgivaren rätt att härför göra avdrag å den stipulerade lönen.

Lärling skall sysselsättas och undervisas i de olika slag av målningsarbete, som förekomma hos den arbetsgivare han är anställd, i regel rumsmålning.

För utförande av andra arbeten får lärling ej sysselsättas längre tid än högst 7 timmar per vecka.

Underlåter arbetsgivare att uppfylla avtalets bestämmelser om lärlings anställning eller utbildning, får annan lärling ej sedan anställas utan skiljenämnds godkännande.

b) Avskedas lärling utan prövning av skälen härför, är arbetsgivaren skyldig att utbetala avtalsenlig lön till lärlingen intill dess han erhållit ny anställning i yrket eller återanställes. Detta gäller även om sådana fall föreligga, att arbetsgivare i strid mot avtalet betalar lärling timlön i stället för veckolön.

§ 6.

a) Lärling, som på grund av sjukdom, militärtjänst eller annan anledning, varpå lärling ej själv kan inverka, nödgas avbryta sin lärotid skall, så snart ske kan, återtagas i anställning. Om den tid som sålunda går bort överstiger 3 månader, under hela lärotiden räknat, skall endast den tid, som överstiger dessa tre månader, frånräknas den totala lärotiden. Skulle annars sådana förhållanden inträda, att det från ena eller andra sidan framställes begäran om avbrott i eller utökning av lärotiden, skola de skäl, som härför föreligga, prövas och avgöras av skiljenämnden.

b) Till reglerande av förhållandena mellan målaremästare och lärling gäller i övrigt avtalets allmänna bestämmelser i tillämpliga delar.

c) Därest mästare eller lärling inom avtalets giltighetsområde bryter mot lärlingsavtalets bestämmelser, äro de avtalsslutande organisationerna skyldiga ingripa i och för rättelse av dessa förhållanden oavsett om mästare eller lärling är organiserad eller ej.

Riksavtalet för herrfrisöryrket.

Lärlingsregler.

a) Vid antagande av lärling anses de första 6 månaderna som en prøvotid, under vilken arbetsförhållandet när som helst kan upplösas. Skall lärling fortsätta, gäller för denne minst tre års lärotid, prøvotiden inräknad, och upprättas vid anställningens början kontrakt, rörande dennes antagande i lära, mellan arbetsgivaren och lärlingens målsman.

b) Det åligger arbetsgivaren, som antager lärling, att under lärotiden bereda honom fullständig utbildning i yrket. Detta skall ske efter fastställda läroplanen. Å de orter, där frisörskola finnes, skall skolans reglemente gälla.

c) Lärling får ej vid tiden för lärlingskontraktets upprättande vara yngre än 15 eller äldre än 17 år, dock med iakttagande av att lärling vid kontraktstidens utgång ej får vara fyllda 20 år.

d) Endast en lärling får vara anställd i varje affär. Två år skall dock förflyta efter sedan lärling blivit utbildad, innan ny lärling får anställas. S. k. tvålgosse kan därutöver anställas, men får denne ej vara äldre än 16 år, efter vilken ålder han icke får kvarstå i affären i sådan anställning.

e) Det åligger båda parterna tillse, att lärlingsutbildningen endast handhaves av organiserade mästare.

Formulär till lärlingskontrakt.

Undertecknad i egenskap av frisörmästare
 i egenskap av lärling samt i egenskap
 av lärlingens målsman, ingå härmed följande överenskommelse:

1. Undertecknad (mästarens namn) anställer hos mig såsom lärling
 (lärlingens namn) för att utbilda ^{hennes} ~~hon~~ i frisöryrket i enlighet med
 Svenska Frisörföreningens bestämmelser och program för
 utbildningen, samt genom praktik å min rak- & frisersalong. Även förbinder jag
 mig, att under kontraktstiden betala till Svenska Frisörföreningen och dess här
 berörda avdelning de avgifter, som äro gällande för dess medlemmar.

Lärlingen skall på mästarens kostnad tillhöra sjukkassa.

2. Undertecknad (lärlingens namn) född den i
 förbinder mig att under lärotiden på bästa sätt söka tillgodogöra mig den
 meddelade undervisningen, att efter bästa förmåga utföra de arbeten, som på
 grund av min anställning ålägges mig och i övrigt beflita mig om ett gott upp-
 förande.

3. Undertecknad (målsmans namn) förbinder mig, att i den mån
 min ställning såsom målsman gör det möjligt, söka bidra därtill, att lärlingen
 på bästa sätt fullgör sina ovan åtagna förpliktelser.

4. Lärotiden är 4 år, räknat fr. o. m. den t. o. m. den

5. Lärlingens avlöningsförmåner äro:

Under första läroåret pr vecka kronor

»	andra	»	»	»	»
»	tredje	»	»	»	»
»	fjärde	»	»	»	»

6. a) De sex första månaderna av lärotiden anses som en provotid, under vilken
 tid kontraktet kan å ömse sidor omedelbart hävas.

b) Lärling, som visar olydnad, oärlighet eller absolut oförmåga att lära yrket,
 kan från sin plats skiljas, vare det dock målsmans rätt att, därest denne därtill
 finner anledning, däröver hos skolstyrelsen framföra sina besvär.

c) Lärling, som innan lärotidens slut avviker från sin plats, varder utesluten från
 yrket och får ingen av Svenska Frisörföreningens medlemmar antaga sådan lärling
 i sin tjänst vid risk att varda från föreningen skild samt förlustig sina intressen i
 föreningens kassor och fonder.

d) Lärling, som anser sig blivit hårt eller orättvist behandlad kan däröver genom
 sin målsman framföra klagomål hos skolans styrelse. Finner styrelsen klagomålet
 befogat, äger styrelsen att annullera detta kontrakt och lärlingen är oförhindrad
 söka sig ny anställning inom facket med tillgodoseende av den hos föregående
 mästaren förflutna lärotiden.

e) Under tid, som sjukbidrag utbetalas till lärling, utgår ej någon lön.

f) Om lärlingen under längre tid än tre månader varit ur stånd att fullgöra sitt
 arbete äger mästaren rätt påfordra avtalets hävande.

g) Lärling får ej tillhöra någon inom yrket existerande fackorganisation förrän
 under sista läroåret.

h) Vid lärotidens slut äger lärlingen avlägga prov inför därtill utsedd nämnd,
 vilken därefter har att utfärda bevis på den yrkesskicklighet, som provet utvisar.

Lärlings principal må ej i dylik nämnd tjänstgöra.

i) Om för mästaren inträffar sådana förhållanden, att han bevisligen ej har
 användning för lärlingen, kan detta kontrakt transporteras på annan mästare inom
 frisöryrket.

j) Om detta kontrakt av en eller annan anledning önskas annullerat eller någon
 ändring av kontraktets bestämmelser vidtagen eller kontraktet transporterat, skall
 sådant ovillkorligen till skolans styrelse först anmälas, och av densamma godkän-
 nas, innan någon sådan åtgärd får företagas.

Inledningsvis har antytts, att tvekan mången gång kan råda, huruvida i visst
 kollektivavtal angivna löner avse lärlingar i egentlig mening eller yngre arbetare
 över huvud taget. Den industriella utvecklingen har medfört, att gränsen mellan
 yrkeslärda och icke yrkeslärda arbetare blivit svävande och därmed också gränsen

mellan lärlingen och övriga yngre arbetare. Det är endast i enstaka undantagsfall, som man i ett kollektivavtal finner bestämmelser, vilka direkt tagit sikte på berörda utveckling. Ett sådant fall är bokbinderinäringen. I dess riksavtal har man (sedan år 1934) vid sidan av lärlingsbestämmelser infört särskilda löneskalor för yngre arbetare inom vissa grenar av produktionen, för vilka yrkeslärd arbetskraft ej är erforderlig och där förutsättning för allsidig lärlingsutbildning icke torde förefinnas. För kartong-, kuvert-, pås-, wellpapps- och liknande tillverkningsgrenar äro sålunda angivna löner för yngre arbetare (från 16 år), vilka löner ökas med stigande ålder och icke, såsom för lärlingarna, med utbildningstiden.

Vad angår förekomsten i kollektivavtalen av löner för yngre arbetare, må hänvisas till den utredning, som verkställdes inom Socialstyrelsen år 1931, avseende avtalsbeståndet vid årsskiftet 1929/1930, och som finnes intagen å sid. 55—58 i den tryckta publikationen »Arbetslösheten inom fackförbunden samt därmed sammanhängande bestämmelser i förbundsstadgar och kollektivavtal».

Här nedan anföras löneskalor i ett antal mera omfattande avtal, som upptaga löner för såväl äldre som yngre arbetare. Där ej annat anmärkes, avse lönerna manliga arbetare och äro de uttryckta i öre per timme.

Mellansvenska gruvorna.

Yrkesarbetare, 20 år		Arbetare fyllda	
under jord	ovan jord	19 år	18 år
77	72	55	45

Järnbruken.

Yrkesarbetare		Grovarbetare		
24 år, 7 år i yrket	21 år, 4 år i yrket	20 år	19 år	18 år
80	73	66	55	45

Mekaniska verkstäder.

	Yrkesarbetare		Grovarbetare		
	24 år, 7 år i yrket	21 år, 4 år i yrket	20 år	19 år	18 år
Ortsgrupp 1	88	82	75	60	55
» 2	80	73	66	53	46
» 3	74	67	62	45	40

Bilreparationsverkstäder.

Ortsgrupp	Yrkesarbetare		Grovarbetare		18 år
	24 år, 7 år i facket	21 år, 4 år i facket	20 år, 3 år i facket	18 år, 1 år i facket	
1	150	135	115	95	80
» 2 a	135	120	105	80	65
» 2 b	130	115	100	80	65
» 3	120	105	85	70	55
» 4	105	90	70	55	45

Träförädlingsindustrin (snickeri- och möbelfabriker).

		Yrkesarbetare, 20 år	Hjälp- och diversearbetare, 18 år
Ortsgrupp	1	120	110
»	2	110	100
»	3	105	95
»	4	99	89
»	5	94	84
»	6	90	80
»	7	86	76
»	8	83	73
»	9	80	70

Bokbinderier, avseende kartong-, kuvert- och liknande industri.*Manliga arbetare.*

		23 år	22 år	21 år	20 år	19 år	18 år	17 år	16 år	15 år
Ortsgrupp	1 a	124	116	103	98	79	65	47	37	31
»	1 b	120	112	100	95	77	63	46	36	30
»	2	115	107	96	91	73	60	44	34	28
»	3	110	102	92	88	70	58	42	33	27
»	4	105	97	88	83	67	55	40	31	25
»	5	100	92	84	78	64	53	38	29	23

Kvinnliga arbetare.

		22 år	21 år	20 år	19 år	18 år	17 år	16 år	15 år
Ortsgrupp	1 a	75	70	68	63	55	47	37	31
»	1 b	72	68	66	61	53	46	36	30
»	2	69	65	63	58	51	44	34	28
»	3	66	63	61	55	49	42	33	27
»	4	63	60	58	52	47	40	31	25
»	5	60	56	54	49	44	38	29	23

Textilfabriker.

Manliga arbetare, 6 mån. vana för arbetare över 18 år, 3 mån. vana för arbetare under 18 år.

		21 år	20 år	19 år	18 år	17 år	16 år	15 år	14 år
Ortsgrupp	1	84	75	66	56	50	44	37	29
»	2	80	71	63	54	48	41	35	28
»	3	77	68	61	52	46	40	34	27
»	4	73	64	58	50	44	38	32	26
»	5	69	60	54	48	42	35	30	24

Kvinnliga arbetare, 6 mån. vana för arbetare över 18 år, 3 mån. vana för arbetare under 18 år

		18 år	17 år	16 år	15 år	14 år
Ortsgrupp	1	54	48	50	48	46
»	2	52	46	44	42	40
»	3	50	40	38	36	34
»	4	48	34	33	31	29
»	5	46	27	26	25	23

Herrkonfektionsfabriker.*Kvinnliga arbetare.*

		18 år, 2 ½ års vana		Arb. med lägre yrkesvana					
		presserska	annan arbetare	2 års	1 ½ års	1 års	½ års	¼ års	nybörjare
Ortsgrupp	1	88	84	76	67	59	50	42	34
»	2	84	80	72	64	56	48	40	32
»	3	80	76	68	61	53	45	38	30
»	4	75	71	64	57	50	43	36	29
»	5	71	67	61	54	47	40	34	27
»	6	67	63	57	50	44	38	32	25

Garverier.

		19 år	18 år	17 år
Ortsgrupp	1	105	75	71
»	2	93	64	60
»	3	86	60	56

Skofabriker.*Manlig arbetare, 6 mån. vana.*

		19 år	18 år	17 år	16 år	15 år	14 år
Ortsgrupp	1	100	80	65	58	49	40
»	2	95	75	60	53	44	35
»	3	90	70	55	48	39	30
»	4	83	65	50	43	34	26

Kvinnlig arbetare, 6 mån. vana.

		18 år	17 år	16 år	15 år	14 år
Ortsgrupp	1	64	54	46	39	42
»	2	61	50	42	35	34
»	3	58	46	38	31	27
»	4	54	42	34	27	23

Chokladfabriker.*Manlig arbetare.*

		18 år			17 år	16 år	15 år
		1:a året	2:a året	Efter 2 år			
Ortsgrupp	1	85	92	116	65	60	47
»	2	80	86	111	61	56	43
»	3	78	84	109	60	55	42
»	4	73	79	103	55	50	38
»	5	72	78	101	53	48	36
»	6	66	71	94	48	43	33
»	7	64	69	93	46	41	32

Kvinnlig arbetare.

		18 år				17 år	16 år	15 år
		1:a året	2:a året	3:e året	Efter 3 år			
Ortsgrupp	1	53	57	64	73	48	46	40
»	2	50	54	61	70	46	44	38
»	3	49	53	60	69	45	43	37
»	4	46	50	57	66	42	40	34
»	5	45	49	56	65	41	39	33
»	6	41	45	53	62	38	36	31
»	7	40	44	51	60	37	35	30

Tobaksfabriker i Stockholm.*Manlig arbetare.*

30 år	24 år	22 år	21 år	20 år	19 år	18 år	17 år
10 års tjänstg.	3 års tjänstg.	1 års tjänstg.					
135	130	125	115	105	95	85	70

Kvinnlig arbetare.

22 år	21 år	20 år	19 år	18 år	17 år
1 års tjänstg.					
80	75	70	65	60	55

Kemisk-tekniska fabriker i Stockholm.*Manlig arbetare.*

19 år	18 år	17 år
119	100	68

Kvinnlig arbetare.

18 år	17 år	16 år
70	53	44

Elektriska installationsbranschen.

Arbetare, som fyllt 18 år						17 år
	6 år i facket	4 år i facket	3 år i facket	1 år i facket	Nybörjare	
Ortsgrupp 1	150	135	125	110	85	80
» 2	132	122	112	94	75	70
» 3	128	115	103	83	66	61
» 4	117	107	94	73	62	57

Kollektivavtal med bestämmelser om lärlingar, 31 december 1935.

1	Bestämmelser rörande														
	Hela antalet		Därav med bestämmelser om lärlingsväsendet		lärlingslön och läroftid		begränsning av lärlingar- nas antal		lärlings- ålder vid antagandet		lärlings- sysselsätt- ning		lärlings- deltagande i yrkesskola		
	avtal	arb.	avtal	arb.	avtal	arb.	avtal	arb.	avtal	arb.	avtal	arb.	avtal	arb.	avtal
Näringsgrenar															
Järn- och stålverk.....	25	30 785	1	47	1	47	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Manufakturverk.....	65	5 064	3	73	3	73	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Bil- o. motorreparationsverkst.....	68	2 027	1	35	1	35	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Smidesverkstäder.....	41	1 062	1	100	1	100	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Mekaniska verkstäder.....	77	64 381	3	57	3	57	—	—	1	12	1	12	—	—	100
Vagnfabriker.....	3	136	2	116	2	116	—	—	1	94	1	94	—	—	—
Guld- och silfvervarufabriker.....	6	731	1	30	1	30	—	—	1	33	—	—	—	—	—
Övrig metallindustri.....	12	338	1	33	1	33	1	33	—	—	—	—	—	—	—
Stenbrott och stenhuggetier.....	83	8 097	7	175	7	175	—	—	—	—	3	80	—	—	—
Glasbruk.....	23	4 346	1	27	1	27	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Sågverk och hyvlerier.....	201	19 897	2	58	2	58	—	—	2	58	2	58	—	—	—
Låd- och fanéfabriker.....	20	1 337	1	36	1	36	—	—	1	36	1	36	—	—	—
Båtvarv.....	11	268	3	91	3	91	—	—	3	91	3	91	—	—	—
Träförädlingsfabriker.....	333	12 009	239	9 437	239	9 437	—	—	236	9 233	237	9 270	—	—	—
Korkfabriker.....	7	472	3	205	3	205	1	55	1	55	—	—	—	—	—
Korgmakerier.....	15	109	14	59	14	59	—	—	14	59	14	59	—	—	—
Käpp- och paraplyfabriker.....	2	10	2	10	2	10	—	—	2	10	2	10	—	—	—
Övrig trävaruindustri.....	12	480	2	60	2	60	—	—	2	60	2	60	—	—	—

Bokbinderier	29	3 765	2	3 458	2	3 458	—	—	—	2	3 458	—	—
Tapetfabriker.....	1	289	1	289	1	289	—	—	—	—	—	—	—
Grafiska anstalter.....	20	2 031	20	2 031	20	2 031	7	387	—	13	355	5	339
Bok- och tidningstryckerier.....	5	6 979	4	6 920	4	6 920	—	—	—	—	—	—	—
Bagerier och konditorier.....	209	9 886	172	8 731	171	8 724	159	8 318	9	147	—	—	—
Mejerier.....	143	1 984	17	132	17	132	—	—	—	—	—	—	—
Slakterier och charkuterier.....	149	4 423	97	2 437	97	2 437	90	2 356	19	731	4	55	—
Konfektionsfabriker och skrädderier.	109	18 085	18	2 821	18	2 821	16	2 757	1	19	—	—	—
Hattfabriker.....	23	1 641	4	352	4	352	—	—	1	17	—	—	—
Övrig textil- och beklädnadsindustri	13	496	2	40	2	40	1	9	—	—	—	—	—
Skinn- och pälsvärfabriker.....	5	1 114	2	667	2	667	1	660	—	—	1	660	—
Skomakeriverkstäder.....	26	752	2	19	1	8	2	19	—	—	—	—	—
Gummi- och papperfabriker.....	18	6 202	1	593	1	593	—	—	—	—	—	—	—
Sadelmakar- och tapetserarverkst....	56	1 907	49	1 679	49	1 679	41	1 379	3	39	2	13	572
Borstbinderier.....	8	248	1	25	1	25	—	—	1	25	1	25	—
Bleck- och plåtslagare.....	52	2 527	43	2 385	43	2 385	32	2 217	30	2 109	—	2	378
Målare.....	167	10 665	161	10 558	160	10 548	157	10 497	159	10 526	121	9 725	9 590
Förgylleri- och glasmåsterarbetare.	17	447	15	414	15	414	14	365	8	94	11	136	—
Stensättn. entreprenörer (övr. bygg-	10	278	2	28	2	28	—	—	—	—	—	—	—
nadsverksamhet).....													
Handelsträdgårdar.....	35	1 051	26	860	26	860	2	64	26	860	—	—	—
Frisörer.....	2	2 600	2	2 600	2	2 600	2	2 600	2	2 600	2	2 600	—
Skorstensfejare.....	42	394	41	386	41	386	23	301	—	—	—	—	—
Hotell- och restaurangpersonal.....	36	13 124	1	9	1	9	1	9	—	—	—	—	—
Summa	2 179	242 437	970	58 083	967	58 055	550	32 026	545	35 004	423	26 797	147 10 979

Tablå över antalet utlärdade lärningar åren 1931—1935 vid nedanstående hantverksföreningar.

Hantverksföreningen i	1931		1932		1933		1934		1935	
	Enskild mästare	Verkstads- skola	Enskild mästare	Verkstads- skola	Enskild mästare	Verkstads- skola	Enskild mästare	Verkstads- skola	Enskild mästare	Verkstads- skola
Boden	—	—	5	—	1	—	—	—	2	—
Bollnäs	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—
Borgholm	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—
Bureå	—	—	1	—	1	—	2	—	—	—
Båstad	1	—	5	—	2	—	1	—	—	—
Djursholm	—	—	—	—	—	—	3	—	1	—
Dorotea	—	—	1	—	—	—	1	—	1	—
Eksjö	7	—	3	—	2	—	1	—	5	—
Enköping	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—
Filipstad	—	—	—	—	2	2	—	2	1	—
Gefle	—	—	2	—	3	—	3	—	2	—
Gellivare-Malmber- get	—	—	1	—	1	—	2	—	1	—
Göteborg	9	2	23	10	14	4	25	4	19	4
Halmstad	2	—	3	—	1	—	2	—	2	—
Hedemora	—	—	—	—	—	—	4	—	3	—
Herrljunga	—	—	—	—	1	—	1	—	1	—
Hälsingborg	6	—	4	—	6	—	4	2	3	5
Höganäs	2	—	3	—	3	—	1	—	2	—
Ingelstad och Jär- restad	10	—	11	—	14	—	10	—	10	—
Jönköping	7	—	1	—	5	—	11	—	6	—
Karlshamn	—	—	2	—	3	—	—	—	—	—
Karlskrona	—	—	1	—	3	—	9	—	1	—
Karlstad	8	—	3	—	7	—	8	—	8	—
Kiruna	1	1	2	4	1	1	2	2	1	—
Klippan	—	—	—	—	3	—	1	—	—	—
Kramfors-Ådalen	—	—	1	—	—	—	1	—	1	—
Landskrona	10	—	8	—	6	—	7	—	3	—
Lidingö	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—
Lit	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—
Lund	19	—	23	—	9	—	13	—	17	—
Malmö	14	—	14	2	11	—	15	—	9	—
Mariefred	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Nynäshamn	1	—	1	—	—	—	1	—	1	—
Nora	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—
Norrköping	6	—	15	—	3	—	16	—	9	—
Nässjö	—	—	1	—	—	—	1	—	1	—
Osby	—	—	2	—	—	—	1	—	—	—
Oskarshamn	2	—	—	—	—	—	2	—	—	—
Perstorp	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Rättvik	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—
Rönnebergs m. fl. härad	5	—	2	—	2	—	1	—	3	—
Röstängaorten	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—
Sala	1	—	—	—	—	—	—	—	1	—
Skellefteå	1	—	1	—	2	—	1	—	3	—
Smedjebacken	—	—	—	—	—	—	2	—	1	—
Stockholms stad	20	38	26	36	15	40	22	52	11	44

Hantverksför- eningen i	1931		1932		1933		1934		1935	
	Enskild mästare	Verkstads- skola	Enskild mästare	Verkstads- skola	Enskild mästare	Verkstads- skola	Enskild mästare	Verkstads- skola	Enskild mästare	Verkstads- skola
Storuman.....	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—
Strängnäs.....	—	—	2	—	—	—	—	—	1	—
Svenljunga.....	—	—	1	—	1	—	—	—	1	—
Södra Jämtland...	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—
Särna.....	3	—	2	—	2	—	4	—	3	—
Söderhamn.....	2	—	—	—	1	—	1	—	2	—
Tomelilla.....	4	—	8	—	3	—	6	—	1	—
Torna och Bara härad.....	18	—	7	—	12	—	10	—	9	—
Uddevalla.....	1	—	1	—	—	—	—	—	2	—
Ulricehamn.....	1	—	2	—	2	—	1	—	—	—
Uppsala.....	6	—	4	—	5	—	6	—	3	1
Vaggeryd.....	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—
Vara.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Vilhelmina.....	—	—	—	—	2	—	3	—	—	—
Vessigebro.....	4	—	2	—	1	—	—	—	1	—
Vindeln.....	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—
Varberg.....	4	—	5	—	2	—	5	7	3	7
Vingåker.....	1	—	1	—	—	—	—	—	1	—
Väddö.....	—	—	—	—	—	—	5	2	5	2
Vänersborg.....	2	—	—	—	—	—	1	—	3	6
Västervik.....	—	4	1	4	1	7	—	7	—	3
Ystad.....	5	—	1	—	4	—	5	—	4	—
Åstorp.....	3	—	2	—	3	—	1	—	1	—
Östersund.....	3	—	4	—	8	—	1	—	1	—
Summa	191	45	209	56	172	54	225	78	185	72
<i>Tillkommer:</i>										
Trelleborg.....	5	—	—	—	3	—	3	—	4	—
Eslöv.....	1	—	5	—	2	—	1	—	4	—
Storvik.....	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—
Södertälje.....	—	—	—	—	2	1	2	—	1	1
Alingsås.....	2	—	—	—	—	—	5	—	—	—
Älvsbyn.....	—	—	1	—	—	—	5	—	—	—
Knislingeorten ...	2	—	2	—	—	—	1	—	3	—
Summa	201	45	218	56	179	55	242	78	197	73

Stockholms stads skolor för yrkesundervisning.

Undersökning om i vilken utsträckning från verkstadsskolorna under 5-årsperioden 1927—1931 avgångna elever sedermera tillförts respektive yrken eller yrkesområden.

Verkstadsskolor för nedan angivna yrken	Undersökning					Framkommet resultat							
	Antal föremål för unders.	Avlidna	Ej anträffbara	Antal erhållna uppgifter	Motsvarande i %	Antal tillförda yrket	Till närliggande yrke	S:a till yrkes- området	Motsvarande i %	Antal som läm- nat yrket	Motsvarande i %	Antal arbetslösa våren 1935	Motsvarande i %
Mekaniker	509	13	41	455	90	205	76	281	62	174	38	53	12
Smeder(o.mek.)	29	—	—	29	100	17	2	19	66	10	34	1	3
Bilmekaniker	60	2	2	56	93	21	16	37	66	19	34	4	7
Bleck- och plåtsl.	30	1	—	29	97	25	2	27	93	2	7	1	3
Kopparslagare	18	—	2	16	89	10	5	15	94	1	6	1	6
Instrument- makare	58	2	1	55	95	39	7	46	84	9	16	5	9
Urmakare	19	1	—	18	95	16	2	18	100	—	—	—	—
Elektriker	122	3	—	119	98	62	35	97	82	22	18	9	8
Möbelsnickare	60	—	2	58	97	47	1	48	83	10	17	6	10
Vagnmakare . .	25	—	1	24	96	2	10	12	50	12	50	1	4
Tapetserare . .	27	—	1	26	96	24	—	24	92	2	8	3	11
Bokbindare . . .	29	1	1	27	93	14	2	16	59	11	41	4	15
Skomakare . . .	20	—	3	17	85	9	—	9	53	8	47	3	18
Skräddare	33	—	1	32	97	31	1	32	100	—	—	1	3
Charkuterister	34	2	—	32	94	24	5	29	91	3	9	3	9
Murare	62	4	—	58	94	56	1	57	98	1	2	2	3
Målare	60	4	2	54	90	52	1	53	98	1	2	2	4
Klännings- sömmerskor	146	3	6	137	94	117	6	123	90	14	10	6	4
Hattmodister .	43	1	1	41	95	35	1	36	88	5	12	Säsongarb.	
Guldsmeder . . .	25	2	4	19	76	8	6	14	74	5	26	1	5
Summa	1 409	39	68	1 302	92	814	179	993	76	309	24	106	8

Utredningen, som påbörjades under år 1935, omfattar samtliga verkstadsskolor under en sammanhängande 5-årsperiod med början förlagd 8 år tillbaka i tiden.

Med undersökningen avsågs, att om möjligt få en mera påtaglig kännedom om det resultat, som av verksamheten vid dessa skolor vunnits, alltså att äga tillgång till uppgifter om i vilken utsträckning de ungdomar, som vid verkstadsskolorna erhållit en grundläggande yrkesutbildning även i fortsättningen stannat inom respektive påbörjade yrken eller yrkesområden.

Ernaendets av sådan kännedom förutsatte givetvis en direkt kontakt med så många som möjligt av de under ifrågavarande period avgångna eleverna. Att i angivet syfte företaga undersökning omfattande ett till ännu tidigare skede förlagt tidsavsnitt, hade av flera skäl mött större svårigheter, icke minst med hänsyn till den minskade möjligheten att nu komma i förbindelse med ännu äldre »årgångare». Å andra sidan bör ihågkommas, att många av de manliga, som inneslutas i denna undersökning, nu befinna sig i värnpliktsåldern och att dessa ej alltid efter fullgjord värnplikt åter lyckats omedelbart vinna anställning inom sina yrken. Att

sagda förhållande i viss mån inverkat på föreliggande resultat har tydligen tyvärr ej kunnat undvikas.

Genom välvilligt tillmötesgående från mantalskontorets ledning har en synnerligen god hjälp med kollationering av de uppgjorda elevförteckningarnas adresser erhållits, varefter frågocirkulär kunde utsändas till praktiskt taget samtliga i förteckningarna upptagna f. d. elever. Härigenom, men även på annat sätt ha eftersträfvade uppgifter i en eller annan form kunnat inhämtas från eller om 1 302 av 1 409 omfrågade personer. Resultatet i detta avseende, motsvarande 92 %, torde få anses tillfredsställande. Av återstående 107, utgörande 8 % av hela antalet efter sökta personer, ha 39 avlidit och 68 ej anträffats.

Vid bearbetningen av de inhämtade uppgifterna har klientelet inom varje yrke fördelats på tre grupper: en grupp för antalet, som stannat inom yrket (A), en annan grupp för dem, som mer eller mindre tillfälligt hamnat inom något närstående eller besläktat yrke eller arbetsområde, där dock kan antagas att den erhållna utbildningen kan vara till nytta (B) och en tredje grupp, upptagande dem som av olika anledningar lämnat yrket (C). Grupperna A och B äro, som synes av tabellen, redovisade var för sig, men därjämte sammanslagna i en kolumn under beteckningen yrkesområde.

Att 24 % övergivit det en gång påbörjade yrket beror enligt de upplysningar, som kunnat inhämtas, på skiftande orsaker. Några ha kanske ångrat yrkesvalet, för andra ha sjukdom och fortsatt nedsättning av arbetsförmågan lagt hinder i vägen och beträffande de kvinnliga ha i några fall giftermål varit orsaken till att de åtminstone tills vidare lämnat yrket. Slutligen ha en del efter allt att döma, lockade av större inkomster, tagit mer eller mindre tillfälliga anställningar utom yrket, då sådana tillfällen erbjudit sig, och efter en tids frånvaro ha svårigheter mött att åter anknyta till yrket. En önskan att komma därhän kan dock utläsas ur många av de inkomna uppgifterna. Dessutom har arbetstillgången under den period undersökningen omfattar tidvis ej varit den bästa, särskilt gäller detta industrien. I avseende härå kan för de angivna åren, om tillgången på platser för de under samma år avgångna eleverna få tjäna som värdemätare, följande konjunkturförhållanden anses varit rådande:

- 1927. Industrin ej särskilt bra, ej heller dålig, hantverk och småföretag tydligen bättre;
- 1928. Relativt bra;
- 1929. Relativt bra;
- 1930. Relativt bra;
- 1931. Nedgående för industri, för småföretag och hantverk bättre.

Det är ju en naturlig företeelse, att i tider, då den större industrin befinner sig i nedgående konjunkturläge, blir förhållandet i viss utsträckning det omvända i fråga om de mindre företagen. Detta kan dock ej förhindra att överskott på arbetskraft just vid sådana tillfällen uppstår med ty åtföljande svårigheter även för verkstads-skolornas avgångselever att omedelbart efter avslutade kurser få fortsätta sin påbörjade yrkesutbildning i någon lämplig anställning. Misslyckas de häri, föreligger fara, att de ej heller senare komma att lyckas. Härtill kunna flera orsaker bidra. Har utbildningstiden varit så kort, att förvärvandet av några mera ingående yrkeskunskaper ej medhunnits, är detta givetvis vid antydda fall en kraftigt bidragande orsak.

Den arbetslöshet, som vid tiden för uppgifternas inhämtande förelåg, då uppgående till omkring 8 %, torde ej kunna anses anmärkningsvärd och är med all sannolikhet numera avsevärt reducerad. I vad mån den föreliggande undersökningens resultat kan giva anledning till åtgärder i ena eller andra riktningen torde vara en fråga, som i så fall bör komma under särskild omprövning.

Stockholm i juni 1936.

Antalet ansökningar om samt antalet beviljade stats-

Y r k e n	1918—1922		1926—1927		1927—1928		1928—1929	
	Ant. ans.	Ant. bev.	Ant. ans.	Ant. bev.	Ant. ans.	Ant. bev.	Ant. ans.	Ant. bev.
Bagare.....	1	—	3	1	4	1	1	1
Bildhuggare.....	—	—	—	—	2	2	—	—
Bilreparatörer.....	—	—	—	—	—	—	—	—
Bokbindare.....	1	1	—	—	3	2	1	1
Boktryckare.....	1	1	1	1	1	—	1	1
Bryggare.....	—	—	—	—	—	—	—	—
Byggmästare.....	1	—	1	1	2	1	—	—
Charkuterister.....	—	—	—	—	—	—	—	—
Elektriker.....	—	—	—	—	1	1	1	1
Frisörer.....	45	17	8	5	11	6	13	10
Färgare.....	—	—	—	—	—	—	—	—
Förgyllare och glasmästare.....	1	1	—	—	—	—	—	—
Garvare.....	1	1	—	—	—	—	—	—
Grävörer.....	—	—	—	—	—	—	—	—
Gjutare.....	—	—	—	—	—	—	1	1
Guldsmeder.....	5	5	—	—	2	1	1	1
Handsmakare.....	—	—	—	—	—	—	1	1
Hattmakare.....	—	—	—	—	—	—	—	—
Instrumentmakare.....	—	—	—	—	1	1	—	—
Kakelugnsmakare.....	3	2	—	—	—	—	—	—
Konditorer.....	2	2	1	—	1	1	—	—
Kopparslagare.....	2	2	—	—	—	—	—	—
Korgmakare.....	—	—	—	—	—	—	1	1
Litografer.....	—	—	—	—	—	—	—	—
Mekaniker.....	2	2	—	—	—	—	—	—
Mjölhnare.....	—	—	—	—	—	—	—	—
Modellsnickare.....	—	—	—	—	—	—	1	1
Murare.....	1	—	1	—	—	—	—	—
Målare.....	34	24	23	18	18	11	13	13
Mösskräddare.....	—	—	—	—	—	—	—	—
Krukmakarmästare.....	—	—	—	—	—	—	—	—
Körnsnärer.....	—	—	—	—	—	—	—	—
Optiker.....	—	—	—	—	—	—	—	—
Orgelfabrikör.....	—	—	—	—	—	—	—	—
Plåtslagare.....	5	5	2	2	3	1	5	4
Repslagare.....	—	—	—	—	1	—	—	—
Rörläggare.....	—	—	—	—	2	2	—	—
Sadelmakare.....	11	8	1	—	4	2	1	1
Skomakare.....	22	13	1	—	3	3	1	1
Skorstensfejare.....	1	—	—	—	—	—	—	—
Skräddare.....	81	59	29	21	25	14	13	13
Slaktare och charkuterister.....	—	—	—	—	—	—	—	—
Smeder.....	37	31	16	12	10	3	6	6
Snickare.....	32	28	9	6	26	17	5	5
Stenhuggare.....	3	2	1	1	2	1	—	—
Svarvare.....	1	1	—	—	—	—	—	—
Tapetserare.....	3	3	2	2	3	1	2	2
Toffelmakare.....	1	1	—	—	—	—	—	—
Trädgårdsmästare.....	—	—	—	—	—	—	—	—
Tunnbindare.....	1	1	1	—	—	—	3	3
Urmakare.....	7	6	2	2	—	—	3	3
Vagnmakare.....	10	8	3	3	7	4	5	5
Vulkanisörer.....	—	—	—	—	—	—	—	—
Summa	315	224	105	75	132	75	79	75

understöd för lärlingsutbildning inom olika yrken.

1929—1930		1930—1931		1931—1932		1932—1933		1933—1934		1934—1935		Summa	
Ant. ans.	Ant. bev.	Ant. ans.	Ant. bev.	Ant. ans.	Ant. bev.	Ant. ans.	Ant. bev.	Ant. ans.	Ant. bev.	Ant. ans.	Ant. bev.	Ant. ans.	Ant. bev.
8	4	5	5	4	3	4	3	7	5	4	2	41	25
2	2	1	1	—	—	1	1	—	—	1	1	7	7
—	—	1	1	1	1	—	—	—	—	—	—	2	2
1	—	—	—	1	1	3	3	—	—	1	1	11	9
1	—	3	3	1	1	—	—	1	—	—	—	10	7
1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—
—	—	—	—	1	—	2	1	3	2	3	2	13	7
—	—	—	—	1	1	1	1	1	—	—	—	3	2
1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	2
19	12	36	20	30	23	23	13	12	12	13	11	210	129
1	—	—	—	1	1	—	—	1	—	1	—	4	1
—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	2	1
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	2	1
—	—	—	—	1	1	1	1	—	—	1	—	3	2
1	1	1	1	—	—	—	—	—	—	1	1	4	4
1	—	1	1	1	1	2	2	—	—	—	—	13	11
—	—	—	—	1	1	—	—	1	1	—	—	3	3
—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	1	1
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	2
1	1	1	—	2	2	—	—	1	1	2	2	11	9
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	2	2
1	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	1
1	1	1	1	6	3	—	—	—	—	—	—	10	7
—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	1	—	2	1
—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	2	2
—	—	—	—	1	—	2	2	1	1	1	—	7	3
20	10	18	14	13	11	11	9	10	8	7	4	167	122
1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1
—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	1	1
2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—
—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	1	1
—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	1	1
—	—	2	2	2	2	7	6	1	1	1	1	28	24
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—
—	—	1	1	—	—	1	1	—	—	—	—	4	4
2	—	2	1	1	1	1	1	1	1	1	1	25	16
9	2	5	3	6	5	7	4	5	3	1	1	60	35
1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2	4	2
30	18	16	9	18	14	18	15	16	11	9	8	255	182
3	2	1	—	—	—	1	1	—	—	—	—	5	3
11	6	12	12	6	4	18	15	14	10	15	14	145	113
20	9	21	17	18	13	19	17	18	13	15	15	183	140
—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	7	5
—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2
4	1	5	5	2	2	2	2	2	2	1	1	26	21
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1
1	1	—	—	2	1	—	—	1	1	1	1	5	4
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	4
3	1	—	—	2	1	—	—	—	—	1	1	18	14
2	2	2	2	2	2	1	1	1	1	2	2	35	30
—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	1	1	2	2
148	75	137	100	130	100	126	100	99	75	88	73	1 359	972

Antalet beviljade statsunderstöd för lärlingsutbildning, fördelade å de skilda länen.

L ä n	Antal städer	Antal under- stöd	Antal övriga orter	Antal under- stöd	Summa antal orter	Summa under- stöd
Blekinge.....	4	13	3	5	7	18
Gotlands.....	1	1	—	—	1	1
Gävleborgs.....	3	5	8	11	11	16
Göteborgs och Bohus	5	39	3	7	8	46
Hallands.....	4	25	7	15	11	40
Jämtlands.....	1	7	8	16	9	23
Jönköpings.....	8	32	7	9	15	41
Kalmar.....	3	12	3	3	6	15
Kopparbergs.....	1	1	3	6	4	7
Kristianstads.....	4	24	24	142	28	166
Kronobergs.....	2	5	6	20	8	25
Malmöhus.....	7	49	45	194	52	243
Norrbottnens.....	4	15	10	31	14	46
Skaraborgs.....	5	16	7	12	12	28
Stockholms.....	3	19	1	1	4	20
Södermanlands.....	4	13	—	—	4	13
Uppsala.....	2	18	2	4	4	22
Värmlands.....	4	19	1	1	5	20
Västerbottens.....	2	2	12	38	14	40
Västernorrlands.....	3	4	6	13	9	17
Västmanlands.....	5	21	2	2	7	23
Älvsborgs.....	5	16	8	19	13	35
Örebro.....	2	3	2	2	4	5
Östergötlands.....	7	41	9	21	16	62
Summa	89	400	177	572	266	972

Sammandrag

av yttranden till Sveriges hantverksorganisation från vissa hantverksföreningar
angående lärlingsväsendets utveckling och läge å olika orter.

Arboga hantverksförening: Att numera utbilda en lärling på sätt som förr var brukligt är nästan omöjligt och detta tack vare fackföreningarnas avlöningsbestämmelser.

Till följd av arbetsbrist sedan flera år har rekryteringen inom de olika yrkena varit ringa här i Arboga. Statens ringa lärlingsunderstöd är ej heller ägnat att locka någon att antaga en lärling, om ej verkligt behov föreligger.

Tack vare industrialiseringen inom allt flera hantverksyrken återstår för många gamla hantverkare endast reparationer och på dessa verkstäder kan ej fullständig yrkesutbildning erhållas.

Angående lärlingsutbildningen i yrkesskolorna är inget annat än gott att säga, så länge de ej genom massproduktion av nya adepter ökar det proletariat, som redan nu finnes inom en del hantverksyrken.

Bollnäs hantverksförening: Beklagligt nog har under de sista åren ej någon lärlingsutnämning ägt rum inom vår förening. Efter allmänna hantverkarsmötet i Härnösand (där just denna fråga ventilerades) har saken diskuterats inom vår förening, och helt säkert är intresset för lärlingsfrågan nu större än förut, och vi ha redan under detta år nöjet att få inregistrera några fler gesäller.

Borgholms hantverksförening: Under senare år har lärlingsutbildningen omfattats med mera intresse, sålunda har en skräddaregesäll utnämnts i år, och finnes för närvarande 2 plåtslagarelärlingar, 1 målarelärling, 1 snickarelärling och 1 bagarelärling, som nu gå provotiden för utrönande av deras lämplighet, vilket i alla fallen tycks utfalla bra.

Båstads hantverksförening: Det bör framhållas, att ett stort antal av samhällets hantverkare icke tillhöra hantverksföreningen, varför man måste antaga att minst lika stort antal lärlingar, som ovan nämnts, utläras utan att hantverksföreningen erhåller kännedom därom.

Djursholms hantverksförening: 1934 beslöt Djursholms stadsfullmäktige att inrätta en 2-årig verkstadsskola för snickare. Skolans första termin började i augusti samma år. Elevantalet var 8 st. Den 20 juni 1936 lämnade 8 ynglingar skolan efter 2 väl använda år till sin utbildning. 3 av dessa ynglingar fortsätta på verkstad till möbelsnickare, 2 hos byggmästare till byggnadssnickare, 3 övergår till arkitekter. En ny termin för ett ännu obestämt antal elever (enligt nu inkomna ansökningar 4 st.) börjar instundande 16 augusti. I övrigt hämmas utbildningen av lärlingar här som annorstädes av avtalsbestämmelser och därav uppkommande ekonomiska ogynnsamheter för lärlingsutbildningens vidkommande.

Dorotea hantverksförening: Lärlingsväsendet synes vara i uppåtgående här, men det är ju så små företagare här, så de kunna ej taga lärlingar i någon större utsträckning. Dessutom inverkar ju också det låga bidrag, som nu utgår.

Eksjö hantverksförening: Under de senaste åren har intresset för hantverket inom hantverkarnas egna leder allt mera stegrats, och tack vare dess organisation, vilken vuxit sig allt starkare och starkare, så har upplysningen i press och genom före-

drag och diskussioner inpräntats hos hantverkarna, att enda villkoret för framgång och utveckling är kompetens. Detta har hantverkarna kommit fullt till klarhet om, och en fullt utbildad hantverkare är bättre att ha som konkurrent än en fuskare, som endast river ned, vad andra byggt upp. Denna åsikt har mästarna nu sökt inplantera hos sina lärlingar att ordentligt lära yrket, avlägga gesällprov och vidare anskaffa mästartebrev, först då kan han känna sig något så när mogen för sin uppgift. Detta har gjort, att intresset för lärlingsväsendet nu synes i avsevärd grad ha stegrats under de senaste åren.

Gefle hantverksförening: Beträffande lärlingsväsendets utveckling anse vi, att de praktiska ungdomsskolorna hava kompletterat lärlingsutbildningen på ett utmärkt sätt. Vidare tro vi oss hava förmärkt, att gesällbrevet uppskattas mera nu än förr.

Gellivare-Malmbergets hantverksförening: Orsaken till under angivna femårsperiod ringa antal utlärlingar är beroende på här rådande stora arbetslöshet, vilken alltjämt gör sig gällande.

Göteborgs hantverksförening: Som allmänt omdöme kan sägas, att i en del yrken torde rekryteringen av lärlingar vara tillräcklig, inom andra får man nog räkna med att arbetarstammens medellålder ligger ganska hög, varför en nyrekrytering torde behövas inom en nära framtid. Huruvida nuvarande antal lärlingar då kommer att räcka är ovisst.

Önskvärt vore, om det statliga understödet *pr lärling* kunde höjas för att därigenom nedbringa de omkostnader, som nu läromästaren otvivelaktigt får vidkännas, samt en effektiv kontroll över lärlingens utbildning.

Detta förslag torde för staten bli billigare än upprättande av nya lärlingsskolor.

Hammerdals hantverksförening: Under åren 1933 och 1934 anställdes 5 st. lärlingar hos yrkesskickliga mästare inom skrädderi, bageri, urmakeri och snickeriyrkena, vilka efter lärotidens slut ämna söka Sveriges hantverksorganisations utlärlingsbevis. Dessutom äro en del lärlingar anställda genom pensionsstyrelsen, vilka föreningen ej har eller kan utöva någon kontroll över.

Hedemora hantverksförening: För lärlingsväsendet här på orten har under senaste åren, glädjande nog, visats allt större intresse, vilket bevisar, att ungdomen börjar inse fördelen av att lära sig ett yrke.

Flera svårigheter för mästarna att kunna antaga och utbilda lärlingar lägga dock hinder i vägen att göra detta i den utsträckning, som önskvärt vore.

Herrljunga hantverksförening: För närvarande är under utbildning 4 st. statsunderstödda lärlingar hos enskilda mästare, 3 möbelsnickare, 1 målare, och ytterligare är sökt hos kungl. kommerskollegium för 1 frisörlärling, och ytterligare 1 lärling i bilreparationsyrket kommer att sökas för. Vad jag kan förstå så ligger denna lilla plats ej efter i lärlingsutbildning, intresset synes vara mest hos vederbörande målsmän, då dessa synas förstå innebörden av att lärlingar få sin utbildning efter noggrann kontroll och bli skickliga yrkesmän, dock kan jag ej underlåta påpeka, som jag redan förut gjort, att vederbörande av kungl. kommerskollegium tillsatta att övervaka lärlingarnas utbildning, varom rapport skall lämnas varje lärlingsår, mera effektivt ser till och mera gör sig underrättad om vad lärlingen verkligen lärt sig under året, då lärlingen även mera förstår innebörden av sitt ansvar, då han slutligen skall avlägga sitt prov.

Horndals hantverksförening: Vår förening har under sin 2-åriga tillvaro ej inlagt lärlingar, men hava vi gott hopp att snart få mottaga några.

Ingelstads och Järrestads härads hantverksförening: Lärlingsutbildningen hos mästarna inom denna hantverksförening är bra och som synes ganska jämn, men som medlemsantalet i hantverksföreningen ökats avsevärt kommer antalet lärlingar

också att ökas. Lärotiden här på orten är 3 år, och på denna får man säga korta lärotid har inom föreningen uppvisats många vackra arbetsprov av lärlingar. Många mästare ha haft och erhålla fortfarande statsanslag för utbildandet av lärlingar, vilket gör att mästarerna kan ägna sig mer åt undervisningen för sina lärlingar. Det största antalet mästare här på orten är s. k. småmästare som deltagar själva i allt förekommande arbete, vilket också gör att utbildningen av lärlingar blir bra.

Jönköpings hantverksförening: Beträffande lärlingsväsendet i staden hysa vi den uppfattningen, att detsamma fungerar tämligen tillfredsställande. Vi skulle dock önska att de förslag som framställts, syftande till en mera enhetlig bedömning av lärlingarnas arbetsprov komme att fastställas. Det har nämligen vid vissa tillfällen visat sig svårt, att för en del yrkens vidkommande erhålla lämpliga granskningsmän för ett objektivi-t bedömande av lärlingsproven, särskilt då i de yrken som äro fåtaligt representerade.

Sedan två år tillbaka ha vi även gått in för det s. k. Varbergssystemet. Sålunda ha tio lärlingar, en i vart yrke, hos lika många mästare åtnjutit undervisning under härvarande lärlings- och yrkesskolors regim. Resultatet härav kan ju ännu icke bedömas, men på grund av vad som redan kommit till synes, hoppas vi, det skall utfalla till belåtenhet.

Då det under senare åren visat sig vara ganska svårt att erhålla yrkesdugliga arbetare till den mekaniska verkstadsindustrien har, på vår förenings och ovan nämnda skolors initiativ, planerats för lärlingsundervisning för c:a 10 ynglingar i en särskild avdelning å Jönköpings mekaniska verkstad. Vi räkna med att resultatet av denna anordning även skall bliva tillfredsställande.

Karlskrona fabriks- och hantverksförening: Frågan har av styrelsen remitterats till föreningens lärlingsnämnd, som därvid gjort följande uttalande, vilket av styrelsen överlämnas som eget.

Så länge fackföreningarna skola bestämma över lärlingarna är det omöjligt för en mästare att utbilda dylika i resp. yrken, vadan detsamma alltså verkar direkt hämmande på lärlingsutbildningen.

Mästarerna ta nu en springpojke i stället, och när densamme anses bli för dyr, avskedas han.

Lärlingsnämnden anser för sin del, att S. H. O. borde göra en framställning till landsorganisationen, att densamma i sin tur vänder sig till resp. fackförbund med krav på att klausulen i avtalen beträffande lärlingar måtte helt slopas.

Vidare vill lärlingsnämnden framhålla som sin mening, att statens lärlingsbidrag, som f. n. utgår, är alldeles för litet och sporrar ej någon mästare att lära upp några utlärlingar.

Det anses allmänt bland mästarerna, att utbildningen går med förlust. Slutligen vilja vi framhålla, att då staten kan kosta miljoner på verkstadsskolorna i vårt land, så borde det väl ej vara för mycket begärt, om en mästare erhöi en summa, som stode i något så när rimlig proportion till arbetet, allrahelst som vi för vår del anse, att utbildningen blir mera allsidig hos en mästare.

Klippans hantverksförening: Lärlingsutbildningen här på orten är som synes mycket minimal, delvis nog beroende på det stora antalet industrier, som här äro samlade, samt delvis på det förhållandet, att mästarerna ej anse sig ha råd anställa lärling, emedan statsbidragen äro för små och få.

Kramfors-Ådalens hantverksförening: Åren 1931—32—33 var arbetstillgången i genomsnitt mycket knapp så att någon nämnvärd rekrytering till yrkena icke kunde ifrågakomma, enär mästarerna själva samt på platsen boende utlärdade gesäller icke hade något inkomstbringande arbete mer än c:a 20 à 25 veckor på året. Åren 1934—35 blevo ju relativt bra och lärlingar intogos i utbildning i full utsträckning, så

för tillfället är tillgången på kvalificerad arbetskraft fullt tillgodosedd. Att utlärlingsantalet är så lågt beror på att det är så många yrkesidkare som icke äro anslutna till hantverksföreningen och vars lärlingar icke utföra något gesällstyck, antalet sådana är för vårt verksamhetsområde ett 20-tal som har undandragit sig en granskningsnämnds kontroll. En särskild lärlingslag måste utarbetas och lärlingsavtal bör icke få upprättas i samband med kollektivavtal.

Landskrona hantverksförening: De bestämmelser som fackföreningarna fått införda i kollektivavtalen angående lärlingarnas antal och avlöningsförhållanden försvåra allt mer lärlingsutbildningen hos de enskilda mästarna. Många föräldrar gå förgäves omkring och söka yrkesundervisning åt sina söner.

Att upprätta verkstadsskolor här i staden är knappast tänkbart i någon större utsträckning.

Skola ynglingarna tvingas att uppehålla sig i andra städer för att inhämta kunskaper uppstå ju stora kostnader för mat och logi.

Lämpligt tilltagna statsunderstöd till enskilda mästare, som vilja utbilda lärlingar, vore säkert för vår ort förmånligast.

Lidingö hantverksförening (snickarmästare J. A. Lydén): Det är mig ej bekant, att några flera har blivit till gesäller antagna, som erhållit hantverksorganisationens utlärlingsbevis. Dessa hava lärt ut hos mig och blivit till gesäller antagna av Hestholms stads hantverksförening. Flera målare hava lärt hos enskilda mästare, men ej utfört prov, vilket också var innan vår förenings bildande. Ett ordnat lärlingsväsende vore nog önskvärt, vilket enligt min egen åsikt sker bäst hos den enskilde mästaren, då det är en mästare, som kan sitt yrke, och ej sådana som nu finnas i massa, som tror sig kunna yrket men äga ingen eller ringa kompetens. Teoretisk skola bör finnas som kan ge den teoretiska utbildningen.

Lits hantverksförening: Lärlingsväsendet är synnerligen otillfredsställande, vanligtvis tillgår det så. Vid i synnerhet till byggnadsfacket hörande yrken är vid såsong yrkeskunnig arbetskraft vanligen ej tillräcklig, då behovet ofta utfylles med icke yrkeskunnig arbetskraft för någon kortare eller längre tid. Detta givetvis för mindre krävande uppgifter. Efter ett sådant kortare eller längre gästspel i något yrke betrakta vanligen dessa sig själva som yrkesmän, och även av den allmänhet som har behov av någon yrkesman. Något bättre är förhållandet i yrken, som har jämnare med arbetstillfällen som skräddare, smeder, elektriker. Hos dessa yrken stannar vanligen lärlingen resp. läroår.

Malmö hantverksförening: Flertalet gesäller tillhöra målareyrket. Intresset för utbildningen av gesäller inom andra yrken synes för varje år bliva allt mindre.

Nynäshamns hantverksförening: Då telegrafverkets verkstad här anställer helst ungdom från 14 år med relativt goda löner, är det ingen som har lust att börja lära något yrke, där lönen måste bli mycket mindre.

Nora hantverksförening: Angående lärlingsväsendet i Nora är detta ordnat på så sätt, att ynglingar anställas i industri och hantverk i mån av behov. Utvecklingen synes gå i den riktningen, att landstinget kommer att övertaga lärlingsutbildningen för vissa yrken vid skola i Örebro. Man har tänkt sig utbildningstiden 4 år uppdelad på följande sätt. Första läroåret vid yrkesskolan. Andra året beredes lärlingen anställning hos arbetsgivare ute i länet. Tredje året åter vid yrkesskolan. Fjärde året göres hos arbetsgivaren och tänkes utbildningen avslutad vid 19—20 års ålder. För att denna plan skall kunna realiseras måste dock hantverkarna verkamt bidra. Även Örebro läns hantverksskammare kommer att medverka genom att övervaka utbildningen. Intresset hos yrkesadepter här i Nora för exempelvis avläggande av gesällprov synes öka. Sälunda har under innevarande år 2 lärlingar avlagt gesällprov.

Norrköpings hantverksförening: Läringsutbildningen förekommer i allmänhet inom de yrken som enligt arbetsavtalen måste utläras och avlägga gesällprov. I övriga yrken mera sporadiskt och i så fall på de mindre verkstäderna, där ej specialisering förekommer. Tendensen visar dock, att intresse finnes för större yrkesutbildning, då yrkesskolor äro i åtanke inom vissa yrken.

Osby hantverksförening: Någon överproduktion på lärningar kan man icke tala om, ty de flesta hantverksmästare här på orten sysselsätta mestadels gesäller och utlärningar. Med utlärningar i detta sammanhang menas sådana, som under en följd av år lärt yrket men ej brytt sig om att avlägga något gesällprov. Numera har emellertid intresset för gesällprovet börjat göra sig mera märkbart, orsaken härtill kan ju tänkas vara av flerahanda slag. För hantverksyrkenas sunda utveckling har man emellertid rätt önska, att kompetenskravet och læringsfrågan lösas i önskvärd riktning.

Perstorps hantverksförening: Hantverksföreningen bildades år 1933 den 25 maj. Tills dato ha två lärningar anmälts till hantverksföreningen för erhållande av understöd. Få lärningar utbildas här mestadels av ekonomiska skäl.

Hammarstrands hantverksförening: Som föreningen bildades den 1 januari 1936 finnes givetvis ej några anteckningar om ovan berörda læringsutbildning, men har jag hört att under nämnda år lærningar utbildats privat hos smeder, bagare, boktryckare (1), reparatörer m. fl. till ett sammanlagt antal av cirka 10 st. F. n. utbildas hos till vår förening anslutna medlemmar 2 slaktare, 2 reparatörer, 1 bagare, 1 plåtslagare, 1 smed, 2 aluminiumtryckare, summa 9 st.

Resele hantverksförening: Någon læringsutbildning förekommer sällan annat än sonen fortsätter faderns hantverk.

En annan företeelse är att många börja hantverk utan föregående lärotid, detta mest inom målare- och snickarefacken. Läringsutbildningen ligger med andra ord nere.

Ryds hantverksförening: Som först under senare tid någon hantverksmästare här haft lærningar ha vi följaktligen inte utbildat några.

Rättviks hantverksförening: Rättviks hantverksförening bildades i september 1933. Lärningarnas antal är ej stort i Rättvik, men de närmaste åren torde dock bliva ytterligare 4 à 5 stycken utlära.

Rönnebergs m. fl. häraders hantverksförening: Angående læringsväsendets utveckling har det under senaste åren varit bra resultat. I april månad hade vi icke mindre än 7 st. som blevo gesäller.

Röstängaortens hantverksförening: Läringsväsendet här i orten har icke utvecklats därför att det är oekonomiskt att utbilda lærningar.

Sala hantverksförening: Som synes är intresset för utlärningsprovs avgivande mycket ringa. Visst finnes en hel del ynglingar här, som mer eller mindre fullkomligt lär ett hantverk, men som icke önskar eller vågar avgiva prov på sina kunskaper, därför att deras kunskaper äro i allmänhet för ringa. När de deltagit i ett yrke ett visst antal år, anses de för fullgoda och erfordra fullgod avlöning enligt fackföreningens bestämmelser. Staten själv föregår med exempel på att utbilda mindervärdiga hantverkare. När arbetslöshet förekommer på någon ort försöker man smussla in dessa arbetare i hantverket. Kan det vara meningen, att stenarbetarna där nere i stendistriktet, sedan de genomgått en längre eller kortare kurs i de av staten bekostade yrkesskolorna där nere, skall etablera sig som egna företagare? Huru går det med yrkeskunnighetens höjande? En hantverksmästare är nog icke villig att taga emot en sådan arbetare på sin verkstad. Det hade nog varit lyckligare, om man placerat dessa stenarbetare på lantbruk, där det verkligen förefinnes arbetarbrist.

När regeringen gav ekonomiskt och moraliskt stöd till dessa skolor gjorde den nog Döbelns vid Jutas ord till sitt: Giv mig en sats... Trots hantverksorganisationens samt hantverksmästarnas oavlåtliga bemödande att höja hantverket skall det icke lyckas, förrän hantverket genom lag blir reglerat.

Skellefteå hantverksförening: Sedan verkstadsskolan för ett år sedan inrättades i staden, har intresset för gesällers ernående tydligen ökat. Det är i huvudsak sådana som där gått i aftonskolan som börjat ägna tanken åt att bli utlärd till gesäller. Behovet av att hantverkslärlingar genom en lärlings- och kompetenslag liksom tvingas att lära ut i yrket gör sig mer och mer gällande, enär av gammal slentrian flertalet hantverkslärlingar eljest ej stannar inför att grundligt lära vad de gått in för, och därigenom gå ut i livet med saknad av den yrkeskunskap, som tidens krav ställer på en nutidens fullt kunnig yrkesman.

Denna sortens mästare, som för tidigt gått ur läran och blivit sina egna företagare, utgöra ett osunt i samhällsutvecklingen och ligga ofta — alltför ofta — de verkligt kunniga företagarna till förfång i illojal konkurrens och bidra att hos allmänheten (kunderna) inge mindre goda uppfattningar om hantverkets och småindustriens funktion och verkliga uppgift i samhället. Varför ett ordnat lärlingsväsende i vårt land är av behovet påkallat.

Slite hantverksförening: Föreningen bildades som bekant 1935. Någon direkt utbildad lärling tror jag näppeligen förekommit. Det finns nog mästare som ha pojkar, men dessa äro nog att anse som spring- eller gåbud. Frågan har varit på tal och den skall väl ordnas här som på andra platser.

Smedjebackens hantverksförening: Angående lärlingsväsendet så är det en del hantverkare, som tager yngre i arbete, men ingen som har tagit på kontrakt ännu.

Storumans hantverksförening: Beträffande lärlingsförhållandena här på orten äro de under all kritik. Hantverket är förflackat och förfuskat, varför även lärlingsförhållandena bli i hög grad lidande på de förhållanden, som äro rådande inom hantverket och hantverkarna. Det är och blir att vara eller icke vara för hantverkets bestående, allt beroende på om en förändring går att få till stånd.

Svedala hantverksförening: Föreningen ny för nyåret 1936. Lärlingar nu anställda för de flesta yrken till normalt antal. Och utbildningen bedrivs på tillfredsställande sätt vad som berör den praktiska utbildningen. Yrkesskola finnes ej. Arbetarnas bildningsförbund har årligen olika kurser för lärlingar nog så givande. Men många av lärlingarna benytta sig ej därmed. Vi skola försöka att få intresset härför bättre.

Svenljunga hantverksförening: Angående lärlingsväsendets utveckling på vår ort kunna vi meddela, att lärlingarna få sin utbildning hos enskilda mästare och företagare, då tillgång till någon verkstads- eller yrkesskola ej finnes här på orten. Här i Svenljunga ha vi 3 mil till Borås, i annat fall vore det en god lösning, om vi kunde samarbeta med yrkesskolan där, att lärlingarna härifrån någon tid kunde få tillfälle att där ytterligare få utbildning i sina yrken. Om en lärling får en god utbildning hos en mästare bör han ändå beredas tillfälle att vissa timmar under lärotiden ha tillgång till en sådan skola, och hoppas vi att denna fråga bör kunna lösas även på vår ort och Kinds härads.

Södra Jämtlands hantverksförening: Som föreningen är relativt ny är också dess lärlingsutveckling i sitt första stadium, men vi hoppas på en normal och samhällsgagnande utveckling.

Särna hantverksförening: Någon verkstadsskola finnes ej utan lärlingarna få sin utbildning direkt hos samtliga mästare. I år bli 2 st. utlärd, 1 skraddare och 1 konditor. För övrigt är det få som vill lära hantverk, de som lära äro för det mesta söner eller släktingar till yrkesutövarna.

Söderhamns hantverksförening: Verkstadsskolor finnas ej, men torde en sådan till hösten igångsättas inom mekaniska branschen. Lärlingsutbildningen hämmas på grund av de kollektiva avtalen. De statsbidrag, som lämnas, äro säkert i minsta laget.

Tomelilla hantverksförening: Med anledning av ovanstående spörsmål vilja vi meddela. För en del år sedan bedrevs lärlingsutbildningen i rätt så stor omfattning inom vårt föreningsområde, men följden blev att det blev för många utlärningar inom vissa yrken. För närvarande är det nog tvärtom. Orsaken är i en hel del fall fackföreningarnas avtal med begränsning av antal lärningar hos mästarna, maskinkraften och dels allmänhetens större pretentioner på ett väl utfört arbete, så att yrkesutövarna i detta fall få använda sig av mera kvalificerade krafter. I övrigt är ju frågan rätt så komplicerad, för mycket antal lärningar som utbildas blir nog följden i de flesta fall att de etablera sig såsom självständiga yrkesutövare, med i många fall bristande utbildning och därav följande undermåligt arbete, en rätt så allmän företeelse å landsbygden. Önskemålet vore en väl avvägd lärlingsstam med god utbildning under lärlingstiden.

Torna och Bara härads hantverksförening: Enligt min uppfattning försiggår lärlingsutbildningen fullt normalt, varken för många eller för litet, och att lärlingsutbildning sker hos enskilda mästare.

Uddevalla hantverksförening: Angående lärlingsväsendet ha vi icke gjort någon räkning på lärlingarnas antal men inom en del yrken såsom bageri, elektriker, målare m. fl. finnas lärlingar. En del hantverkare, som förut utbildat lärlingar, anställa numera endast springpojkar. Det statliga understödet för utbildning av lärlingar anses vara för litet motsvarande kostnaderna för utbildningen. Mästaren har inte råd att hålla lärlingar, då det visat sig, att lärlingarna inte kunna förtjäna så mycket som till sin avlöning.

Av staten anordnade verkstadsskolor som från och med i år börjat sin verksamhet härstädes innefattande grupper inom snickeri, mureri, tapetserare, måleri, elektriker, metallarbeten, skrädderi, vägbyggare och minuthandel. För närvarande undervisas inom skolorna 210 st. lärlingar, och det finns en tanke på att utöka både grupp- och elevantal, varför det synes antagligt att verkstadsskolorna övertaga lärlingsutbildningen.

Uppsala hantverksförening: För att ej gå för långt tillbaka i tiden kan konstateras, att rekryteringen till yrkena de senaste decennierna visat en påfallande tillbakagång jämfört med behovet.

I en del samhällen, särskilt där en livaktig hantverksförening funnits, har dock intresset för nyrekrytering hållits uppe, och det kan också konstateras, att åtskilliga lärlingar kontrakterats och på övligt sätt lärt ut sitt valda yrke och därför erhållit gesällbrev som ett dokument över sin färdighet.

Ovanstående får dock icke tolkas så, att ingen eller liten tillströmning till yrkena förekommit. Tvärtom måste man säga, att behovet av lärlingar alltid fyllts, men dessa hava ej, som önskligt varit, bibringats den lärdom, som borde givits dem. På så sätt hava yrkena dragits ned. Vad är det då, som gjort, att utvecklingen gått därhän? I det följande skall här beröras, vad vi tro är anledningen.

I och med att i kollektivavtalen medtogs anställningsförhållanden och löner för lärlingar och för dessa fastställdes löner o. s. v. förlorade läromästaren det grepp om lärlingen, han förut hade. På grund av ökade löner och andra bestämmelser måste han använda lärlingen för andra uppgifter i sin verksamhet. Han måste utnyttja lärlingen för sådant, som lämnade något större valuta för att mästaren skulle gå i land med att betala stipulerade löner. Så blev själva yrkesundervisningen åsidosatt och naturligtvis därmed lärlingens kunskaper i yrket mindre.

Utvecklingen har också lett till, att samhället i stor utsträckning tagit hand om yrkesundervisningen just därför att den enskilde arbetsgivaren ej orkar med det. Staten har visserligen genom kommerskollegium trätt hjälpsamt emellan och på ansökan bidragit till kostnaderna för lärlingsutbildningen, men denna form har icke vunnit så stor ankläng, beroende på att lärlingen i sådant fall icke får uppnå myndig ålder under lärotiden, under det att i de flesta yrken ej kan antagas alltför unga adepter och att i en del yrken lärotiden är 5—6 år.

För vår del skulle vi vilja framhålla, att om hantverksyrkena skola äga bestånd och utvecklas, staten på allt sätt måste underlätta hantverksmästarnas strävan att kvalitativt rekrytera yrkena. Detta kan ske på olika sätt. Dels genom ekonomiskt bidrag, dels genom antagande av en lag, varigenom lärlingen frångöpplas fackföreningarnas inflytande, dels också till sist yrkesskolornas utveckling därhän, att dessa vid sidan av läromästaren tar hand om den teoretiska utbildningen, men ej den praktiska, vilken förbehålles de mästare, som inneha kompetensbevis.

Vi tro att den enskilde kompetente mästaren är den ende rätte att hålla yrket högt och på så sätt vidmakthålla hantverkets bestånd till båtnad för såväl dess utövare som allmänheten.

Vaggeryds hantverksförening: Intresset för lärlingsutbildningen synes här vara i tilltagande, vi ha i vår lilla förening för närvarande anmälda 4 lärlingar, 2 frisörer, 1 tapetserare och 1 skräddare, alla anställda hos enskilda mästare.

Vilhelmina hantverksförening: Upplysningsvis kan nämnas, att lärlingar för en tid sedan anställdes, en inom varje av murare-, skräddare- och plåtslageriyrket. Vilka mästare höra till Vilhelmina hantverksförening och varför statsunderstöd kommer att sökas. Dessutom arbetar fyra lärlingar nu på tredje året hos mästare tillhörande Vilhelmina hantverksförening.

Wessigebo hantverksförening: Lärlingsutbildningen å vår ort fortgår i normal utsträckning och äro för närvarande 6 st. lärlingar anställda hos enskilda mästare anslutna till vår förening.

Varbergs hantverksförening: Intresset för lärlingsutbildning är rätt så stort, men regleras efter behov. Frågan om verkstadsskolor är på denna plats mycket aktuell, efter mönster av »Varbergssystemet». Det är en ständig förfrågan hos våra hantverkare angående de ungas lärande av ett yrke. Även de som gått i lära äro måna om att genomgå gesällprov genom vår förening. Vi ha en hel del som framdeles kommer att utnämnas till gesäller.

Väddö hantverksförening: Som Väddö hantverksförening nyligen startat är det ej så gott att lämna några uppgifter. Men så mycket kunna vi säga, att nog vore det önskvärt med en lärlingsskola i länet. Det har inträffat, att lärlingar ha måst skriva sig i Stockholm bara för att komma i åtnjutande av kurser i berörda skolor. Vi äro ett tiotal mästare som ha lärlingar här.

Vänersborgs hantverksförening: Härvarande hantverksförening har under diskussion i lärlingsfrågan framhållit, dock utan fattat beslut, att lärlingsteoretisk utbildning bör handhavas av yrkesskolan och den praktiska, med understöd av det allmänna, hos respektive hantverkare eller yrkesmän. Hantverkarna äro bekymrade över den konkurrens som yrkesskolorna bedriva på den öppna marknaden och känna sig handicapade.

Västerviks hantverksförening: De lärlingar som äro organiserade i fackföreningar äro ovilliga att utföra några prov för erhållande av utlärlingsbetyg, då deras huvudorganisation anser, att de skola ha full betalning oavsett deras kunskaper blott de arbetat i yrket viss tid, vilket är att beklaga, då inga fullgoda yrkesmän utbildas på sådant sätt.

Ystads hantverksförening: Jämfört med föregående decennium visar 30-talet en minskning i antalet nya gesäller, men efter allt att döma är förhållandet likadant i övriga Sverige. Kvalitativt sett vilja vi däremot se en bättring i lärlingsmaterialet genom den teoretiska utbildning, som står ungdomen till buds i den av staden väl omhuldade yrkesskolan med fria kvällskurser och vederhäftiga lärare.

Östersunds hantverksförening: Lärlingsrekryteringen är god, visserligen visar åren 1934—1935 endast en gesäll per år. Men under innevarande år ha icke mindre än elva (11) stycken lärlingar erhållit utlärlingsbevis (gesällbrev).

TILLKOMMIT:

Södertälje fabriks- och hantverksförening: Resultatet är ju ej så storartat, men det vill synas som att intresset för att »lära ut» och få gesällbrev genom hantverksföreningen är i stigande.

Trelleborgs hantverksförening: Som synes å ovan angivna siffror framgår, att lärlingsutbildningen (om man skulle döma efter gesällutnämningen) vore ställd på avskrivning. Så torde ej vara förhållandet, ty ännu finns ju anställda många yngre arbetare även inom hantverket. Men omaket att göra utlärlingsprov anses antagligen som överflödigt, då i kollektivavtalen i regel stipuleras avlöning i förhållande till den tid vederbörande arbetat i yrket, kompetensen kommer i andra rummet.

Alingsås fabriks- och hantverksförening: Verkstadsskola finnes ej. Intresset för utlärlingsbevisen är ringa trots att styrelsen för föreningen söker intressera sina medlemmar att verka härför bland sina anställda lärlingar.

Knislingeortens fabriks- och hantverksförening: Lärlingsutbildningen får anses vara ogynnsamt ställd på härvarande ort, beroende dels på avsaknaden av yrkesskolor och dels på att fackföreningarna lägga stora hinder i vägen vid utbildning av lärlingar hos befintliga yrkesutövare. Önskvärt vore, att yrkesskolefrågan kunde lösas, exempelvis i samarbete med andra närliggande orter.

*Avskrift av transumt.**Bil. 8.*

Västerbottens hantverksdistrikt.

Styrelsens berättelse för år 1938.

Årsmötet 1937 avhölls i Umeå den 6 och 7 mars, varvid 20 valda ombud för 10 föreningar närvaro. Dessutom hade infunnit sig en hel del andra medlemmar tillhörande distriktet.

På förslag av Holmsundsföreningen beslutade årsmötet att göra framställning hos landstinget om bidrag till kostnader för gesällprovsbedömning. Styrelsen har, sedan frågan utretts, ingått till konungens befallningshavande med anhållan att hos landstinget begära anslag för omnämnda ändamål med hälften av kostnaden eller kr. 25:— för varje utnämnd gesäll — utredningen gav nämligen vid handen, att varje gesällbedömning betingade en kostnad av cirka kr. 50:—. Konungens befallningshavande tillstyrkte förslaget och landstinget anslog i förslagsanslag kr. 500:— och beslutade att kr. 25:— skulle utgå till varje bevisligen utlärd och utnämnd gesäll och under villkor att distriktet årligen till landstinget lämnade en kort redogörelse över verksamheten. Hittills har under år 1938 utnämnts 3 st. gesäller och anmälts 5 st., lika med 8 st. under 5 månader.

Umeå i maj 1938.

För styrelsen:

AUG. FORSBERG.

/ K. L. Moritz.

Avskrift.

Sveriges hantverksorganisation.

Efterkommande Eder framställning om en redogörelse rörande Skaraborgs hantverksdistrikts granskningsnämnders arbete under dess första verksamhetsår samt systemets verkningar inom ifrågavarande distrikt ber jag få anföra följande:

I första hand vill jag då nämna, att denna redogörelse och vad i samband därmed är av värde att anföra icke är ägnad att tillfullo belysa alla de spörsmål som höra samman med gesällprovsgranskningar och bedömningar, detta av det enkla skälet att vi även här i Skaraborgs län ännu så länge nödgas att betrakta oss som nybörjare på området och att vi, under den relativt korta tid som gesällprovsgranskningarna enligt det nya systemet pågått, icke haft tillräckligt med tillfällen att allsidigt sätta oss in i den labyrint av spörsmål som höra samman med denna verksamhet.

Skaraborgs hantverksdistrikts granskningsnämnder tillsattes som bekant först i juni förra året och det dröjde ända till november månad innan första framställningen om gesällprovsgranskning förelåg. Sedan dess synes dock intresset för saken ha mognat och undergått en förbättring i önskvärd riktning, ty ansökningar om granskning av gesällprov ha därefter inkommit i någorlunda hastigt tempo. Således ha under en tidrymd av 6 månader icke mindre än 12 lärningar avlagt gesällprov, varvid 7 olika yrken voro representerade. Av nämnda lärningar tillhörde två frisör-, en konditor-, fyra möbelsnickare-, en tapetserare-, en bildhuggare- och en herrskräddareyrket. Av de utnämnda gesällerna erhöles två betyget »berömlig» åtföljt av hantverksorganisationens diplom och silvermedalj, fem ha erhållit betyget »med beröm godkänd» åtföljt av diplom och bronsmedalj, samt de övriga fem betyget »väl godkänd» åtföljt av diplom.

Kostnaderna för gesällprovsgranskningarna synas här ha blivit avvägda på ett sådant sätt att de icke behöva verka avskräckande. Visserligen är ju uppdraget att vara granskningsman att betrakta som förtroendeuppdrag, men resor och därmed förenade direkta kostnader böra ledamöterna i nämnderna likväl få ersätta.

Genom distriktets beslut har en anmälningsavgift av kr. 10: — blivit fastställd. Dessa avgifter, som skola erläggas av lärlingens mästare, äro avsedda till bestridandet av ordförandens med gesällprovsgranskningar förenade omkostnader. För att ledamöterna i de olika granskningsnämnderna inom distriktet skola erhålla en något likartad ersättning har distriktsstyrelsen beslutat, att till ledamot av sådan nämnd skall utgå en reseersättning motsvarande III-klass järnvägsbiljett, från hemorten till plats där granskning äger rum, samt kr. 5: — i dagtraktamente. Sistnämnda avgifter skola gäldas av den förening som lärlingens mästare tillhör.

Enligt mitt förmenande är tillkomsten och befintligheten av granskningsnämnderna inom distriktet en åtgärd, som icke kan nog högt uppskattas, enär på detta sätt alla gesällarbeten i samma bransch bliva granskade och bedömda av samma personer och sålunda efter mera enhetliga grunder än vad tidigare varit fallet.

Vad själva bedömningssättet av utförda gesällarbeten beträffar anser jag, att det vore önskvärt om de olika yrkesförbunden ville gå i författning om utarbetande av vissa bestämda riktlinjer och fordringar, vilka vid gesällprovets tillverkning samt granskning av desamma skola följas. Om så kunde ske samt vederbörande lärlingar och granskningsmän ställa sig givna föreskrifter till behörig

efferrättelse, skulle detta innebära att gesällprovstillverkningar samt granskningar och bedömningar av samma skulle kunna bli mera enhetliga, icke endast inom visst distrikt utan jämväl över hela landet.

En annan bestämmelse som vore önskvärd är att lärling, som ämnar uppvisa ett av honom utfört gesällarbete, bör kunna åläggas att personligen infinna sig vid granskning av detsamma. Detta för att granskningsmännen må bli i tillfälle att genom eventuella muntliga förhör närmare utforska lärlingens insikter uti sådana detaljer inom hans yrke, som man har rätt att fordra av en gesäll, men vilka genom uppvisandet av ett enda specialarbete icke kunna tillfullo utrönas. Med tillämpning av ett dylikt system skulle så gott som alla lärlingar sättas i tillfälle att avlägga gesällprov. D. v. s. jämväl i sådana yrken där möjligheten att utföra praktiska prov äro relativt små.

Skövde den 16 juni 1938.

F. A. Neuendorf.

Protokoll hållet måndagen den 30 maj 1938 vid gesällprovsgranskning i Skövde.

§ 1.

Från ordföranden i Skövde Hantverks- & Industriförening hade inkommit framställning om granskning av ett av bildhuggarelärlingen Sven Josefsson, Skultorp-Skövde, utfört gesällprov.

Josefsson, som under fyra års tid lärt yrket hos sin numera avlidne fader, bildhuggaremästaren Emil Josefsson i Skultorp, uppvisade såsom gesällarbete ett av honom skulpterat bord.

§ 2.

Närvarande voro:

av Skaraborgs Hantverksdistrikt utsedda ledamoten i granskningsnämnden för möbelsnickare, fabrikören Is. Jonsson i Tibro;

av Möbelsnickarnas yrkesförbund utsedda ledamoten, snickaremästaren Karl Svensson i Skövde; samt

undertecknad, av Sveriges Hantverksorganisation utsedd ordförande.

På grund av arbetets säregna beskaffenhet — bordet har blivit utfört i 1600-tals barockstil — och då granskningsnämndens ledamöter icke ansågo sig tillräckligt insatta i bildhuggarekonsten, tillkallades efter överläggning i ärendet bildhuggaremästaren N. Ljungberg och skulptören Karl Löfving, båda i Tibro.

§ 3.

Enligt vad kontrollanterna intygade hade bordet ritats och skulpteringsarbetet utförts av lärlingen egenhändigt.

§ 4.

Sedan granskningsnämnden funnit att det utförda arbetet vittnade om en ovanligt högt uppdriven yrkesskicklighet, beslöts att lärlingen skulle tilldelas betyget »Berömlig» åtföljt av Hantverksorganisationens diplom och silvermedalj.

§ 5.

Till protokollet skulle antecknas att nämndens ledamöter avstodo från reseersättning och dagtraktamenten.

Vidare förekom ej.

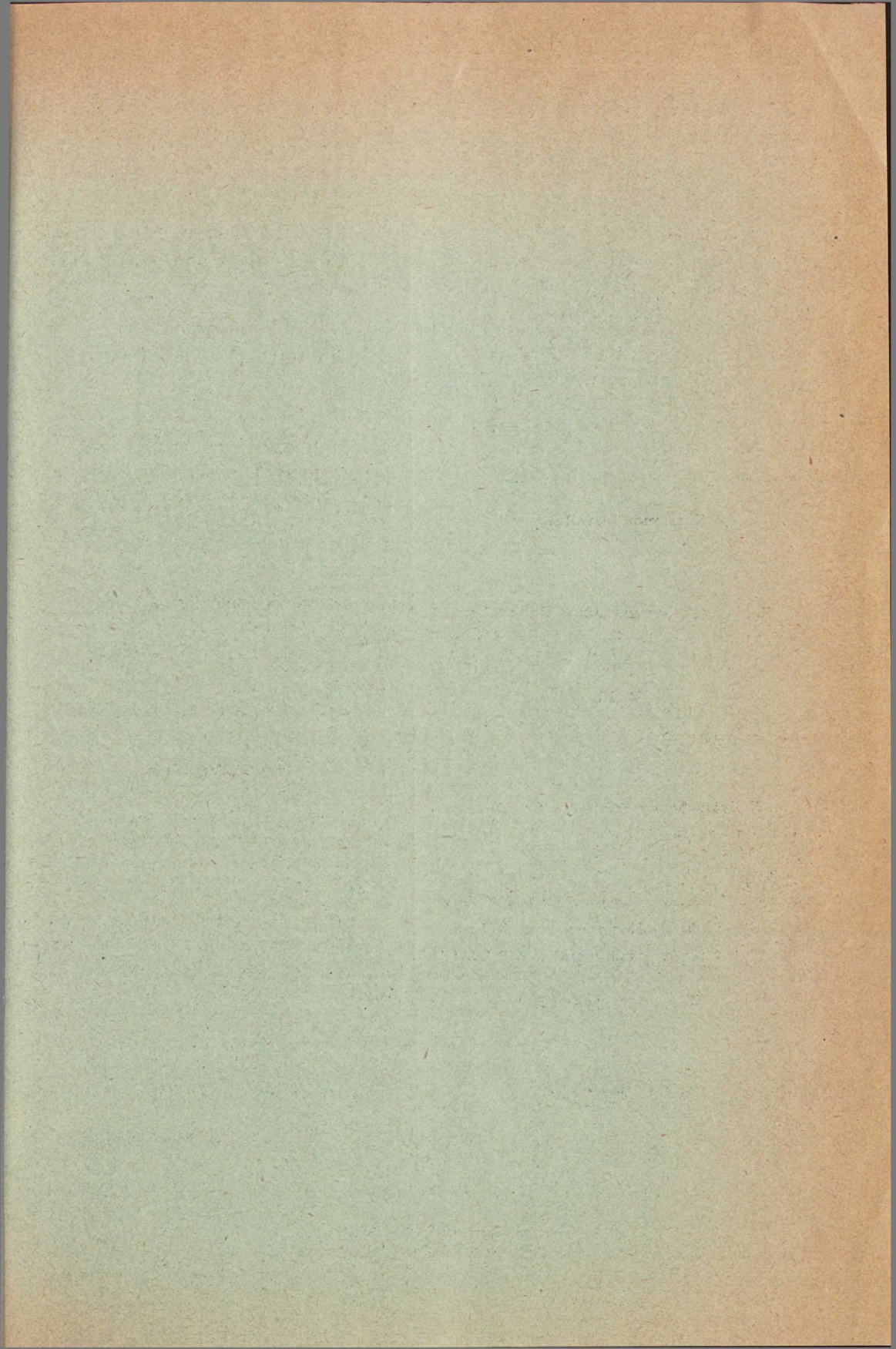
Skövde som ovan.

F. A. Neuendorf.

Justeras:

Is. Jonsson.

Karl Svensson.



Statens offentliga utredningar 1938

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen.)

Allmän lagstiftning. Rättsskipning. Fångvård.

Riktlinjer för en lagstiftning om ägareförbehåll och avbetalningsköp. [11]
Betänkande med förslag till lotteriförordning m. m. [17]
Betänkande med förslag till lag om frivillig pensionering av i enskild tjänst anställda m. m. [18]
Betänkande med förslag till reformerad hyreslagstiftning. [22]
Betänkande med förslag till lag om villkorlig frigivning m. m. [25]
Betänkande med förslag till trafikförsäkringslag jämte därmed sammanhängande författningar. [27]

Statsförfattning. Allmän statsförvaltning.

Kommunalförvaltning.

Statens och kommunernas finansväsen.

Undersökning av taxeringsutfallet beträffande jordbruksfastighet å landsbygden enligt beredningsnämndernas förslag vid 1938 års allmänna fastighetstaxering. [12]

Politi.

Betänkande ang. omorganisation av polisskolan i Stockholm m. m. [1]

Nationalekonomi och socialpolitik.

Betänkande i näringsfrågan. [6]
Betänkande ang. barnbeklädnadsbidrag m. m. [7]
Betänkande ang. förvärsarbetande kvinnors rättsliga ställning vid äktenskap och barnsöd. [13]
Betänkande ang. »landsbygdens avfolkning». [15]
Yttrande med sociala synpunkter på befolkningsfrågan. [19]
Betänkande ang. barnkrubbor och sommarkolonier m. m. [20]
Arbetslöshetsräkningen den 31 augusti 1937. Del 1. [21]
Betänkande med vissa demografiska utredningar. [24]

Hälso- och sjukvård.

Allmänt näringsväsen.

Fast egendom. Jordbruk med binärningar.

Betänkande med utredning och förslag rörande produktions- och avsättningsförhållandena inom trädgårdsnärningen. [5]

Vattenväsen. Skogsbruk. Bergsbruk.

Industri.

Byggnadsindustrin i Sverige. 1. Allmän översikt, yttranden och förslag. [10] 2. Arbetsgivares och löntagares inkomster. [3] 3. Arbetslöshetens omfattning och växlingar. [4]
Betänkande jämte lagförslag ang. läringsutbildningen inom hantverket och den mindre industrien. [30]

Handel och sjöfart.

Kommunikationsväsen.

Betänkande med förslag till lag om enskilda vägar m. m. [23]
1936 års järnvägskommitté. Betänkande rörande åtgärder för enhetliggörande av det svenska järnvägsnätet. [28]

Bank-, kredit- och penningväsen.

Försäkringsväsen.

Kyrkoväsen. Undervisningsväsen.

Andlig odling i övrigt.

Förslag till revision av den svenska kyrkohandboken. [2]
1936 års yrkesskolsakkunniga. Betänkande med förslag rörande omorganisation av vissa delar av tekniska skolan i Stockholm. [8]
Betänkande och förslag ang. skolöverstyrelsens organisation. [14]
Betänkande och förslag ang. verksamheten vid kungl. dramatiska teatern, dess förvaltning och ledning. [16]
Betänkande med utredning och förslag ang. centrala verkstadsskolor m. m. [26]
Betänkande med utredning och förslag ang. intagning av elever i första klassen av de allmänna läroverken och med dem jämförliga läroanstalter. [29]

Försvarsväsen.

Utlåtande rörande flottans fartygstyper m. m. [9]

Utrikes ärenden. Internationell rätt.